

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

1993

164. ÅRGANG

**UDGIVET AF
SØE-LIEUTENANT-SELSKABET**

REDAKTØR

**ORLOGSKAPTAJN
JENS CLAUD HANSEN**

KØBENHAVN

1993

INDHOLDSFORTEGNELSE

EMNELISTE I

HISTORIE

Søværnets vilkår og virke under den tyske besættelse 1940-1943 (1617)	1
Operation Safari (1659)	81
Mindesmærke for viceadmiral A.H. Vedel (1542)	103

SIKKERHEDSPOLITIK OG STRATEGI

Estland og Østersøen (E.T.)	199
The Baltic Sea in the Post-Cold War World (1959)	213

UDDANNELSE

Udvælgelse og udvikling af officerer til højeste lederniveau (J.J.J.), (2168), (2180)	145
--	-----

ANDRE MARINER

Nakhimov Marineskole (G.R.)	62
---------------------------------------	----

FORFATTERLISTE

(til emneliste I)

<i>Jensen, K.B.</i> (1959)	
The Baltic Sea in The Post-Cold War World	213
<i>Jessen, J.J.</i> (J.J.J.), Termansen, D.B.(2168), Nielsen, H.O.(2180)	
Udvælgelse og udvikling af officerer til højeste lederniveau	145
<i>Kieler, S.S. v. F.</i> (1617)	
Søværnets vilkår og virke under den tyske besættelse april 1940 til august 1943	1
<i>Laub, S.</i> (1659)	
Operation Safari	81
<i>Revjakov, G.</i> (G.R.)	
Nakhimov Marineskole	62
<i>Thostrup, S.</i> (1542)	
Mindesmærke for viceadmiral A.H.Vedel	103
<i>Tupp, E.</i> (E.T.)	
Estland og Østersøen	199

EMNELISTE II

SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Ex-formandens tilbageblik på det 209. forsamlingsår	137
--	-----

MARINENS BIBLIOTEK

Erhvervelser og kommentarer til nyanskaffelser	67, 70, 121, 236
---	------------------

FORSKELLIGT

Liste over flådens skibe	111
Meddelelser fra redaktøren	233
Rettelser	69, 102

FORFATTERINDEKS**SØOFFICERER**

(Officerer i Søofficersrullen)

LB.NR.

(1542) Thostrup, S.

(1617) Kieler, S.S.v.F.

(1659) Laub, S.U.H.

(1959) Jensen, K.B.

(2168) Termansen, D.B.

(2180) Nielsen, H.O.

ANDRE FORFATTERE

(E.T.) Tupp, E.

(G.R.) Revjakov, G.

(J.J.J.) Jessen, J.J.

Tidsskrift for Søværnen

UDGIVET AF

SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Redaktør:

Orlogskaptajn L. Rosendahl Christophersen

NR. 1-2 - 1993

164. ÅRGANG

HANS BUCH+CO
INGENIØR OG HANDELSFIRMA A/S

Svanevej 6 2400 København NV 31 83 12 12

Rapid and Early Destruction

The stealth designed cupola is ready for the coming generation of SES ships.

Rapid and early destruction of aerial threats is vital if defending units are not to be saturated by attacks.

Up until now the way of combating this has been by massive investments in missile systems and conventional close range CIWS.

But Bofors' TRINITY air defence gun system has many advantages over missiles and conventional CIWS – it costs less, weighs less, takes up less space, is easier to install, has low magnetic signature, and is more versatile and flexible.

Bofors has precisely balanced super-accurate gun, programmable ammunition and computerized fire control to produce a gun system that can tackle multiple attacks in rapid succession and in a jammed environment.

TRINITY is the only gun system that assures the defence and self-defence of naval surface vessels against all levels of the aerial threat – even seaskimmers and terminal phase dive anti-ship missiles – and fulfils the secondary role of combating surface targets.

BOFORS

BOFORS AB
S-691 80 KARLSKOGA, Sweden
Telephone +46-586 810 00
Telefax +46-586 581 45. Telex 73210 bofors s

SYSTEMATIC

software engineering a/s

Software for:

- Command and Control
- Communication
- Electronic Warfare
- Message Formatting
- Real-time
- Graphic
- Simulation

Systematic Software Engineering A/S
Serem Frichs Vej 42K
8230 Aabyhøj
Tel. 66 15 18 66

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

Udgivet af Søe-Lieutenant-Selskabet

REDAKTØR:

Orlogskaptajn
L. Rosendahl Christophersen
Forsvarskommandoen, PLU 1
Postboks 202
2950 Vedbæk
Telefon 42 89 22 55, lokal 4513

Ekspedition og regnskabsafdeling
(undtagen annoncer)

Fr. T. WETHJE

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden over Vandet 82 B
1415 København K
Telefon 31 54 05 52
Giro 2 04 77 64

ISSN 0040-7186

ANNONCEEKSPEDITION

Orlogskaptajn
Bo Heisterberg- Andersen
Søværnets Materielkommando
Holmen
1433 København K
Telefon 31 57 22 55 - 4270

TRYKKERI:

FairPrint A/S
Tigervej 12
4600 Køge
Telefon 56 63 31 11
Telefax 56 63 31 44

1-2

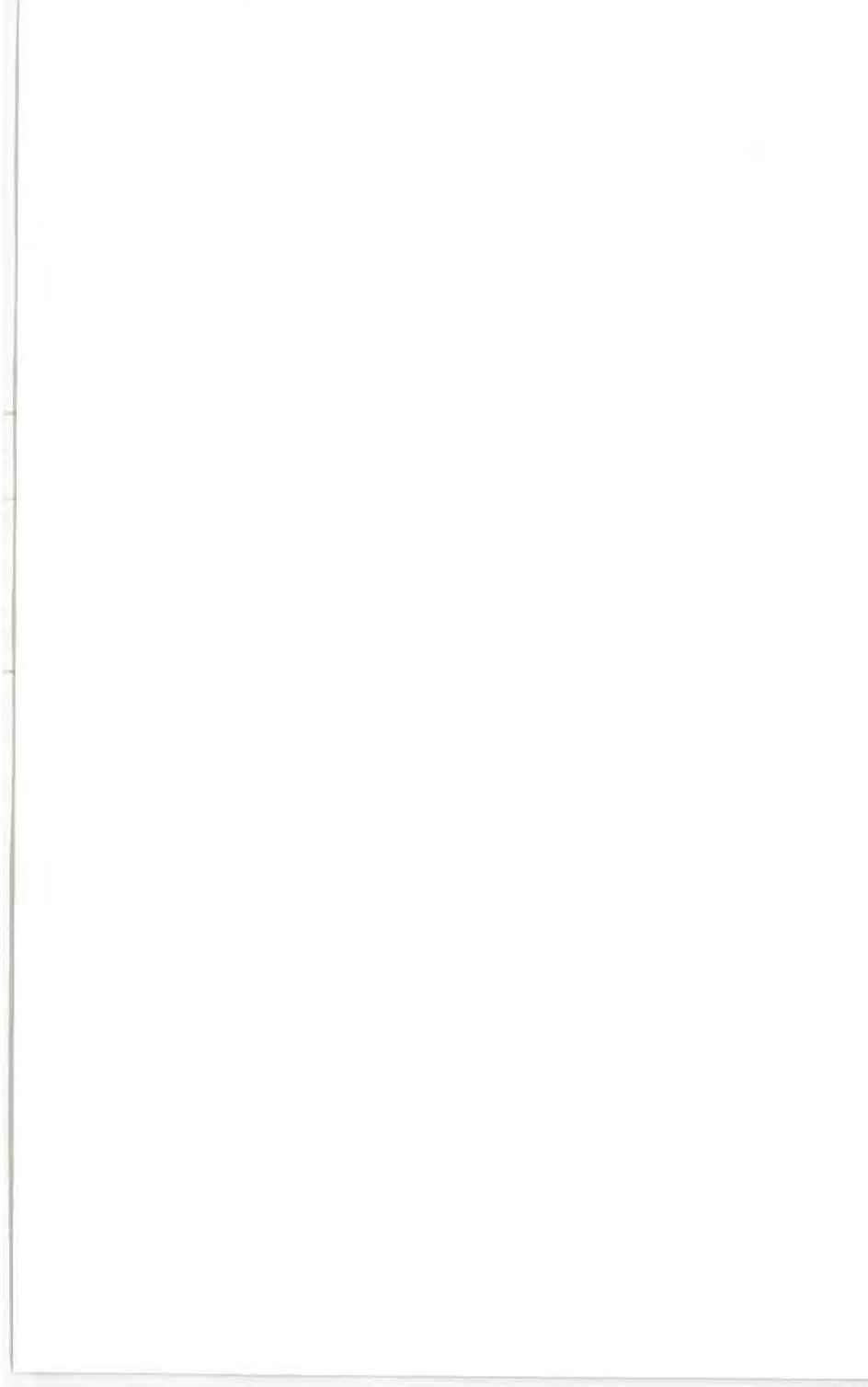
Forsidebillede: Nakhimov Marineskole i Sankt Petersborg.

Eftertryk kun med redaktørens tilladelse.

INDHOLD

SIDE

SØVÆRNETS VILKÅR OG VIRKE UNDER DEN TYSKE BESÆTTELSE APRIL 1940 TIL AUGUST 1943.....	1
Af kommandør S.S.v.F.Kieler NAKHIMOV MARINESKOLE.....	62
Af kommandør G.Revjakov BOGANMELDELSE.....	67
RETTELSE.....	69
MARINENS BIBLIOTEK.....	70

SØVÆRNETS VILKÅR OG VIRKE UNDER DEN TYSKE BESÆTTELSE APRIL 1940 TIL AUGUST 1943

Nogle kendsgerninger og betragtninger

Af Kommandør S.S.v.F. Kieler

Tillæg 1.: Flådens udrustninger og anvendelse 1939-1943.

Tillæg 2.: Skibenes opgaver og positioner 9. april 1940 og 29. august 1943 samt deres senere skæbne.

Tillæg 3.: Søværnskommandoens udtalelse vedr. aflevering af danske torpedobåde til den tyske marine.

Vedr. det anvendte kildemateriale se efterskriften.

INDLEDNING

Denne redegørelse har fokus på de år af besættelsen, hvor søværnet, som instrument for den danske regering, virkede aktivt, men på betingelser, der sattes af besættelsesmagten. Selvom der er skrevet meget om besættelsestiden, er det især begivenhederne omkring de skelsættende datoer 9. april 1940 og 29. august 1943, som har påkaldt sig interesse for det sømilitære.

Mellemprioriteten, der er blevet kaldt et intermezzo i søværnets lange historie, er knap så fyldigt belyst, og har i alle fald efterladt nogle spørgsmål, som stadig stilles af en eftertid. I hvor høj grad var søværnets virke i national interesse, og hvor i høj grad var dette virke et bidrag til det nazistiske Tysklands krigsførelse? Hvordan influerede den tyske søkrigsførelse på

Danmark, og hvordan praktiseredes samvirket med de tyske marinemyndigheder?

Forfatteren af denne redegørelse fik selv sin indledende uddannelse i søværnet netop i denne periode, og er med den baggrund ofte blevet stillet det spørgsmål, om den modtagne uddannelse virkelig var fyldestgørende i professionel betydning med de begrænsninger, der var sat for søværnets virke.

I en redegørelse for søværnets virke i omtalte periode vil det være hensigtsmæssigt i kortfattet form at omtale forspillet og efterspillet. De forholdsregler og foranstaltninger, der blev truffet af regeringen og søværnets kommandomyndigheder omkring krigsudbruddet i 1939, var ikke uden indflydelse på de opgaver og aktiviteter, søværnet løste og udførte i årene 1940-43.

Og den uddannelse, personellet fik, sammen med de holdninger, der skabtes i disse år - ikke mindst blandt det yngre personel - satte sine spor på tiden efter det tyske overfald i 1943. Det gælder for den resterende tid af krigen og ikke mindre for genopbygningsperioden efter maj 1945.

FORSPILET

Under første verdenskrig havde Danmark en ganske anseelig flåde afpasset til landets strategiske beliggenhed, den særlige farvandsgeografi og den af landets politiske ledelse valgte sikkerhedspolitik, som kort kan udtrykkes som væbnet neutralitet. Marinen havde fulgt med i den våbentekniske udvikling, hvad bl.a. den tidlige anskaffelse af ubåde og luftfartøjer viste. Det søstrategiske mål var sikring af kontrollen med gennemsejlingsfarvandene og imødegåelse af sølandsætninger på danske kyster.

Det er naturligt at pege på ovennævnte forhold i denne redegørelse, eftersom omtrent halvdelen af de orlogsskibe, som var udrustet under 2. verdenskrig, var bygget i perioden omkring 1. verdenskrig.

Forsvarsordningen af 1922 betød nok en reduktion af flådens virkemuligheder, men fastsatte dog en styrkemæssig målsætning på 6 pansrede artilleriskibe, 24 torpedo- og ubåde, et flyvevæsen

samt reservemateriel og skibe til særlige formål, såsom fiskeriinspektion og opmåling. D.v.s. en ordning, som ville kunne tilgodese den valgte søstrategi, såfremt forældet skibsmateriel blev fornyet, og man fulgte med i den våbentekniske udvikling. Dette blev dog ikke tilfældet, for de politiske bevillinger til både nyanskaffelser og mandskabsstyrke var utilstrækkelige. Indtil 1932 tilgik der af nye skibe kun 3 torpedobåde og 2 ubåde samt 2 skibe til særlige formål.¹ Endvidere var flådens nyeste panserskib NIELS JUEL efter politisk direktiv blevet ændret fra den oprindelige monitorkonstruktion med svær kanonbevæbning til et krydserlignende orlogsskib med kun mellemsvære kanoner og uden en krydsers fart.

1932 ordningen, der i realiteten kun var en organisationsplan uden egentlige styrkemål, må betegnes som flådens "nadir" i det 20. århundrede. En stor del af flåden var forældet, og mandskabsstyrken var utilstrækkelig, hvortil kom, at søværnet fik ansvaret for de af hæren hidtil bemandede forter og kystbatterier. En vis fornyelse af flådemateriellet fandt dog sted med nybygning af yderligere 3 torpedobåde, 3 ubåde og 3 skibe til særlige formål.

Under indtrykket af Tysklands genoprustning og den voksende krigstrussel i Europa, skete der en kovending i den politiske indstilling til forsvarsspørgsmålet, specielt i det største regeringsparti - socialdemokratiet. Det førte til et nyt forsvarsforlig i 1937, hvor man søgte at råde bod på nogle af de foregående 15 års forsømmelser på forsvarsområdet.

For søværnet blev der udgivet en række klare instrukser for kommandomyndighedernes og materielvæsnernes ansvarsområder. For flåden betød det nybygningsplaner omfattende 3 moderne minestrygere, en ny minelægger og yderligere en ubåd.² Der var desuden planer om bygning af nogle store

¹ I samme periode udrangeredes af ældre materiel 3 panserskibe, 3 krydsere, 12 torpedobåde og 9 ubåde.

² Yderligere nybygninger til flåden blev bevilget i januar 1940 (se senere).

torpedobåde (de senere kystjagere), efter at tanker om anskaffelse af motortorpedobåde var opgivet. Endelig var der planer om modernisering af flyvevåbnets luftfartøjsmateriel og om anskaffelse af 40 og 20 mm moderne hurtigskydende antiluftskyts til skibene. Kun en meget begrænset del af disse planer så dagens lys før besættelsen i 1940. Den politiske omstilling var kommet for sent.

Trods de materielle og personelle vanskelige vilkår for søværnet, blev der i mellemkrigsårene gjort meget for at opretholde en god uddannelse og professionalisme. Både på det artilleristiske - og sømineområdet og ved torpedobåds- og ubådsvåbnene, rådede man over velkvalificeret personel, der indenfor de givne mulighedsrammer fulgte med i såvel våbenteknisk som taktisk udvikling i disse år. Flyvevæsenets personel afholdt forsøg med torpedo- og bombekast mod sømål og var iøvrigt veluddannet til recognosceringsflyvning og jagerluftforsvar. På kystbefæstningens område var aktiviteterne indskrænket til uddannelse og vedligeholdelse af det gamle materiel, men der blev også her eksperimenteret med nye skydemetoder og bedre ammunition.

I foråret 1939 rettede Tyskland henvendelse til de tre skandinaviske lande, som blev tilbudt ikke-angrebstraktater med Tyskland. I maj 1939 underskrev den danske regering - som den eneste - en sådan traktat, som siden skulle vise sig at være værdiløs.

Den øgede krigstrussel i Europa medførte, at der i sommeren 1939 udrustedes en større øvelses- og beredskabseskadre omfattende NIELS IUEL, PEDER SKRAM, 6 af de nye torpedobåde, 5 ubåde med depotskib, 3 minelæggere og 2 minestrygere. 3 inspektionsskibe, som havde haft opgaver uden for Skagen blev hjemkaldt til øvelser med eskadren. Skydninger foregik i Århus Bugt og Smålandsfarvandet og større taktiske øvelser afholdtes i Storebælt og Sundet. Forterne ved København blev også inddraget i samarbejdsøvelser med flåden, alt med henblik på at indøve søforsvaret af strædeområdet.

Ved krigsudbruddet 1. september 1939 blev der omgående i samklang med Danmarks neutralitetserklæring etableret en sikringsstyrke bestående af hovedparten af flådens materiel

Udsnit af øvelseseskadren til ankers i morgentåge ud for Ålsgårde sommeren 1939.

(se tillæg 1), ialt ca. 35 skibe samt 6 luftgrupper med godt 30 luftfartøjer, heraf 10 torpedo/bombeluftfartøjer. Forter og batterier ved København og Grønsund blev bemandede, og der oprettedes ca. 70 kystudkigsstationer dækkende alle hjemlige farvande, ligesom der etableredes nogle krigsfyr i tilslutning til planlagte minespærringer.

En af de første opgaver for flåden var udlægning af Københavns minespærringer bestående af kabelkontrollerede, forankrede miner. Hovedparten af flåden blev indledningsvis holdt i den centrale position i Kattegat/Århus Bugt området for optræning af det mandskab, som var genindkaldt til bemanning af skibene. Sammenlignet med sikringsstyrken under 1.verdenskrig, var der tale om en halvering af skibsantallet.

Fra Marineministeriet var der udgivet detaljerede neutralitetsbestemmelser og adgangsregler for danske territorialfarvande samt bestemmelser for søværnets politimyndighed på søen. Men man savnede det detaljerede og klare direktiv for flådens optræden i mere krigsbetonede situationer, som viceadmiral

Kofoed-Hansen havde foranlediget udgivet i 1914.

Da det tyske felttog mod Polen var ovre i oktober 1939, og den periode, man har kaldt "The Phoney War", begyndte, skete der også ændringer i flådens dispositioner, nogle foranledigede af tyske diplomatiske henvendelser. Tyskerne ønskede udlagt ubådsnetspærringer i Sund og Bælter, hvilket man ikke rådede over fra dansk side. For ikke at være helt afvisende over for de tyske ønsker besluttede regeringen, at der - som i 1914 - skulle udlægges minespærringer i Store- og Lillebælt, udover hvad der allerede var lagt ved København og i Grønsund. Den til bæltspærringerne krævede bevogtning styredes af en kommandopost på marinestation Slipshavn ved Nyborg og involverede inspektionsskibe og halvdelen af de udrustede torpedobåde.

Den strenge isvinter i begyndelsen af 1940 betød henlægning i havn af en større del af flåden i forbindelse med personelomskiftninger bl.a. i NIELS IUEL. Da isen lattede i løbet af marts, blev det gamle artilleriskib PEDER SKRAM og 3 torpedobåde - angiveligt på tysk henstilling om en bedre neutralitetsbevogtning i Skagensområdet og under indtryk af den nylige "Altmark" affære ³ - sendt til Frederikshavn for patruljetjeneste ved Jyllands nordlige kyster. Flåden var således ved det tyske overfald på Danmark den 9. april 1940 spredt til forskellige neutralitetsbevogtningsopgaver, som under alle omstændigheder ville have vanskeliggjort en samlet krigsmæssig optræden.

Begivenhederne omkring den 9. april 1940 skal ikke omtales yderligere her udover at henvise til tillæg 2, som viser skibenes positioner og opgaver om morgenen den 9. april. Det må dog - udfra en nøgtern sømilitær vurdering - i en redegørelse for forspillet til flådens virke under besættelsen - være rigtigt at fremføre, at selv med søværnets begrænsede krigsmæssige formåen ville en dansk imødegåelse til søs af det tyske overfald kunne have skabt store vanskeligheder for det tyske skandina-

³ Den britiske destroyer "Cossack" entrede den 16. februar det tyske forsyningskib "Altmark" i den norske Jøssingfjord og befriede 300 britiske søfolk, som var holdt som fanger ombord af tyskerne.

viensfelttog, fordi tyskernes forstærkninger og forsyninger, der fremførtes ad søvejen, en overgang hang i en tynd tråd.

Den harme, som det tyske kupoverfald - og bruddet på en ikke-angrebs traktat - afstedkom hos marinens personel, sammen med den skuffelse, som regeringens passivitet og hurtige kapitulation samt marineledelsens mangel på direktiver i afgørende stunder fremkaldte i søofficerskorpset - ikke mindst blandt mange yngre officerer, som besad en virkelig "fighting spirit" - var stærkt medvirkende til at præge personellet's holdninger og senere engagement i besættelsesårene.

*Artilleriskibet PEDER SKRAM under klartskib.
Billedet er taget fra en ledsagende torpedobåd.*

TIDEN EFTER 9. APRIL OG RESTEN AF 1940

Kapitulationsbetingelserne

Af de tyske erklæringer om besættelsens formål fremgik det, at det tyske mål alene var en militær sikring, der skulle beskytte de nordiske landes neutralitet. Det ville blive en fredelig besættelse,

hvor landets regering og forvaltning skulle arbejde videre under iagttagelse af de kapitulationskrav, som var opstillet fra tysk side, og som den danske konge og regering havde accepteret. De danske værn kunne fortsat eksistere, men skulle optage kontakt med den tyske værnemagt, som ville sætte retningslinier for deres fortsatte virke.

Nogle af kapitulationsbetingelserne havde direkte følger for søværnet og landets maritime aktivitet. Kystbefæstningsanlæg skulle overlades i uskadt stand. Specifikationer over danske minespærringer skulle udleveres. Der var forbud mod, at såvel krigsskibe som civile skibe forlod havn. Der var flyveforbud og forbud mod tele- og postforbindelser med udlandet. Der indførtes mørklægning og militær pressezensur.

Tyske sømilitære foranstaltninger i Danmark

Den tyske værnemagt besatte hurtigt Flakfortet, Dragørfortet og Mosede Batteri omkring København og udstationerede antiluftskyts på Middelgrundsfortet, hvor der derfor blev blandet dansk-tysk besætning. Fra tysk side forlangte man visse tekniske funktioner på de besatte forter betjent af dansk personel.

Mange af de vigtige fyr fik et militærkontingent, som skulle varetage tysk udkigstjeneste og kontrollere fyrtjenesten. Der var således tysk militær ved Gedser-, Drogden-, Kronborg-, Sprogø-, Fornæs-, Anholt-, Læsø-, Hals Barre-, Skagen-, og Hanstholm fyr.

Tyske havnekaptajner med sømilitær rang blev stationeret med kontorer i København og i 13 vigtige provinshavne over hele landet, hvor de skulle kontrollere skibstrafikken og tilsikre den tyske krigs- og handelsmarines behov og interesser. Der oprettedes tyske marinebaser bl.a. i Københavns Frihavn, Korsør, Nyborg, Fredericia, Århus, Ålborg, Frederikshavn og Esbjerg, i begyndelsen dog kun for mindre krigsskibe som minestrygere, patrulje- og forpostbåde med tilhørende hjælpeskibe, men også lejlighedsvis for motortorpedobåde, ubåde og større krigsskibe.

Søværnets flåderadiostation på Holmen blev sat under tysk opsig, mens tyskerne iøvrigt oprettede deres egen radiotjeneste i Danmark og udstedte begrænsninger for dansk radiotjeneste.

Noget af det første, man fra tysk side gik i gang med, var udlægning af de ubådsnetspærringer, som Danmark i 1939 var blevet opfordret til at udlægge.

Sådanne spæringsanordninger tilpasset de lokale farvandsforhold var øjensynlig klargjort inden den tyske besættelse. Spærringerne udlagdes i Sundet ved Ellekildehage mod Viken i Sverige og i Kattegat fra Odden til Hjelm. Der var afmærkede gennemsejlinger med tyske vagtskibe ved disse spærringer, som iøvrigt var passable for skibstrafikken på overfladen

Ved disse netspærringer oprettedes kystbatterier ved Hornbæk (4 danske 12 cm kanoner) og ved Gniben (4 danske 15 cm kanoner). Desuden oprettedes der i 1940 marinebatterier ved Gedser (4 danske 12 cm kanoner) i tilslutning til en eksisterende tysk minespærring udfor Dars, ved Hanstholm (tyske 17 cm kanoner) i tilslutning til et tysk nyudlagt minefelt i Skagerak og et tilsvarende batteri ved Skagen (4 danske 12 cm kanoner) i tilslutning til et andet nyudlagt minefelt i Kattegats nordlige del. Endvidere oprettedes kystbatterier på Pikkerbakkerne ved Frederikshavn (4 danske 12 cm kanoner), ved Thyborøn (4 danske 12 cm kanoner) samt på Fanø (tyske kanoner). De danske kanoner blev flyttet fra danske forter og batterier samt fra kystdefensionens reservebeholdninger på Quinti Lynette.

Ubådsnetspærringen i Sundets nordlige del blev med svensk tilladelse udstrakt til at omfatte den svenske del af Øresund indtil nær ved den skånske kyst, hvilket må siges at høre til de mørke kapitler i den svenske neutralitetspolitik under de første år af 2. verdenskrig.

Alt i alt gik de tyske bestræbelser ud på at forhindre britisk indtrængen i danske farvande, specielt af ubåde ⁴, altsammen baseret på en række faste spærringer med kystbatterier, der kun var suppleret med mindre krigsskibe.

⁴ En havareret britisk ubåd blev angrebet af tyske fly, opbragt og slæbt ind til Frederikshavn. Den blev senere anvendt som tysk øvelsesubåd.

Forbindelsestjenesten

Kapitulationsaftalen krævede, at der oprettedes forbindelse mellem de danske værn og besættelsesmagtens instanser i Danmark. På grund af hærens garnisonering var der her et behov for en vis decentral kontakt til værnemagtens enheder, men for marinens vedkommende ønskede man fra dansk side principielt en central forbindelsestjeneste omfattende alle de under marineministeriet hørende instanser. Den rutinemæssige forbindelse til den tyske marine blev pålagt to af marinestabens officerer, kommandørkaptajn A.H. Vedel (indtil dennes udnævnelse til chef for søværnet i juli 1941) og orlogskaptajn S.E. Pontoppidan. Mens Vedel kun deltog i møder, hvor mere principielle sager skulle behandles, var det Pontoppidans lod at varetage den daglige forbindelse, dels ved møder med den tyske marineledelse⁵, dels ved telefonkontakt med den tyske marinestab i København.

I starten var hovedsagerne disponeringen af søværnets skibe og materiel, men også mange sager, der vedrørte skibsfarten og lodsvæsenet. (Tyske krigsskibe ønskede ikke dansk lods ombord). Det var fra starten en krævende - og næppe særlig opmuntrende - tjeneste for forbindelsesofficererne. Pontoppidan kunne på een dag have over 20 sager at behandle. Men denne kontakt, som Pontoppidan udførte på saglig og diplomatisk vis, var af vigtighed for søværnets funktion indtil august 1943. Visse principielle sager, indeholdende tyske ønsker eller krav, der faldt uden for kapitulationsaftalen, måtte naturligvis henvises til behandling på regeringsplan.

Søværnets forhold umiddelbart efter besættelsen

Marineministeriets første tanke var at oplægge flåden og hjemsende det værnepligtige personel. Søværnet ønskede skibene i provinsen henlagt, hvor de lå den 9. april, men det tillod

⁵ Den tyske marinechef i Danmark betegnede først "Marinebefehlshaber Dänemark", senere ændret til "Admiral Dänemark" og til sidst til "Admiral Skagerak". I denne redegørelse er konsekvent anvendt betegnelsen "Admiral Dänemark".

tyskerne ikke. De krævede skibene lagt i havne godt fjernet fra hovedskibsruterne og væk fra de havne, hvor de selv planlagde at oprette marinebaser.

Ved kapitulationen var de danske orlogsskibe blevet kontaktet af tysk militær, som krævede skibene gjort ukampdygtige ved indelåsning og forsegling af krigsammunition og fjernelse af vigtige dele fra maskiner og våben.

PEDER SKRAM - gruppen blev forlagt fra Frederikshavn til Horsens den 14. april under tysk overvågning. Ubådsgruppen med moderskibet HENRIK GERNER flyttedes fra Århus til Vejle, mens torpedobådene i Storebælt forlagdes til Svendborg. (De enkelte skibes fordeling fremgår af tillæg 1).

Det tyske "Luftwaffe" tog søværnets luftmarinestation på Amager og flyvestationen på Avnø i Sydsjælland. Det Danmark pålagte flyveforbud medførte at samtlige luftfartøjer fra marinens flyvevæsen blev adskilt og opmagasineret på flyveværkstedet på Holmen.⁶

For kystdefensionens vedkommende forholdt man sig afventende, henset til kapitulationskravet om at overlade tyskerne forter og batterier i intakt stand, men det var iøvrigt marinestabens hensigt at reducere beredskabet ved de værker, som forblev under dansk kontrol - Middelgrundsfortet, Kongelundsfortet, kommandostationen på Lynetten og Lynæs Batteri - og her blot vedligeholde materiellet.

En optagning af minefelterne omkring København blev med tysk sanktion udført af DAMPBÅD A og nogle minekabelbåde.

De distriktschefposter, som var blevet oprettet i provinsen (Nordjylland, Vestjylland, Fyn og Bornholm) i forbindelse med sikringsstyrkens formering, forblev opretholdt som lokale kontaktled til marineministeriet.

Tyske og danske marineinteresser

Efter de vestallieredes tilbagetrækning fra Norge og Frankrigs fald i juni måned kom krigsbegivenhederne noget på afstand af

⁶ Flyvemateriellet blev ødelagt ved en sabotagebrand ansat af arbejdere på orlogsværftet efter den 29. august 1943.

Danmark.

Fra tysk marineside var der i mellemtiden rejst ønske om dansk deltagelse i minestrygningen i danske farvande, idet der allerede fra midten af april var begyndt britisk luftnedkastning af magnetminer i Storebælt. Viceadmiral Rechnitzer var interesseret heri både for beskyttelse af dansk skibs- og færgefart og for afprøvning af de nye minestrygere af SØLØVEN - klassen, hvoraf de tre var blevet færdigbygget kort før besættelsen. Regeringen var betænkelig pga. den britiske reaktion, men i løbet af sommeren nåede man til en aftale med tyskerne om, at Danmark foreløbig skulle varetage minestrygning af tværruterne over Storebælt og Kattegat, mens tyskerne tog sig af hovedruterne nord-syd gennem Bælthavet og Sundet, sidstnævnte med svensk varetagelse af strygningen af den svenske side af Sundet. Til assistance for de nye minestrygere lejedes 8 tidligere fiskekuttere, som fik betegnelsen P-kuttere. (P for patrulje).

Minestrygeren SØBJØRNE gør klar til strygning.

Man var fra dansk side også interesseret i at videreføre minør-tjenesten langs de danske kyster, hvilket accepteredes af tyskerne, idet dog Jyllands vestkyst blev delt mellem tyske og

danske minørhold. (De danske minørhold sprængte under besættelsen over 2000 miner, hvoraf hovedparten var tyske miner, som havde revet sig løs fra tyske minespærringer).

Et andet ønske som blev rejst fra tysk side, var en dansk opretholdelse af de minespærringer, flåden havde udlagt i Storebælt og Lillebælt i efteråret 1939. Da det krævede dansk bevogtning og kontrol, var man ikke indstillet herpå hverken fra søværnets eller regeringens side, og det endte med, at tyskerne tillod LOSSEN, KVINUS og SIXTUS at optage minerne i disse spærringer, som i modsætning til i Sundet ikke havde taget meget skade af isvinteren.

Fra søværnsledelsens side så man nu en mulighed for, at tyskerne ville tillade en begrænset uddannelsesvirksomhed til søs for kadetter og mathelever, og man var også interesseret i at få genoptaget søopmåling i Storebælt's nordlige del. Tyskerne accepterede hurtigt det sidstnævnte, idet de selv var interesserede i at få ajourførte søkort over dette vanskeligt navigable farvand.⁷

Et nyt tysk ønske blev rejst i løbet af sommeren, og angik kystbevogtning i Sundet. For at hindre danske statsborgere og mulige fremmede agenter eller flygtninge i illegal udrejse til Sverige, var der blevet oprettet et dansk kystpoliti, som dog ikke rådede over søgående fartøjsmateriel. Regeringen pålagde derfor søværnet at stille bevogtningsfartøjer til rådighed. For at bevare denne tjeneste på søværnets egne hænder, blev der oprettet en speciel kystbevogningstjeneste under kystdefensionen. Dens chef lige til august 1943 blev orlogskaptajn J.H.J. Jegstrup, som fik tjenestested på Lynetten. Fartøjsmateriellet blev 4 af de ialt 11 endnu eksisterende torpedobåde fra 1. verdenskrig. (De 6 af dem var blevet ombygget til minestrygere). Desuden tildeltes kystbevogtningen 12 tidligere fiskekuttere, som fik betegnelsen K-kuttere.

Bevogtningen startede 1. oktober, og patruljeområdet, som skulle besejles dag og nat, strakte sig fra Hundested i nord gennem

⁷ Et tysk transportskib var gået på grund på Hatter Rev p.g.a. mangelfuld navigation.

Sundet til Grønsund i syd.

Et kadettogt blev iværksat i august måned ombord i inspektionsskibet INGOLF og mineskibet LOSSEN og blev senere på året videreført i et togt for mathelever.

De tyske betingelser for søværnets sejlads var, at man holdt sig til øvelsesområder i indre danske farvande. Skibene skulle være til ankers eller i havn om natten, og alle forlægninger og skydeøvelser skulle adviseres og godkendes af den tyske marine 48 timer forinden. Foreløbig var det kun Isefjorden, som blev frigivet til dansk øvelses- og skydeområde.

I løbet af efteråret fik man tysk tilladelse til at forlægge de skibe, der efter den 9. april var blevet henlagt i forskellige provinshavne, til Holmen. Torpedobådene i Horsens blev slæbt til Holmen i oktober måned efterfulgt af PEDER SKRAM. HENRIK GERNER og 3 ubåde kom først til Holmen ved juletid. De 3 torpedobåde i Svendborg forblev henlagt her.

Det nybyggede mineskib LINDORMEN var på prøvetogt til Isefjorden i efteråret 1940, men det blev derefter henlagt på Holmen som stamskib for mineskibsddivisionen, bortset fra et kort forsøgstogt i 1941.

Fra eftersommeren kom der, som det fremgår af det foranstående, atter nogen gang i søværnets virke, hvilket fra personallets side blev budt velkommen efter de foregående måneders uvished og lediggang. Der var dog allerede dengang skepsis at spore hos det sejrende personel, om det rigtige i at aflaste tyskerne med minestrygning og bevogtningstjeneste. Søværnets søløjtnanter skrev en protestskrivelse til Rechnitzers afløser - kontreadmiral Briand de Crévecouer - mod dansk deltagelse i minestrygningen, men den blev afvist under henvisning til søofficernes militære pligter.

Søfartens forhold

Danmark havde i mellemkrigsårene en i forhold til landets størrelse ganske stor oversøisk skibsfart og tillige en betydelig kystfart med småskibe.

Trafikken vestover blev stoppet af besættelsen, men en hel del af handelsflådens skibe var da i oversøisk fart. Der kom hurtigt krav fra tysk side og pålæg fra regeringen til rederierne om at

lade de skibe, som befandt sig uden for tysk kontrolleret område, oplægge i neutrale havne, sålænge krigen varede. Det skete da også for nogle danske skibe i begyndelsen, mens andre besluttede at negligere rederiernes opfordring og gik i fart for de vestallieredes interesser. Tyskerne forsøgte at få den danske regering til at indføre strenge straffe - og evt. bortfald af dansk statsborgerskab - for kaptajner og søfolk, som lod sig påmønstre skibe i fart for Tysklands fjender. Men dette krav blev afvist af regeringen, og uanset redernes mulige villighed til at opfylde kravet om oplægning, var disse af naturlige grunde ude af stand til at sikre kravets gennemførelse.

De danske handelsskibe, som befandt sig inden for tysk kontrolleret område, blev underkastet tysk marinekontrol, som indebar, at de skulle have tilladelse til at føre bestemte laster og måtte adlyde sejlplanvisninger om ruter og sejltider, når de forlod havn. I Danmark formidledes dette af danske havnemyndigheder efter tysk anvisning. Rederierne lod nogle af deres større skibe oplægge, men de fleste var nødsaget til at gå i fart på de tyske betingelser for bl.a. at sejle kul og andre fornødenheder til Danmark fra tyskkontrollerede udenlandske havne. Sejladsen blev ofte stoppet pga. britiske minenedkastninger, og på et senere tidspunkt blev skibsfarten tvunget til at sejle i tysk eskorteret konvoj på Nordsø- og Østersøruterne. Svenskerne indførte iøvrigt også konvojering på deres kystruter til sikring af skibsfarten.

Fiskeflåden blev underkastet skarp tysk kontrol. Fiskefartøjerne fik kun tilladelse til at fiske i bestemte områder uden for de af tyskerne fastsatte spærreområder. Kontrollen skulle hindre illegal trafik på Sverige og Storbritannien. Det afstedkom imidlertid store vanskeligheder at få fiskerne, der var vant til at fiske, hvor fangstforholdene var bedst, til at holde sig inden for de afstakne fiskeriområder, og specielt i Nordsøen var der mange tyske klager over overtrædelser begået af vestkystfiskere. Tyskerne brugte her fly til at kontrollere, at forbudene blev overholdt, og de undså sig ikke for at skyde varselsskud og truede endog med at ville skyde med skarpt mod fiskere, som blev antruffet uden for de tilladte fiskeområder.

Lystsejlad blev fra starten forbudt, men lempedes noget senere

inden for snævre områder og tider. Bådejere skulle have pas på båden, og alle mindre fartøjer i Sundområdet skulle være forsynet med kæde og lås, når de var ved land, et påbud hvis overholdelse det blev pålagt kystpolitiet at tilse.

Søværnet havde ikke noget direkte med skibsfartskontrollen at gøre, udover hvad fulgte af pålægget om at udføre politimæssig kystbevogtning til søs i Sundområdet og her være til rådighed for at vejlede skibsfarten og stoppe "lovovertrædere".

Men en virksomhed, der hørte under marineministeriet, og som blev stærkt - omend indirekte - involveret i skibsfartsproblemerne var Fyr- og Vagervæsenet, som under ledelse af fyrdirektør P.E.B. Sinding, udførte et stort og belastende arbejde i alle besættelsesårene med at vedligeholde og ændre på afmærkning og fyrbelysning i danske farvande. Det var et arbejde, i hvis detaljer den tyske marine ustandselig blandede sig, og som vanskeliggjordes yderligere ved, at tyskerne selv udlagde bøger ved deres spærreområder samt krævede ændringer i den danske fyrbelysning inklusive fyrskibenes positioner. Tyskerne kunne beordre fyrtænding og slukning når som helst, og fyr, der iøvrigt normalt skulle brænde med nedsat lysstyrke, skulle altid slukkes under britiske overflyvninger. Også rute- og vrageafmærkningens lystønder blandede man sig i fra tysk side med henvisning til, at de kunne være til vejledning for de britiske luftfartøjer, som udlagde miner om natten. Efterhånden indførtes på tysk forlangende de fra efterkrigstiden så kendte ruteafmærkninger med spidstønder og såkaldte "Nefa" lygter, der i mørke kun sås på kort afstand.

Kontakten mellem Fyr- og Vagervæsenet og den tyske marine formidledes gennem den danske marinestabs forbindelsesofficerer.

Neutralitets- og suverænitetssproblematikken

Den danske regering gjorde fra starten meget ud af, at Danmark - trods den tyske besættelse - fortsat var en neutral stat. Når der blev rejst nye tyske ønsker, bestræbte regeringen sig på at vurdere, hvor meget en dansk accept kunne skade Tysklands modstandere, en politik, der af en høj udenrigsministeriel embedsmand er blevet kaldt for "Quasi Neutralitet".

Fra tysk side blev der ikke refereret til Danmarks neutrale status, bortset fra den oprindelige erklæring om, at den tyske besættelse havde til formål at beskytte de nordiske landes neutralitet. Der kan heller ikke være tvivl om, at Tyskland nu betragtede Danmark som et område, der skulle udnyttes til at fremme den tyske krigsførelse på linie med de andre tyske landerobringer. Fra de vestallieredes side kunne man naturligvis heller ikke betragte dansk område for neutralt og undtaget fra militære angreb, selvom man nok gjorde meget for at skåne civilbefolkningen i de af tyskerne besatte lande.

Derimod blev der fra tysk side gjort en del ud af at fremhæve, at Danmark fortsat betragtedes som en suveræn stat med egne love og egen administration.

Sigtet hermed var utvivlsomt at påvirke den danske regering og befolkning til at indse værdien af et gnidningsfrit samarbejde på de tyske betingelser.

For søværnets vedkommende havde hverken neutralitets- eller suverænitetsbegrebet mere nogen mening, udover at det fortsat var regeringen, som i princippet bestemte over søværnets anliggender. De neutralitets- og adgangsbestemmelser, som søværnet skulle håndhæve under sikringsstyrken 1939/40 var bortfaldet, og de opgaver søværnet før krigen havde haft med fiskeriinspektion og andre samfundsbetonede opgaver på Færøerne, Island og Grønland kunne af selvfølgeligelige årsager ikke mere varetages. Den eneste form for suverænitetshåndhævelse, som nu var pålagt søværnet med kystbevogtningen, tjente grundlæggende tyske interesser.

Et tidligt tysk krav, som ikke var indeholdt i kapitulationsbetingelserne, var udlevering af 24 stykker luftværnsskyts til opstilling ved Lillebælts- og Storstrømsbroerne og ved færgelejerne i Korsør og Nyborg for at beskytte disse anlæg mod britiske luftangreb. Regeringen bøjede sig hurtigt for dette ekstra krav. Selvom luftskytset ikke blev taget fra søværnets arsenal, fik sagen følger for søværnet i og med, at der fra marineministeriets side blev udstedt forbud mod, at søværnets skibe tog aktivt del i luftforsvaret til søs og i havn, medmindre de selv blev direkte angrebet. Søværnets personel sagde velkommen til denne bestemmelse, idet det ikke ønskede at være med til at skyde

britiske luftfartøjer ned.

Bestemmelsen skal ses som en af regeringens bestræbelser på udadtil at markere neutralitetsforsættet.

Det næste problem opstod efter et lokalt tysk krav om at få ændret ledefyrene i indsejlingen til Esbjerg havn. Den tyske hensigt var øjensynlig at vildlede britiske fartøjer i tilfælde af et raid mod Esbjergområdet. Det blev imidlertid hurtigt Fyr- og Vagervæsenet klart, at ændringen ville bringe den civile trafik på havnen i navigatorisk fare, og man anbefalede regeringen at afvise det tyske krav. Sagen trak i langdrag og endte i 1941 med, at tyskerne frafaldt deres krav. Tilsyneladende var man i den tyske overkommando blevet klar over, at et invasionsforsøg på dette tidspunkt af krigen var usandsynligt, og at fyrsagen derfor var for lille til at risikere et tilbageslag i det allerede etablerede samarbejde med den danske marine.

Den alvorligste sag, der blev rejst fra tysk side, var torpedo-bådssagen, som er velbeskrevet i besættelsestidens litteratur. Den startede allerede kort efter besættelsen, hvor man fra tysk side over for viceadmiral Rechnitzer luftede tanker om at købe eller leje 12 danske torpedobåde, der af den tyske marine skulle bruges til skoleskibs- og tendertjeneste, så længe krigen varede. I det danske søofficerskorps fik man det - muligvis fejlagtige - indtryk, at Rechnitzer i sine samtaler med tyskerne ikke havde stillet sig helt afvisende til de tyske ønsker, og at det skal have været en af årsagerne til, at nogle ældre søofficerer fik ham til at tage sin afsked i maj 1940.

Fra tysk side lod man sagen hvile i den almindelige krigsrus efter Frankrigs fald, men den tyske gesandt rejste igen sagen officielt over for den danske regering i efteråret 1940.* Også denne sag blev fra dansk side trukket i langdrag, fordi søværnet over for regeringen bestemt modsatte sig en udlevering (se tillæg 3), men det endte med et tysk krav om udlevering i januar 1941, som regeringen bøjede sig for. Ved de endelige forhandlinger

* Efter den mislykkede luftoffensiv mod Storbritannien i sept. 1940 besluttede Tyskland at intensivere søkrigsførelsen for at isolere de britiske øer.

reducerede tyskerne deres krav til de 6 nyeste torpedobåde af DRAGEN- klassen, medens 6 ældre torpedobåde af SPRINGEREN- klassen, som tyskerne havde taget i øjesyn og formentlig fundet uegnede, blev tilbageleveret.

De 6 torpedobåde af DRAGEN- klassen blev udleveret i begyndelsen af februar 1941, efter at deres kanoner og torpedoer var udtaget. Den danske søofficer, som var beordret til at forestå udleveringen af de 3 både, som var henlagt i Svendborg - orlogskaptajn C. Ries -, tog sit eget liv kort efter.

DRAGEN bådene blev slæbt til tysk værft for ombygning til "torpedofangboote", og de 6 både tjente tyskerne i Østersøen som skolebåde og målskibe for torpedo- og kanonskydninger under det meste af krigen.⁹ En blev minesprængt i 1944, og de øvrige 5 blev i 1945 så beskadigede ved en ammunitionsekspllosion i Flensborg, at de ikke kunne istandsættes, da Danmark igen kunne have overtaget dem efter den tyske kapitulation.

De tidligere danske torpedobåde GLENTEN, ØRNEN og HØGEN ødelagte i Flensborg juni 1945.

⁹ T-bådene var det meste af krigen stationeret i Pillau i Østprøjsen.

I den danske regerings begrundelse for at bøje sig for det tyske krav om udleveringen indgik, at det fra tysk side var blevet understreget, at bådene ikke skulle bruges til egentlige krigsoperationer mod Tysklands modstandere, men blot som hjælpefartøjer. Der er dog ingen tvivl om, at man her har undervurderet den værdi, tyskerne havde af disse både, når man betænker, at fra 1941 og fremover blev der i Østersøen uddannet 10-15 tyske ubådsbesætninger per måned, samt at samtlige større tyske krigsskibe blev optrænet i Østersøen, inden de gik på krigstogt. Også efter udleveringen blev man fra dansk side nødt til at fremskaffe tegninger og specialværktøj til tyskerne, når der skete havarier på bådernes maskin- og kedelanlæg.

Udleveringen skabte stor harme og misnøje blandt søværnets personel. Fra britisk side kom der skarpe udtalelser, der fordømte udleveringen som en handling, der var rettet mod de vestallierede. Hele sagen medvirkede til, at viceadmiral Vedel, efter at være blevet chef for søværnet, besluttede, at nye udleveringer af skibsmateriel i intakt stand ikke mere måtte kunne finde sted.

Tyske militære dispositioner omkring Danmark

Af tyske kilder fremgår, at hovedformålet med den tyske besættelse af Danmark var at sikre sø- og luftvejene til de i Norge erobrede baser. Danmark skulle tillige være et fremskudt forsvarsområde for Østersøen og Nordtyskland, hvor man ønskede at have ryggen fri. Danmark som udgangspunkt for angreb på Tysklands modstandere kom i anden række.

Ikke desto mindre var de danske stræder i 1940 i stor udstrækning udfaldsvej for tyske krigstogter i Atlanten. I forsommeren var det frem- og tilbagetrækning af søstridskræfter i forbindelse med kampene i Norge, men senere på året var det udsendelse af slagskibs- og krydsergrupper samt ubåde til indsættelse mod den allierede skibsfart og returrejser herfra. I 1940 var der 15 passager af større tyske krigsskibe gennem Storebælt. Når de danske stræder ofte blev foretrukket som udfaldsvej, hang det sammen med, at udfald gennem Nordsøen hurtigere kunne konstateres af modstanderens opklaringsfly, og at udfaldsvejene her ofte var mere minefarlige end stræderne.

Danmark var altså allerede i 1940 en strategisk brik i den tyske

krigsførelse, men sikringen af de danske farvande lagde ganske stort beslag på mindre tyske marineskibe, specielt efter erobringen af hele Kanalkysten over Holland og Belgien til Frankrig, som stillede nye krav til sikring af kystruter for den tyske marine. Det forklarer, hvorfor tyskerne lagde så stor vægt på søværnets medvirken til minestrygning og kystbevogtning.

TIDEN FRA JANUAR 1941 TIL OKTOBER 1942

Den tyske søkrigsførelse og Danmark

Hele 1941 og tiden frem til efteråret 1942 var præget af tysk fremgang på næsten alle fronter. De skelsættende søkrigsbegebenheder i 1941 var en forøget tysk indsats mod de allieredes skibsfart i Atlanten både i form af udsendelse af overfladekampgrupper og ved en væsentlig forøgelse af ubådsindsatsen, hvor der nu skete en nybygning af 20-25 ubåde per måned ved de nordtyske værfter.

Østersøen var det primære optræningsområde både for overfladeenheder og ubåde. Større skydeøvelser blev ofte afholdt øst for Bornholm, og mellem Bornholm og Christiansø blev der udlagt et felt af forankrede øvelsesminer, som ubådene skulle have erfaring i at forcere, inden de gik på krigstog.¹⁰

I 1941 var der igen 15 passager af de danske stræder af større tyske krigsskibe, herunder "Bismarcks" og "Prinz Eugens" udpassage gennem Storebælt den 19. maj, før den velkendte britiske jagt på og sænkning af Tysklands største og nyeste slagskib.

Udpassagen af de to tyske krigsskibe - og andre tyske krigsskibe iøvrigt - blev rapporteret fra danske kystudkigsstationer til marinestabens efterretningssektion, hvis leder var orlogskaptajn P.A. Mørch. Sammen med hærens efterretningsofficerer besluttede Mørch på et tidligt tidspunkt af besættelsen at lade oplysninger om tyske skibsbevægelser i danske farvande ad hemmelige kanaler gå videre til Sverige og derfra til England.

¹⁰ I Rønne lå der ofte 3-6 tyske ubåde, som var under optræning i Østersøen.

Kun få af søværnets ledende officerer var bekendt med denne virksomhed, som vel nok må kaldes en reaktion på den tyske beslaglæggelse af de danske torpedobåde, og en virksomhed som intensiveredes i krigens løb, men som - af forståelige grunde - også blev hemmeligholdt for den danske samarbejdsregering og offentligheden.

Fra tysk side var man opmærksom på faren for at blive rapporteret ved passage af stræderne, hvorfor de fleste udpassager blev foretaget i mørke. Man var især utilfreds med, at danske fyrskibe rapporterede passager i en let gennemskuelig kode, og radorapporterne fra fyrskibene blev en tid stoppet på tysk foranledning, indtil et sikrere kodesystem blev indført. At man fra tysk side ikke stoppede observationsmeldingerne helt fra de danske kystudkigsstationer skyldtes, at man fra tysk side var meget interesseret i at få meldinger om den allierede luftvirksomhed og minenedkastning.

Men den tyske mistænksomhed førte dog til, at slagskibet "Tirpitz" forlægning til Norge i januar 1942 foregik gennem Kielerkanalen og - ledsaget af 6 torpedojagere - videre op langs Jyllands vestkyst i en periode, hvor vejret var usigtbart.

En særlig begivenhed var det tyske angreb på Sovjetunionen den 22. juni 1941. Fra tysk side havde man forventet et udbrud af sovjetiske flådeenheder enten til Sverige eller for enkelte skibes vedkommende gennem de danske stræder til England på samme vis, som visse polske krigsskibe var undkommet i september 1939. Den tyske søstrategi gik ud på at spærre Finskebugten med miner, og desuden oprettedes der i Østersøen en særlig kampgruppe med slagskibet "Tirpitz" som flagskib. 3 tyske ubåde bevogtede den nordlige indsejling til Sundet mod britisk indtrængning. Den danske kystbevogtning var alarmeret og dens fartøjer var på patrulje i de mørke timer. Men det kom ikke til incidenser, for den sovjetiske Østersøflåde lod sig indeslutte ved Kronstadt, og bortset fra nogle få ubåde, der optrådte i den østlige Østersø, var der ingen sovjetiske skibe nær de danske stræder. Fra tysk side ophævede man da også hurtigt det ekstra beredskab.

I 1942 skete der - bl.a. som følge af USAs og Sovjetunionens indtræden i krigen - en ændring i den tyske søstrategi, idet

kamppladsen i Atlanten blev overladt til ubådene og "Luftwaffe", mens de større overfladeskibe blev koncentreret i Nordnorge for indsats i Ishavet mod de allierede konvojer til Murmansk.

En begivenhed, som fik indirekte følger i Danmark, var det berømte tyske "Channel Dash", hvor slagskibene "Scharnhorst" og "Gneisenau" slog sig igennem fra Brest til Kiel. Begge skibe blev genstand for minesprængninger, men mens "Scharnhorst" hurtigt blev klar igen og afgik til Norge via Storebælt i marts 1942, var skaderne på "Gneisenau" så store efter et luftangreb, mens skibet var i dok i Kiel, at det blev opgivet repareret og forlagt til Gdynia, hvor kanonerne blev udtaget for opstilling i kystbatterier langs "Atlantvolden". To dobbelte 15 cm kanontårne blev opstillet på Fanø, og er efter krigen blevet hovedarmeringen på det nyanlagte danske fort på Stevns.

M.h.t. de maritime efterretninger fra Danmark, var man på britisk side lige så interesseret i indpassager som udpassager, idet de første ofte kunne sættes i forbindelse med kampskader, som de tyske skibe havde pådraget sig i søslagene i Ishavet. Den danske militære efterretningstjenestes forbindelse med England forblev en hemmelighed også for tyskerne til efter den 29. august 1943.

Sikring af søvejene, herunder minestrygning

Ansvar for sikring af søforbindelseslinierne gennem stræderne til Sydnorge var ikke "Admiral Dänemarks". Det påhvilede "Befehlshaber der Sicherung Ostsee" (BSO), som var en søgående admiral med kommando over eskortefartøjer og minestrygere m.v.¹¹ "Admiral Dänemark" havde dog et vist ansvar for koordination af minestrygningen i Sundet og Lillebælt og for forbindelsen til den danske minestrygningstjeneste.

Den tyske sikringstjeneste omfattede primært forsvar mod luftan-

¹¹ BSO med stab var underbragt i en mindre hjælpekydser "Reiher", som lejlighedsvis var stationeret i København, Århus, Ålborg, Korsør og Frederikshavn, men som iøvrigt selv ofte indgik i eskortetjenesten på de nord-sydgående ruter.

greb og bekæmpelse af minefaren. I de danske havne, hvor der var tyske marinebaser, var der hvert sted stationeret 10-20 marineskibe, dels egentlige krigsskibe, dels civile skibe ombygget til militære formål.

For at mindske risikoen under lange søtransporter mellem Tyskland og Norge blev danske havne, især Ålborg, benyttet til ind- og udskibning af tropper og krigsmateriel. Gennem hele perioden skete der stadige troppeforskydninger, og i Ålborg lå der ofte 10-12 større transportskibe udover de derværende tyske marineskibe.

Minebekæmpelsen lagde beslag på de fleste ressourcer. Opfindelsen og anvendelsen af bundminer med magnetisk tændsystem var noget nyt i søkrigsførelsen, og blev fra britisk side den primære indsats rettet mod den tysk kontrollerede skibsfart i strædeområdet og Østersøen.

Den tyske marine havde udviklet tre metoder til bekæmpelse af magnetminer, der alle var baseret på frembringelse af et kraftigt elektromagnetisk felt, der kunne få minerne til at eksplodere i passende afstand fra minestrygeren. Det var dels strømførende kabelsløjfer båret af bøger og slæbt af minestrygningsfartøjer, dels de såkaldte "Sperrbrechere", ombyggede handelsskibe, som var skrog- og opdriftforstærkede og forsynet med magnetspoler i de forreste lastrum. Og endelig var der luftfartøjer udstyret med en strømførende ring monteret på understellet.

Slæbegrejet, som også kunne bruges af trawlere ombygget til hjælpeminestrygere, var det mest anvendte, men det var vanskeligt at manøvrere med og led ofte skade ved minesprængninger. "Sperrbrecherne", som altid anvendtes ved udpassage af større krigsskibe og konvojer, fik ofte svære skader efter minesprængninger og måtte i dok for at repareres, hvis de da ikke var sunket forinden. Luftfartøjerne kunne dække en lang strækning hurtigt, men var kun effektive, når vanddybden var under 20 meter. Det hændte, at et sådant luftfartøj faldt ned efter at være fløjet ind i den vandkaskade en minesprængning på lægt vand forårsagede.

De langsgående ruter blev dagligt kontrolundersøgt af 2-3 minestrygere fra hver basehavn, men i områder, hvor der var

konstateret nedkastet miner, kunne der blive indsat op til 10 minestrygere i sådanne fareområder.

Tysk Junckers fly udrustet til minestrygning.

Dansk minestrygning

I Danmark blev søminevæsenet hurtigt sporet ind på bekæmpelsesmetoderne for de magnetiske miner, men man fandt ikke de tyske strygemetoder praktisable for det danske søværn. En ekspert ved søminevæsenet, orlogskaptajn H.J. Bahnsen, fostrede idéen til flydemagneten, som slæbt af danske minestrygere var betydelig nemmere at håndtere end det tyske kabelsløjfegrej. På Helsingør Skibsværft gik man i gang med bygning af flydemagneter af størrelser på 6, 12, 18 og 24 meters længde. De længste havde også det kraftigste magnetfelt og blev anvendt af de større minestrygere, mens de mindste var beregnet til minestrygningskutterne. Bahnsen fik patent på sin opfindelse, og flydemagneten blev i løbet af krigen også anvendt - udover af tyskerne - af den svenske og finske marine.

Som omtalt var der allerede i sommeren 1940 truffet aftale med tyskerne om, at søværnet skulle varetage minestrygningen af de øst-vest gående ruter mellem landsdelene. Fra tysk side lagde man stor vægt på sikringen af færgefarten over Storebælt, fordi en hel del krigsmæssige transporter gik med jernbanevogne over Storebælt videre via Helsingør til Helsingborg, hvor svenskerne samme sommer - på trods af landets status som neutral - havde indrømmet Tyskland transitret til Norge, en ret som året efter

blev udvidet til også at gælde til Finland. For tyskerne var det en krigsmæssig fordel, at lade så meget som muligt transportere med jernbane gennem Sverige fremfor at benytte sig af søtransporter, som krævede beskyttelse mod de allieredes luft- og søstridskræfter.¹²

Der var gennem hele besættelsestiden en skarp tysk kontrol ved færgeoverfarterne. Fra søværnets side havde man først undslået sig for minestrygningen mellem Korsør og Nyborg, idet disse to havne nu benyttedes som tyske marinebaser, men efter at tre danske færger var minesprængt - og en af dem sunket - påtog man sig efter regeringens henstilling denne opgave.

Til at varetage den danske del af minestrygningen beregnede søværnskommandoen et behov på 18 operative minestrygere, et krav, som førte til fremskyndelse af bygningen af yderligere 3 minestrygere af SØLØVEN-klassen og 10 mindre minestrygere, samt til udrustning af 4 af de til minestrygere ombyggede gamle torpedobåde af SPRINGEREN-klassen. Det var både, som tyskerne i 1940 havde krævet udleveret til den tyske marine, men som de senere afstod fra, måske på grund af den vægt de tillagde dansk deltagelse i minestrygningen.

For at tilgodese det øgede behov for minestrygere, måtte man hurtigt i gang med at bygge det manglende antal. Ti såkaldte MS-både blev bygget på fire træskibsværfter i provinsen, idet orlogsværftet var fuldt optaget af andet nybyggeri til søværnet. De 10 MS-både blev leveret og udrustet inden udgangen af 1941. Hvor akut behovet for minestrygere var, ses af, at det gamle lodsskib SKAGERAK, der under sikringsstyrken havde været vagtskib ved Københavns minespærringer og senere havde været brugt som logiskib på Holmen, i 1942 blev ombygget til og indsat i minestrygningen, indtil den fjerde båd af SØLØVEN-klassen blev afleveret fra orlogsværftet.

Til assistance for de egentlige minestrygere og minørtjenesten samt til selvstændig strygning af visse læge ruter i de indre danske farvande lejedes og udrustedes efterhånden 35 P-kuttere.

¹² Sverige ophævede transitretten for Tyskland i efteråret 1943.

I efteråret 1941 oprettedes fire minestrygningsgrupper, hver bestående af 1-2 større minestrygere samt et varierende antal MS-både og P-kuttere. De fire grupper fordeltes til at varetage opgaver i henholdsvis Sundet/Isefjorden, Storebælt/Smålandsfarvandet, Lillebælt/farvandet Syd for Fyn og Kalundborg-Århus ruten samt farvandet Nord for Fyn.

Til varetagelse af den operative og forsyningsmæssige side af minestrygningstjenesten oprettedes i november 1941 en minestrygningscentral på Holmen, som var underlagt søværnskommandoen af hensyn til koordination med den tyske minestrygning. Bemandingsbehovet i den udvidede minestrygningstjeneste var stort. De tidligere marineflyvere var dog nu til rådighed, og de fleste af søofficererne fra marinens flyvetjeneste fik efterhånden tjeneste som minestrygerchefer. Men der blev desuden behov for genindkaldelse af mange af de i 1940 hjemsendte reserveofficerer, som fortrinsvis kom til at gøre tjeneste i de små minestrygere og som førere af P-kutterne. Nyuddannet personel af alle kategorier blev i stort omfang indsat i minestrygningen. De stadig hyppigere og større britiske minenedkastninger i danske farvande satte deres restriktioner og spor på skibsfarten. Ofte var skibsruter, hvor der nyligt var konstateret nedkastet miner, spærret for sejlads, indtil en forsvarlig minestrygning var udført. I den her omhandlede periode var der i de Danmark omgivende farvande 240 skibsforlis, hvoraf hovedparten skyldtes minesprængninger. Ca. halvdelen af disse krigsforlis var danske skibe og fiskekuttere. Danske minestrygere bragte ialt 35 magnetminer til sprængning, heraf 25 i Storebæltsområdet. De danske minestrygere - bortset fra en P-kutter, som minesprængtes - led ikke selv tab, men flere flydemagneter blev beskadiget ved minesprængninger. Tyske minestrygere, som strøg på de nord-sydgående ruter i gennemsejlingsfarvandene, stod for hovedparten af de miner, som blev strøget i strædeområdet. Tyskerne havde en del tab af minestrygere.

Søværnets nybygninger og tjenestebestemmelser

De nybygningsplaner, som var resultat af de øgede bevillinger efter 1937, så efterhånden dagens lys. Mineskibet LINDORMEN tilgik i efteråret 1940, som erstatning for det gamle mineskib

LOSSEN, og to mindre minelæggere LAALAND og LOUGEN tilgik i 1941, som erstatning for de gamle minekraner KVINTUS og SIXTUS. De tre gamle minelæggere forblev dog i flådens tal indtil videre. En fjerde ubåd af H-klassen tilgik i 1941, hvorefter antallet af operative ubåde var 8 efter udrangering af 2 ældre ubåde af B-klassen og 1 af C-klassen.

På orlogsværftet var de sidste tre minestrygere af SØLØVEN-klassen under bygning, og to af dem blev færdige i 1942, mens den sidste - SØHUNDEN - først gik på prøvetur kort før flådens sænkning i 1943.

Det største nybygningsprojekt var de to 800 tons store torpedo-både NYMFEN og NAJADEN, som blev køllagt i 1942, men som dog først blev færdigbygget efter krigen, hvor de blev omdøbt til WILLEMOES og HUITFELDT og klassificeret som kystjagere.

Nybygningerne NYMFEN og NAJADEN genfundet i Søminegraven på Holmen maj 1945, sammen med danske ubåde, som var blevet hævet men ikke anvendt af tyskerne.

De skulle armeres med 105 mm Bofors sømålskanoner, 40 mm og 20 mm antiluftskyts og med 6 stk 53 cm torpedoer af tysk konstruktion, idet man agtede at gå bort fra de dansk konstruere-

de 45 cm torpedoer, som dengang var standard i flåden.

Selvom kontrakterne med de udenlandske firmaer for levering af disse våbensystemer m.m. var tegnet, kneb det med leverancen af torpedobevæbningen fra Tyskland. Det blev nødvendigt at sende søminevæsenets førende torpedoekspert, afdelingsingeniør O.J.W.Christensen, til den tyske torpedoskole i Eckernförde, og disse besøg blev af betydning for søværnet efter krigen ¹³, da man i 1945 overtog et større lager af tyske 53 cm torpedoer, som blev hovedarmeringen i efterkrigstidens danske torpedobåde.

Til kompensation for de 6 torpedobåde af DRAGEN-klassen, som tyskerne havde beslaglagt, fik man tysk tilsagn om stål og andre materialer til et erstatningsbyggeri af 6 dampturbinedrevne torpedobåde, som dog ikke kom i gang før efter krigen. Men orlogsværftet og de tekniske væsner på Holmen var, som ovenfor beskrevet, fuldt engageret med nybyggeri og nyanskaffelser af materiel til søværnet i de år af krigen, hvor søværnet var aktivt.

På det administrative område blev der i disse år udgivet en række marineministerielle kundgørelser fortrinsvis indeholdende restriktive bestemmelser affødt af krigsforholdene og landets forsyningssituation. Således var levering af brændolie til søværnets skibe stærkt begrænset.

Der blev dog også udgivet et par kundgørelser af mere organisatorisk, personelorienteret og blivende karakter. Det var dels nogle bestemmelser om søværnets militære personels pligter og forhold i tjenesten, dels bestemmelser for uddannelsen i skibene, for den daglige tjeneste ombord samt for skik og orden. Det var de sidste, der indledtes med de velkendte ord: "Det påhviler enhver i søværnet at hævde flagets ære og ved ihærdighed og pligtopfyldelse at dygtigøre sig til sin tjeneste", en pligt, som stadig holdes i hævd i søværnet.

Endelig blev der i denne periode under flådestationen oprettet et

¹³ Christensens besøg betød også, at marinestabens E-sektion fik tidligt kendskab til nye tyske torpedotyper, oplysninger som Mørch lod gå videre til England.

vagtkompagni, som fik en grundig militær uddannelse, hvilket fik sin betydning for den rettidige sænkning af flådens skibe på Holmen den 29. august 1943.

Søværnets uddannelsesvirksomhed og andre aktiviteter

Den personeluddannelse til søs, som så småt var blevet genoptaget i sidste halvdel af 1940, blev - med tysk sanktion - stærkt udvidet i 1941 og 42.

Uddannelsen til søs kom efterhånden til at omfatte alle våbenarter og skibstyper. Til bemanning af skibe og forter indkaldtes ca. 3000 mand om året fordelt på fire årlige indkaldelser. Hovedparten af dem var værnepligtige ¹⁴, men der blev tillige årligt antaget ca. 50 til sø-, maskin-, og intendanturkadetuddannelse, 150 mathelever og 200 overkonstabelever, sidstnævnte til kystdefensionen. Desuden indkaldtes årligt ca. 30 styrmænd og maskinmestre til uddannelse som reserveofficerer i skibene, hvortil kom personel til befalingsmandsuddannelse ved kystdefensionen. Sidstnævnte uddannedes ved Lynæsfortet.

Til kadetuddannelsen anvendtes inspektionsskibene ISLANDS FALK, INGOLF og HVIDBJØRNEN. De to førstnævnte anvendtes tillige sammen med mineskibet LOSSEN på togter af 3-4 måneders varighed for uddannelse af mathelever. Til disse skoletogter var der som oftest også tilknyttet en eller to af de gamle torpedobåde af SPRINGEREN-klassen og den endnu ældre torpedobåd HVALROSSEN.

Torpedobådene virkede som tenderfartøjer, men bidrog også til at give relevant personel en uddannelse i kanon- og torpedoskydning.

For artilleriuddannelse af mobiliseringsbesætninger og som skole for kommende artilleriofficerer udrustedes i 1941 NIELS IUEL på et to måneders togt, og i 1942 PEDER SKRAM på et seks måneders togt. Udover Isefjorden var nu også Smålandsfarvandet og farvandet Syd for Fyn blevet frigivet af tyskerne til den

¹⁴ Værnepligtstiden var i disse år på 9 måneder, dog noget længere for værnepligtige, som havde en særlig civilfaglig uddannelse som f.eks. maskinister.

danske flådes uddannelsesvirksomhed.

Også ubådsuddannelsen blev genoptaget i disse år, først i form af prøvedykninger i Flådens Leje på Holmen, en aktivitet, som man i starten hver gang måtte have tysk tilladelse til. To gange årligt sendtes tre ubåde - en af hver klasse - på et to måneders togt, som foregik dels i Isefjorden, dels i Mariager Fjord, hvor dybdeforholdene var særlig egnede for dykning. Som depot- og målskib for ubådene på disse togter deltog først det gamle inspektionsskib BESKYTTEREN, som havde været henlagt i Hobro, og senere ubådsflotillens eget værkstedsskib HENRIK GERNER.

Sidstnævnte blev anvendt på et årligt dykkertogt, idet uddannelsen også af civile dykkere i Danmark var søværnets ansvar. På grund af minespærringerne i danske farvande havde ikke mindst Fyr- og Vagervæsenet et behov for dykkere, når der skulle bortsprænges vrage, der lå til fare for sejladsen.

Også uddannelsen af minepersonellet kom igen i gang på særlige minetogter med LOSSEN som standardskib og deltagelse af to af de mindre minelæggere LAALAND, LOUGEN, KVINTEUS og SIXTUS. Sammen med nogle MS-både blev de små minelæggere også anvendt under forsøg med nyt minestrygningsgrej.

Endelig fortsattes opmålingen af Samsøbælt og visse indre danske farvande med opmålingsskibene HEIMDAL og FREJA. Både i 1941 og 42 var issituationen fra medio januar til medio marts så svær, at skibene måtte lægge ind. Isen skabte også store forhindringer for den almindelige skibsfart og for den tyske marineaktivitet i danske farvande såvel i Sund og Bælter som i Kattegat, hvad der førte til særlige tyske krav til den danske isbrydningstjeneste.

Kongelundsfortet og Lynæsfortet fik afholdt skydninger for uddannelse af personel til kystdefensionen.

Uddannelsen af flyvepersonel var udelukket i henhold til kapitulationsbetingelserne, men enkelte marineflyvere fik lejlighed til at vedligeholde deres færdigheder ved svæveflyvning.

Den øgede personelrekruttering betød en intensiv virksomhed - specielt i vinterhalvåret - ved de på Holmen værende skoler for de forskellige personelkategorier og tjenestegrene. Skolernes

adgang til artillerihal og søminevæsenets og orlogsværftets værksteder betød, at den teoretiske uddannelse kunne suppleres med praktisk oplæring i de mange discipliner, som er nødvendige for, at et søværn kan virke professionelt. Som et eksempel kan anføres, at de begrænsninger, som fra tysk side var lagt på søværnets radiotjeneste, måtte kompenseres ved en mere intensiv praktisk uddannelse ved telegrafnøglerne på søværnets radioskole.

Der blev også i disse år ved alle søværnets tjenestesteder lagt stor vægt på personellet's sundhedstilstand og fysiske træning. Ser man specielt på søofficersuddannelsen i disse år, betød indskrænkningen i sejladsen og i en samlet øvelsesaktivitet for flådens forskellige skibstyper en naturlig begrænsning på det navigatoriske og taktiske område. Men til gengæld blev der mere tid til en intensiv uddannelse på andre områder f.eks. våbenbetjening. Kanon- og håndvåbenskydningerne i disse år kunne fremvise nogle flotte præstationer.

Torpedoklargøring ombord i HVALROSSEN under kadettøgt sommeren 1942.

Og på det sømandskabsmæssige område kunne der afses mere tid til fartøjsøvelser med skoleskibenes ro-, sejl- og motorbåde

end normalt på et kadettogt.

Også andre praktiske sømandsskabsarbejder såsom udlægning af varp- og sværankre, udrigning af taljer til nødstyring og overførsel af tungt slæbegrej til bugsering var der god lejlighed til, eftersom skoleskibenes sejlads var så begrænset. Desuden opnåede kadetterne stor rutine i håndflags- og blinksignalering, som var den primære signalforbindelse mellem skibene på grund af restriktionerne på radiokommunikationen.

Den erfaring i sejlads og navigation på det åbne hav, som marinen ved togterne i Nordatlanten havde anledning til at give officerer og kadetter før krigen, var ikke opnåelig i krigsårene. Til gengæld fik det navigatøruddannede personel større lejlighed til og erfaring i kystnavigation i de snævre og risikofyldte indre danske farvande. Et karakteristisk træk ved denne sejlads var, at minesikringskablet var tilsluttet, at vandtætte døre var lukkede, og at en redningsbåd var svunget ud.

Taget som helhed må man sige, at trods de anførte begrænsninger, var kadetuddannelsen i omhandlede periode af høj karat og af stor betydning for tjenestens kontinuitet. Der tilgik i disse to år søværnet ca. 50 nyuddannede officerer af linien og et tilsvarende antal nyuddannede reserveofficerer. Hertil kom over 100 under kadetuddannelse.

(De enkelte skibes aktivitet i 1941 og 42 fremgår af tillæg 1.)

Skibsfartens og værfternes forhold og problemer

Den del af den danske skibsfart, som ikke kom under tysk kontrol, blev - især efter at USA var indtrådt i krigen - mere og mere engageret på vestallieret side, og danske skibe og søfolk led herunder deres part af de tab, som den tyske søkrigsførelse tilføjede de allieredes skibsfart.

Tyskerne havde kontrol over ca. en trediedel af den danske handelsskibstonnage fra førkrigstiden. Danske skibe sejlede med landbrugsvarer på Hamburg, Bremen og Rotterdam og hjembragte herfra primært det kul og koks, som var nødvendigt for Danmarks energiforsyning. Også i sejladsen på Norges vestkyst og på Østersøen var danske skibe engageret i forsyningstrafikken til Tyskland bl.a. ved transporten af jernerts fra Nordsverige. Derimod blev danske skibe, såvidt vides, ikke anvendt til

transporter af tyske tropper og krigsmateriel.

Den indenlandske kystfart i danske farvande var trods minefaren intensiv.

Det drejede sig om transport af bl.a. brunkul fra de østjyske havne til øerne og hovedstaden. Kystfarten anvendte fortrinsvis de tværgående ruter i de indre danske farvande, hvor den danske minestrygning bidrog til at sikre en sejlads, som primært var i dansk interesse. Kystfarten var også involveret i import fra Sverige, specielt af træ, og den danske andel i denne trafik, kom senere til nytte, da der i 1944 illegalt blev sendt våben fra Sverige med danske kystfartskibe, en aktivitet, som en hel del af søværnets personel var involveret i.

Marinestabens efterretningsofficer havde gennem lodser og danske skibsagenturer kontakt med pålidelige navigatører og søfolk i de danske skibe, som sejlede i tysk fart, og fik herigennem oplysninger om aktiviteten på skibsruterne og i de tyske og tyskesatte havne - informationer, som gik videre til England via Sverige og senere ved illegal radiokontakt direkte med England.

En særlig sag var det tyske krav om bevæbning af danske handelsskibe, som sejlede i tysk konvoj, et krav som blev fremsat i september 1941. Såvel de danske redere som regeringen afviste sagen i samråd med søværnskommandoen, som ikke ville efterkomme et tysk ønske om dansk luftskyts og betjeningsmandskab til handelsskibene. Tyskerne pressede meget hårdt på i denne sag og tilbød endog tysk bevæbning og mandskab i de danske skibe. Fra regeringen henviste man igen til Danmarks neutralitet, mens man fra tysk side begrundede kravet med, at USA som neutral havde ladet bevæbnede skibe sejle i den britiske konvojfart. Sagen trak i langdrag, men blev i efteråret 1942 lagt på hylden af tyskerne, formentlig som følge af den forværrede krigssituation for aksemagterne, der gav andet at tænke på.

Den danske værftsindustri blev - som anden industri i de af tyskerne besatte lande - nødsaget til at foretage eftersyns- og reparationsarbejder på tyske skibe, ja endog nybygninger. Således var blandt andre B&W's skibsværft og motorfabrik

Tysk "Sperrbrecher" i dok på B&W i 1943.

involveret i arbejder for tyskerne, herunder fremstilling af ubådsmotorer.

I 1941 overvejede den tyske marineledelse at stationere to tyske krydsere i Københavns Frihavn, men det blev fra dansk side i første omgang afværget ved at pege på, at den danske hovedstad herved nemt kunne blive et bombemål for de allierede. Fra tysk side var man da også, da det kom til stykket, mere interesseret i at bevare den nærliggende værftsindustri intakt. B&W blev dog senere i krigen udsat for to engelske bombeangreb.

Den begyndende sabotage i Danmark i 1942 ramte også værfterne. Mest kendt er bygningen på Odense skibsværft af en tysk minelægger "Linz", som blev udsat for alvorlig sabotage med hjælp af ansatte på værftet, inden skibet skulle afleveres til tyskerne.

På orlogsværftet blev der ikke udført arbejde for tyskerne før efter den 29. august 1943, hvor værftet sammen med andre danske værfter måtte indgå i et større tysk projekt om nybygning af 35 handelsskibe - det såkaldte HANSA program.

Det var kun få skibe, som blev færdige før krigens afslutning.

Skærpet tysk holdning over for Danmark i efteråret 1942

I løbet af oktober 1942 skærpedes den tyske holdning over for Danmark markant. Officielt skulle årsagen være Chr. X's knappe svartelegram på Hitlers lykønskning ved kongens 72 års fødselsdag. Men dybere set var det nok affødt af de tilbageslag, tyskerne oplevede på fronterne i Nordafrika og Rusland.

Man var faktisk kommet til krigens vendepunkt, hvor en tysk sejr ikke mere var en sandsynlig udgang på krigen. Overfor det tyske militær havde Hitler givet udtryk for, at man ikke længere i forholdet til Danmark var bundet af kapitulationsaftalen fra 1940.

Allerede i maj 1942 var Danmark igen blevet erklæret for "krigszone", fordi man fra tysk side i stigende grad frygtede invasion på egnede kyster langs "Atlantvolden" bl.a. i Vest- og Nordjylland, hvor de tyske kystbefæstningsanlæg var under kraftig udbygning med udstrakt anvendelse af dansk arbejdskraft.

Den tyske gesandt og den tyske øverstkommanderende i Danmark blev udskiftet med personer, der i forholdet til den danske samarbejdsregering var mindre kompromissøgende end forgængerne, og i løbet af foråret 1943 blev også "Admiral Dänemark" udskiftet med den, som skulle komme til at stå for overfaldet på flåden den 29. august 1943.

I oktober 1942 blev den danske hærs garnisoner i Jylland på tysk forlangende overført til Fyn og Lolland/Falster, og en stor del af hærens krigsmateriel blev på tysk forlangende overleveret til den tyske værnemagt. Fjernelsen af dansk militær fra Jylland kom dog ikke til at gælde søværnets mineuskadeliggørelseshold og de to distrikter, som disse hold var underlagt. Danske orlogsskibe fik også fortsat tilladelse til at anløbe jyske østkysthavne syd for Ålborg.

Krisesituationen i november 1942, hvor man fra tysk side forventede og traf forholdsregler imod, at kongen og regeringen flygtede til Sverige, ophørte dog inden årets udgang, men tonen over for det danske militær var blevet mærkbart skærpet.

Fra søværnets ledelses side, hvor man iøvrigt loyalt fortsatte det virke og samarbejde med tyskerne, som var pålagt af regeringen, begyndte man at træffe forberedelser til, hvorledes søværnet

skulle handle i tilfælde af et tysk krav om afvæbning af søværnet og udlevering af flåden. Viceadmiral Vedel var klar over, at moralen blandt marinens personel ikke tålte, at der påny blev udleveret intakt dansk skibsmateriel til tyskerne. Vedels hensigter blev foreløbig holdt på marinestabsplan, men søværnets større skibe fik i al hemmelighed udleveret bomber til sænkning af eget skib. Tændmekanismen skulle opbevares aflåst, og kun chefen måtte have adgang til den.

En række episoder mellem dansk og tysk marinepersonel, omfattende håndgemæng mellem dansk og tysk bluseklædt personel, og fremsatte fornærmelser og chikane fra begge sider, var med til at skærpe forholdet og måtte udredes gennem marinestabens forbindelsesofficer. Der blev i flere tilfælde fremsat tysk krav om at straffe dansk personel, som efter tysk mening havde optrådt fornærmende eller ligefrem fjendtligt. Og man ønskede fra tysk side at blive orienteret om den danske retsforfølgelse af de anmeldte enkeltpersoner.

En episode, der blev behandlet på højt plan i den tyske og danske marine, var den såkaldte "Brosag i Korsør", hvor man fra tysk side forlangte den danske havnemester J. Hjorth Jensen, som var søofficer af reserven, afsat, fordi han havde afvist, at en tysk lystyacht fik kajplads på et sted, som var reserveret til den danske marine, og havde forhindret den tyske båds forlægning ved at nægte at åbne en bro i havnen. Den tyske reaktion var at besætte og spærre broen med bevæbnede soldater. Efter lange forhandlinger med søværnets forbindelsesofficer som mellemmand blev sagen efterhånden "dysset ned".

TIDEN FRA NOVEMBER 1942 TIL AUGUST 1943

Årsskiftet 1942/43 var præget af aksemagternes tilbagegang på de fleste fronter, men den tyske søkrigsførelse i Atlanten fortsatte med fuld styrke og tilføjede de allierede svære skibstab. Det tyske ubådsvåben havde løbende tilpasset sin taktik og gjort nye tekniske landvindinger ved indførelsen af snorklen i ubådene og magnetpistolen i torpedoerne. Vel beløb de tyske ubådstab i 1942 og 43 sig til ca. 150 både årligt, men det var først i maj 1943, at kampen mod ubådene vendte til de allieredes fordel,

som følge af en øget indsats af antiubådsskibe og -luftfartøjer, men ikke mindst på grund af nyt radarudstyr, som man fra tysk side ikke havde detektionsmidler over for. De tyske ubådsnybygninger holdt imidlertid trit med tabene, og Østersøen var - trods den stigende minefare ¹⁵ - stadig det primære optræningsområde for nye ubåde og besætninger.

I 1943 var der - i modsætning til de to foregående år - en væsentlig reduktion i antallet af passager gennem stræderne af større tyske krigsskibe.

Kun lommeflagskibet "Lützow" og 3 krydsere passerede Storebælt for indgående fra Norge, og de forblev alle i Østersøen resten af krigen. Det var - i forbindelse med den samtidige udbygning af kystforsvarsanlæg, opsætning af kystradarstationer og udlægning af nye minefelter - et led i at sikre det tyske søherredømme i Østersøen og forsvaret af Tysklands nordflanke.

En særlig tysk operation, som kom til at involvere dansk personel i kamp, var den tyske meteorologiske ekspedition til Østgrønland i april 1943. Dens sammenstød med den af Grønlands landshøvding, Eske Brun, oprettede slædepatrulje er velbeskrevet i anden litteratur. Her skal blot anføres, at tyskerne allerede i 1941 havde søgt oplysninger og kortmateriale over Grønland i København. Både den første og de senere tyske ekspeditioner til Grønland slog alle fejl, efter at de amerikanske styrker i Grønland blev sat ind i forsvaret af østkysten.

I 1943 blev tyske skibe i større udstrækning end tidligere repareret ved danske skibsværfter, velsagtens som følge af de skader, der blev tilføjet tyske værfter ved de allieredes luftbombardementer. Fra tysk side ønskede man nu dansk luftværnsskyts og mandskab til forsvar mod det stigende antal allierede luftangreb også på dansk område, men dette spørgsmål fandt ingen løsning inden det tyske overfald på det danske militær i august måned.

I 1943 og de følgende år begyndte tyskerne at beslaglægge nogle

¹⁵ RAF bombefly nedkastede i 1943 over 2000 miner i Østersøen og dens udløb.

danske handelsskibe og færger m.h.p. ombygning til troppetransport, hvilket må ses som en følge af de stigende tyske skibstab, og af, at troppetransittrafikken gennem Sverige blev stoppet.

I juli måned opstod påny rygter om allieret invasion i Danmark, og "Admiral Dänemark" orienterede den danske marineledelse om, hvordan han ønskede, at danske krigsskibe forholdt sig ved et eventuelt allieret flådefremstød mod strædeområdet. Fra tysk side ønskede man, at flådens skibe straks afgik til nærmeste havn på Sjælland eller til farvandet syd for Fyn. Man var ingenlunde sikker på, at danske skibsschefer ikke ville slutte sig til Tysklands fjender i en sådan situation.

Søværnets styring og flådens virke

Det i 1943 planlagte aktivitetsniveau var endnu større end i de to foregående år. Issituationen var ikke så streng i denne vinter, så der blev mere sejlads i vintermånederne, hvor LOSSEN og BESKYTTEREN var på togt med mathelever og ISLAND FALK med torpedobådene HVALROSSEN og MAKRELEN uddannede reservekadetter.

Indtil august måned afholdtes eksercerskoler for ca. 1400 værnepligtige, fordelt på tre indkaldelser, og der blev også antaget kadetlærlinge, mathelever og overkonstabelelever på linie med årene forud. Det mandskab, som var indkaldt i sommermånederne var endnu under indledende uddannelse, da det tyske overfald den 29. august fandt sted.

Sommerudrustningerne anfattede en artilleriskolegruppe bestående af NIELS IUEL og periodevis deltagelse af en M-båd og en ubåd samt minekranen SIXTUS. Skydningerne foregik i Isefjorden.

Kadetdelingen bestod af INGOLF, HVIDBJØRNEN, HVALROSSEN og MAKRELEN samt DAMPBÅD A og de to øvelseskuttere SVANEN og THYRA. Uddannelsen var henlagt til farvandet syd for Fyn. Både NIELS IUELS og kadetdelingens togter blev brat afbrudt af begivenhederne den 29. august.

Ubådsflotillen bestående af HENRIK GERNER og fire ubåde - herunder den nyeste HAVHESTEN - var på et 2 måneders togt til Isefjorden og farvandet syd for Fyn. Der blev også udrustet en minelæggergruppe bestående af LOSSEN, LAALAND og

LOUGEN for uddannelse af minepersonel. På togtet ydede besætningerne fra disse skibe iøvrigt en glimrende indsats ved slukningen af en større landsbybrand på en af de små øer syd for Fyn. Både ubådene og minelæggerne blev indlagt på Holmen inden den 29. august.

Der blev i denne sommer ikke foretaget søopmåling, og HEIMDAL og FREJA lå oplagt på Holmen.

Minestrygerstyrken var i 1943 udvidet til nu at omfatte 5 M-både af SØLØVEN-klassen, 3 af SPRINGEREN-klassen - herunder den tidligere SØRIDDEREN, som nu var omdøbt til HAJEN - samt 10 MS-både. Den sjette M-båd, SØHUNDEN, nåede kun at komme på nogle korte prøveture, inden den blev sænket den 29. august.

Styrken af P-kuttere var nu på 38, hvoraf de 12 blev anvendt direkte i forbindelse med minestrygningen. I marts måned tilgik søværnet 3 små lægtvandsminestrygere af ALHOLM-klassen, men disse nåede ikke at komme i brug som egentlige minestrygere.

Minestrygningen kom efterhånden til at omfatte periodisk strygning på de nord-sydgående ruter i Sundet og bælteerne samt specielle strygeopgaver efter tysk anmodning såsom strygning for nye skibe på prøvetur og ved bjergning af grundstødte eller sunkne skibe. Desuden blev der strøget nogle ankerpladser og målebåner for afmagnetisering af skibe. I maj måned blev der strøget på en færgerute til Malmø.

Briterne var begyndt at benytte miner med nye tændsystemer, der krævede en akustisk påvirkning, eller som var af en akustisk/magnetisk kombination.

Såkaldte oversejlingskontaktværker, der kunne kræve op til 20 påvirkninger, før det udløste en detonation, gjorde også minestrygningen mere langsommelig og var årsag til, at sejlruiter kunne være spærret i flere dage i træk. Til strygning af de akustiske miner havde tyskerne konstrueret et støjaggregat

- kaldet GTB -, som blev slæbt efter minestrygeren sammen med magnetgrejet.

Man forsøgte fra dansk side at få stillet GTB-grejet til rådighed, men tyskerne var, trods deres bevågenhed for den danske minestrygningsindsats, meget tilbageholdende, og GTB-grejet kom

først til rådighed for søværnet i forbindelse med efterkrigstids-minestrygningen.

I de tre år indtil den 29. august 1943 strøg danske minestrygere 67 bundminer. I samme periode var der i danske farvande over 250 skibsforlis pga. minesprængninger, og heraf var knap halvdelen danske skibe.¹⁶

Kystbevogtningen i Sundområdet blev varetaget af de gamle torpedobåde NORDKAPEREN, HAVKATTEN og SÆLEN samt 18 K-kuttere. Selvom tjenesten var meget rutinepræget, var der ofte behov for vejledning og hjælp til den civile skibsfart, ikke mindst til minesprængte skibe. I 1943 var der flere tilfælde af alarmer fra Rigspolitiet om personer, som var på flugt til Sverige og som ønskedes anholdt, men der er ikke rapporter om, at kystbevogtningens fartøjer har opbragt og overgivet sådanne efterlyste personer til politiet.

Bevogtningsfartøj og 2 K-kuttere i Gilleleje Havn 1942.

¹⁶ Dansk søfart mistede som følge af 2. verdenskrig ialt 157 større og 64 mindre skibe samt 119 fiskekuttere. Der omkom over 1300 danske søfolk og fiskere.

Noget direkte samarbejde med de tyske vagtskibe var der ikke tale om. Der kom dog engang en tysk klage over, at et dansk bevogtningsfartøj havde afslået at medvirke ved jagten på en motorbåd, som var på vej til Sverige. Fra dansk side blev klagen afvist med, at motorbåden ville have nået svensk farvand, før der kunne gribes ind, og at man fra dansk side måtte respektere den svenske neutralitet.

Kystbevogtnings tjenesten var ikke uden dramatik. En af de gamle torpedobåde, som en nat under luftalarm var ved at fyre op under kedlerne og lette anker, blev beskudt med maskinskyts fra et britisk luftfartøj, dog uden at blive ramt. Britiske fly havde for vane at beskyde tyske vagtskibe, når de overfløj dem på hjemvejen fra bombetogter eller minenedkastning. Søværnets skibe var, ligesom danske handelsskibe, i krigsårene påmalet store dannebrogssflag på skibssiderne, men de kunne naturligvis ikke ses i mørke. Der var iøvrigt et tilfælde af, at et tysk vagtskib havde malet Dannebrog på siden, for at undgå at blive beskudt af allierede fly. Dette blev dog forbudt af de tyske marinemyndigheder, efter at der var klaget fra dansk side.

Ministryerne og kystbevogtningens fartøjer var de af flådens skibe, der var hårdest belastet af sejlads og akutte opgaver. De var hovedparten af tiden på togt med kun de nødvendigeste ophold på Holmen og orlogsværftet for eftersyn og periodiske dokninger.

I 1943 blev der af søværnskommandoen udgivet en nyrevideret udgave af lærebog for orlogsgaster indledt med et kapitel om flådens historie gennem tiderne.

Den har dannet forbillede for tilsvarende men ajourførte udgivelser i efterkrigstiden.

Der blev også udgivet en ny "Instruks for Skibschefen" i en ministeriel kundgørelse. Det var en ajourføring af tidligere instrukser, men man havde særlige afsnit om chefens pligter i truende situationer, herunder pligt til at sikre sit skib mod fjendtlig overrumpling. Det stod anført, at overgangen fra neutralitet til kamp kunne blive brat, og at der skulle disponeres herefter. Endelig blev det fremhævet, at hvis skibet måtte opgives, skulle det sænkes med flag og vimpel vajende eller gøres ubrugeligt, samtidig med at chefen skulle gøre, hvad der

var muligt for at redde besætningen. Denne del af instruksen fik en særlig aktualitet den 29. august.

En uge før det tyske overfald i august blev der udført en betydningsfuld efterretningsindhentning på Bornholm. En tysk jetdreven V-1 bombe, affyret fra forsøgsstationen ved Peenemünde, var faldet ned på øen. Søværnets stationsofficer i Rønne, kaptajnløjtnant af reserven, C.V.J. Hasager Christiansen, blev underrettet og fik, assisteret af en dansk politimand, lavet nogle tegninger og taget nogle fotografier af dette nye ukendte våben, inden tyskerne kom tilstede og afspærrede nedfaldsområdet. Danskernes tegninger og fotos blev hurtigt viderebragt til marinestabens efterretningssektion og gik herfra omgående videre til England via Stockholm.¹⁷ Oplysningerne var så vigtige, at de allierede noget senere iværksatte flere kraftige luftangreb på den tyske station ved Peenemünde og forsinkede den videre udvikling af V-våbnene.

PERSONELLETS HOLDNINGER

Det er en kendsgerning, at den overvejende holdning i det danske søværn var antitysk. Det var ikke alene et spørgsmål om, at man tog afstand fra den nazistiske ideologi, det var også på grund af det modsætningsforhold, der var skabt ved det uprovokerede tyske overfald på Danmark i 1940, et modsætningsforhold, der blev uddybet i besættelsesårene og som kulminerede i 1943.

Der var meget få tyskorienterede danske søofficerer, og de få, der var, sad ikke på poster, hvor de havde stor indflydelse. Især blandt det yngre personel i søværnet var der stor sympati for de allieredes sag, og især for briterne, som man så frem til som landets kommende befriere.

Et hold kadetter undveg i 1940 til Sverige i et forsøg på at komme videre til Norge eller England, men de blev returneret af

¹⁷ Hasager Christiansen, som tyskerne havde fået mistanke til, blev arresteret og under sit fængselsophold udsat for mishandlinger fra det tyske politi.

de svenske myndigheder, og ved deres genoptagelse på søofficersskolen blev de sat et år tilbage som straf. Der var også et par dristige marineflyvere, som i 1941 under dramatiske omstændigheder flygtede til England i et lille privatfly og hurtigt kom til at gøre tjeneste som jagerpiloter i Royal Air Force.

Af de stemningsberetninger, som "Admiral Dänemark" gav til den tyske marineledelse, ser det ud til, at det først var i forbindelse med torpedobådernes udlevering, at man fra tysk side blev klar over, hvor dybt modsætningsforholdet stak mellem den danske marine og besættelsesmagten. Chr. X, som var søværnets øverstbefalende, havde med stor sorg bøjet sig for regeringens beslutning om torpedobådernes udlevering. Tilskyndet af kronprins Frederik, som i sine aktive søofficersår selv havde været torpedobådschef, beordrede kongen "Rigets Flag" på batteriet Sixtus sat på halv stang på udleveringsdagen den 5. februar 1941. Det var en stærk markering af søværnets holdning overfor tyskerne, fordi dette flag ellers altid skal føres på hel stang. Og flådens skibe på Holmen fulgte trop og lod orlogsflagene gå på halv.

Man kan på denne baggrund spørge, hvorfor så mange i søværnet loyalt gik ind i det samarbejde med den tyske marine, som blev pålagt af politikerne og søværnets ledelse. Søofficererne var jo imidlertid tjenestemænd og bundet af tjenestemandslovens loyalitetsbestemmelser over for den lovlige regering.

Og det øvrige personel var under strafansvar oplært i den militære pligt til at gøre, hvad foresatte befalede. Men der var desuden - især hos en del ældre officerer - en forståelse for, at situationen krævede stor hensyntagen til tyske interesser.

Fra tysk side gjorde man sig da efterhånden heller ingen illusioner om den almindelige holdning blandt danske søofficerer. I en indberetning til den tyske marineledelse hed det, at det danske søofficerskorps optrådte loyalt og korrekt omend ikke venskabeligt. Man var dog på tysk side på vagt over for de engelskvenlige holdninger, som man sporede hos unge danske søofficerer. Der blev især holdt øje med tre ældre søofficerer, som havde udtalt sig åbent om deres synspunkter. Det var kommandør H.V.Augsburg, som havde været chef for kystdefensionen i den periode, hvor dens værker og kanoner måtte

udleveres til tyskerne i henhold til kapitulationsbetingelserne. Den tyske marinestab i Danmark betragtede Augsburg som decideret antitysk. Det var endvidere kommandørkaptajn C.A.S.Westermann, der var konservativ folketingsmand, og som havde opponeret stærkt mod imødekommelsen af de forskellige tyske krav til den danske regering efter den 9. april, og det var kommandørkaptajn F.A.H.Kjølser, der som marineattaché i Berlin havde haft hyppig kontakt med den amerikanske marineattaché, før USA gik ind i krigen. Kjølser havde endvidere efter sin hjemkomst til Danmark holdt nogle foredrag om søkrigen, hvor han havde rost briterne. "Admiral Dänemark" advarede ved flere lejligheder søværnets ledelse om, at påvirkning af søværnets personel i tysk fjendtlig retning kunne blive skæbnsvangert for det danske søværn.

I 1943 begyndte det at knage i søværnets rækker. To søløjtnanter undveg i januar og kom tidligt i engelsk søkrigstjeneste. En kadetklasse havde et mislykket flugtforsøg til Sverige i juni måned, men 3 kadetter, 2 underkvartermestre og 3 værnepligtige undslap kort efter med marinens hurtige motorbåd FANDANGO til Sverige, og yderligere en kadet undveg på anden vis - alle med henblik på at komme videre til England og melde sig til krigstjeneste her.

Senere på sommeren kom to søløjtnanter til Sverige i en af søværnets sejlåde. Den ene, som returnerede, blev idømt "stuearrest" og først løst fra denne den 28. august.

Der var også i 1943 to skibsførere i ubådsflotillen, som man fra tysk side "holdt i kikkerten" på grund af deres antityske holdning, som de pågældende ikke havde lagt skjul på overfor andre i og udenfor tjenesten.

Den affære, som vakte mest opsigt, og som er beskrevet i besættelsestidens litteratur (bl. a. i dette tidsskrift), var den såkaldte SØRIDDEREN affære i marts 1943, hvor nogle modstandsfolk assisteret af menige fra minestrygeren tiltvang sig kommando over skibet med våbenmagt og ønskede at blive sejlet til England. Da dette var fysisk umuligt, overtalte skibsføreren - orlogskaptajn T.S.Prip - dem til at blive landsat på svensk kyst, hvorefter minestrygeren sejlede til Holmen og indrapporterede det forefaldne. Søværnets ledelse tog meget

strengt på sagen, og det, at det havde været muligt for nogle civile at overrumple et af søværnets skibe, uden at det blev forsøgt forhindret, førte til skibschefens afsked og udskiftning af hele ministrygerens besætning.¹⁸

Blandt marinens personel var man af den opfattelse, at sagen var behandlet uden tysk indblanding, men det viser sig siden, at man fra tysk side tog meget alvorligt på affæren. Man krævede af den danske regering, at den fik Sverige til at arrestere og tilbagesende modstandsfolkene og de menige orlogsgaster som havde gjort fælles sag, alt med henblik på retsforfølgelse i Danmark.

"Admiral Dänemark" afkrævede også admiral Vedel et løfte om personligt at advare søofficerskorpset mod lignende handlinger, hvilket skete ved en parol på søofficersskolen i maj måned.

Affæren førte iøvrigt til bestemmelser om, at samtlige rum i skibene skulle afsøges inden afgang fra havn, og at vagtchefer og vagtsassistenter altid skulle være pistolbevæbnede. I mindre skibe skulle der i havn udtages en vigtig maskindel, som skulle opbevares aflåst af chefen for skibet eller føreren af fartøjet. Disse skærpede forholdsregler var iøvrigt med til at afværge et formodet "mytteriforsøg" i bevogtningsfartøjet SÆLEN i juli måned.

Men personellets holdning var ved at blive en kritisk faktor for chefen for søværnet. Fra søværnets ledelse vedblev der ikke desto mindre at være en udpræget loyalitet overfor samarbejdsregeringen, lige indtil det tyske ultimatum forelå den 28. august 1943.

FORBEREDELSE TIL OPGØRET

Under efterårskrisen i 1942 blev marinestaben klar over, at man ikke længere kunne regne med, at grundlaget for søværnets fortsatte eksistens og virke ville være de aftaler, der var gjort

¹⁸ Orlogskaptajn Prip, som var tidligere marineflyver, blev genansat i søværnets reserve efter krigen, efter at have fået oprejsning for sin handlemåde.

med den tyske marine efter kapitulationen i 1940. Der blev derfor af chefen for søværnet truffet visse foranstaltninger, som skulle skærpe tjenestestedernes opmærksomhed, så de i givet fald kunne sænke eller ødelægge flådens skibe, hvis regeringen påny blev stillet overfor tyske krav om udlevering af skibsmateriel.

Baggrunden for det tyske overfald på det danske militær den 29. august 1943 var den tyske øverstbefalende generals frygt for, at den danske hær ville falde de tyske besættelsesstyrker i ryggen i tilfælde af en allieret invasion i Danmark. Fra den tyske marines side var man tilbageholdende over for en konfrontation med det danske søværn. "Admiral Dänemark" siger i maj 1943 i en indberetning til den tyske marineledelse, at han ikke kan løse sine opgaver - "nolens/volens" - uden det danske minestrygnings- og bevogtningsbidrag.

I samme måned fandt viceadmiral Vedel imidlertid, at tiden var inde til at udgive et klart direktiv til søværnets chefer, om hvorledes de skulle forholde sig i tilfælde af et tysk overgreb. Det blev bl.a. gjort ved at udgive en hemmelig ordre til skibscheferne, der påbød dem i sådanne situationer, at søge at undkomme til Sverige, for at skibene og deres besætninger kunne bevares til indsættelse i forbindelse med Danmarks befrielse, og hvis dette ikke var muligt, da at sænke eller ødelægge skibene, så de ikke kom intakte i tyske hænder. Vedel besøgte desuden en række tjenestesteder i løbet af sommeren. Officielt var han på inspektion, men besøgene var i lige så høj grad for, at han personligt kunne orientere de højere chefer om, hvad han i givet fald forventede af dem.

Afvæbningen af det danske militær - "Operation Safari" - blev godkendt af Hitler nogle dage før den skulle løbe af stabelen den 28. august. Men operationen blev udsat et døgn, fordi "Admiral Dänemark" ikke kunne nå at få sine angrebsstyrker på plads før om morgenen den 29. august. Den tyske admiral måtte anmode BSO om substantiel støtte i form af en deployering af de BSO underlagte torpedobåde samt velbevæbnede minestrygere og hjælpeskibe for at kunne udføre sin del af "Safari". Han måtte også anmode "Luftwaffe" om på hans ordre at være klar

Viceadmiral Vedel på inspektion i kadetskibet INGOLF sommeren 1943.

til at angribe udpegede danske orlogsskibe, for at forhindre at de undkom til Sverige.

At man fra tysk side havde regnet med, at det kunne komme til kampe af flere dages varighed, ses bl.a. af, at der også i løbet af den 29. august, mens begivenhederne udspillede sig, blev sendt 3 torpedobåde af sted mod danske farvande såvel fra Kiel som fra Swinemünde, som et led i den tyske plan for afvæbning af søværnet og erobring af flådens skibe.

Begivenhederne de enkelte steder den 29. august skal ikke her omtales yderligere, men nogle oplysninger om flådens skibes opgaver og positioner samt senere skæbne fremgår af tillæg 2. Her må det være nok at anføre, at når en del af flådens skibe og fartøjer faldt i tyske hænder i brugbar stand, skyldtes det dels de kyniske ildoverfald, hvormed danske minestrygere i provinshavnene blev overmandet, dels at der hos nogle chefer opstod tvivl, om der måtte gøres modstand, formedelst forsvarsministerens ordre om, at der skulle indhentes forholdsordre i hvert enkelt tilfælde.

En beretning om søværnet indtil den 29. august 1943 kan ikke afsluttes uden at fremhæve, at viceadmiral Vedels beslutning om

at lade de skibe, som ikke kunne undkomme til Sverige, sænke eller ødelægge - trods regeringens beslutning om, at afvæbningen af det danske forsvar skulle ske uden modstand - var i overensstemmelse med den overvejende holdning blandt søværnets personel. Det var tillige en handling, som fandt genklang i store dele af den almindelige danske befolkning. Grænsen for, hvad man fra politisk side kunne byde et værn at affinde sig med i et besat land, var nået.

Danske orlogsskibe sænket under Mastekranen på Holmen den 29. august 1943.

AFSLUTNING

Når der stilles spørgsmål om, hvorvidt flådens virke i perioden april 1940 til august 1943 var mere i tysk end i dansk interesse, må man nødvendigvis se hvilke alternativer, der ville have været for søværnets ledelse, efter at kapitulationsbetingelserne var det grundlag, som regeringen havde akcepteret.

Det alternativ, som allerførst overvejedes af søværnets ledelse, var - som berettet - at oplægge skibene og lægge forterne i "mølpose", så længe krigen varede, at hjemsende de værnepligtige og reservepersonellet og finde andet arbejde inden for de offentlige eller civile erhverv for det faste personel.

Dette ville have bragt søværnet i en meget vanskelig situation i genopbygningsperioden efter 1945, fordi genoptræning af officerer og andre befalingsmænd og rekruttering og uddannelse af nyt personel ville have været en vanskelig og langsommelig opgave, selvom skibsmateriel havde været til stede, hvad der ingenlunde var sikkert.

En anden mulighed havde været på et tidligt tidspunkt selv at destruere flåden, så skibene ikke kunne komme til at bidrage til den tyske krigsførelse mod de allierede. Der var vitterligt blandt yngre søofficer tanker om at sænke de seks torpedobåde af DRAGEN-klassen, inden de blev overdraget til tyskerne i begyndelsen af 1941. Fra uofficielle britiske marinekredse kom der, da bådenes udlevering var en kendsgerning, antydninger om manglende mod hos det danske søværn. Men søværnets ledelse var af den opfattelse, at hvis man havde saboteret en udlevering, ville det have betydet tyske repressalier over for resten af flåden, muligvis beslaglæggelse og krigsanvendelse af de danske ubåde, en skibstype, som Tyskland ikke havde for mange af på det tidspunkt. En sådan tidlig sabotage ville under alle omstændigheder have afstedkommet et brud på samarbejdet med besættelsesmagten, et skridt, som regeringen på det tidspunkt ikke var rede til at tage, og som søværnets ledelse derfor ikke mente at kunne tage ansvaret for.

Sidstnævnte alternativ ville også have berøvet søværnet mulighederne for at videreføre personellets professionelle uddannelse. Da der, på det tidspunkt før USA's indtræden i krigen, var meget som tydede på en tysk sejr, kan man næppe afvise den betragtning, at Danmark - hvadenten man kunne lide det eller ej - måtte være forberedt på at finde en plads i et Europa, hvor magtforholdene var anderledes end før krigen.

De to områder, hvor man må konstatere, at søværnets fortsatte virke var i tysk interesse, var minestrygningen og kystbevogtningen i Sundet.

Her må man imidlertid først erkende, at den måde hvorpå fordelingen af minestrygningsopgaverne i danske farvande blev aftalt med tyskerne, var det danske bidrag i høj grad af speciel dansk interesse, idet de ruter, der blev strøget af danske minestrygere, primært besejledes af danske skibe og i danske

samfundsinteresser. Om minestrygningen på den vigtige Storebæltsoverfart må nok siges, at den har været i lige dansk og tysk interesse. Enkelte minestrygningsopgaver, udført af danske minestrygere i 1942 og 43, var i decideret tysk interesse. Men her er der et eksempel på, at en dansk minestryger, under udførelsen af en sådan opgave, undlod at sætte strøm til flydemagneten.

Den danske deltagelse i minestrygning og mineuskadeliggørelse var iøvrigt en forudsætning for, at søværnet kunne følge med i den tekniske udvikling på sømineområdet.

At minestrygningen var af betydning for tyskerne, ses af de positive indberetninger, som "Admiral Dänemark" gjorde til den tyske marineledelse, og af at storadmiral Dönitz, efter den danske flådes sænkning i 1943, skal have udtalt, at det var at sammenligne med et tab på 20 skibe og 1500 mand.

Hvordan man fra britisk side så på den danske minestrygningsaftale med tyskerne, kan nok bedst belyses ved, at man efter ønske fra det britiske admiralitet i foråret 1943 gjorde forbedrelser til, at engelske faldskærmsagenter kunne iværksætte sabotageaktioner mod danske minestrygere og specielt deres flydemagneter. De danske E-officerer fik nys om disse planer og fik med Mørchs mellemkomst etableret en hemmelig kontakt mellem faldskærmsfolkene og Bahnsen, som øjensynligt fik forklaret, hvor lille en strategisk betydning den af danskerne udførte minestrygning havde for tyskerne, og dermed fik briterne til at afstå fra deres sabotageaktioner mod det danske søværn. Man kan gætte på, at Mørch har benyttet lejligheden til at minde briterne om den gavn, de havde af hans hemmelige efterretningsmeddelelser om tyske marineaktiviteter.

Hvad angår kystbevogtningen i Sundet - der i sin grund var en søpolitiopgave - må det konstateres, at denne tjeneste i lige så høj grad var til gavn for den civile skibstrafik, som altid fik vejledning eller hjælp i nødssituationer af de på patrulje værende torpedobåde og K-kuttere. Opgaven med at forhindre illegal trafik over Sundet ville have været udført langt barskere, hvis den havde været overladt til tyske marinefartøjer. De danske fartøjer, som var indsat i kystbevogtningen, fik under deres tjeneste et meget nøje kendskab til de muligheder, der var for en

fordækt trafik over Sundet, et kendskab som kom til nytte i modstandskampen efter august 1943, idet en del af søværnets personel blev involveret i den illegale kurer- og persontransport Danmark/Sverige og de senere våbenoverførsler fra Sverige til modstandsbevægelsen i Danmark.

Det lykkedes for kystbevogtningens chef og en hel del af hans underlagte fartøjer at undkomme til Sverige den 29. august 1943, og det var disse fartøjer og deres besætninger, som blev grundstammen i "Den danske Flotille" (Tidligere benævnt Karlskronastyrken).

Den danske kystbevogtnings ophør - uden effektiv tysk erstatning - var iøvrigt en af grundene til, at tyskerne fik stoppet så få af de jødetransporter, som foregik i sept./okt. 1943 fra danske til svenske havne i Sundet.

Når man fra tysk side tillod søværnet en uddannelsesvirksomhed i det omfang, som fandt sted 1941-43, kan det helt sikkert tilskrives den interesse, den tyske marine havde i at blive aflastet for minestrygnings- og bevogtningsopgaver i danske farvande. Denne uddannelse fik betydning på anden vis under krigen. En hel del danske søofficerer - og andet marinepersonel - kom i 1944 til tjeneste i Royal Navy. Nogle af officererne blev minestrygerchefer i den britisk/danske minestrygerflotille, der endte i Danmark i maj 1945. Andre blev motortorpedobådschefer, og atter andre fik ansvarsfulde poster i både større og mindre britiske orlogsskibe.

I Sverige fik nogle danske søofficerer lejlighed til at gøre tjeneste i forskellige af den svenske marines skibe og her vedligeholde deres færdigheder og videreudanne sig. De blev senere - sammen med andet dansk marinepersonel, som var undkommet til Sverige - tilkommanderet den danske Karlskrona-flotille, som stod for overførslen af den Danske Brigade til Helsingør den 5. maj 1945 i tæt samarbejde med den svenske marine.

Blandt den del af søværnets personel, som forblev i Danmark efter den 29. august 1943, var de fleste engageret i modstandsbevægelsen, herunder den illegale maritime efterretningstjeneste, som de allierede havde så stor gavn af. Personel, der var optrænet i våbenbrug og omgang med sprængstoffer, blev også

eftertragtede instruktører i modstandsbevægelsens forskellige grupper. Og søværnets radiotelegrafister blev anvendt i den illegale radioforbindelse med England.

Alt dette kunne næppe have været udført uden den uddannelse, som personellet havde fået og vedligeholdt i søværnets aktive år fra 1940-43.

Den modstandsaktivitet, som søværnets personel ude og hjemme blev engageret i, ville imidlertid være blevet umuliggjort, hvis personellet efter den tyske aktion den 29. august 1943 - i stedet for en midlertidig internering - var blevet gjort til egentlige krigsfanger og sat i fangelejre i Tyskland, hvilket var forberedt fra tysk side, og som bekendt senere skete for store dele af det danske politikorps.

Når dansk militært personel blev frigivet af tyskerne efter interneringen sept./okt. 1943, hænger det formentlig i nogen grad sammen med, at det danske forsvars ledelse indtil opgøret i 1943 havde samarbejdet "loyalt og korrekt" med den tyske besættelsesmagt, og for søværnets vedkommende havde udført opgaver, der betød en væsentlig aflastning for den tyske marine.

Allerstørst betydning fik søværnets virke i 1940-43 for genopbygningen efter krigens afslutning, hvor personellet uden større problemer kunne gå i gang med en intensiv efterkrigsminestrygning i danske og tilstødende farvande, og straks påbegynde en uddannelse af nyt personel samt iøvrigt forberede sig på Danmarks deltagelse i Atlantpagten som ligeværdig partner med andre af de mindre NATO-landes mariner.

Alt i alt må forfatteren af denne redegørelse konkludere, at det af søværnets ledelse i 1940 valgte alternativ, at fortsætte personellens professionelle beskæftigelse og uddanne nye kadrer, var det bedste for søværnet - selvom der var områder, hvor man assisterede den tyske besættelsesmagt - idet det blev en forudsætning for meget af det virke, som - godt nok på andre præmisser - fandt sted efter den 29. august 1943.

Det må tillige siges at være en lykke, at søværnet i disse år fik en chef, som forstod, hvor grænsen måtte trækkes både over for den tyske besættelsesmagt, og over for den danske samarbejdsregering.

At det danske flådepotentiel i 1943 ikke var tyskerne uved-

kommende, ses af de anstrengelser, de efter den 29. august gjorde sig for at hæve, istandsætte, bemane og anvende de enkelte skibe i deres fortsatte krigsførelse mod de allierede (jvf. tillæg 2).

Tysk flydekran fra Hamburg, der hæver sænkede danske orlogsskibe på Holmen september 1943.

EFTERSKRIFT

I denne redegørelse for søværnets vilkår og virke fra april 1940 til august 1943 er faktiske forhold og begivenheder baseret bl. a. på følgende kildemateriale:

- a. Marineministeriets kundgørelser,
- b. Søværnskommandoens generalrapport for perioden,
- c. Den Parlamentariske Kommissions beretning,
- d. Forskellige tidsskriftartikler og anden dansk litteratur om besættelsestiden, hvor søværnets forhold er omtalt,
- e. Danske, tyske, britiske og norske marinehistoriske værker,
- f. Danske og tyske marinearkivalier i Rigsarkivet samt
- g. Egne iagttagelser og optegnelser fra tjenesten i søværnet 1941-45.

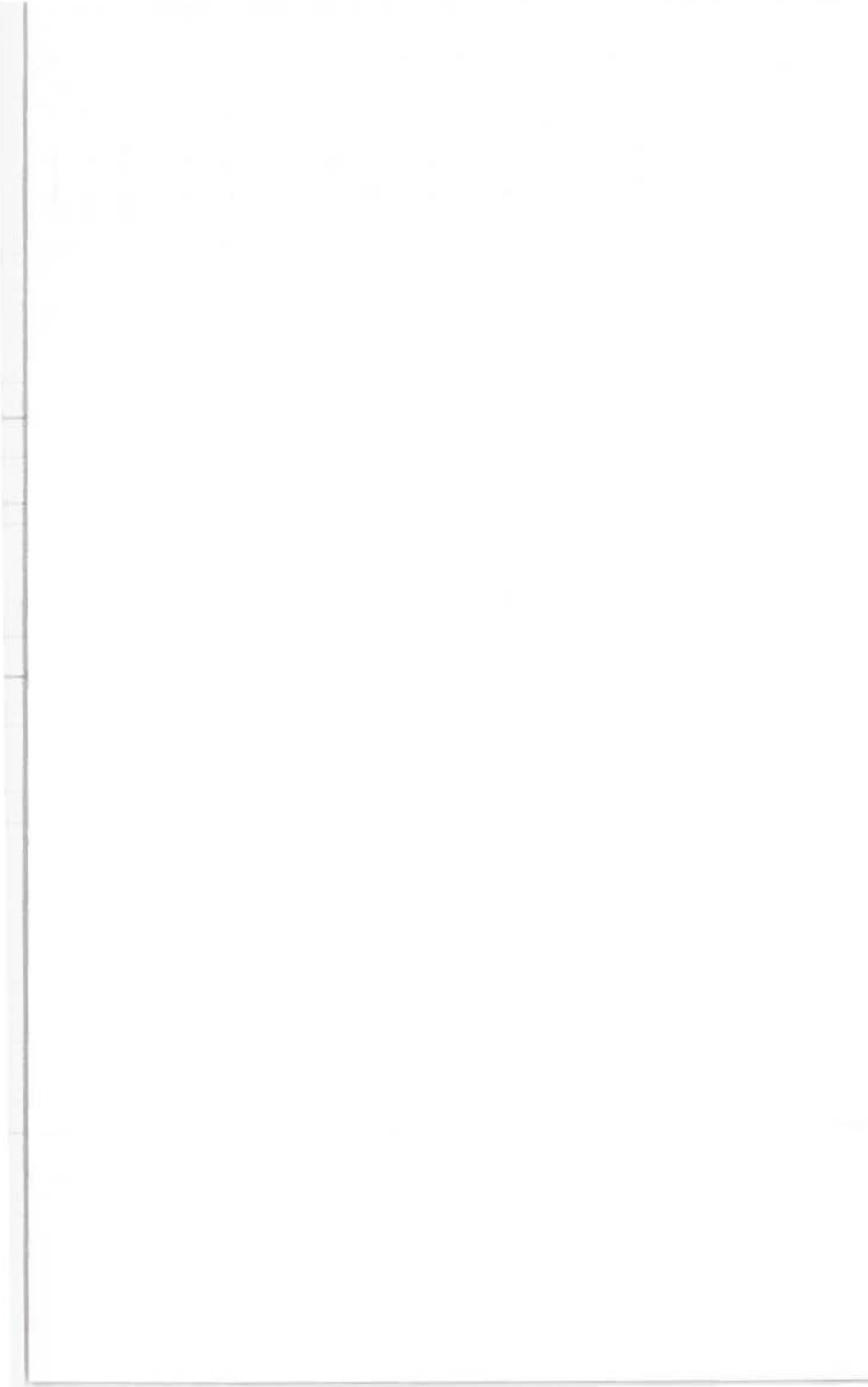
Overarkivar H.C.Bjerg ved Rigsarkivet, Marinens Bibliotek og Søværnets Fjernkendingsskole har været behjælpelige med at fremskaffe relevante oplysninger for redegørelsens fakta.

Redegørelsens kommentarer, vurderinger og konklusioner er forfatterens egne.

TILLEG 1:

OVERSIGT OVER FLÅDENS SKIBES UDRUSTNING OG ANVENDELSE 1939-1943.
(KUTTERE M.F.L. UDELADT)

TEGN FOR- KLARING	— UDRUSTET PÅ TOGT.		---- HENLAGT/OPLAGT.		SIK: SIKRINGSSTYRKEN 39-40 AT: ARTILLERITOGT DT: DYKKERTOGT FT: FORSØBSTOGT KT: KADETTOGT KTR: -- (RESERVEN)		KB: KYSTBEVAGNING MI: MINEOPTAGNING/TOGT MS: MINESTRYKNING MT: MATHTOGT OLV: ORLOGSVÆRFET		OT: OPMÅLINGSTOGT PT: PRØVETOGT UBT: UBÅDSTOGT U/B: UNDERBÅNING UDG: UDSÆT AF FLÅDEN †: SÆNKET/OPLAGT.	
	SKIBSTYPE/NAVN (BYGGEÅR)	1939 SEP.-DEC.	9/4 1940	1941	1942	1943 29/8				
ARTILLERISKE										
	NIELS JUEL (18)	SIK	HOLMEN	AT	HOLMEN	AT				†
	PEDER SKRAM (08)	SIK	HORSSENS	HOLMEN	AT	HOLMEN				†
STORE TORPEDOBÅDE										
	DRAGEN (29)	SIK	HORSSENS HOLMEN	UDG	TORPEDOBÅDENE UDLEVERET PÅ TYSK KRIGSTJENESTE TIL 1944/45. (EN MINESPRÆNGT - FEM BOMBET OG ØDELAGT)	TYSK KRAV, /45.				
	HVALEN (30)	SIK	HORSSENS HOLMEN							
	LAXEN (30)	SIK	HORSSENS HOLMEN							
	GLENTEN (33)	SIK	NYBORG - SVEND BORG							
	HØGEN (33)	SIK	NAKSKOV - SVEND BORG							
	ØRNE (34)	SIK	NYBORG - SVEND BORG							
UNDERVANDSBÅDE										
	ROTA (18)	SIK	HOLMEN	UBT	UBT	HOLMEN	UBT			↓
	FLORA (20)	SIK		HOLMEN	UBT	HOLMEN				↓
	DAPHNE (25)	SIK		HOLMEN	UBT	HOLMEN	UBT			↓
	DRYADEN (26)	SIK	HOLMEN	UBT	HOLMEN					↓
	HAVMANDEN (37)	SIK	VEJLE	HOLMEN	UBT	HOLMEN	UBT	HOLMEN		↓
	HAVFRUEN (37)	SIK	VEJLE	HOLMEN	UBT	HOLMEN	UBT			↓

Type / Skib	9. april 1940	29. august 1943	Senere skæbne
<u>Artilleriskibe</u>			
NIELS JUEL	Sikringsstyrken. Holmen. Skift af besætning.	Artilleritogt i Isefjorden. Sat på grund og ødelagt.	Hævet og ombygget til skoleskib. Navn "Nordland". Sænket og ødelagt i Echernförde Fjord 1945.
PEDER SKRAM	Sikringsstyrken. Frederikshavn Red. Neutralitetsvagt.	Holmen. Henlagt uden besætning, men kommandostation for chefen for kystflåden. Sænket under Mastekranen.	Hævet og anvendt som stationært luftværnsbatteri. Navn "Adler". Sænket Kieler Bugt 1945. Hævet og hjenbragt, men ikke genanvendt.
<u>Torpedobåde</u>	<u>Alle i Sikringsstyrken.</u>		
DRAGEN	Skagerak og Frederikshavn.	I tysk tjeneste	DRAGEN blev minesprængt og sank 1944
HVALEN T-1-kl.	Patruljetjeneste.		
LAXEN	Underlagt PEDER SKRAM.		
GLENTEN	Vagt v. minespærring i Storebælt	I tysk tjeneste	De øvrige 5 blev i juni 1945 ødelagt ved en eksplosion i det tyske ammoskib "Donau" i Flensborg. Genfundet her, men kunne ikke genanvendes.
HØGEN T-4-kl.	GLENTEN og HØGEN patrulje.		
ØRNEN	ØRNEN Nyborg.		
<u>Inspektionsskibe</u>	<u>Alle i Sikringsstyrken.</u>	<u>Skoleskibe.</u>	
BESKYTTEREN	Stationsskib i Esbjerg. (Beskød tyske fly).	Holmen oplagt. Taget intakt.	Anvendt som minestrygerlogiskib. Genfundet Korsør 1945. Ophugget.
ISLANDS FALK	Toldboden, København. Klar til afg. til Færøerne og Island.	Holmen oplagt. Taget intakt.	Anvendt som forsyningskib. Navn "Helga"?. Formentlig sunket i Ishavet i 1944.
HVIDBJØRNEN	Vagt v. minespærring i Lillebælt. Station Fåborg.	Kadetskoleskib. Sænket i Storebælt.	Hævet i 1944 og slæbt til Tyskland. Efter 1945 anvendt i østtyske marine som skoleskib. Navn "Ernst Thälmann".
INGOLF	Vagt v. minespærring i Storebælt. Station Nyborg.	Kadetskoleskib. Taget og indbragt til Korsør efter mislykket sankningsforsøg.	Ombygget til tysk depotskib. Navn "Sleipner". Bombet og sænket ved Kiel 1945. Ikke genanvendt.
<u>Opmålingsskibe</u>	<u>Begge i Sikringsstyrken.</u>	<u>Indlagt efter søopmåling.</u>	
HEIMDAL	Stationsskib i Hirtshals.	Holmen, oplagt. Sænket.	Hævet og brugt som forpostbåd, Navn "Nerger". Senere minestrygerdepotskib. Fundet Kalundborg 1945, intakt og genanvendt.
FREJA	Stationsskib i Helsingør. Sejlet danske tropper til Helsingborg.	Holmen, oplagt. Taget intakt.	Brugt som skoleskib. Fundet Flensborg 1945, intakt og genanvendt.

Type / Skib	9. april 1940	29. august 1943	Senere skæbne
Udådsmoderskib.	Sikringsstyrken.	Indlagt efter ubådstop.	
HENRIK GERNER	Depotskib for ubåde af H-kl Station i Aarhus.	Holmen henlagt. Brændt og sænket.	Hævet i 1944 og slæbt til Tyskland Overtaget 1945 af den østtyske ma- rine, men ikke genanvendt.
Undervandsbåde.	Alle i Sikringsstyrken.	Indlagt eller henlagt på Holmen.	
ROTA C-kl			
FLORA "	C-kl og D-kl isforlagt til Holmen.		
DAPHNE D-kl		Alle ubåde sænket på Holmen.	Alle hævet, men ikke anvendt. Genfundet kanabaliserede på Holmen i 1945. (H-kl overvejet genanvendt men opgivet).
DRYADEN "			
HAVMANDEN H-kl			
HAVFRUEN "	H-kl i Aarhus.		
HAVKALEN "			
HAVHESTEN "	(HAVHESTEN under bygning).		
Bevogtningsfart.	4 i Sikringsstyrken.	3 i Kystbevogtningen.	
HVALROSSEN	Holmen, oplagt.	Kadetdelingen. Sænket på Holmen.	Hævet, men ikke anvendt. Ophugget.
MAKRELEN R-kl	Holmen, udrustet.	Kadetdelingen. Sænket på Holmen.	" " " " "
NORDKAPEREN "	I Lillebælt.	Kystbevogtn. Sænket på Holmen.	" " " " "
SØLEN "	I Storebælt.	Kystbevogtn. Sænket på Holmen.	" " " " "
HAVKATTEN "	Holmen, udrustet.	I Sundet. Undkommet til Sverige.	Indgået i Karlskrona-flotillen. Anvendt efter 1945 som tender.
Minelæggere.	3 i Sikringsstyrken.	Indlagt eller henlagt på Holmen.	
LOSSEN	Storebæltsspærringen.	Holmen, henlagt. Sænket.	Hævet. Anvendt af østtyske marine.
KVINTUS	Lillebæltsspærringen.	Holmen, oplagt. Sænket.	Hævet. Anvendt af østtyske marine.
SIXTUS	I Nyborg.	Holmen, oplagt. Sænket.	" " " " "
LINDORMEN	Under bygning.	Holmen, henlagt. Sænket.	Hævet. Anvendt som forpostbåd. Gen- fundet i Korsør og genanvendt som minelægger.
LAAALD	Planlagt bygget.	Holmen, henlagt. Sænket.	Begge genfundet Holmen og genanv. som minelæggere.
LOUGEN	" "	" "	

Type / Skib	9. april 1940	29. august 1943	Senere skæbne
<u>Ministrygere.</u>	<u>1 i Sikringsstyrken.</u>	<u>5 i Ministrygningstjenesten.</u>	Alle sankede blev hævet.
SØLØVEN M-k1	I Storebælt.	Taget i Korsør efter kamp.	Anv. som ministr. Genfundet Aarhus.
SØBJØRNEN "	Under udrustning, Holmen.	Holmen. Sænket.	Ikke anvendt. Ophugget efter 1945.
SØULVEN "	Under udrustning, Holmen.	Holmen. Sænket	" " " " "
SØRIDDEREN "	Bygget senere (1942)	Taget i Korsør efter kamp.	Anv. som ministr. Genfundet Aarhus.
SØHESTEN "	" " (1942)	Taget i Kalundborg, intakt.	" " " " Brunsbüttel.
SØHUNDEN "	" " (1943)	Holmen, Sænket.	" " " " Aarhus.
<u>Små ministrygere.</u>	<u>Bygget senere (1941).</u>	<u>Alle i Ministrygningstjenesten.</u>	
MS 1 til MS 10.		4 taget intakt.	4 anv. som ministr. Genfundet 1945
		3 sænket på Holmen.	i danske havne. 3 hævet, men ikke
		3 undkommet til Sverige.	anv. 3 i Karlskrona-flotillen.
			9 genanv. som ministr. Senere over-
			givet til marinehjemmeværnet.
<u>Ældre ministr.</u>	<u>4 i Sikringsstyrken.</u>	<u>3 i Ministrygningstjenesten.</u>	
SØHUNDEN S-k1	Holmen, udrustet.	2 udrangeret 1941 og anv. som var-	
STØREN "	I Storebælt.	mebåde på Holmen. SØRIDDEREN omdøbt	
SØRIDDEREN "	I Storebælt.	til HAJEN.	
SPRINGEREN "	Holmen, oplagt.	Taget i Korsør efter kamp.	SPRINGEREN og HAJEN anv. som mine-
NARHVALEN "	Holmen, oplagt.	Holmen, eftersyn Orlogsværft.Taget.	str. Genfundet 1945, men ikke gen-
HAVØRNEN "	Holmen, udrustet.	Ulvund. Sænket og ødelagt.	anv. HAVØRNEN ophugget. NARHVALEN
HAJEN "	(tidl. SØRIDDEREN).	Taget i Korsør efter kamp.	ikke anv. 1945 genanv. som bevogt-
			ningsfartøj.

Tillæg 3.

Søværnskommandoens udtalelser til forsvarsministeren af 16. og 17. januar 1941 vedr. kravet om torpedobådernes aflevering til den tyske krigsmarine.

(Oprindeligt klassificerede FORTROLIGT, men kan nu betragtes som uklassificerede.)

SØVÆRNSKOMMANDOEN

København, den 16' januar 1941

Journal M 80/1941.

Fortroligt

Til

forsvarsministeren.

I anledning af den af den tyske gesandt den 15' januar 1941 foretagne henvendelse til udenrigsministeren (udenrigsministeriets skrivelse af 15' januar 1941, P.J.I. A.,J.84.B.3. til marineministeriet) om overlevering som leje eller køb af 6 torpedobåde af "Dragen" og "Glenten"-typen og 6 bevogtningsbåde af "Springeren"-typen til den tyske værnemagt skal søværnskommandoen efter hr. ministerens ordre fremsætte sit synspunkt på dette spørgsmål.

1. I kapitulationsbetingelserne af 9' april 1940 pkt.2 anføres: "----Die dänischen Truppen werden in Besitz ihrer Waffen belassen, soweit ihr Verhalten dies gestattet.---" og der foreligger for søværnskommandoen intet tilfælde bekendt, hvor der skulle være forekommet sådanne forhold, at det på nogen måde skulle berettige til at anvende det den 9' april 1940 fra tysk side tagne forbehold.

Søværnskommandoen må derfor bestemt fastholde, at den fremsatte fordring er uforenelig med de indgæede kapitulationsbetingelsers pkt.2.

2. En overlevering som den fordrede er - uanset hvordan den formelt tilrettelægges - krænkende for sømilitære æresbegreber, og det er søværnskommandoen uforståeligt efter de samtaler, der efter den 9' april 1940 har været ført mellem den danske marineattaché i Berlin og stabschefen hos Storadmiral Raeder, at den tyske regering har villet tilføje det danske søværn en sådan ydmygelse.

3. Søværnskommandoen ønsker at gøre hr. ministeren bekendt med, at opretholdelsen af den fremsatte fordring kan medføre en ændring af det hidtidige forhold mellem søværnet og den tyske værnemagt med de deraf flydende eventuelle konsekvenser.

4. Søværnskommandoen er derfor af den bestemte opfattelse, at den fremsatte fordring må besvares med en kort og klar afvisning.

SØVÆRNSKOMMANDOEN

København, den 17. januar 1941.

Journal M. 80/1941

Fortroligt

Til

forsvarsministeren

I fortsættelse af søværnskommandoens skrivelse M.423 journal M 80/1941 af 16. ds. skal søværnskommandoen fremføre:

I det i ovennævnte skrivelse citerede afsnit af kapitulationsbetingelserne "Die dänischen Truppen werden in Besitz ihrer Waffen belassen, soweit ihr Verhalten dies gestattet" - er i virkeligheden givet et tilsagn fra tysk side om, at opretholdelsen af dansk søværn og dansk hær anerkendes, sålænge værnenes optræden ikke giver anledning til at ændre dette tilsagn.

Som ligeledes nævnt er der intet bekendt om, at der nu er indtruffet begivenheder, som berettiger til at anvende det tagne forbehold.

Såfremt det pålægges søværnskommandoen at bringe det af den tyske gesandt fremsatte krav til udførelse borttages i princippet grundlaget for et danske søværn.

Søværnskommandoen tager nemlig ikke i betænkning at udtale, at såfremt man opfylder det nu fremsatte krav, er man i princippet gået ind for en aflevering af flåden, idet man utvivlsomt kun må betragte dette som et første skridt, således at man kan forvente senere at blive stillet overfor lignende krav om udlevering af andre af søværnets enheder, f.eks. vore undervandsbåde - krav som det da under henvisning til, at tidligere krav er blevet opfyldt vil være umuligt at nægte opfyldelse af.

I virkeligheden er man nu ude for samme forhold som i 1807, hvor den engelske regering bortførte den danske flåde og ødelagde nybygninger på Holmen - betegnet som englændernes skændselsgerning - blot med den for dansk samvittighed ydmygende kendsgerning, at det nu sker efter den danske regerings nøje overvejelse, og såfremt kravet imødekommes med dens billigelse, og en protest vil, hvor kraftig den end formuleres aldrig kunne udviske dette indtryk.

I kapitulationsbetingelsernes pkt.2 er som nævnt opretholdelsen af det danske søværn anerkendt i princippet. Søværnskommandoen er så meget mere overbevist i rigtigheden af dette synspunkt som at Storadmiral Raeder i sit brev af 7. maj 1940 til viceadmiral Rechnitzer anfører:

"Efter min ordre vil Küstenbefehlshaber Dänemark Admiral Hewis og marineattachéen behandle alle kommende spørgsmål i forbindelse med den danske marine i den hidtidige venskabelige form, der er givet ham særligt pålæg om at forelægge Dem forslag angående anvendelsen af de danske søstridskræfter til sikring af de danske farvande, hvilket måtte være egnet til fuldtud at tilfredsstille den danske marines selvfølelse." (Gengivet i oversættelse som det er anført i bilaget til den af forsvarsministeren i juli 1940, journal nr. 131/1940 udsendte skrivelse).

Det heri anførte om betydningen af at opretholde det danske søværn og dets selvfølelse understreges yderligere af de senere samtaler, som den danske marineattaché i Berlin i september måned 1940 førte med stabschefen hos Storadmiral Raeder, hvorunder anførtes, at Tyskland gerne så, at Danmarks nationale krigsmarine opretholdtes og udbyggedes på nationalt grundlag. Endvidere talte stabschefen om de opgaver, man havde tiltænkt den danske marine særlig uddannelsen, ud fra den betragtning, at en marine, der ikke til stadighed arbejder og tilføres nyt liv meget hurtigt vil "afgå ved døden".

Der er for søværnskommandoen således ingen tvivl om, at det i kapitulationsbetingelsernes pkt.2 fastsatte ikke er ord, men i april 1940 var udtryk for et velovervejet standpunkt - at man ønskede det danske søværn opretholdt og i tillid hertil er det blevet antaget af den danske konge og regering. Senere

udtalelser af storadmiralen og andre tyske personligheder peger afgjort i samme retning.

Det skulle synes unødvendigt at fremføre, at for en flåde er skibe en så absolut betingelse, at det første er utænkeligt uden i forbindelse med det andet.

Søværnets opgaver ligger på søen og personellet's hele uddannelse foregår på søen, med det ene formål at bringe skibe og personel til at arbejde som en enhed under alle tænkelige forhold.

Såfremt man fjerner flådens skibe, fjerner man således selve det grundlag, hvorpå alt liv i søværnet hviler.

Man kan ikke sammenligne afleveringen af kanoner med afleveringen af skibe. Skibene er dels en så integrerende del af søværnet, at en aflevering af skibene skærer meget dybt, og man kan ej heller se bort fra det forhold, at et dansk orlogsskib ved visning af flaget, betragtes som en del af nationen, og sådan føles det ikke alene af alt søværnets personel, og en udlevering af et skib, der har båret det danske orlogsflag, vil på en ganske anden måde krænke folkets nationale følelser end afleveringen af nogle kanoner.

En sådan handling vil utvivlsomt give genlyd i store dele af den danske befolkning, og det vil sandsynligvis derefter bliver yderligere vanskeligt for regeringen at bevare den ro og værdighed i landet, som er påbudt i kongens proklamation, og man gør i denne forbindelse opmærksom på, at det næppe er gået op den danske befolkning, at man har udleveret en del AL-kanoner til den tyske værnemagt, men at det må anses for ganske udelukket at holde afleveringen af 12 torpedobåde skjult.

I denne sammenhæng må man også henlede opmærksomheden på, at søværnets personel meget klart vil kunne se, at afleveringen af skibene direkte strider mod kapitulationsbetingelserne af 9' april 1940, og man vil ikke senere kunne forvente dets ubetingede loyalitet.

Såfremt man fjerner skibene fra flåden, fjerner man som nævnt samtidigt grundlaget for personellet's tro på nytten af dets videre arbejde, og søværnskommandoen kan på nuværende tidspunkt ikke overse eller afgøre, om det overhovedet er muligt at sammenholde personellet som en organisation.

Der vil ingen garanti kunne gives mod sabotagehandlinger af forskellig art.

Såfremt de nævnte skibe udleveres den tyske værnemagt til brug, vil det utvivlsomt blive bekendt i England. Der er for søværnskommandoen ingen tvivl om, at det også er bekendt i England, at danske minestrygere arbejder i farvandene på at uskadeliggøre de fra engelsk side udlagte miner. Dette er utvivlsomt blevet bedømt, om ikke billigende, så dog forstående udfra den danske interesse der ligger i at sikre indre dansk skibsfart.

Som tidligere nævnt overfor hr. ministeren, er minestrygere kun at betragte som sømilitært hjælpemateriel.

Ganske anderledes stiller forholdene sig i samme øjeblik det i England erfares, at den tyske værnemagt nu også rekvirerer og anvender det egentlige danske søkrigsmateriel. I samme øjeblik kan opstå et ønske om at forhindre en yderligere rekvisition ved ganske simpelt at ødelægge det, og da det eneste våben, der i øjeblikket kan bringes til anvendelse fra engelsk side mod flådens skibe, er bomber fra luftfartøjer, må den herved forårsagede risiko ikke lades ude af betragtning, når den endelige bestemmelse i dette spørgsmål skal tages.

Da de engelske luftfartøjer må regne med nogen modvirkning fra tysk side, vil et eventuelt angreb formentlig blive foretaget fra større højde end den, hvorfra der kan regnes med sikker træfning på det tilsigtede mål, og derfor udsætte større dele af hovedstaden for risikoen for bombetæffere.

Det tidligere gode forhold mellem den danske og den tyske marine, som bl.a. Storadmiral Raeder så ofte har fremhævet, vil ved en begyndende aflevering til Tyskland af flådens skibe fuldstændig ophøre fra dansk side, og det bør også nævnes, at det bestående forhold mellem søværnet og de herværende tyske marinemyndigheder ved en sådan aflevering af flådens skibe i bund og grund vil ændres til skade ikke alene for søværnet, men også til ubodelig skade for alle de samfundsnyttige opgaver, som søværnet for tiden udfører (minestrygning, mineeftersøgning, søpolititjeneste m.m.)

Efter søværnskommandoens skøn vil der overhovedet ikke kunne forhandles om betingelser for aflevering af flådens

skibe, og søværnskommandoen skal indtrængende henstille, at henvendelsen fra den tyske gesandt besvares med i overensstemmelse hermed.

NAKHIMOV MARINESKOLE

*Af Kommandør G.Revjakov
Ass.Marine-, Militær, og Flyveattaché
Den Russiske Ambassade i København*

Nakhimov Marineskolen, som ligger i Sankt Petersborg, indtager en særlig plads i uddannelsen af søofficerer i Rusland. Den blev grundlagt som en uddannelses- og opdragelsesanstalt for sønner af soldater og officerer, som var faldet i forsvaret af fædrelandet. Forordningen om oprettelsen af denne skole for 500 elever blev underskrevet den 21. juni 1944. Skolen blev opkaldt efter den kendte russiske admiral P.S.Nakhimov, en helt fra Krim-krigen (1853-1856).

De lokale myndigheder besluttede at indrette skolen i en gammel blå bygning ved Neva-floden, ikke langt fra den russiske flådes grundlægger Peter den Stores historiske, lille hus. Huset var blevet bygget i 1912 med A.I.Dmitriev som arkitekt.

Den 7. november 1944 hørte man skoleklokken ringe for første gang og bag pultene sad 405 elever fra 12 år og opefter. Flere af dem deltog i krigshandlingerne langs fronterne i 2. Verdenskrig og nogle modtog udmærkelser herfor. Mange elever mistede forældre i kampene, og for dem blev skolen deres hjem i mange år. I 1948 dimitteredes de første elever, og siden da har man hvert år gennemført afgangshøjtideligheden om bord på krydseren "Aurora", som ligger fortøjret ved siden af skolen. Skolens elever gennemgår i fuldt omfang den almindelige skoles undervisningsprogram for de pågældende alderstrin, men bliver tillige bibragt de maritime og militære kundskaber og færdigheder, som er nødvendige for at komme ind på de højere søofficersskoler og senere tjeneste i flåden.

I den første tid af skolens eksistens optog man drenge efter 4. klasse og de modtog så undervisning i 6-7 år. Sidenhen blev denne undervisningsperiode forkortet til to år, og de elever man optog var fra de ældste klasser. Men denne to-års periode viste sig at være utilstrækkelig til at tilegne sig de nødvendige sømilitære færdigheder, og fra 1992 gik skolen over til en tre-årig uddannelse. For at blive optaget på skolen skal eleverne gennem optagelsesprøver i legemsøvelser, matematik og russisk, de skal gennem en lægekontrol og en erhvervspsykologisk test.

For tiden har skolen på to kursusforløb 650 elever i alderen 15-17 år. De bærer en særlig flådeuniform (som matroser i flåden og de flådeskolernes elevuniform) med distinktioner, er på fuld kost og er indkvarteret i skolens kollegiebygninger.

Den første måned efter optagelsen på skolen undervises og bor eleverne i en sommerlejr ved en dejlig sø i en skov i omegnen af Skt.Petersborg. Her de i grundlæggende maritime sager, får fysisk træning, har eksercits, roning og sejler med sejlbåd.

Undervisningsåret begynder 1.september og slutter 30.maj og inddeles i fire semestre adskilt af hhv. efterårs-, vinter- og forårsferie, hvor eleverne kan tage hjem til familien.

Den daglige undervisning forløber efter ensartede principper for alle elever med seks timers klasseundervisning og tre timers lektielæsning, fritid er der om lørdagen (efter undervisningen) og søndagen. To gange om ugen er der filmforevisning. Skolen har eget fjernsynsstudie.

På skolen er der gode muligheder for at dyrke sport, der er f.eks.svømmehal, sportssale til gymnastik og boldspil og skydebaner. Sommerlejren råder over sejlbåde og et stadion.

I undervisningslokalerne er der alt nødvendigt udstyr til

undervisningen. Lærerne, hvoraf der er både militære og civile, er erfarne pædagoger. Der er et godt bibliotek. I hver klasse er der 25 elever og har en officer som klasselærer.

Et eksempel på en sådan klasselærer er orlogskaptajn K.V.Jermolenko, som i mere end ti år har tjent på en atom ubåd i Nordflåden og har erfaring med lange togt.

I juni måned gennemfører eleverne et to-ugers undervisningsophold på krigsskibe i Østersøflåden. Her studerer de i praksis, hvordan et krigsskib er opbygget og tjenesten ombord er organiseret, udfører navigationsøvelser og anden maritim praktik.

I 1991 deltog elever i fire togt, bl.a. i officielle besøg i Finland og Nederlandene. Efter et sådant togt tilbringer eleverne en måned med undervisning i sommerlejren. Derefter skilles de for at rejse hjem på sommerferie i yderligere 45 dage indtil 1. september. Når den samlede studietid er overstået tager eleverne en afgangseksamen på niveau med den almindelige skoles tilsvarende eksamen og kan uden optagelsesprøver gå direkte videre til søofficersskolen. De modtager et uddannelsesbevis og et særligt emblem med et portræt af admiral Nakhimov på. Ved den påbudte arbejdsanvisning efter endt studietid tages der hensyn til såvel afgangselevens personlige ønsker som til rekrutteringsbehovet på søofficersskolerne. Den årlige afgang er for tiden gennemsnitligt 300 elever.

Den oprindelige bestemmelse om at skolen skulle sikre undervisning for drenge af soldater og officerer, der var døde under forsvaret af fædrelandet, for forældreløse drenge og for drenge af invalide forældre, er stadig den dag i dag gældende. Sådanne drenge har fortrinsret til optagelse, og i 1992 havde skolen ca. 60 af dem.

Tusinder af skolens afgangselever er siden blevet officerer i flåden, mange af dem er blevet admiraler og kaptajner på undervandsbåde og andre krigsskibe.

Og hvert år drømmer tusinder af drenge om at blive optaget på Nakhimov Marineskolen.

BOGANMELDELSE

Madsen, Mette: "Og så er der kaffe."

1660, ill.

Gyldendal 1992.

Forfatteren har med denne bog, der har under titlen "*Seksten år som folkevalgt*" skildret sin tilværelse som medlem af Folketinget i tiden 1971-87. Hun blev indvalgt for Venstre i Frederikshavn-kredsen, blev i 1973 medlem af folketingsgruppens bestyrelse og fra 1977 af Venstres hovedbestyrelse. Sideløbende bestred hun flere poster i udvalg under Europarådet, bl.a. i dets kultur- og undervisningsudvalg, og var endvidere med i den danske delegation til Interparlamentarisk Union, hvor hun sluttede som Vicepræsident.

Herhjemme sad hun i en række bestyrelser, bl.a. repræsentantskabet for Statens Kunstfond, Tilsynsrådet for Det kgl. Teater, Statens Museumsnævn og hovedbestyrelsen for Europabevælgelsen og Foreningen Norden.

Det er ikke en politisk rapport; men tilværelsen som politiker under ovennævnte vilkår der skildres. Forfatteren er opvokset med politik. Hendes hjem "var et solidt venstremiljø", og bedstefar Peder Fruensgaard var i mange år kredsformand for Venstre. "Så det at være Venstre er for mig ikke bare en partifarve, men et livssyn", og dermed er bogens grundtone anslået.

Med stor følsomhed beskrives oplevelsen af "i løbet af valgnatten i en stor del af pressen og befolkningens øjne (at være) forvandlet fra respektable medborgere til personer, der besidder alskens dårlige egenskaber og går under fællesbetegnelsen politikere".

I de første tre kapitler skildres introduktionen på Christiansborg, det daglige liv med mange møder i grupper og udvalg, det uofficielle hieraki i partiet indtil det politiske liv blev "utroligt

spændende og medrivende". Derefter udvides aktionsradien i de to næste kapitler, først til hele landet, senere til Europa og hele den vestlige halvkugle. I sjette og syvende kapitel bringes læseren tilbage til dagligdagens trivialiteter såsom "løn og frynsegoder", "fritid, ferier og fester", hvorefter bogens sidste del skildrer den mere erfarne politikers arbejde i Præsidiet og gruppen og slutter med valg og nedtur ved ikke at opnå genvalg. Bogen er rigt illustreret, dels med fotografier fra møder med betydningsfulde personer i ind- og udland og dels - i 8. kapitel - med dagbogsblade til anskueliggørelse af hverdagen for en politiker. De sidste sider indeholder et ret omfattende personregister.

Velmenende og nænsomt skildres miljøet på Christiansborg og efterlader et andet indtryk end det vælgerne kender fra pressen. Politikerne er engagerede, arbejdsomme og har et godt kammeratskab, ofte på trods af partigrænserne. Deres hverdag varer ofte til midnat, søn- og helligdage er nærmest en luksus. Men bag skildringen mærker man også af og til en magtkamp, endda mellem politikere fra samme parti. De flyver og farer rundt i ordenes egentlige betydning: Om morgenen i Vendsyssel, dagen igennem på Christiansborg og om aftenen et tredje sted i landet. Det forberedende arbejde sker ofte undervejs i fly eller tog. For dette arbejde får de ca. 200.000 kr. årligt (s.95), stort set det samme som en politibetjent og en murer.

At det politiske klima er blevet hårdere i de senere år illustreres af følgende (s.43):

I Folketingetsåret 1971/72 var der 7 forespørgsler og 325 spørgsmål til ministre, i 1987/88 var der 49 forespørgsler og 1344 spørgsmål til ministre.

At en politikers viden forudsættes at dække over et meget stort område fremgår af dagbogsbladene fra 3.-5. maj 1979, hvor forfatteren var til møder i Hjerteforeningen og Kirkeudvalget, og til møder om retsplejeloven, ændring af børneteaterloven, ulovlige strejker, et musikhus, spritbilister og deltog i flyvelederdebatten, gav et interview om statsret samt holdt et foredrag i Dansk rengøringsselskab om sin vej til politik.

At det må være svært at huske det hele ses (s.79) hvor forfatteren, der også var medlem af forsvarsudvalget, omtaler

søværnets inspektionsskibe som VÆDDEREN, TUMLEREN, SPRINGEREN og FYLLA. TUMLEREN og SPRINGEREN var undervandsbåde, der må have været tænkt på INGOLF, HVID-BJØRNEN og BESKYTTEREN.

Der er dom for, at man som borger i det demokratiske Danmark har pligt til at kende landets love. Men ved læsning af bogen bringes man til at tænke på, om dette er muligt, selv for politikerne i vor lovgivende forsamling?

Forfatteren var i en årrække kirkeminister, og den periode lover hun at komme tilbage til i en senere bog.

I erindringsbogen skitseres portrætter af mange kendte personer; men måden, det er gjort på portrætter mest hende selv: Den er skrevet af et engageret, varmt menneske. (1653)

RETTELSE

I Tidsskrift for Søværnen nr. 6-1992 er der i forbindelse med redigering af teksten i kommandør H.Fink-Jensens artikel om

FLÅDESTATION FREDERIKSHAVN

på side 332, 5. nederste linie, fejlagtigt skrevet "den tyske beskyttelsesmagt" i stedet for "den tyske besættelsesmagt".

Tidsskriftet beklager denne meget meningsforstyrrende fejl.

Redaktøren.

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER I NOVEMBER/DECEMBER 1992

HISTORIE

Betænkning afgivet af den ved Marineministeriets skr. af 23. juni 1948 nedsatte kommission til behandling af Søværnets Museumsforhold.

Kbh. 1952. 15 s. + 10 bilag.

Durov, V.A.: Russian and Soviet Military Awards. (Engelsk og russisk tekst).

u.sted 1990. 103 s. ill. fotokopi.

Fortegnelse over Flådens historiske modelsamlings inventargenstande i Orlogsmuseet, Nikolaj Kirke.

Holmen 1958. 15 s.

Hair, P.E.H. (ed.): Barbot on Guinea. The writings of Jean Barbot on West Africa 1678-1712. Vol. I-II.

HAKLUYT SOCIETY, SECOND SERIES NO. 175 & 176.

London 1992. 916 s. ill. index.

Insulander, Per: Minnesdagar för Marinen.

Karlskrona 1992. 95 s. ill. bibl.

Kaarsted, Tage: De danske Ministerier 1953-1972.

Odense 1992. 534 s. ill. bibl. index.

Pedersen, Poul Erik: Signal-Commissionen af 28 Decbr. 1797. En vurdering af kommissionens virksomhed og resultater udfra

kommissionens "Protocoll No. 1". (Eksamensopg. ved Kbh.'s Universitet).

Lyngby 1992. 26 s. ill. bibl. manuskript.

Rederiaktieselskabet Dannebrog 1883-1973.

Kbh. 1973. 105 s. ill. index.

Thestrup, Poul: P & Ts historie 1850-1927. Bd. 3: Vogn og tog - prik og streg.

Kbh. 1992. 472 s. ill. index. bibl.

Vedtægter for Marineforeningen. Stiftet den 30. April 1913.

u.sted u.år. 14 s.

KRIGSHISTORIE

Dearden, Seaton: A Nest of Corsairs. The Fighting Karamanlis of Tripoli.

London 1976. 331 s. kort. index. bibl.

Franks, Norman L.R.: Search, Find and Kill. Coastal Command's U-Boat Successes.

Bourne End 1990. 168 s. ill. index.

Generalrapport over begivenhederne i Søværnet under den tyske besættelse i tiden fra den 9. april 1940 til den 29. august 1943. 2 Bd.

Kbh. 1943. 382 s. + div. bilag. fotokopi. Ej til udlån.

Generalrapport over begivenhederne i Søværnet omkring den 29. august 1943.

Kbh. 1943. 124 s. + div. bilag. fotokopi.

Ej til udlån.

Udkast til Rapport om begivenhederne i tiden efter den 29/8 1943 indtil Befrielsen for forskellige institutioner under Marineministeriet.

Kbh. 1945. 66 s. + div. bilag. fotokopi.

Ej til udlån.

Krigens Dagbog. Anden Verdenskrig i Billeder og Tekst. (På grundlag af Arne Moldkjærs manuskript "Min Krigsdagbog"). Bd. 1, 2 & 3.

Odense 1945. 1599 s. ill. kort. index.

Pilborough, Geoffrey D.: The History of Royal Air Force Marine Craft 1918-1986. Vol. 2: 1939-1945.

London 1987. 322 s. ill.

Pusjkin, A.: Den sovjetiske Østersøflådes Kampindsats i Krigens Slutfase 1944-1945.

u.sted u.år. 26 s. 4 kort bag i bogen. manuskript.

Skibsaviser og nyhedsbreve fra korvetten OLFERT FISCHER i Den persiske Golf 1990-91.

u.sted u.år. (1991). forsk.pag. ill.

Ej til udlån.

Sørensen, H.M.: Erindringer 3/2 - 21/3 1849. (Fregatten GEFION).

u.sted 1849. 13 s. manuskript.

Ulstein, Ragnar: Etterretningstjenesten i Norge 1940-45. Bd. 3: Nettet strammes.

Oslo 1992. 548 s. ill. kort. index. bibl.

Ulvensøen, Jon: Brennpunkt Nord. Værtjenestekrigen 1940-45. (Forsvarsmuseets Småskrifter nr. 6).

Oslo 1991. 112 s. ill. bibl.

PERSONALHISTORIE

Barfod, Jørgen H.: Barfod Sagaen. En beretning om de personer, der har båret navnet Barfod, Barfoed eller andre stavemåder.

Herlev 1992. 328 s. ill. kort. index.

POLITIK

Andersen, Erik André: Estland. Letland. Litauen - en landebeskrivelse.

Kbh. 1992. 63 s. kort. bibl.

Lyng, J.: "Military Challenges in the New Europe". (Forsvarschefens indlæg ved General Assembly of the Atlantic Treaty Ass. 27. - 31. oktober 1992).

Vedbæk 1992. 12 s.

Petersen, Nikolaj: Grønland i global sikkerhedspolitik.

Kbh. 1992. 66 s. kort. bibl.

Åhlund, Bertil: Svensk maritim säkerhetspolitik 1905-1939. (Marinlitteraturföreningen nr. 74).

Karlskrona 1992. 253 s. ill. index. bibl.

SKIBE, SKIBBYGNING m.v.

Bagnasco, E. & A. Rastelli: La Construzioni per l'Éstero. Centotrenta Anni di Prestigiosa Presenza nel Mondo.

Rom 1991. 134 s. ill. bibl. + 7 tavler.

Bargoni, Franco: Corazzate Italiane classi Regina Margherita - Regina Elena. (1901-1908). (Orizzonte Mare nr. B 4).

Rom 1979. 80 s. ill.

Beaver, Paul: NATO Navies of the 1980s. (Warships Illustrated No. 3).

London 1985. 72 s. ill.

Breyer, Siegfried: Die deutsche Kriegsmarine 1935-1945.

Bd. 7: Die Entwicklungsgeschichte der Zerstörer und Torpedoboote.

Friedberg 1991. 191 s. ill. index.

Horton, Edward: The Illustrated History of the Submarine.
London 1974. 160 s. ill.

Jane's Pocket Book 8: Submarine Development.
London 1976. 240 s. ill. index.

DIVERSE

Galuppini, Gino & Franco Gay: Insegne Bandiere Distintive e
Stemmi della Marina in Italia.
Rom 1992. 68 s. ill.

Søværnets Tamburkorps med Regentparret i Baltikum 1992.
Taffel-, March- og Honnørmusik. Frederiksværk 1992. kasette-
bånd.
Ej til udlån.

Kommentarer til nyanskaffelser november/december 1992

Seton Dearden: A Nest of Corsairs. The Fighting Karamanlis of Tripoli.

John Murray, London 1976.

C.F. Wandels bog fra 1919: "Danmark og Barbareskerne 1746-1845" beskriver Danmarks forhold til Marokko, Tunis, Algier og Tripolis, disse 4 staters sørøveri og bortførelse af mennesker til slaveri, og hvordan Danmark måtte finde sig i de lokale fyrsters svig, troløshed og økonomiske griskhed.

Nærværende bog beskæftiger sig med familiedynastiet Karamanlis, som styrede Tripolis i 125 år fra 1711 til 1835 og som på grund af såvel indre som ydre fjender måtte opretholde en kostbar hær, som alene kunne finansieres ved sørøveri, tribut og tilfangetagne kristne slaver.

Selv om bogen alene omtaler Tripolis's forhold til England, Frankrig og USA, er den et godt supplement til Wandels bog.

Norman L.R. Franks: Search, Find and Kill. Coastal Command's U-Boat Successes.

Aston Publications, Bourne End 1990.

Gennem 2. verdenskrig førte Royal Air Force Coastal Command en lang og bitter strid med den tyske u-bådskommando. Tusinder af togter blev fløjet rundt Englands kyster, over Nordsøen, Biscayabugten og Atlanterhavet.

Som krigen skred frem, udvidedes Coastal Command's antiubådsoperationer til farvandene omkring Island og Azorerne og til den spanske kyst. Tabet var omkring 740 luft-fartøjer, men det lykkedes at sænke ca. 220 tyske og italienske u-både.

Bogen beskriver de mange angreb, der medførte sænkning eller beskadigelse af u-både, med detaljer om luftfartøjerne og deres besætninger.

At der også er et index over tyske og italienske u-både, gør

bogen til et godt supplement til bibliotekets øvrige bøger om u-bådskrigen.

*Handel- og Søfartsmuseet på Kronborg. Årbog 1992.
Udgivet af Selskabet Handels- og Søfartsmuseets Venner,
Helsingør 1992.*

I denne nr. 51 i rækken af årbøger har særlig Jørgen Jensens artikel om orlogsdampskibet GANGES og det sidste danske koloniseringsforsøg af Nikobarerne interesse for tidsskriftets læsere.

Andre artikler handler om ostindienfareren DEN GODE HENSIGT, som brændte og sprang i luften på Københavns Red februar 1780, om bybefolkningen i Tranquebar i begyndelsen af 1700-tallet og om Sortehavsskibene, d.v.s. de 9 danske skibe, der efter Danmarks besættelse 9. april 1940 blev overtaget af Frankrig, og ved dette lands fald blev overtaget af tyskerne for anvendelse i Sortehavet.

Endelig har museets tidligere direktør, dr.phil. Henning Henningsen, skrevet en artikel om Columbus, idet han har forsøgt at vurdere den verdenshistoriske begivenhed og at tegne et billede af Columbus som navigator og som menneske, set på baggrund af datidens kulturverden.

*Per Insulander: Minnesdagar för Marinen.
Axel Abrahamsons Tryckeri AB, Karlskrona 1992.*

En svensk pendant til kommandør Kjølens "Vort Søværns Hæders- og Mindedage" fra 1942 og H.C. Bjergs "Søværnets Mærkedage" fra 1984. Dog indeholder denne svenske bog kun kalender for de enkelte måneder og en kronologisk sammenfatning, og man savner således et stikords-, person- og skibsregister.

96 sider ser voldsomt ud, men alle lige sider er blanke med henblik på tilføjelser.

I Krigshistorisk Tidsskrift nr. 1/1992, som udgives af Det Militære Læseselskab Rendsborg, har chefen for Det Kongelige Garnisonsbibliotek, oberstløjtnant Ibh, skrevet om De Vestindiske øer, om erhvervelsen, koloniens blomstring, tilbagegang og salg i 1917. Kommandørkaptajn Laub har skrevet om "Landforsvaret i Dansk Vestindien", om forterne, soldaterne, militsen og gendarmerikorpsen. Endvidere om sørøvere og kape-re, slaveoprør og negeropstande.

Interessante artikler for dem, der fortsat beskæftiger sig med disse gamle danske kolonier.

*Kriegstagebuch der Seekriegsleitung 1939-1945.
Mittler & Sohn, Herford.*

De senest udgivne bind - 35 og 36 - i ovennævnte serie (jvnf. iøvrigt Tidsskriftet 1988, pp. 335-37) omhandler juli og august 1942.

*Nikolaj Petersen: Grønland i global sikkerhedspolitik.
Det sikkerheds- og nedrustningspolitiske Udvalg, Kbh. 1992.*

Som nr. 90 i SNU's udgivelse af publikationer foreligger her professor Nikolaj Petersens redegørelse for Grønlands historie fra baseaftalen med USA i 1941, til optøningen i den kolde krig medførte lukning af de fleste af de amerikanske baser i Grønland 1991. Der er nu kun Thule-basen tilbage som eneste amerikanske installation i Grønland.

I kronologisk orden redegøres der for baseaftalen af 1941, den dansk-amerikanske aftale af 1951, for Grønland i global sikkerhedspolitik 1951-79 og for 1980'ernes modernisering og politisering og endelig sluttet med et kapitel om Grønland efter den kolde krig.

Sundhed og Forsvar, Dec./1992 f.f.

Udgivet Forsvarets Sundhedstjeneste, Gentofte 1992.

Med udgivelse af dette tidsskrift - som vil udkomme 2 gange årligt - er det hensigten at udbrede kendskabet til, hvad Forsvarets Sundhedstjeneste (tidligere Forsvarets Lægekorps) kan tilbyde i fremtiden, såvel nationalt som internationalt. Tidsskriftet vil omhandle aktuelle emner, der på den ene eller anden måde har relation til Forsvarets Sundhedstjeneste.

I nærværende første nummer redegøres der for Sundhedstjenestens fremtidige opgaver, om Forsvarets Sanitetsskole, om idrætsskaders forebyggelse og behandling, om lægetjeneste i Nordatlanten og om sundhedstjeneste ved de danske styrker i Kroatien.

Poul Thestrup: P & Ts historie 1850-1927. Bd. 3: Vogn og tog - prik og streg.

Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, Kbh. 1992.

Nærværende 3. bind i P & T's historie handler - som undertitlen antyder - om den tekniske udvikling i 1800-tallet, der medførte, at levering af mere og mere af posten gik fra den hestetrukne vogn til dampskibe og jernbaner. Hertil kommer også udviklingen af det elektromagnetiske telegrafnet og telefonens fremkomst.

Af særlig interesse for Tidsskriftets læsere nævnes i bogen, at minekran 4 i 1905 udlåntes af Marineministeriet til kabelarbejder. Det var imidlertid ikke meget arbejde, der blev udført: I 1905 kun to gange i samlet seks arbejdsdage, og slet ikke anvendt i 1908 og 1910.

Minekran 4 har iøvrigt ført en omtumlet tilværelse, men det må have været godt arbejde, Orlogsværftet udførte:

Søsat i 1884, udgået af Flådens tal 1930. Ombygget og forlænget og blev automobilfærge mellem Helsingør og Helsingborg under navnet ASA-THOR, blev i 1940 tysk Vorpostensicherungsboot, blev efter krigen færge mellem Rudkøbing og Vemmenæs under navnet SIØSUND og blev

endelig i 1957 solgt til Italien for at sejle med turister i Napolibugten.

Ragnar Ulstein: Etterretningstjenesten i Norge 1940-45.

Bd. 3: Nettet strammes.

J.W. Cappelens Forlag, Oslo 1992.

I dette 3. og sidste bind om efterretningstjenesten i Norge er vi fremme ved begyndelsen af 1944, hvor efterretningsgrupperne med radiosendere og kurerer havde lagt et tæt, usynligt net over Wehrmacht til lands og til søs i hele Norge. Selv om Gestapos virksomhed betød, at folk blev arresteret, pint og sendt i dødsleje eller henrettet, var triumferne dog i overtal. I lange perioder kunne intet skib eller troppetog passere uden at blive rapporteret over æteren til de allierede kommandoer. Hver befæstning på land blev beskrevet og kortlagt, hver militær enhed og ændringer heri blev registreret.

Efterretningsgrupperne blev de allieredes øjne og ører i det besatte Norge, og de gav et af modtandsbevægelsens største bidrag til sejren i 1945.

Bertil Åhlund: Svensk maritim säkerhetspolitik 1905-1939.

Marinlitteraturföreningen nr. 74, Karlskrona 1992.

Forfatteren, pensioneret kommandørkaptajn og fil.kand. i historie og idéhistorie, siger beskedent i sit forord, at bogen er et forsøg på at synliggøre søforsvarets og øvrige maritime foretagenders rolle i den svenske sikkerhedspolitik, som denne blev udformet i årene 1905-1939.

Han har især fokuseret på, hvordan de politiske og militære beslutningstagere bedømte krigsrisiko og trusselsbilleder, hvilke beslutninger de traf for at sætte Sverige i stand til at imødegå fjendtlige angreb eller trussel mod friheden og selvstændigheden, hvilke signaler som sendtes til omverdenen om Sveriges vilje og evne til forsvar og sikring af neutraliteten, og på hvordan disse signaler blev modtaget og vurderet.

Forfatteren mener, at en nærmere indsigt i søkrigens karakter og vilkår er forudsætningen for forståelsen af, hvorfor han har helliget de 5 første kapitler (53 s.) til en beskrivelse af nogle grundlæggende definitioner, militærhistorisk forskning og litteratur og traditioner og doktriner.

Bogen indgår i Kungl. Örlogsmannasällskapets projekt: Sjöförsvaret i säkerhetspolitiken.

A.H.

Thank you!

This should open some eyes to our command and weapon control systems capability.

Each year the U.S. Annual National Conference on Ada Technology recognizes an organization from industry, government and academia for leadership in the application of Ada language and modern software-engineering practices.

This year NobelTech was named the winner in the industry category. The other award recipients were NASA (government) and The Florida Institute of Technology (academia).

In 1986, NobelTech made the strategic decision to conduct all program development in Ada. The first projects were the naval command and weapon control systems for the Swedish, Finnish and Danish navies. If ever there was a software challenge, this was it; a package consisting of more than 1 million lines of Ada code that would provide an integrated surveillance, communications, and weapon control system.

Today, five years after our engineers began writing

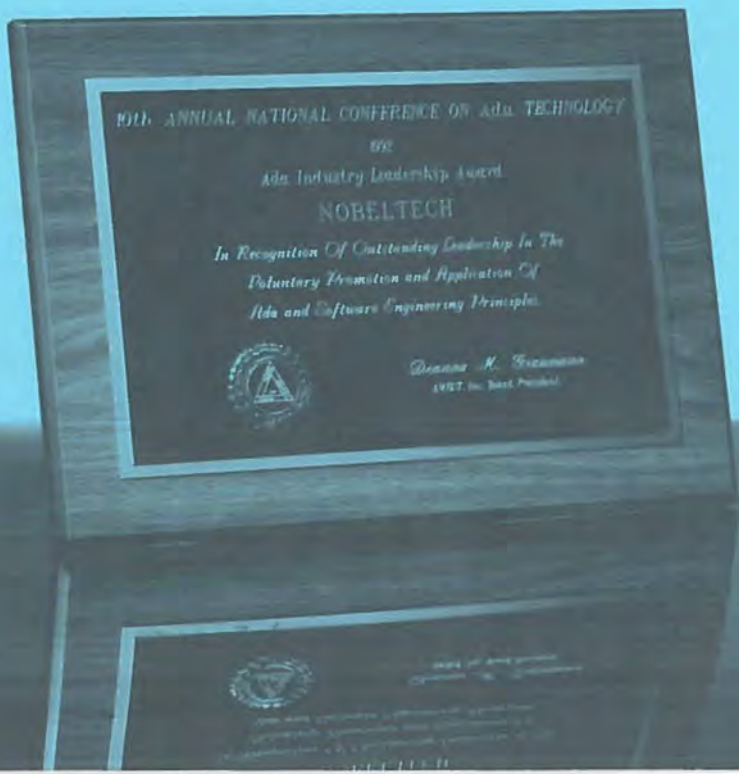
the first lines of code, the resulting naval system is acknowledged by senior U.S. software experts as one of the most successful Ada projects to date. Not bad.

Other projects we're currently working on include: command and weapon control systems for ten Australian/New Zealand ANZAC frigates, and the command, control and communication system for Sweden's new nationwide air defence system.

If you'd like to learn more about our capabilities as a large-systems provider, don't hesitate to get in touch.

 NobelTech
Nobel Industries

Dansk representation: NobelTech Systems AB,
Philipshuset, Prags Boulevard 80, 2300 København S
Telefon: 32882214; Telefax: 31571270

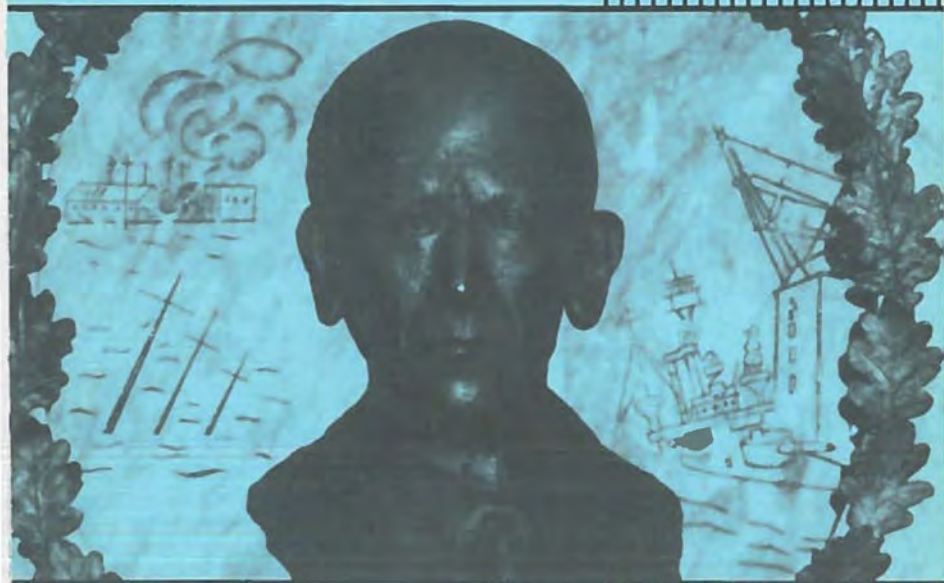

Tidsskrift for Søværnen

UDGIVET AF
SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Redaktør:
Orlogskaptajn L. Rosendahl Christophersen

Nr. 3 - 1993
164. ÅRGANG

HANS BUCH+CO
INGENIØR OG HANDELSFIRMA A/S

Svanevej 6 2400 København NV 31 83 12 12

Rapid and Early Destruction

The stealth designed cupola is ready for the coming generation of SES ships.

Rapid and early destruction of aerial threats is vital if defending units are not to be saturated by attacks.

Up until now the way of combating this has been by massive investments in missile systems and conventional close range CIWS.

But Bofors' TRINITY air defence gun system has many advantages over missiles and conventional CIWS – it costs less, weighs less, takes up less space, is easier to install, has low magnetic signature, and is more versatile and flexible.

Bofors has precisely balanced super-accurate gun, programmable ammunition and computerized fire control to produce a gun system that can tackle multiple attacks in rapid succession and in a jammed environment.

TRINITY is the only gun system that assures the defence and self-defence of naval surface vessels against all levels of the aerial threat – even seaskimmers and terminal phase dive anti-ship missiles – and fulfils the secondary role of combating surface targets.

BOFORS

BOFORS AB
S-691 80 KARLSKOGA, Sweden
Telephone +46-586 810 00
Telefax +46-586 581 45. Telex 73210 bofors s

SYSTEMATIC

software engineering a/s

Software for:

- Command and Control
- Communication
- Electronic Warfare
- Message Formatting
- Real-time
- Graphic
- Simulation

Systematic Software Engineering A/S
Søren Frichs Vej 42X
8230 Åbyhøj
Tlf. 86 15 18 66

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

Udgivet af Sø-Lieutenant-Selskabet

REDAKTØR:

Orlogskaptajn
Rosendahl Christophersen
Søværskommandoen, PLU 1
Postboks 202
50 Vedbæk
Telefon 42 89 22 55, lokal 4513

Redaktion og regnskabsafdeling
Indtægter annoncer)

T. WETHJE
Sø-Lieutenant-Selskabet
Borggade 62 B
15 København K
Telefon 31 54 05 52
Telefax 2 04 77 64

ISSN 0040-7186

ANNONCEEKSPEDITION

Orlogskaptajn
Bo Heisterberg- Andersen
Søværnets Materielkommando
Holmen
1433 København K
Telefon 31 57 22 55 - 4270

TRYKKERI:

Grafisk Center Køge
Tigervej 12
4600 Køge
Telefon 53 66 31 34

3

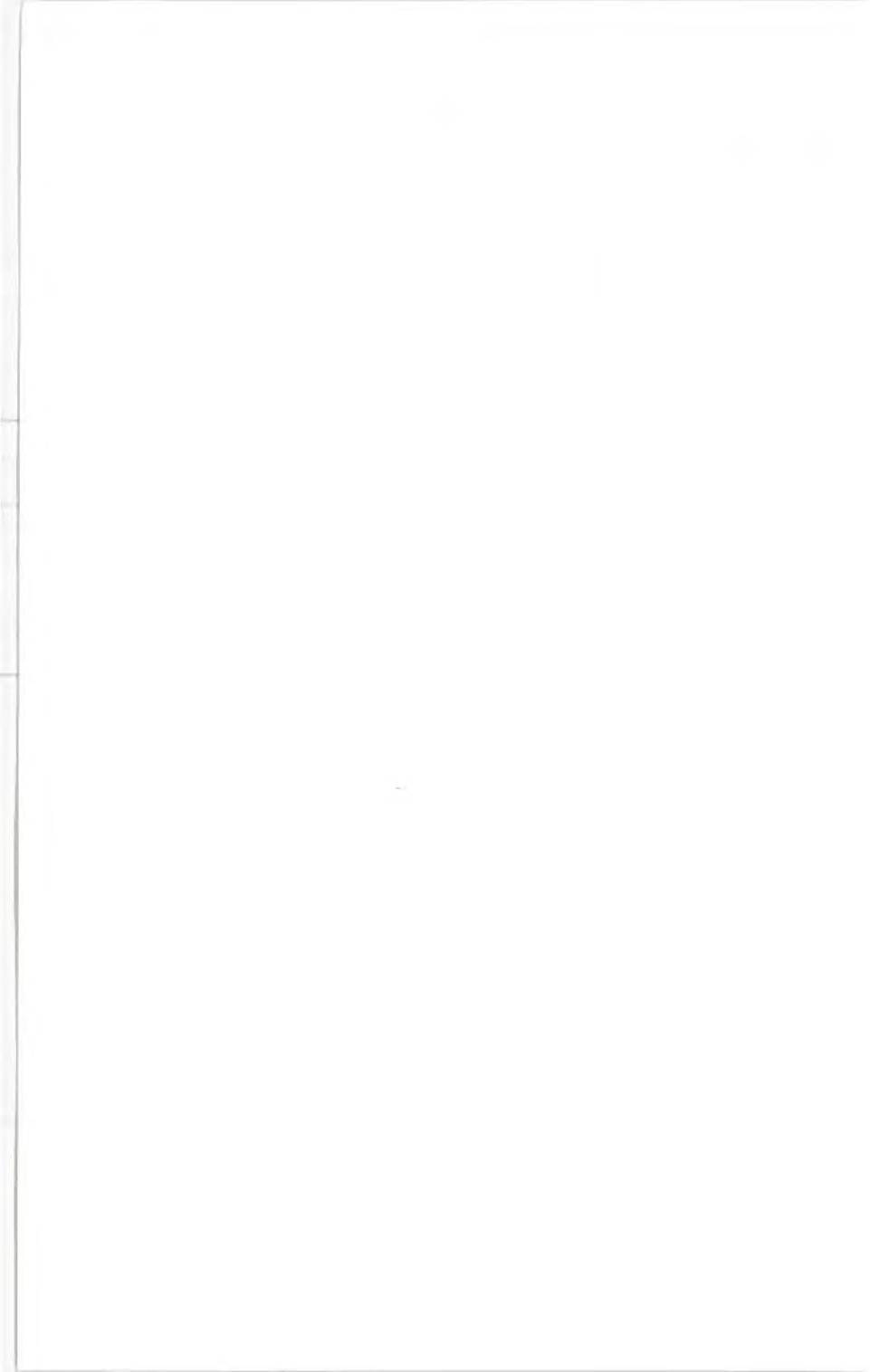
Sidebillede: Mindesmærke for viceadmiral A.H.Vedel på
Orlogsmuseet.

Tryk kun med redaktørens tilladelse.

INDHOLD

SIDE

OPERATION SAFARI.....	81
kommandørkaptajn S.Laub	
ERTELSE.....	102
MINDESMÆRKE FOR	
CEADMIRAL A.H.VEDEL.....	103
viceadmiral S.Thostrup	
STE OVER FLÅDENS SKIBE.....	111
ARINENS BIBLIOTEK.....	121

OPERATION SAFARI

En redegørelse for planlægningen og gennemførelsen af den maritime del af Operation "Safari" - den tyske operationsplan for afvæbningen af Hæren og Flaaden den 29. august 1943.

Af Kommandørkaptajn Søren Laub

INDLEDNING

Da den tyske admiral i sit stabskvarter på hotel Phønix i Bredgade i København den 28. august 1943 om morgenen fik melding om, at Abwehr Kopenhagen ved telefonaflytning havde konstateret, at de danske orlogsskibe lå på et kvarters varsel, noterede han i sin Kriegstagebuch (KTB): "Jeg havde regnet med denne foranstaltning, for danskerne må kunne sige sig selv, at hvis de afslår vore ultimative krav, vil vi handle. Det er mig også bekendt, at den danske marines moral lider stærkt under, at man ikke afgav et eneste skud den 9 april 1940. Det må altså forventes, at de denne gang vil gøre alt for at redde flagets ære.."

Således skrev den 52-årige viceadmiral Hans-Heinrich Wurm-bach, siden marts samme år "Kommandierender Admiral Dänemark" (Adm.Dä.). Han indledte sin søofficerskarriere under 1. verdenskrig som U-bådschef og avancerede derefter i mellemkrigsårene til Kapitän z.See, for i 1938 at overtage kommandoen over panserskibet ADMIRAL SCHEER indtil krigsudbruddet. Efter udnævnelse til kontreadmiral blev han marinechef over Sortehavet indtil han som viceadmiral blev forflyttet til Danmark.

5 måneder senere faldt det i hans lod at iværksætte afvæbningen af den danske marine. Det er den opgave, der er emnet for

Fig.1. Admiral Dänemark, Viceadmiral Hans-Heinrich Wurm-bach. (Kilde: Lohmann-Hildebrand)

denne beretning, hvis indhold er baseret på tilgængelige tyske oplysninger. Krigsdagbogen er således et af de mange tyske militære dokumenter, der findes i fotokopi på Rigsarkivet.¹ For perioden 27.-31. august 1943 foreligger der en særlig

¹ Disse er i efterkrigsårene modtaget fra nationale arkiver vedrørende 2. Verdenskrig i USA, Storbritannien og Tyskland.

detailleret udgave af Adm. Dä.'s KTB. Denne er anvendt som hovedkilde ved beskrivelsen af Kriegsmarinens forberedelser til og gennemførelsen af aktionen mod den danske marine.

Men denne aktion var Adm.Dä. nu ikke ene om, for hans krigsbeføjelser gjaldt alene ledelse af og kontrol med kystforsvaret af Danmark.

Dette var opdelt i 3 afsnit:

- "Dänische Westküste" (hovedkvarter i Esbjerg) med "Hafenschutzflotillen" (HSFL) i Esbjerg og Thyborøn samt Marineartilleri (MA) i Esbjerg.

- "Nordjütland" (Frederikshavn) med HSFL i Skagen, Frederikshavn og Ålborg og MA i Frederikshavn og Hansted.

- "Südjütland und Dänischen Inseln" (København) med HSFL i København, Helsingør, Nyborg, Fredericia og i Rønne, sidstnævnte benævnt "Inselkommandant Bornholm". Endvidere MA i København og en "Vorposten-flotille" i Korsør.

I alle større havnebyer i Danmark var der tilforordnet tyske søofficerer som havnekaptajner.

Den operative kommando over enheder af den tyske marine, der opererede i danske farvande inden for Skagen blev udøvet af "Befehlshaber der Sicherung der Ostsee" (BSO), siden 1942 viceadmiral Hans Stohwasser. Admiralen med stab var underbragt i kommandoskibet REIHER, der benyttede større danske havnebyer som base og under værftsophold. Af indlysende årsager forøjede kommandoskibet ved Langelinie nogle dage inden den 29. august!

Adm.Dä.og BSO var som sidestillede myndigheder underlagt chefen for "Marineoberkommando Ostsee" (MOK OST) i Kiel. Herfra gik kommandolinjer opad til "Oberkommando der Marine" (OKM) og den tilknyttede operative stab "Seekriegsleitung"(SKL) i Berlin.

Viceadmiral Wurmbach var også stedfortræder for den tyske øverstkommanderende i Danmark (Trupp.befh.Dä), general i Infanteriet Hermann von Hanneken, der havde sit stabskvarter

på Nyboder Skole i København.

I forholdet til den tyske Rigsbefuldmægtigede i Danmark, SS-gruppenführer Dr.jur. Werner Best, der havde tiltrådt sit embede i oktober 1942, gjaldt den generelle bestemmelse ved forhandling med de øverste danske myndigheder, at den Øverstkommanderende tog sig af alle militære anliggender og den Rigsbefuldmægtigede af de civile. Men fra det tyske Udenrigsministerium (AA) var der som en tilføjelse til sidstnævntes bestalling anført, at han var "Höchster Vertreter bei der dänischer Regierung", og det gjaldt også militære spørgsmål! De omtalte funktionsbetingelser og værnsspecifikke kommandolinjer for de ledende tyske militærinstanser i Danmark fik en mærkbar indflydelse på beslutninger og rapportering under udarbejdelsen af planerne for aktionen mod enhederne fra Hær og Flaade. Dette gjaldt ikke mindst Adm.Dä.'s dispositioner.

FORBEREDELSEN

Udarbejdelsen af "En nøjagtig, kronologisk plan for med eet slag at afvæbne det danske forsvar" blev iværksat på Nyboder Skole i juni 1943. Det citerede står at læse i indledningen af kapitel II i overhærarkivar Goes's fyldige beretning om optakten til og begivenhederne den 29 august 1943. Han var tjenestegørende som militærhistoriker hos general von Hanneken, og da generalstabens egne dokumenter er gået tabt, er rapporten fra Goes et værdifuldt aktstykke.

Om begrundelsen for at udarbejde førnævnte plan, anfører forfatteren, at det var Stabschefen, Oberst von Collani, der iværksatte arbejdet "...in Erwartung einer etwaigen bewaffneten Auseinandersetzung mit der dänischen Wehrmacht" ("Med henblik på et eventuelt væbnet opgør med den danske forsvarsmagt").

Goes kunne lige så godt have skrevet, at det var generalen selv der var ophavsmand til planen. For lige siden sin tiltræden havde han presset på for at få udbygget invasionsforsvaret på den jyske vestkyst, og i denne henseende udgjorde de danske hærenheder i Jylland - efter generalens mening - en umiddelbar trussel i tilfælde af en fjendtlig landsætning.

Som modtræk var hans første krav, den 10. oktober 1942, at alle danske tropper skulle overføres til øerne i løbet af en måned. Og da dette var gennemført blev Hæren tvunget til at aflevere de lagre af våben og materiel, der var beregnet for mobiliseringsstyrken, til tyskerne.

I løbet af første halvår af 1943 forekom der et antal anti-invasion alarmeringer af det tyske forsvar langs den jyske vestkyst. I samme tidsrum øgedes modstandsbevægelsens sabotagevirksomhed over hele landet, og et antal aktioner var rettet direkte mod den tyske værnemagt. Dette udløste tysk proklamation af undtagelsestilstand med spærretid og erlæggelse af bod i flere jyske byer.

Dermed var kimen lagt til generalstabens førnævnte planlægning af en væbnet aktion, der samtidig med at den militære undtagelsestilstand trådte i kraft i hele Danmark, skulle sikre afvæbningen af den danske "Restwehrmacht".

I slutningen af juli, oplyser Goes, udsendtes hermed overensstemmende instruktioner til chefen for division 166, der skulle afvæbne den danske hær til Adm.Dä.

At viceadmiral Wurmbach modtog en instruks om at forberede sig på at afvæbne Flaaden kan imidlertid ikke dokumenteres. I så fald ville der have været en anmærkning herom i KTB og/eller have foreligget en indberetning herom til de foresatte myndigheder i Tyskland. I sidstnævnte tilfælde ville den tyske admiral uden tvivl have sat sig imod en aktion over for Søværnets skibe. For på det tidspunkt af krigen havde Kriegsmarinen hverken materielle eller personelle ressourcer i overskud til at varetage de opgaver, der var tildelt den danske marine. At man på hotel Phønix var tilfreds med udførelsen heraf fremgår af KTB.

"FEJLFRIT OG HARMONISK"

Således udtrykker viceadmiral Wurmbach sig i april 1943 om samvirket med den danske marine. Det var en måned efter at han havde tiitruådt sin nye stilling. Og det gælder såvel den direkte kontakt med den danske marinestab som varetagelsen af minestrygningen og kystbevogtningen samt opretholdelsen af

Fyr- og Vagervæsenets funktioner - opgaver som Søværnet, efter tysk ønske og med regeringens billigelse, havde varetaget igennem de tre første år af besættelsen.

Efter en drøftelse i juni 1943 med Marineministeriets direktør - en stilling som nu beklædtes af viceadmiral Vedel - om hvordan de danske orlogsskibe skulle forholde sig i tilfælde af en engelsk luftlandsætning på dansk område, kunne Adm.Dä. den 7 juli konstatere, at der var accept af de tyske ønsker, der i hovedsagen gik ud på, at de danske skibe så hurtigt som muligt skulle søge bort fra invasionsområdet.

I den senere situationsrapport, "Lagebeurteilung" for juli måned blev der dog sat spørgsmålstejn ved førnævnte tilsagn fra den danske marine. Wurmbach skrev: "At den danske marineledelse holder ord kan tages for givet. Hvorvidt de underlagte tjenestesteder vil følge ministeriets instrukser får stå hen. Danske officerers og kadetters flugt til Sverige giver dog ikke anledning til formodning om, at marineledelsens befaling i tilfælde af invasion i princippet ikke vil blive fulgt. Ved disse flugtforsøg viser de ledsagende omstændigheder, at det indtil nu handler om yngre menneskers ubesindige handlinger".

Videre den 6. august kommenteredes meddelelsen fra marineministeriet om en afsløret plan om mytteri i en dansk torpedobåd. 9 mand af besætningen, heraf 2 underofficerer, ville bemægtige sig båden og sejle til Sverige. Admiralen knyttede hertil bl.a. følgende kommentar: "Hændelsen viser påny, at den danske marineledelse ikke altid vil være i stand til at forhindre gennemførelsen af sådanne planer....Sveriges nærhed tilskynder automatisk flugtforsøg af denne art. På grund af mangelen af egne enheder findes der desværre ingen midler til den ønskede overvågning af Sundet". Og så den nok så tankevækkende eftersætning: "At den danske marineledelse uden min tilskyndelse har underrettet mig om det forefaldende bedømmer jeg som en taktisk manøvre, da den danske marine må have regnet med, at jeg på anden vis ("Abwehr") ville få underretning herom". Omend der ikke var nogen antydning af tvivl om den danske marines fortsatte loyalitet, så var tonen i KTB nu mere agtpågivende. Men det er ikke så mærkeligt for overalt i landet var stemningen i befolkningen skærpet - i flere byer oprørsk - over

for besættelsesmagten. Samtidig øgede tyskerne beredskabet ved kystforsvaret efter flere alarmeringer. Om såvel den indre politiske som den militære udvikling indberettede Adm. Dä. dagligt til foresatte marinemyndigheder.

Og så den 12. august 1943 reagerede SKL på invasionstruslen med et udspil under overskriften:

"SICHERSTELLUNG DER DÄNISCHEN MARINE"

I første omgang var det chefen for MOK OST, admiral Hubert Schmundt, der blev pålagt at forberede de nødvendige foranstaltninger "i tilfælde af, at denne opgave bliver nødvendig". I tilslutning hertil anførtes det, "at det strengt iagttages, at de implicerede i højere stabe og blandt de kommanderende forbliver begrænset i antal".

2 dage senere blev Adm.Dä. informeret herom og han inddrog omgående general von Hanneken og Luftwaffes chef i Danmark, generalmajor Ritter von Sleich i planlægningen af en aktion imod den danske marine. Viceadmiral Wurmbach formulerer sin opgave således: " Hvis der foreligger sikre beviser eller tegn på en usikker eller fjendtlig holdning fra den danske marines side, skal orlogsskibene uskadeliggøres ved væbnet erobring - i tilfælde af modstand ved ødelæggelse".

Den 23. august fik SKL en melding fra Adm.Dä. om "at de for Kriegsmarinen voksende opgaver i forbindelse med magt-overtagelsen er grebet an i snævert samarbejde med BS0 og den øverstbefalende", og 3 dage senere rapporterer MOK OST til Berlin, at "Forberedelser og aftaler med Hæren, Luftvåbnet og BSO i almindelighed er afsluttet. Gennemførelse er sikret bortset fra Isefjord". Derefter fulgte en opremsning af vanskelighederne ved en samtidig afvæbning af NIELS IUEL i Holbæk og garnisonen sammesteds. Der skulle senere vise sig nye problemer med aktionen mod Flaadens flagskib.

Den 27. august forelå der fra MOK OST en oversigt over de til gennemførelsen af operation "Safari" tildelte enheder:

- Fra Swinemünde: 3 Torpedoboote (Flotille Dehnert) og 8 Schnellboote (S-Schulflotille).

- Fra Travemünde: 3 Torpedoboote (T-Schulflotille)
- Fra Kiel: 3 Torpedoboote (3' T-flotille) og 4 Minen-boote (Flotille Zaage)
- Fra Østersøen: 6 Vorpostenboote (10' Vp-Flotille) - fra 29. august kl. 2000.

Opgaver og deployering af BSO's enheder var planlagt som følger:

- T-boote: a) Afvæbne danske enheder i Storebælt.
b) Overvågning af havneudløb og flugtruter mod Sverige.

M-boote: Minelægning ud for Isefjorden.

S-boote: Overvågning i Sundet.

Vp-boote: Støtteoperationer efter behov.

Herudover skulle alle øvrige BSO-enheder indsættes, enten de var på station eller enroute i danske farvande.

Om kommandoforhold anførtes "Befehlsführung" (Operativ Kommando): MOK OST. Durchführung" (Operativ kontrol): BSO henholdsvis Adm.Dä. i snævert samarbejde med Trup.befh. Dä og Gen.d.Luftw.Dä.

Fra København kan man i KTB følge de operative chefers sidste dispositioner inden iværksættelsen af operation "Safari".

HOTEL PHØNIX 27-28 AUGUST 1943

For Adm.Dä. indledtes fredagen med morgenkonference kl. 0900 med general von Hanneken om den politiske og militære situation efterfulgt af et møde med Dr. Best, der netop var vendt tilbage fra førerhovedkvarteret (FHQu) med det tyske ultimatum til den danske regering. Dansk svar herpå skulle afgives senest fredag kl. 1600, og da det måtte påregnes at være negativt,

skulle den militære undtagelsestilstand - meddeler Best - i-værksættes lørdag morgen. Hertil anførte viceadmiral Wurm-bach, at et så kort varsel ville kompromittere den igangværende disponering og deployering af styrkerne til søs. Han foreslog derfor, at démarchen over for den danske regering udsattes 24 timer. Dette blev støttet af Trupp.befh.Dä, der også var i tidsnød. Det gjaldt især forstærkning med en troppstyrke fra 25. Panserdivision, der påregnedes landsat i København lørdag formiddag under divisionens transit til Kanalkysten fra Norge. Den Rigsbefuldmægtigede bøjede sig for de militære krav og aktionen blev udskudt et døgn.

Fredag eftermiddag og aften holdt admiralstaben de sidste møder med BSO og med indsatscheferne for de forberedte væbnede aktioner i Københavnsområdet samt i Korsør og Nyborg. De styrker der blev ledet af Adm.Dä. omfattede:

I København: Marineartilleriafdeling 508.

Havnesikringsflotillen (4 armerede patruljefar-tøjer).

Stødtropper fra Marineflyvestationen.

Luftværnsartillerideling (Luftwaffe).

ialt 481 mand.

I Korsør: Stødtropper fra 19. Forpostflotille og andre stationerede enheder samt fra Flakbatteri Halskov.

ialt 115 mand.

I Nyborg: Stødtropper fra Havnesikringsflotillen og fra 167. Grenaderuddannelsesbataljon (Heer).

Luftværnsartillerideling (Luftwaffe).

Styrketal >100 mand

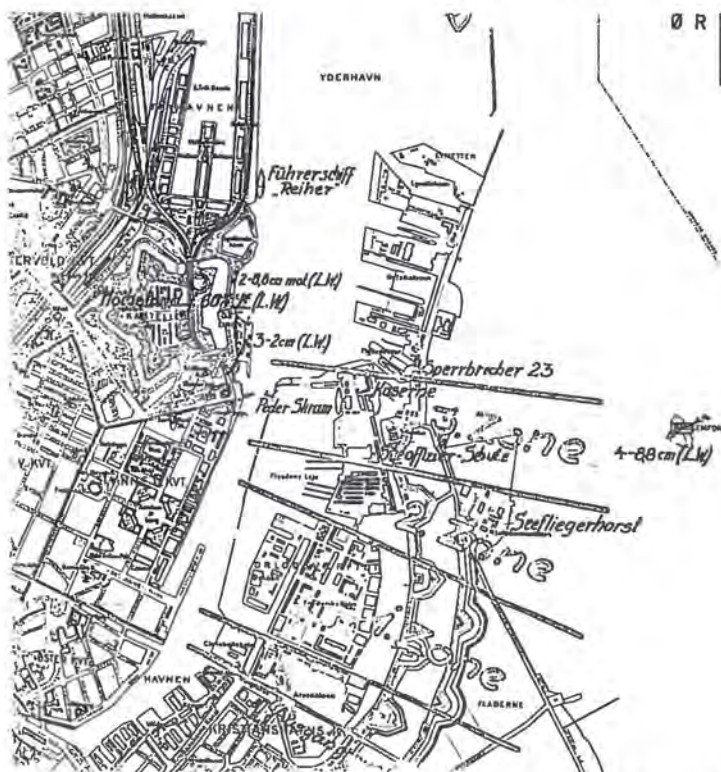

Fig. 2: De tyske styrkers placering i København den 29. august. (Kilde: Adm.Dä's KTB)

Artilleridækning af Københavns havn og red og af Flaadestationen (se fig. 2):

Fra REIHER ved Langelinie	1 37mm og 2 20mm LV
Fra SPbr i dok ved B & W	4 37mm og 2 20mm LV
Fra Mellemfort	4 88mm LV
Ved Kastellet	2 88mm LV
På Toldboden	3 20mm LV

Tildelt flystøtte (Luftwaffe):

6 bombere (JU 87, JU 88, DO 217 og HE 111)

4 jagere (ME 109, ME 110)

5 flyvebåde (B.V. 138)

I KTB for lørdag den 28. august om formiddagen begrundede viceadmiral Wurmbach - i fortsættelse af det i indledningen citerede - nogle ændringer i aktionsplanen. Han skrev: "Omend jeg ikke sætter den danske kampmoral særligt højt, så indser jeg nu, at overraskelsesmomentet er afgørende.." Og dernæst tilføjedes at de forudsete vanskeligheder i Isefjorden måtte overvindes ved minelægning ud for indsejlingen "Um ein Ausbrechen des Küstenpanzers nach Schweden zu verhindern".

Men disse forudsigelser - eller om man vil betænkeligheder - overskyggedes af et telegram fra udenrigsminister Ribbentrop til den Rigsbefuldmægtigede med følgende ordlyd: "I fortsættelse af telefonsamtale meddeler jeg, at OKW fastholder den danske hærs omgående afvæbning selv med fare for at det vil få en ugunstig indflydelse på den danske marines hidtidige holdning". Telegrammet (se fig 3) blev afsendt til København den 27. august kl. 1745, men Adm.Dä. modtog først en kopi af det ved et møde hos Dr.Best lørdag kl. 1000.

At forberedelsen af en maritim del af operation "Safari" var ukendt på højeste militære og politiske plan i Tyskland indberettedes omgående af Adm.Dä. til MOK OST.

Og dertil føjede Wurmbach: "...efter mit skøn kommer en ensidig afvæbning af Hæren ikke på tale da Kongen som højstbefalende samtidig hermed vil blive taget i forvaring, og den danske marine på ingen måde vil forblive uvirksom". 2 timer senere foreslog han i en telefonsamtale med admiral Schmundt, at dette anliggende omgående blev drøftet mellem OKM og OKW og med den tilføjelse "at fra min side kan alt, der vedrører operation "Safari" stoppes!"

Men såvel indberetningen pr. fjernskriver som den mundtlige tilkendegivelse fra Adm.Dä. forblev ubesvaret. Og kl. 1330 anmodede viceadmiral Stohwasser om sammen med sin stab at

Telegram fra ambassader Ritter ang. afvæbning af den danske hær.

27. august 1943.

Telegramm
(G-Schreiber)

Geheimvermerk für Geheime Reichsachen.

Sonderzug, den 27. August 1943 17,46 Uhr

Ankunft: — 27. — — 19,55 —

Nr. 1279 vom 27.8. CITISSIMÉ!

Deutsche Gesandtschaft Kopenhagen

Tel. i. Ziff.
(Geh.Chiff.Verf.)

Für Reichsbevollmächtigten Best.

Im Anschluss an die telefonische Unterredung teile ich mit, dass das Oberkommando der Wehrmacht an der sofortigen Entwaffnung des dänischen Heeres festhält, auch auf die Gefahr hin, dass dadurch die bisherige Haltung der dänischen Kriegsmarine ungünstig beeinflusst werden könnte.

Der Herr Reichsaussenminister hat darauf entschieden, dass die Entwaffnung des dänischen Heeres in dem zwischen ihm und Ihnen besprochenen Sinne unter allen Umständen durchzuführen ist.

Einzelheiten der Entwaffnung sind von Ihnen und dem Befehlshaber der deutschen Truppen in Dänemark festzulegen.

Ritter.

Vermerk:

Unter Nr. 1134 an
Deutsche Gesandtschaft
Kopenhagen weitergelei-
tet.

Berlin, 27.8.43
Pers.Ch.Tel.

Fig. 3. Telegram til den Rigsbefuldmægtige i Danmark, SS-Gruppenführer Dr.jur. Werner Best.

flytte residensen fra REIHER ved Langelinie til hotel Phønix for at opnå det nødvendige samarbejde og "Befehlsführung" i den forestående aktion imod den danske marine.

Lørdag kl. 1630 - knap en time efter den danske regerings NEJ blev afleveret til den Rigsbefuldmægtigede - noteredes i KTB modtagelse af kodeordet for iværksættelsen af den militære undtagelsestilstand og afvæbning og opløsning af "der dänischen Restwehrmacht": "Blitz 29.8 4.00 Uhr."

Den fra OKW udsendte og af generalfeldtmarskal W.Keitel underskrevne ordre om at iværksætte operation "Safari" er aftrykt i KTB. Heraf fremgår det, at den øverste myndighed for de tyske militære ("alle Wehrmachtteile") foranstaltninger under SAFARI blev lagt i General von Hannekens hænder. Omsider kunne generalen demonstrere sin stilling som militær øverstkom-

manderende i Danmark!

GENNEMFØRELSEN

Under overskriften "Meget mørk nat og stærk regn" indledtes føringen af Adm.Dä's KTB for søndag den 29. august 1943. Dette skete i form af kortfattede referater af de løbende indberetninger fra indsatscheferne i Københavnsområdet og i provinshavnene. Fra den 1. melding kl. 0405 om at radiostationen på Strichers batteri var besat og indtil lidt før kl. 0730, hvor admiral Vedel, efter admiral Wurmbachs ordre, indfandt sig på hotel Phønix under tysk sikkerhedsvagt, blev der tilført krigsdagbogen 22 meldinger om forløbet af operation "Safari".

Det foreløbige resultat, d.v.s. de afsluttede aktioner mod Flaadestationen og Lynetten samt de væbnede overfald i Korsør, Nyborg og Kalundborg var dernæst indeholdt i Adm.Dä's "Lagemeldung" kl. 0730 til MOK OST. På dette tidspunkt var der ikke indløbet meldninger fra BSO om kontakt med danske orlogsskibe til søs, og det må være grunden til en omtale i rapporten af Adm.Dä's fordringer til viceadmiral Vedel om, at alle danske enheder omgående skulle afgå mod de af Kriegsmarinen bestemte destinationer.

Beskrivelsen i KTB af besættelsen af Flaadestationen var kortfattet: "Marineaktionen i København var afsluttet kl. 0700. Panserskibet PEDER SKRAM ligger på bunden med slagside". En så lakonisk udtryksmåde afspejlede med al tydelighed, at afvæbningen af de danske skibe på Holmen i ubeskadiget stand var slået fejl. Bemærkelsesværdig var tillige følgende indberetning fra HSFL Kopenhagen: "1 død, 3 hårdt og 4 let sårede". Denne oplysning refererer til den i danske beretninger omtalte skudepisode, efter at skibene var sænket, og besætningerne og personel fra kaserneskibet FYEN og fra Søværnets Kaserne var forsamlet i og uden for Planbygningen på Nyholm. De nærmere omstændigheder om anledningen til den tyske beskydning hen over Nyholm har hidtil ikke været klarlagt i danske beskrivelser. I KTB kan læses chefen for HSFL Kopenhagen, kapitänleutnant le Coutre's rapport: "Da jeg ikke havde observeret det aftalte iværksættelsessignal afgik jeg kl. 0515 med

JK 09 ledsaget af JK 42 (armerede patruljefartøjer) fra godsbanekajen mod Orlogsværftet. Syd for indsejlingen brændte en dansk minestryger. I den antagelse, at K.i.A. Dän. Inseln allerede havde besat værftet fortsatte jeg nord i. Om bagbord lå en isbryder og til højre for den en større dansk minestryger, der var sænket. Længere fremme var kongeskibet fortøjet."

"Omtrent tværs af den kongelige Yacht blev JK 09 udsat for maskingeværild fra land. Idet jeg antog, at vi blev beskudt af egne styrker på land, blev den første salve ikke besvaret. Men ved den anden salve åbnedes ilden med 20mm og geværer. Samtidig lod jeg vende. Under vendingen blev vi beskudt fra isbryderen med maskingevær, hvilket kun kunne besvares med geværer, da 20mm kanonen ikke kunne bære. Efter vendingen meldte JK 42 6 sårede. Skuddene mod JK 09 lå højt.

Der var flere huller i flotillechefsstanderen. Jeg lagde til med begge fartøjer ved Intendanturen, hvor de sårede fik førstehjælp".

Bortset fra beskydningen fra den oplagte isbryder, som må betegnes som meget tvivlsom (ilden kan have været afgivet af det tyske skyts på Nrd. Toldbod) var flotillechefens første antagelse om beskydningen rigtig. Og den indbyrdes skudveksling fra de tyske styrker på hver side af Holmen kostede tyske og umiddelbart efter også danske tab.

Det gjaldt også under angrebet mod de danske enheder i Nyborg havn. Meldingen herom kl. 0705 lyder "Opgaven er gennemført". Men intet om, at tyskerne under angreb hen over kajen fra 2 sider havde adskillige faldne.

Derimod blev overraskelsesmomentet i Korsør udnyttet fuldt ud i form af et velforberedt stormangreb på de danske minestrygere koordineret med spærreild fra tyske skibe hen over havnebassinet. Det fremgår af rapporten fra chefen for 19. VP Flotille, korvettenkapitän Remmers, tjenestegørende i Korsør siden 1940. Han fik sin "Safari"-ordre på hotel Phønix fredag den 27. august kl. 1900. Tilbage i Korsør opgjorde han det indbyrdes styrketal som følger: 130 (det virkelige tal var 162) danske mod 115 tyske. Sidstnævnte styrke opstilledes i angrebstroppe for hver af de otte danske fartøjer ("Bordsturmtrupps 1-8") med en beredskabsdeling ("Landsturm") på kajen som reserve. Styrkerne

mønstredes kl. 0340 og blev deployeret "under yderste forsigtighed" kl. 0350 frem til pakhusene på kajen, hvor de danske minestrygere og hjælpefartøjer var fortøjet. Siden midnat var der fra skjulte tyske meldeposter sammesteds rapporteret om det danske vagt- og kampberedskab. Og så kl. 0400 gik det løs. Remmers skrev: "På kommandoen STÜRMEN startede angrebet hvorved stormtropperne blev beskudt af skildvagter og folk på agterdækket. Efter en kort ildudveksling - det varede 2-3 minutter - var alle både erobret. Nedgange blev spærret og cheferne opfordret til at overgive sig. Enkelte officerer ydede modstand, men den blev hurtigt brudt af de tyske soldater."

Fig. 4. Efter angrebet mod de danske minestrygere i Korsør den 29. august 1943. (Kilde: Lokalhistorisk Arkiv, Korsør)

Kl. 0420 meldes til København at opgaven var udført. I rapportens afslutning fremhævedes soldaternes gode kampstemning og disciplinerede optræden. Det var "takket være dette, at overraskelsen lykkedes i enhver henseende".

Der er ingen særlige indberetninger i Adm.Dä.'s KTB om aktioner imod danske orlogsskibe i Storebælt, Smålandsfarvandet

og i Sundet. Til gengæld fylder omtalen af begivenhederne vedrørende afvæbningen af NIELS IUEL meget i KTB.

Den første melding om NIELS IUEL indløb allerede kl 0644. Den var fra et observationsfly, der rapporterede, at artilleriskibet var ved at forlade Holbæk havn. Dette foranledigede Adm.Dä. til at udarbejde følgende befaling til skibschefen: "Da der er udlagt miner og stærke tyske søstridskræfter ligger uden for Isefjordens munding, skal NIELS IUEL ankre og afvente nærmere ordre", "Underskrevet Vedel".

Denne befaling overrakte viceadmiral Vedel på hotel Phønix med en indstændig henstilling om at godkende og afsende den snarest muligt. Dernæst tilføjede Wurmbach: "Ich bluffe dabei, inden ich sage, dass der Ausgang des Isefjords durch Minen gesperrt ist".

Som tidligere omtalt indgik minelægning ud for Isefjorden i forberedelsen til "Safari". Årsagen til at denne minelægning ikke skete fremgår af Flotille Zaages KTB.² Flotillechefen, kapitänleutnant Zaage udtrykker sig kortfattet, men klart: 28. august (i Kiel) kl. 0050: "Mineskinner til 3 både ikke klar" - kl. 0455: "Stadig ikke klar, ingen belysning". - kl 1120: "Fra MOK OST Afgå så snart klar til Korsør red" - kl 1410: "Mineombordtagning - langsom levering."

Med sin last af 36 bundminer (Førerbåden M 515 ingen miner) afgik flotillen mange timer forsinket kl. 1735 og ankrede ud for Korsør 29. august kl. 0210. Efter melding om alarmtilstand afgik styrken kl. 0530 mod Isefjorden. Men på grund af vejrforholdene, et maskinhavari og brand ombord i en af bådene nåede flotillen først frem til destinationen sent søndag formiddag. Chefen noterede senere, efter at missionen var aflyst af BSO, følgende: "Selv med rolige vejrforhold havde det været svært at gennemføre minelægningen med pålandsvind og uøvet personel". På det tidspunkt havde engagementet med NIELS IUEL allerede været i gang i flere timer. For kl. 0815 meldte den tyske udkigsstation i Hundested, at skibet var på vej ud af Isefjorden

² Det er den eneste ved Rigsarkivet opsporede dagbog fra en operativ enhed, der tog del i afvæbningsaktionen.

med høj fart. Adm.Dä. anmoder omgående Gen. d. Luftw. om indsats med de bombefly, der allerede er startklar til denne opgave. Resultatet heraf indløb fra general Ritter von Sleich kl. 0955: "NIELS IUEL er blevet angrebet med bomber. Disse lå i umiddelbar nærhed af skibet. Dette blev endvidere beskudt med sidevåben. Efter angrebet vendte NIELS IUEL til modsat kurs". Om anledningen til denne kursændring er der i Søværnskommandoens generalrapport om denne hændelse anført, at skibschefen umiddelbart opfattede bombekastningen og beskydningen som afgivet for at markere, at skibet ikke måtte løbe ud. Det fremgår imidlertid ikke af iværksættelsesordren til Gen. d. Luftw., at der var restriktioner på angrebets udførelse. Det var heller ikke tilfældet i de senere foranstaltninger for at stoppe skibet.

Kl. 1240 sendte Adm.Dä. følgende til MOK OST: "Efter angreb med bombefly har NIELS IUEL opgivet udbrudsforsøg fra Isefjorden og er returneret til indre farvand ved Nykøbing. Har anvist admiral Vedel om at befale, at skibet skal indstille enhver form for modstand. Da radioforbindelse med danske koder er vanskelig, er der sendt dansk forbindelsesofficer med befalingen med flyvebåd. Efter maskingeværbeskydning har skibet flere sårede. Vil nu få ordre til i dag at afgå til København ledsaget af M-både og S-både".

At NIELS IUEL er grundsat, og om den iværksatte ødelæggelse af skibet, fik viceadmiral Wurmbach først underretning om efter det andet flyvebådsbesøg søndag eftermiddag, hvor ordren om forlægningen til København blev meddelt skibschefen. Af gode grunde kunne dette ikke lade sig gøre. Efter en konference kl. 1930 med BSO om situationen besluttede Adm.Dä. sig for at tage skibet i besiddelse. Det skulle udføres af en infanteritrop fra Hornbæk batteri, der blev beordret ombord i en Vp-boot, M 403. Torpedobåden T 17 skulle forblive på station ud for Isefjordens munding med ordre til "i tilfælde af at NIELS IUEL skulle komme fri og vil forsøge et udbrud, skal den torpederes".

Men så kl. 2105 indløb følgende fra MOK OST: "Efter Førerens ordre skal NIELS IUEL med alle midler bringes til Århus eller København. Under ingen omstændigheder må skibet undslippe til Sverige". At rigskansler Hitler blev involveret i afvæbningen

af Flaadens flagskib er bemærkelsesværdigt. Anledningen hertil er, at Oberbefehlshaber der Kriegsmarine, storadmiral Dönitz er til konference i FHQu 28.-29. august. Af forhandlingerne foreligger der et referat, og heraf fremgår det, at Føreren lørdag aften blev orienteret om beslutningen om at iværksætte "Safari". I modsætning til udenrigsminister Ribbentrop støttede Hitler aktionen med følgende replik til Ribbentrop: "Es gehe nicht an, nach dem Grundsatz: Rin in die Kartofflen, raus aus den Kartofflen zu verfahren". ("Det går ikke an at forsætte efter devisen ind og ud af kartoffelbedet" - d.v.s. hele tiden skifte mening).

Søndag formiddag orienteredes Føreren om, at SAFARI i almindelighed var afsluttet, men at der manglede oplysninger om NIELS IUEL. Storadmiralen foranlediger en omgående forespørgsel til SKL, og kort tid efter indløber følgende melding: "NIELS IUEL ledsaget af 1 T-båd og 2 R-både er på vej til København". Tilsyneladende beroliger denne oplysning Hitler. Og det var vel også hensigten med denne melding.

For der er ikke yderligere kommentarer om situationen i Danmark i referatet fra FHQu. Der var der også mere alvorlige problemer at tage stiling til!

På hotel Phønix havde Adm.Dä. netop læst indberetningen fra HAKA Helsingør om den danske minestryger MS 7's forlægning igennem Sundets nordlige del på flugt til Sverige.

Ved passage af Helsingør optog patruljefartøjet JK 24 forfølgelsen og sendte stopsignal. Da minestrygeren fortsatte sydover - lige på kanten af svensk farvand - afgaves 4 skarpe varselsskud med 20mm LV - men uden resultat. Forfølgelsen blev opgivet kl.1830, da MS 7 havde sat kurs mod Landskrona. Men så fik admiralstaben travlt, for førnævnte Førerbefaling fulgtes nu op af CH MOK OST med en ordre om at NIELS IUEL skulle erobres samme nat! Til formålet blev 5 BS0-enheder, M 403 og 4 S-boote underlagt Adm.Dä. Wurmbach noterede i KTB: "Den i alle enkeltheder allerede fastlagte aktion måtte ifølge Førerens ordre gennemgås på et helt nyt grundlag". Som følge heraf overførtes sent søndag aften soldaterne fra Hornbæk og et antal skibsteknikere fra admiralstaben til REIHER ved Langelinie. Derfra afgik de med 2 S-boote kl. 0145 mandag morgen med ankomst til NIELS IUEL kl. 0530.

Kl. 0840 meldte lederen af udrykningen, korvettenkapitän Camman, at skibet var blevet besat, og at besætningen var ved at gå fra borde.

I en melding senere mandag den 30. august til MOK OST om "Afslutningen af den danske Krigsmarines aktivitet" er der i et afsnit om Isefjord anført: "Kystpanserskibet NIELS IUEL (3800 t) er efter flyverangreb sat på grund med 15 knops fart. Bundventiler ødelagt, bundstykker til kanonerne kastet overbord." - Denne melding blev næppe fremsendt til Førerhovedkvarteret!

I indberetningen til admiral Schmundt den 31. august gjorde Adm.Dä. status. I denne var bl.a. anført, at admiralitetskontoret for tyske-danske marineinteresser skulle fortsætte med at fungere. Det drejede sig om anliggender vedrørende Fyr- og Vagervæsen, Lodsvæsen, Søkortarkivet og Meteorologisk Institut. Det hed endvidere, "At i henhold til Førerbefaling forbliver tilfangetagne officerer, befalingsmænd og menige under tysk bevogtning. Samtale om personellet med admiral Vedel udsat efter ordre fra MOK OST, der har modtaget anvisning herom fra SKL".

Efter anførelse af nogle overvejelser om hævnning og genanvendelse af de danske orlogsskibe i tysk tjeneste sluttede særudgaven af viceadmiral Wurmbach's KTB således:

"Aktionen mod den danske marine kan betragtes som afsluttet. Gennemførelsen er alt i alt gået nemmere end vi kunne have ventet. Det står fast, at regeringen havde givet ordre om, at der ikke måtte ydes modstand. Afgørelsen om, at skibene skulle sænkes er udgået fra admiral Vedel. Denne beslutning svarer til en tidligere udtalelse fra admiral Vedel over for mig, da jeg meddelte ham mine fordringer til den danske marine i tilfælde af invasion. I denne sammenhæng erklærede han over for mig, at hans skibe i tilfælde af en besættelse - uanset om det var af englændere eller tyskere - havde ordre til at sænke skibene. I virkeligheden er den danske marine for anden gang i sin historie blevet næsten tilintetgjort."

EFTERSKRIFT

Hensigten med nærværende beretning har været at præsentere fakta, om hvordan Adm.Dä. i samarbejde med BSO forberedte og gennemførte afvæbningen af den danske marine. Disse oplysninger kan - sammenholdt med tilsvarende i de danske kilder - danne grundlag for en objektiv vurdering af det faktiske hændelsesforløb den 29. august 1943.

Set med tyske øjne - og det gælder såvel viceadmiral Wurmbachs som hans forgængers - er der ingen antydninger i Adm. Dä.'s KTB af, at der har været grund til at betvivle det danske søværns loyalitet i udførelsen af de tildelte opgaver. Det bekræftes også af det faktum, at afvæbningsaktionen imod den danske marine var hverken forudset eller ønsket af de tyske marinemyndigheder i Danmark eller i Tyskland.

Det var først i sommeren 1943 med den øgede invasionstrussel, at spørgsmålet om at sikre sig imod, at danske orlogsskibe undveg til Sverige, blev aktuelt. Man kan i den forbindelse undre sig over den efterfølgende mangel på informationsudveksling og koordination imellem ledende instanser i Tyskland (OKW og OKM) om de nødvendige foranstaltninger i tilfælde af en allieret landsætning i Danmark. Den mest sandsynlige forklaring er, at helt andre og for den tyske krigsledelse langt vigtigere problemer optog stabene i Berlin.

Men efter SKL's udspil den 12. august var Adm.Dä. ikke i tvivl om, at den danske Flåde måtte erobres eller ødelægges. Begge disse muligheder blev grundigt forberedt. Hovedproblemet for tyskerne var, at de danske skibe - udover Kystflådens enheder på Holmen - lå spredt i et antal provinshavne og nærliggende farvande.

I de af Kriegsmarinen forudsete konfrontationer var de danske enheder i flere tilfælde tyskerne overlegne i mandtal og våben. Det var netop denne udfordring, der førte til, at overraskelsesmomentet blev ledetråden i Adm.Dä.'s forberedelser.

Netop dette skulle vise sig at blive afgørende ved aktionerne i Storebæltsområdet, såvel til søs som i Korsør, Nyborg og Kalundborg. For uanset at de danske skibe var kampberedte og besætningerne opsatte på at yde modstand, så havde de fleste

skibsschefer vel næppe regnet med, at de tyske styrker, i søen og på land, uvarslet kunne iværksætte et overfald eller angreb med henblik på hurtigt og effektivt at nedkæmpe enhver form for modstand.

I modsætning hertil var aktionen imod Flaadestationen blottet for overraskelsesmomentet. For her mødte søndag morgen kl. 0358 en parlamentær med krav om overgivelse af området inden der var gået en halv time.

Imidlertid blev sendebudet så forsinket i sin færd på Holmen, at den tyske hovedstyrke først trængte ind på området en time senere. Og det skete igennem Værftsbrovagten - den adgang, der er fjernest fra Flaadens leje!

Hvad grunden var til denne afvigelse fra Adm.Dä.'s direktiv om en handlekraftig tysk indsats under gennemførelsen af operation "Safari", kan der kun gisnes om. Regnede admiral Wurmbach med - jfr. omtalen i hans KTB om den danske regerings ordre til værnene - at den danske marine ikke ville yde modstand ved en tysk aktion imod Holmen?

Under alle omstændigheder kom tyskerne for sent. For den velforberedte beslutning om at sænke skibene, og den prompte udførelse heraf, da ordren blev givet, havde tyskerne ikke taget højde for. Det skete til trods for at Wurmbach afslører - som allerede citeret - at han var bekendt med admiral Vedels ordre om at sænke skibene i tilfælde af en besættelse.

Ved at skrive det som afslutning på beretningen om gennemførelsen af operation "Safari", anerkendte Adm.Dä. i alle tilfælde sin modstanders beslutning og handlekraft. Dette rimer også med det udsagn, som admiral Wurmbach efter sigende skal have modtaget admiral Vedel med ved hans ankomst til hotel Phønix den 29. august tidligt om morgenen. Den lød: "Nun haben wir beide unsere pflicht getan".

KILDER

Marinens bibliotek:

- Parlamentariske kommission XIII. bind 4-6 "Dansk oversættelse af tyske dokumenter". 1954.
- W. Lohmann - H. Hildebrand "Die deutsche Kriegsmarine

- 1939-1945". 1956.
- E.Thomer "Torpedoboote und Zerstörer". 1964.
 - G. Kroschel - A.L. Evers "Die deutsche Flotte 1848-1945". 1962
 - G. Wagner "Lagevorträge des Oberbefehlshaber der Kriegsmarine vor Hitler 1939- 1945". 1972.
 - H.J. Witthöft "Lexicon zur Deutschen Marinegeschichte". 1977.

Rigsarkivet:

- "Tyske arkivalier om Danmark 1848-1945, bind 1 "Tyske marines arkiv". 1978.

Heraf anvendt:

- "Seekriegsleitung KTB 1943". (PK 3/læg 75-78, PK 5/læg 111, PK 6/læg 121, PK 7/læg 134 og PK 10/læg 284).
- "Admiral Dänemark KTB 1942-43". (PK 20/læg 254-257, PK 21/læg 258).

RETTELSE

I Kommandør S.S.v.F.Kielers artikel:

Søværnets vilkår og virke under den tyske besættelse april 1940 til august 1943

i Tidsskrift for Søværnen nr. 1-2/1993 har der ved redigeringen desværre indsneget sig følgende fejl:

- På side 31, 2.afsnit, står der fejlagtigt "**minespærringer**".
Det korrekte er "**minesprængninger**".
- På side 59, 3.afsnit, står der fejlagtigt "**Admiral Hewis**".
Det korrekte er "**Admiral Mewis**".

Redaktionen beklager.

MINDESMÆRKE FOR VICEADMIRAL A.H.VEDEL

Af viceadmiral S.Thostrup

På 50-årsdagen for flådens sænkning den 29. august 1943 afslørede Hendes Majestæt Dronning Ingrid et mindesmærke i Orlogsmuseet for viceadmiral A.H.Vedel.

Det var et af de ældre medlemmer i Danmarks Marineforening, telegrafbestyrer A.Kaldahl, som på foreningens jubilarstævne den 30. august 1987 fremsatte forslag til, at Marineforeningen skulle tage initiativ til rejsning af et varigt minde for admiralen. Foreningens landsledelse godkendte forslaget og nedsatte nogen tid senere en komité med den opgave at realisere forslaget. Komitéen, der konstituerede sig den 23. august 1988, og som i alt har holdt 29 møder, bestod af kommandør V.P.Heise og fuldmægtig Kurt Flatau som repræsentanter for Marineforeningen, professor Helge Vedel som repræsentant for familien Vedel, kontreadmiral Arvid Sørensen som repræsentant for Søværnet samt viceadmiral S.Thostrup, der valgtes som ordfører. Hendes Majestæt Dronning Ingrid viste sagen stor bevågenhed og påtog sig hvervet som komitéens æresformand. Til udformning og fremstilling af mindesmærket valgte komitéen billedhuggeren Knud Nellemose.

Efter indgående drøftelser af mulighederne for placering af mindesmærket besluttede komitéen med tilslutning af Orlogsmuseets bestyrelse at lade det opsætte i museets foyer, hvor det kan ses af museets besøgende i en atmosfære præget af Søværnets historie og traditioner.

Komitéen valgte helt naturligt at tilstræbe, at mindesmærket skulle være færdigt til afsløring på 50-årsdagen for den 29. august 1943. Efter en række forberedende drøftelser og arbejder,

Hendes Majestæt Dronning Ingrid ved ankomst til Orlogsmuseet (Søkvæsthuset) søndag den 29. august 1993.

Fra venstre: Admiral Vedels datter, fr. Thyra Valade, hofdame, kammerherreinde Wahl, hofchef K.C. greve Trampe og kommandør P.Wessel-Tolvig. Til højre for dronningen viceadmiral S.Thostrup.

herunder udarbejdelse af et budget på kr. 450.000,-, fremlagde komitéen sine planer på et pressemøde i Søofficersforeningen den 29. august 1990. Derefter påbegyndtes indsamlingen, hvis første bidrag da allerede var modtaget fra Hendes Majestæt Dronning Ingrid.

Ved afsløringshøjtideligheden, der foruden af Hendes Majestæt Dronning Ingrid blev overværet af familien Vedel samt af repræsentanter for vedkommende myndigheder og for bidragsydere, udtalte ordføreren:

Deres Majestæt, mine damer og herrer!

"Den 5. maj 1945, da de fem forbandede år sluttede, regner vi alle som Danmarks befrielsesdag.

Vi er imidlertid mange, som føler, at der også indtraf en

befrielse den 29. august 1943 - i dag for 50 år siden - da et uantageligt tysk ultimatum blev afslået og bragte den stadig mere uønskede samarbejdspolitik til ophør. Dette blev udadtil markeret af bragene fra Holmen i dagens tidlige morgentimer. Allerede i løbet af 1941 kom man i Søværnet til den opfattelse, at et tysk overfald for at afvæbne hær og flåde var en mulighed. Den herskende mistænksomhed over for tyskerne, som opstod efter den påtvungne udlevering i torpedobådene i 1941, skærpedes efter telegramkrisen i september-oktober 1942.

Viceadmiral Aage Helgesen Vedel, der i sommeren 1941 ansattes på posten som Chef for Søværnsskandalen og Direktør for Marineministeriet, drøftede ofte Søværnets komplicerede situation med sine medarbejdere i Marinestaben.

Som følge af kapitulationsaftalen fra 1940 opretholdt man en fiktion om eksistens af dansk suverænitet. Dette medførte, at Søværnet i loyalitet over for den lovlige regering skulle fungere - om end med visse begrænsninger - og løse opgaver som minestrykning, søopmåling, uddannelse og bevogtning. Viceadmiralen indså dog, at situationen i det lange løb var uholdbar, og han orienterede også Søværnets højere chefer om sine tanker.

I historisk perspektiv genkaldte admiralen sig situationen i september 1807, da sænkning af flådens skibe var forberedt, men ikke blev iværksat, og i frisk erindring havde han de dårlige indtryk, som udleveringen af de 6 torpedobåde havde fremkaldt både hjemme og ude.

I oktober 1942 tilkendegav admiral Vedel ved et internt møde, at det var hans agt under visse forhold, f.eks. afsættelse af konge og regering, at modsætte sig udlevering af flådens skibe enten ved sænkning eller ved at lade dem afgå til svensk farvand. Det er interessant, at denne tanke fremkom her hjemme, forinden en tilsvarende fransk aktion fandt sted i Toulon i november samme år.

Til flådens skibschefer udgaves hemmelige direktiver, dels ved mundtlig orientering, dels skriftligt i forseglet kuvert.

Ved Søminevæsenet iværksattes produktion af sprængladninger med tidsindstillelig tændanordning til montering i eget skib for

det tilfælde, at ødelæggelse blev nødvendig.

Desuden blev der opsat særlige radiosendere i Søværnskommandoen i Slotsholmsgade og i en villa i Hellerup for dermed at skabe nødforbindelse til flådens skibe uden om flåderadio på Holmen.

I sommeren 1943 udviklede forholdene i Danmark sig eksplosivt, og i august stod det Søværnskommandoen klart, at vidtgående indgreb bl.a. mod de danske forsvarsstyrker var under overvejelse hos den tyske besættelsesmagt.

Allerede den 18. august beordrede Søværnskommandoen "Skærpet Opmærksomhed" i flådens skibe som et forvarsel.

Om aftenen den 27. august kaldte admiral Vedel cheferne for Kystflåden og Flådestationen til sig og meddelte dem, at man nu måtte være forberedt på en snarlig tysk aktion.

Dagen efter fik viceadmiralen gennem forsvarsministeren kendskab til de krav, som den tyske rigsbefuldmægtigede, dr. Best efter et besøg i Berlin havde overbragt statsministeren til stillingtagen inden kl. 16 samme dag. Kravene omfattede indførelse af militær undtagelsestilstand, mødeforbud og dødsstraf over sabotører. Efter intense politiske drøftelser blev det som bekendt i statsråd besluttet at afvise disse krav, hvilket meddeltes dr. Best kl. 1545.

Det havde under drøftelser samme dag vist sig, at regeringen ikke ville godkende den væbnede modstand, som var forudsat i Søværnets forholdsordrer. Medens admiral Vedel over for forsvarsministeren fastholdt, at skibe på togt måtte forventes at gøre væbnet modstand over for uprovokeret angreb, måtte han for Holmens vedkommende modstræbende lade forholdsordren modificere, og en særlig skriftlig ordre overbragtes chefen for Kystflåden kl. 16. Den lød: "Besættelse af skibe på Holmen må efter regeringens ordrer ikke imødegås med magt. Søværnskommandoen tilføjer: Skibe kan efter omstændighederne sænkes". Den afslører klart, hvilke vanskeligheder viceadmiralen havde mødt, men den tilkendegav, at de aftalte målsætninger: Afgang til Sverige eller sænkning af skibene kunne fastholdes.

Den 29 august kl. 0405 fik admiral Vedel telefonisk meddelelse fra chefen for Kystflåden om, at tyske tropper var på vej ad Refshalevej og kl. 0407 gav han iværksættelsesordren.

Et minut senere sendte Kystflåden med blinklanterne signalet KAREN NANCY ULLA - d.v.s. "Sænk" - til alle skibe på Holmen, og den velforberejede operation gik igang - begunstiget at en forsinkelse af tyskernes fremrykning forårsaget af passive hindringer, bl.a. den oplukkede bro over Snedkergraven, som tvang tyskerne til at vende om og drage ad Refshalevej.

Alarmsignal og ordren "Søg svensk territorium" sendtes pr. radio til skibe uden for Holmen, men det svage signal blev kun opfanget af "NIELS JUEL". Af flådens skibe blev i alt 30 ødelagt, medens 10 overrumpledtes uden for Holmen og 4 undslap til Sverige tillige med 9 patruljekuttere.

Aktionen blev vellykket - ikke så meget på grund af de ødelagte skibes militære værdi, men - især som følge af dens umådelige symbolske betydning både hjemme, hvor handlingen føltes befriende, og ude, hvor Danmarks prestige nu voksede.

Den store engelske avis "The Times" omtalte begivenheden på sin forside med billede af panserskibet PEDER SKRAM sænket under Mastekranen.

En særlig anerkendelse fik admiral Vedel, da han samme dag i det tyske marinehovedkvarter på hotel Phønix blev mødt af den tyske admiral Wurmbach med ordene: "Herr Admiral! Wir haben beide unseren Pflicht getan!"

Det var et stort ansvar, som på morgenstunden den 29. august hvilede på admiral Vedel's skuldre. Han havde klart set den nationale betydning af en markant protest-aktion, men han var sig bevidst, at der ikke måtte handles i utide. Det var nødvendigt, at der var konstateret et uprovokeret tysk angreb, og på den anden side måtte aktionen sættes igang før regeringen eventuelt efter tysk pres skiftede standpunkt og før Marineministeriet og Søværnskommandoen blev besat.

Admiral Vedel handlede resolut i overensstemmelse med sin yndede læresætning; Lær af fortiden, tænk på fremtiden, arbejd i nutiden. Vi skylder en tak for denne særlige indsats forud for og på den skæbnetunge 29 august 1943, og derfor er det velbegrundet, at der i dag sættes ham et varigt minde.

Tanken herom blev først fremsat af et medlem af Danmarks Marineforening på dens jubilarstævne i august 1987. Foreningens ledelse accepterede tanken og tog initiativ til

nedsættelse af en komité med den opgave at realisere planen. Til Deres Majestæt retter jeg en varm tak, fordi Deres Majestæt viste os den bevågenhed beredvilligt at imødekomme vor anmodning om at overtage hvervet som komitéens Æresformand og dermed understrege, at dens opgave var værd at støtte. Også en stor tak til Deres Majestæt for det velkomne og første bidrag til indsamlingen.

Med megem tak har komitéen endvidere modtaget bidrag fra Kong Frederik og Dronning Ingrid's Fond, fra Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond, Kong Christian den Tiendes Fond og fra Den kongelige Grønlandsfond såvel som fra Statsministeriet, og en lang række andre fonde, erhvervsvirksomheder, institutioner, sammenslutninger og foreninger, samt - og ikke mindst - fra et stort antal enkeltpersoner. Det samlede resultat kom til at svare til komitéens budget og vidner om den brede tilslutning, vi nærede håb om at opnå.

Som en af sine første handlinger trådte komitéen i forbindelse med billedhuggeren Knud Nellemose, som med ildhu påtog sig opgaven at fremstille mindesmærket. Vi valgte en udformning, som viser et portrætbuste i bronze af admiral Vedel med det under Mastekranen sænkede panserskib PEDER SKRAM som baggrundsfigur, omkranset af egeløv og anbragt på en plade i grønlandsk marmor tillige med fornøden tekst samt familien Vedels våben og Søværnets kronede anker som attributter.

På komitéens vegne takker jeg Orlogsmuseets bestyrelse, fordi den accepterede, at mindesmærket kunne placeres her i det museum, hvis oprettelse stod admiral Vedels hjerte nær, og jeg anmoder Deres Majestæt om at foretage afsløring af det færdige kunstværk."

Efter afsløringen fortsatte ordføreren:

"På alle tilstedeværendes vegne retter jeg en hjertelig tak til Deres Majestæt for synlighedsførelsen af resultatet af komitéens virke, som herefter kan beses af alle museets besøgende og minde disse om en alvorsstund i vort lands historie.

Mindesmærke for viceadmiral A.H.Vedel, afsløret af Hendes Majestæt Dronning Ingrid. Orlogsmuseet den 29.august 1993.

Og nu, da afsløringen har fundet sted, vil jeg gerne på komitéens vegne sige mange tak til Knud Nellemose såvel for en fremragende præstation ved kunstværkets udformning som for et godt og tillidsfuldt samarbejde gennem 5 år. Tillige skal der lyde en tak til fru Nellemose for gæstfrihed, støtte og forståelse, når vi besøgte kunstnerens atelier for at se værket tage form og for at drøfte enkeltheder.

Med glæde overdrager komitéen fra dette øjeblik mindesmærket

i Orlogsmuseets varetægt i forvisning om, at det her har fundet sin rette plads, og at det her vil blive paset med respekt og nænsomhed.

Komitéen betragter nu sin opgave som løst og vil med Deres Majestæts tilladelse træde i afvikling efter vor reception som afholdes i Søofficers-Foreningens lokaler i Søkvæsthuset få skridt herfra. Første del af vor mindehøjtidelighed er hermed afsluttet, og jeg siger på gensyn i Søofficers-Foreningen."

Mindesmærket blev støbt af bronzestøber Leif Jensen og arbejdet med marmorpladen udførtes af stenhugger Hans Stub-Holm.

LISTE OVER FLÅDENS SKIBE

PR. AUG 1993

1. ESKADRE

FLÅDESTATION FREDERIKSHAVN

Inspektionsskibe:

THETIS-klassen

F 357 THETIS
F 358 TRITON
F 359 VÆDDEREN
F 360 HVIDBJØRNEN

BESKYTTEREN

F 340 BESKYTTEREN

Inspektionskuttere:

AGDLEK-klassen

Y 386 AGDLEK
Y 387 AGPA
Y 388 TULUGAQ

2. ESKADRE**FLÅDESTATION KORSØR****Korvetter:**

NIELS JUEL-klassen:

F 354 NIELS JUEL

F 355 OLFERT FISCHER

F 356 PETER TORDENSKJOLD

Patruljefartøjer:

FLYVEFISKEN-klassen (STANDARD FLEX 300)

P 550 FLYVEFISKEN (P 559 LOMMEN)

P 551 HAJEN (P 560 RAVNEN)

P 552 HAVKATTEN (P 561 SKADEN)

P 553 LAXEN (P 562 VIBEN)

P 554 MAKRELEN (P 563 ???)

P 555 STØREN

P 556 SVÆRDFISKEN

P 557 GLENTEN

P 558 GRIBBEN

Orlogskuttere:

BARSØ-klassen

Y 300 BARSØ

Y 301 DREJØ

Y 302 ROMSØ

Y 303 SAMSØ

Y 304 THURØ

Y 305 VEJRØ

Y 306 FARØ

Y 307 LÆSØ

Y 308 RØMØ

3. ESKADRE**FLÅDESTATION FREDERIKSHAVN****Minelæggere:****FALSTER-klassen**

N 80 FALSTER

N 81 FYEN

N 82 MØEN

N 83 SJÆLLAND

LINDORMEN-klassen

N 43 LINDORMEN

N 44 LOSSEN

Minestrygere:**SUND-klassen**

M 574 GRØNSUND

M 578 VILSUND

4. ESKADRE**FLÅDESTATION KORSØR****Missilbåde:****WILLEMOES-klassen**

P 540 BILLE

P 541 BREDAL

P 542 HAMMER

P 543 HUITFELDT

P 544 KRIEGER

P 545 NORBY

P 546 RODSTEEN

P 547 SEHESTED

P 548 SUENSON

P 549 WILLEMOES

Tankfartøjer:

FAXE-klassen

- A 568 RIMFAXE
- A 569 SKINFAXE

5. ESKADRE**FLÅDESTATION FREDERIKSHAVN****Ubåde:**

NARHVALEN-klassen

- S 320 NARHVALEN
- S 321 NORDKAPEREN

TUMLEREN-klassen

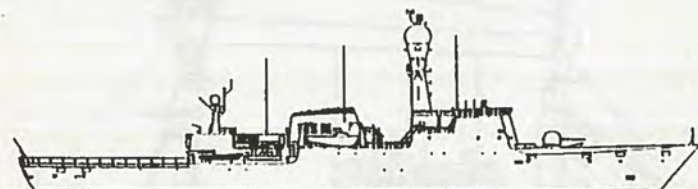
- S 322 TUMLEREN
- S 323 SÆLEN
- S 324 SPRINGEREN

Derudover indgår kongeskibet DANNEBROG og et antal mindre fartøjer i flådens tal.

Skibsnavne anført i parantes indgår endnu ikke i flådens tal.

STREGTEGNINGER

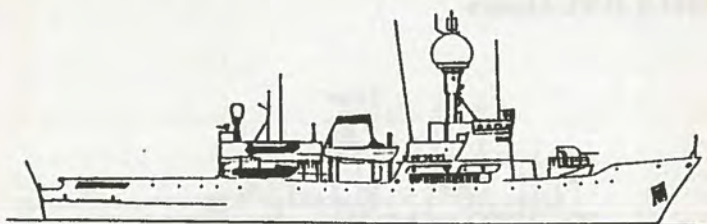
THETIS-klassen

Længde: 112,5 m. Bredde: 14,5 m.

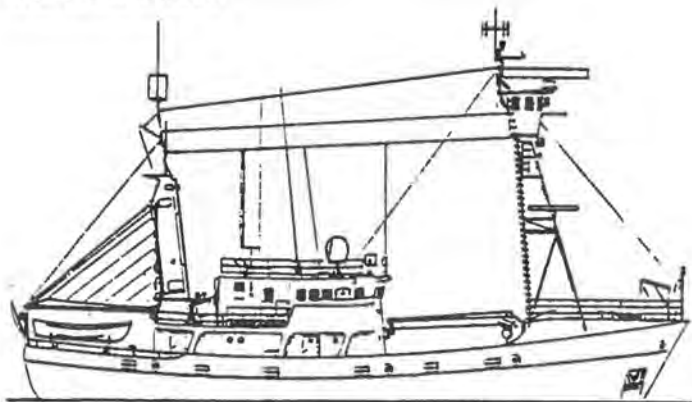
Dybgang: 6,0 m. Displacement: 3500 t.

BESKYTTEREN

Længde: 74,4 m. Bredde: 12,2 m.

Dybgang: 5,3 m. Displacement: 1900 t.

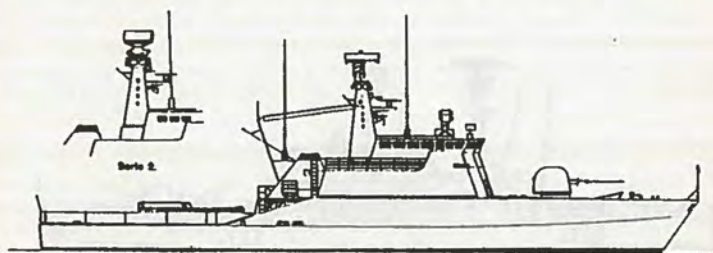
AGDLEK-klassen

Længde: 31,4 m. Bredde: 7,7 m.
Dybgang: 3,6 m. Displacement: 330 t.

NIELS JUEL-klassen

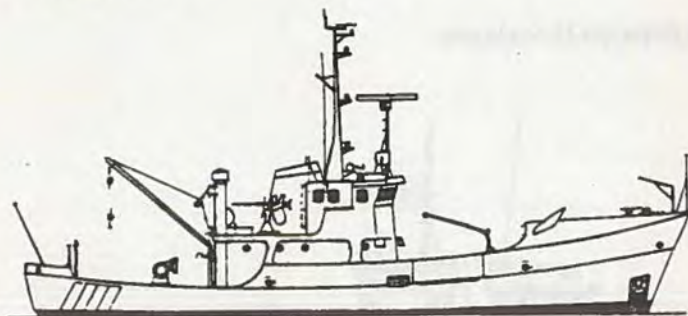
Længde: 84 m. Bredde: 10 m.
Dybgang: 4,5 m. Displacement: 1320 t.

FLYVEFISKEN-klassen (STANDARD FLEX 300)

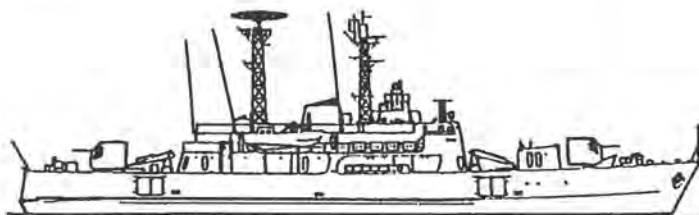

Længde: 54 m. Bredde: 9 m.
Dybgang: 2,5 m. Displacement: 450 t.

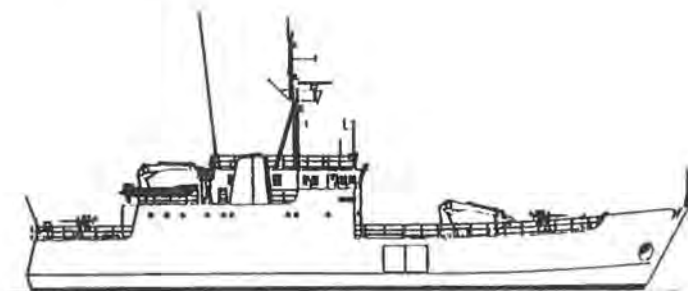
BARSØ-klassen

Længde: 25,6 m. Bredde: 6 m.
Dybgang: 3 m. Displacement: 155 t.

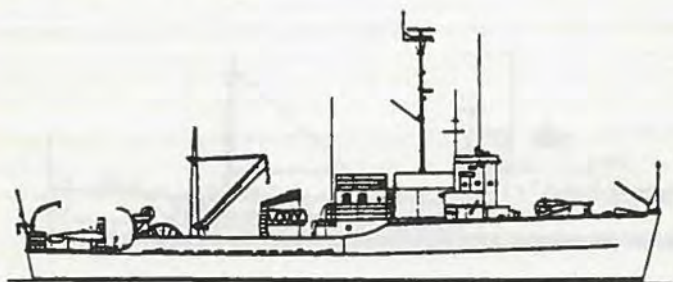
FALSTER-klassen

Længde: 77 m. Bredde: 13 m.
Dybgang: 4 m. Displacement: 1900 t.

LINDORMEN-klassen

Længde: 44,5 m. Bredde: 9 m.
Dybgang: 2,6 m. Displacement: 576 t.

SUND-klassen

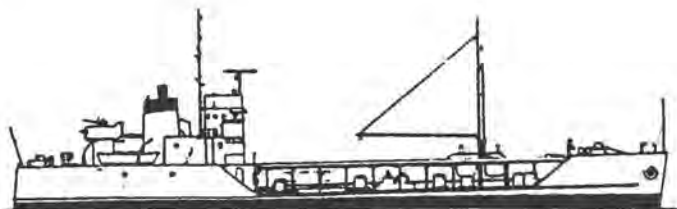

Længde: 45 m. Bredde: 8,5 m.
Dybgang: 2,6 m. Displacement: 376 t.

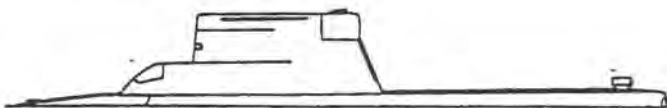
WILLEMOES-klassen

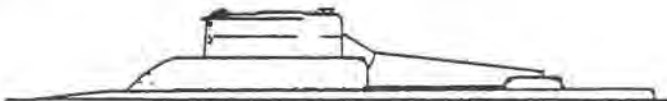
Længde: 46 m. Bredde: 7 m.
Dybgang: 2,7 m. Displacement: 260 t.

FAXE-klassen

Længde: 53 m. Bredde: 10 m.
 Dybgang: 4 m. Displacement: 1400 t.

NARHVALEN-klassen

Længde: 44 m. Bredde: 4,5 m.
 Dybgang: 4,5 m. Displacement: 370/450 t.

TUMLEREN-klassen

Længde: 47,2 m. Bredde: 4,8 m.
 Dybgang: 4,3 m. Displacement: 470/550 t.

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER I JANUAR/FEBRUAR 1993

HISTORIE

Adolfson, Göran P.D.: Kalmarsunds vita båtar. Passagerarfarten under 150 år.

Kalmar 1990. 399 s. ill. index. bibl.

Rolf, Rudi & Peter Saal: Fortress Europe.

Shrewsbury 1988. 166 s. ill. index.

Slater, Lloyd: Pirates! (The Compass 1992/3).

Fairfax 1992. 7 s. ill.

Schoerner, Gunnar: När skepparpipan drillar. Skämt och allvar under tretungad flagga.

Karlskrona 1992. 112 s. ill.

Thorsøe, Søren m.fl.: The Dannebrog Fleet 1883-1993.

Ringsted 1993. 208 s. ill.

KRIGSHISTORIE

Andresen, Kaj: Sådan oplevede jeg 29. august 1943.

u.sted 1992. 7 s. maskinskr.

Caulfield, Max: A Night of Terror. The Story of the ATHENIA Affair.

London 1958. 222 s. ill. kort.

Frederiksen, Jacob: Flaaden 29. august 1943.
u.sted 1992. 26 s. ill.

Jensen, Søren Hjorth & Henrik Mogensen: Brosagen i Korsør.
Samarbejdsproblemer i Korsør Havn under Besættelsen.
Korsør 1985. 32 s. ill. bibl.

Knudsen, Henrik Bødker: Krigssejler. Oplevelser fra Verdens-
havene. (Årsskrift 1992, Frihedsmuseets Venner).
Kbh. 1992. 122 s. ill.

PERSONALHISTORIE

Garde, C.A.: Mit Livs Erindringer 1834-85. Del I-X. 2 bd.
u.sted 1903. 263 s. 12 s. indholdsfortegnelse. manuskript.

Garde, C.A.: Om mine Bedsteforældre og mine Forældre.
u.sted 1903. 68 s. manuskript.

Rumenius, John: "Klart skepp för minfällning". En reserv fänrik
berättar från beredskapsåren i flottan 1939-1940.
Köping 1976. 212 s. ill.

Tordenskiold - 300 år - fra strid til statue.
Fred.havn 1990. 79 s. ill. index. bibl.

POLITIK m.v.

Kulisser eller kampevne? - et oplæg til næste forsvarsordning.
Glostrup 1992. 33 s.

Ravn, Peter: Polen - en landebeskrivelse.
Kbh. 1993. 60 s. kort. bibl.

Smith, G.: Britain's Clandestine Submarines 1914-1915.
Hamden 1975. 155 s. ill. index. bibl.

Stefenson, Bror (red.): Krishantering. U 137-krisen.
Karlskrona 1992. 79 s. ill.

SKIBE, SKIBBYGNING m.v.

Breyer, Siegfried: Linienschiffe Schleswig-Holstein und Schlesien. Die "Bügeleinen" der Ostsee. Marine-Arsenal 21.
Friedberg 1992. 48 s. ill. bibl.

Davison, Louis: United States Battleships. Waterline Ship-modeler's Planbook Series.
Pensacola 1976. 28 s. ill.

Gröner, Erich: German Warships 1815-1945. Vol. 1: Major Surface Vessels.
Annapolis 1990. 243 s. ill. index.

Hannan, Bill: Fifty Years of Naval Tugs.
Liskeard u.år. 160 s. ill. index.

Lambert, Andrew (red.): Steam, Steel & Shellfire. The Steam Warship 1815-1905. (Conway's History of the Ship).
London 1992. 192 s. ill. index. bibl.

Scurrrell, Charles E.: Warships of World War I. Part 6: Battleships of other Nations.
London 1963. 64 s. ill.

Soroka, Marek: Polskie Okrety Wojenne 1945-1980.
Gdansk 1986. 201 s. ill.

THETIS Class Patrol Frigate.
Kbh. 1992. 31 s. ill.

Vego, Milan: Soviet Navy Today. Warship Illustrated No. 6.
London 1986. 68 s. ill.

Whitley, M.J.: German Coastal Forces of World War Two. London 1992. 192 s. ill. kort. index. bibl.

BJÆRGNINGSVÆSEN

Woodward, D.: Sunk! How the great Battleships were lost. London 1992. 153 s. ill. index.

VÅBENTEKNISKE o.a. HÅNDBØGER

Anderberg, Bengt & Myron L. Wolbarsht: Laser Weapons. The Dawn of New Military Age. New York 1992. 244 s. ill. index.

Wolter, H.C. m.fl.: Den danske hær i Napoleonstiden 1801-1814. Håndbog om uniformer, faner, udrustning og krigshistorie. (Tøjhusmuseets Skrifter 12). Kbh. 1992. 286 s. ill. kort. index. bibl.

SØREJSER

David, Andrew (ed.): The Charts and Coastal Views of Captain Cook's Voyages. Vol. II: The Voyage of the RESOLUTION and ADVENTURE 1772-1775. HAKLUYT SOCIETY, EXTRA SEREIS No. 44. London 1992. 332 s. ill. kort. index. Fol.

Henningsen, Henning: Christopher Columbus - drøm eller virkelighed? (Særtryk af Handels- og Søfartsmuseets Årbog 1992). Helsingør 1992. s. 29-66. ill. bibl.

Kommentarer til nyanskaffelser januar/februar 1993

Göran P.D. Adolfsen: Kalmarsunds vita båtar. Passagerarfarten under 150 år.

Frank Stenvalls Förlag, Kalmar 1990.

En grundig gennemgang af passagertrafikken i Kalmarsund mellem det svenske fastland og Øland, indledt med et historisk afsnit.

Af særlig interesse er 7 siders omtale og billeder af kongeskibet DANNEBROG's sejlads i Kalmarsund og besøg i Borgholm i tiden mellem 1935 og 1979.

Rudi Rolf & Peter Saal: Fortress Europe.

Airlife Publ. Ltd., Shrewsbury 1986.

Bogen omhandler fæstninger i Vesteuropa fra 1870'erne visende bygningsændringer navnlig i takt med artilleriets udvikling. Også den af tyskerne under 2. verdenskrig opbyggede Atlantvold er med for så vidt angår Frankrig, Holland, Belgien, Tyskland og de tysk besatte engelske Kanaløer.

Mange fotografier og kort gør bogen velegnet til studiebrug og for den, der vil benytte lejligheden til at "lege turist" i områderne.

John Rumenius: "Klart skepp för minfällning". En reserv fänrik berättar från beredskapsåren i flottan 1939-1940.

Lindfors Nya Bokförlag, Köping 1976.

I bogen giver den svenske reserveofficer en livlig, fængslende og dramatisk skildring af de første år i den svenske beredskabsstyrke i de første krigsår.

Hovedvægten er lagt på hjemsejlingen af de i Italien indkøbte 4 jagere, som efter et intermezzo på Færøerne, hvor engelske

styrker forsøgte at beslaglægge dem, endelig nåede hjem til Göteborg.

Omkring denne centrale beskrivelse findes øjebliksbilleder om den unge reserveofficers første tid i tjenesten, fra læreår og uddannelse og første periode i minelægningstjeneste til beretningens slutning, hvor han også var beskæftiget med miner.

Gunnar Schoerner: När skepparpipan drillar. Skämt och allvar under tretungad flagg.

Abrahamsons Tryckeri AB, Stockholm 1992.

En lille samling sande, næsten sande og antagelig sande historier om livet i den svenske marine fra omkring 1900 og frem til 1950'erne, lidt i stil med Kjølensens: "Orlogsliv og lune".

Morsomt er det også at læse om, hvordan Winston Churchill, som udenlandsk æresmedlem af CKGV (i.e. "Cigarklubben på HMS Gustaf V") fik overrakt en kasse med cigarer under udfoldelse af al pragt og ceremoniel som den svenske marineattaché i London og Royal Navy kunne præstere.

G. Smith: Britain's Clandestine Submarines 1914-1915.

Archon Books, Hamden 1975.

En usædvanlig beskrivelse fra 1. verdenskrigs begyndelse. Formanden for "Bethlehem Steel" meddelte i 1914, at han ville annullere en kontrakt om bygning af 20 u-både til England, fordi præsident Wilson var overbevist om, at bygningen ville stride mod USA's neutralitet.

Dette medførte selvfølgelig diplomatiske, politiske og økonomiske problemer, som anspændte, men også var med til at klargøre forholdet mellem Canada, England og USA.

U-bådene fik ikke den store indflydelse på krigens udfald. Det, der gør bogen interessant, er påvisningen af det politiske, økonomiske og tekniske spil, herunder "Bethlehem Steel's" manipulationer, der udfoldedes mellem de 3 stater.

*Bror Stefenson(red.): Krishantering. U 137-krisen.
Kungl. Krigsvetenskapsakademien, Stockholm 1992.*

Det svenske Krigsvetenskapsakademien forsøger gennem diskussioner og forskellige studier at fastlægge begrebet "krisestyring".

I april 1992 afholdtes et symposium med udgangspunkt i den sovjetiske ubåd U 137's grundstødning i Karlskrona's skærgård natten mellem den 27. og 28. oktober 1981.

Deltagere i symposiet var søofficerer, tidligere ministre og ministerielembedsmænd, universitetsfolk og pressemedarbejdere. Nærværende bog indeholder referat fra diskussionen om den måde, de svenske myndigheder reagerede på.

Som bilag findes bl.a. en beskrivelse af, hvad der foregik i de 10 dage, U 137 befandt sig i svensk territorialfarvand, udarbejdet i foråret 1992 af 2 videnskabsmænd fra Stockholms Universitets Statsvidenskabelige Institut.

*H.C. Wolter m.fl.: Den danske hær i Napoleonstiden 1801-1814.
Håndbog om uniformer, faner, udrustning og krigshistorie.
Tøjhusmuseets Skrifter 12.
Tøjhusmuseet, Kbh. 1992.*

Bogen redegør kort for hærens organisation og opgaver samt de vilkår, der blev den menige soldat til del. På denne baggrund beskrives hærens uniformer i detaljer, og faner, militærmusik og våben omtales.

16 kort anskueliggør fæstningers og kystbatteriers beliggenhed og større og mindre militære begivenheder i årene 1801-14.

Et fyldigt register over person- og stednavne samt militære enheder og institutioner afrunder denne - i udførelse og indhold - meget smukke bog.

ERHVERVELSER I MARTS/APRIL 1993

ADMINISTRATION, ORGANISATION m.v.

Artilleriskolen Sjællands Odde, Brugsplan for. u.st. 1955. 9 s. + 11 s. tegninger. ill. Ej til udlån.

Berling, J.: Fjernundervisning i Forsvaret. (Hovedopg. fra FAK 1991/92). Kbh. 1992. 71 s. ill. bibl.

DOKKEN, museums- og feriecenter. Kbh. 1993. 64 s. + 2 plancher. ill. kort.

Kontaktudvalget for Dansk Maritim Historie- og Samfundsforskning. Årsbibliografi 1992. Kbh. 1993. 31 s.

Militære anlæg overgår til anden anvendelse. Kbh. 1993. 9 s. ill.

Oplysninger vedrørende adgangsbestemmelser m.v. til Kadetskolen. Kbh. 1926. 11 s. ill.

HISTORIE

Aalborg Marineforening i 75 år - 1917-1992. Aalborg 1992. 28 s. ill.

Albion, Robert Greenhalgh: Makers of Naval Policy 1798-1947. Annapolis 1980. 737 s. index. bibl.

Albjerg, Frantz M.: Mine private skibsjournaler for togter med torpedobåden ØRNEN 1937 og LAXEN 1939 (Beredskabseskadren). u.st. u.år. 14 s. maskinskr.

Hedegaard, Ole & Frans Løwschall: Dronningens tro

regimenter. Kbh. 1992. 324 s. ill. bibl.

Nielsen, Per Fischer: "Fra nødhavn til storhavn". Thyborøn Havns historie gennem 75 år. Thyborøn 1989. 111 s. ill. kort.

Politihistorisk Selskab. Årsskrift 1993. Kbh. 1993. 108 s. ill. bibl.

Stubbs, Bruce B.: The U.S. Coast Guard's National Security Role in the Twenty-First Century. Newport 1993. 218 + 12 s. ill. bibl.

KRIGSHISTORIE

Andreasen, Øjvind Feldsted: Forræderiet 1940-45. Lyngby 1945. 203 s. ill. bibl. index.

Edwards, Kenneth: The Royal Navy and Allies. From October 1944 to September 1945. Britain at War. London u.år. 280 s. ill.

Hansen, Mogens Scott: Sikringsstilling Nord - en tysk befæstningslinie i Sønderjylland. Kbh. 1992. 153 s. ill. kort.

PERSONALHISTORIE

Meister, Knud: Søren Brunoe - Gloucester skonnerten "Blue Nose". Horsens 1977. 22 s. ill. fotokopi.

Suenson, Edouard: Barndomserindringer. Kbh. 1987. 17 s. maskinskr.

POLITIK

Adstofte, Flemming (red.): Danmarks Sikkerhedspolitik. Danmarks Radio. Voksenundervisning. Kbh. 1970. 149 s. ill.

bibl.

Jensen, Ole Hans: Maskerne falder. Frederiksberg 1993. 192 s. ill. bibl.

Kozyrev, A.: Statement in the Foreign Policy Society of Denmark, Copenhagen. u.st. 1993. 13 s. manuskript.

Larsen, B.D.: FN og den nye verdensorden. (Hovedopg. fra FAK 1991/92). Kbh. 1992. 82 s. bibl.

Lund, P.H.: Perspektiverne for våbenkontrol og nedrustning af konventionelle landmilitære væbnede styrker i Europa. (Hovedopg. fra FAK 1991/92). Kbh. 1992. 80 s. ill. bibl.

Nielsen, C.E.: Globale kernevåbenkontrol- og nedrustningsaftaler. (Hovedopg. fra FAK 1991/92). Kbh. 1992. 96 s. ill. bibl.

Reske-Nielsen, E. & E. Kragh: Atlantpagten og Danmark 1949-1962. Kbh. 1962. 243 s. ill. index.

Rusbridger, J. & E. Nave: Betrayal at Pearl Harbor. How Churchill lured Roosevelt into War. London 1991. 303 s. ill. index. bibl.

Smidt, M.: Østersjøens strategiske betydning. (Hovedopg. fra FAK 1991/92) Kbh. 1992. 80 s. ill. kort. bibl.

Våra ubjudna besökare. Hur man rapporterar iakttagelser som kan ha betydelse för vår säkerhet. Stockholm u.år. 23 s. ill.

SKIBE, SKIBBYGNING m.v.

Bamford, Paul W.: Fighting Ships and Prisons. The Mediterranean Galleys of France in the Age of Louis XIV.

Minneapolis 1973. 380 s. ill. index. bibl.

Breyer, Siegfried: Die Marine der Weimarer Republik. Marine-Arsenal Sonderheft 5. Friedberg 1992. 48 s. ill. bibl.

Breyer, Siegfried: Die schweren Kreuzer der SEYDLITZ-Klasse. Marine-Arsenal 22. Friedberg 1993. 49 s. ill. bibl.

Brice, Martin H.: The Tribals. Biography of a Destroyer Class. Shepperton 1971. 256 s. ill. index.

Lippiet, John: Type 21. Modern Combat Ships 5. London 1990. 112 s. ill. index.

Meisner, Arnold: Tarawa and Wasp Class. General Purpose Amphibious Assault Ships. Hong Kong 1992. 58 s. ill.

Miller, D. & L. Peacock: Carriers. The Men and the Machines. London 1991. 176 s. ill. index.

Polmar, Norman: The Naval Institute Guide to the Ships and Aircraft of the U.S. Fleet. 15th Ed. Annapolis 1992. 639 s. ill. index.

Soviet Navy. Moskva 1971. 20 s. ill.

Stern, Robert C.: The Lexington Class Carriers. London 1993. 160 s. ill. index. bibl.

BJÆRGNINGSVÆSEN

Beach, E.L.: The Wreck of the Memphis. New York 1966. 312 s. ill. kort. index.

ARTILLERI

Rapport over Flaadens Panserforsøg paa Amager i Marts 1883.

Kbh. 1883. 33 s. Ej til udlån.

GRØNLAND, SØREJSER

Blaschke, Gunnar: Station Nord - med en Hercules til verdens nordligste landingsbane. (FOV Nyhedsbrev nr. 16/1993). Kbh. 1993. 15 s. ill.

Richter, Jacob: Erindringer fra Togtet med "Valkyrien" i Østasiatiske Farvande. u.st. u.år. 117 s. håndskr. fotokopi.

Richter, Jacob: "Islands Falk"s Rejse til Grønland 1912. u.st. u.år. håndskr. fotokopi.

Sørensen, Janus: Dagbog "Noona Dan" 1958/59. u.st. 1958/59. 85 s. ill. Ej til udlån.

Sørensen, Janus: Dagbog Vestgrønland 1929-30. u.st. 1929-30. 100 s. ill. kort. Ej til udlån.

Sørensen, Janus: Dagbog Vestgrønland 1931-31. u.st. 1931-32. 112 s. ill. Ej til udlån.

ROMANER

Forester, C.S.: Hornblower på "Atropos". Kbh. 1954. 245 s.

**Kommentarer til nyanskaffelser
marts/april 1993**

*Øjvind Feldsted Andersen: Forræderiet 1940-45.
Dansk Historisk Håndbogsforlag, Lyngby 1993.*

Ved omtale af forskellige stikkeres virksomhed under besættelsen kommer den fra Den internationale Sacharov Komité kendte fabrikant til den slutning, at hovedansvaret for det omsiggribende stikkervæsen var regeringens og folketingets; og han er hermed på linie med mange andre, der har undret sig over, at statsministeren efter befrielsen også hed Buhl. Bogen, der er lidt rodet disponeret, er anskaffet, fordi der er oplysninger om den stikker, der var skyld i søløjtnant Hildahls arrestation i december 1944 i Korsør.

*Paul W.Bamford: Fighting Ships and Prisons. The Mediterranean Galleys of France in the Age of Louis XIV.
The University of Minneapolis Press, Minneapolis 1993.*

Historien om de franske galejer er både marine- og socialhistorie. Derudover også historien om det franske monarki. Der redegøres for galejernes historie under Ludvig XIV (1638-1715), mindre om kanoner og skibe, men mere om krigsfanger og andre fanger, der trak i årerne, om livet om bord og i land. Galejerne havde mindre betydning som krigsskibe; kongen opretholdt dem som fængsel og i propagandaøjemed. Han kunne - på et tidspunkt hvor korstog stadig var almineligt - demonstere sin kristne tro og troskab mod paven og Johanitter-ridderne på Malta.

*Edward L. Beach: The Wreck of the Memphis.
Holt, Reinhart and Wiston, New York 1966.*

I august 1916 lå den amerikanske slagkrydser Memphis (1904-1917) på Santa Domingo red i Den Dominikanske Republik, hvortil den var udsendt som "en fredsbevarende styrke" under revolutionære uroligheder i republikken.

En kæmpebølge med en fart af måske 100 knob og med en højde på måske mellem 25 og 30 meter opstod så pludseligt, at det ikke lykkedes chefen at få sat dampen tilstrækkeligt op, så det var muligt at lette, inden det var for sent. 43 mand omkom og 200 blev hårdt såret.

Captain Edward L. Beach, USN - forfatter til bl.a. "Around the World Submerged", "Run Silent, Run Deep", "Submarine" og "Cold is the Sea" - har i enkeltheder beskrevet forliset og fortalt om chefen - hans fader - og om den efterfølgende retssag.

Martin H. Brice: The Tribals. Biography of a Destroyer Class. Ian Allan, London 1971.

Mange kener historien om COSSACK's befrielse af 299 engelske krigsfanger i Jøssingfjorden i Norge i februar 1940. COSSACK var een af i alt 27 Tribal-klasse destroyere i den engelske, australske og canadiske flåde fra 1938 til 1969.

Denne klasse destroyere deltog i flere søslag, i en længere periode og over et større område af jorden end andre typer destroyere. Udover 2. verdenskrig deltog klassen også i Koreakrigen.

Der er beskrivelse af hver enkelt destroyer med historie, chefer, numre og skibsskjolde - og flere end 100 fotografier.

Mogens Scott Hanen: Sikringsstilling Nord. Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Hørsholm 1992.

I 1988 påbegyndte Miljøministeriet en registrering af betonbefæstningsanlæg opført i tidsrummet 1858-1945 i Danmark, nemlig:

- Københavns Sø- og Landbefæstning og anlæg ved Isefjord, ved Smålandsfarvandet og ved Grønsund.
- Sikringsstilling Nord og
- Den af den tyske værnemagt under den 2. verdenskrig anlagte anti-invasionslinje langs den de danske kyster:

"Atlantvolden"

ialt mellem 6000 og 7000 anlæg.

Nærværende rapport er det første delresultat, som er udført af een af de frivillige medarbejdere, der amtsvis arbejder med registreringen.

Sikringsstilling Nord omfatter den forstærkede feltbefæstede stilling, der syd for den daværende dansk-tyske grænse dannede en spærring tværs over Sønderjylland fra Genner fjord i øst til Vesterhavet ved Skærbæk i vest. Den var beregnet til at opfange et engelsk angreb på Tyskland over Esbjerg, men den kom som bekendt aldrig i anvendelse.

Rapporten er meget detaljeret og vidner om en "Amatør"s glubende interesse for og omfattende viden om emnet parret med iver og fantasi.

Ole Hans Jensen: Maskerne falder.

News Pool International, Kbh. 1993.

Forfatteren omtaler sig selv som journalist/forfatter. Han er vel nok mest det sidste (digter) end det første. Magen til bog om "9.april myten" og "Rostock-mødet" skal man lede længe efter. Den er ikke meget forskellig fra Jon Galsters bog: "Den 9. april 1940 - en sand myte", (jvnf. Tidsskriftet 1991, s. 268), men indeholder en række fejl, som en kildekritisk forfatter ville have undgået. I flæng nævnes:

Tirsdag den 17. marts: Den 17. var en søndag, "kommandørkaptajn Bjerre". Bjerre var i 1940 kaptajnløjtnant. "Marineministeriet og Undervisningsministeriet". Skulle nok have været Udenrigsministeriet.

"den amerikanske marineattaché fregatkaptajn".

Et vidne fortæller, at hun den 9. april 1940 i Amaliegade mødte admiral Konow. Admiralen døde den 18/1 1939.

I Søgaard er oberstløjtnant Hintz blevet til generalløjtnant.

Ved omtale af Flakfortet ses et billede af Trekroner - og jeg kunne blive ved.

Bogen er trods alt indkøbt, fordi en række søofficerer er nævnt -

heraf nogle, der har brevvekslet med Jon Galster.

Politihistorisk Selskab. Årsskrift 1993.

Politihistorisk Selskab, Kbh. 1993.

I årsskriftet, som er en gave fra selskabet, findes en 26 sider lang artikel om "Det sjællandske Kystpoliti 1817-1919. En særlig afdeling af Københavns Politi" og en 24 sider lang artikel om "Dansk politi i Sverige i besættelsestiden. Politi og diplomati".

James Rusbridger & Eric Nave: Betrayal at <pearl Harbor. How Churchill lured Roosevelt into War.

Micharl O'Mara Books ltd., London 1991.

Yderligere en bog i 50-året for det japanske angreb på Pearl Harbor. Forfatterne giver svar på et af de største mysterier i militærhistorien: Hvorfor var USA så håbløst uforberedt på det japanske angreb?

De fortæller om, hvordan kappede engelske regeringsdokumenter fik japanerne til at tro, at et overraskelsesangreb på Pearl Harbor kunne gennemføres med held, og om hvordan den amerikanske og engelske efterretningstjeneste sloges om at bryde den japanske kode - og nøglen til angrebet.

I bogen redegøres der endelig for, hvilke hemmelige informationer, der var tilgængelige for hvem - og hvornår. Gav den japanske kode Churchill forhåndskendskab til angrebet, og i bekræftende fald, informerede han Roosevelt herom? Fik Roosevelt at vide, at man i hans land også havde brudt koden? Og blev de japanske planer tilbageholdt af Roosevelts egen stab? Var det alt sammen Churchills desperate forsøg på at inddrage USA i krigen på et tidspunkt, hvor det Forenede Kongerige stod næsten alene overfor aggressorerne.

A.H.

Thank you!

This should open some eyes to our command and weapon control systems capability.

Each year the U.S. Annual National Conference on Ada Technology recognizes an organization from industry, government and academia for leadership in the application of Ada language and modern software-engineering practices.

This year NobelTech was named the winner in the industry category. The other award recipients were NASA (government) and The Florida Institute of Technology (academia).

In 1986, NobelTech made the strategic decision to conduct all program development in Ada. The first projects were the naval command and weapon control systems for the Swedish, Finnish and Danish navies. If ever there was a software challenge, this was it; a package consisting of more than 1 million lines of Ada code that would provide an integrated surveillance, communications, and weapon control system.

Today, five years after our engineers began writing

the first lines of code, the resulting naval system is acknowledged by senior U.S. software experts as one of the most successful Ada projects to date. Not bad.

Other projects we're currently working on include: command and weapon control systems for ten Australian/New Zealand ANZAC frigates, and the command, control and communication system for Sweden's new nationwide air defence system.

If you'd like to learn more about our capabilities as a large-systems provider, don't hesitate to get in touch

 NobelTech
Nobel Industries

Dansk representation: NobelTech Systems AB,
Philipshuset, Prags Boulevard 80, 2300 København S
Telefon: 32882214. Telefax: 31571270

Tidsskrift for Søværnen

UDGIVET AF
SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Redaktør:
Orlogskaptajn L. Rosendahl Christophersen

Nr. 4 - 1993
164. ÅRGANG

ANSCHÜTZ

THOMSON-CSF

HANS BUCH+CO

INGENIØR OG HANDELSFIRMA A/S

Svanevej 6 2400 København NV 31 83 12 12

Rapid and Early Destruction

The stealth designed cupola is ready for the coming generation of SES ships.

Rapid and early destruction of aerial threats is vital if defending units are not to be saturated by attacks.

Up until now the way of combating this has been by massive investments in missile systems and conventional close range CIWS.

But Bofors' TRINITY air defence gun system has many advantages over missiles and conventional CIWS – it costs less, weighs less, takes up less space, is easier to install, has low magnetic signature, and is more versatile and flexible.

Bofors has precisely balanced super-accurate gun, programmable ammunition and computerized fire control to produce a gun system that can tackle multiple attacks in rapid succession and in a jammed environment.

TRINITY is the only gun system that assures the defence and self-defence of naval surface vessels against all levels of the aerial threat – even seaskimmers and terminal phase dive anti-ship missiles – and fulfils the secondary role of combating surface targets.

BOFORS

BOFORS AB
S-691 80 KARLSKOGA, Sweden
Telephone +46-586 810 00
Telefax +46-586 581 45. Telex 73210 bofors s

SYSTEMATIC

software engineering a/s

Software for:

- Command and Control
- Communication
- Electronic Warfare
- Message Formatting
- Real-time
- Graphic
- Simulation

Systematic Software Engineering A/S
Søren Frichs Vej 42K
8230 Åbyhøj
Tel. 86 15 16 66

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

Udgivet af Søe-Lieutenant-Selskabet

REDAKTØR:

Orlogskaptajn
L. Rosendahl Christophersen
Forsvarskommandoen, PLU 1
Postboks 202
2950 Vedbæk
Telefon 42 89 22 55, lokal 4513

Ekspedition og regnskabsafdeling
(undtagen annoncer)

Fr. T. WETHJE
Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden over Vandet 62 B
1415 København K
Telefon 31 54 05 52
Giro 2 04 77 64

ISSN 0040-7186

ANNONCEEKSPEDITION

Orlogskaptajn
Bo Heisterberg- Andersen
Søværnets Materielkommando
Holmen
1433 København K
Telefon 31 57 22 55 - 4270

TRYKKERI:

Grafisk Center Køge
Tigervej 12
4600 Køge
Telefon 53 66 31 34

Forsidebillede: P 552 HAVKATTEN og minerydningsfartøjerne
MRF 1 og 2.

Eftertryk kun med redaktørens tilladelse.

INDHOLD

SIDE

EX-FORMANDENS TILBAGEBLIK PÅ DET 209.FORSAMLINGSÅR.....	137
UDVÆLGELSE OG UDVIKLING AF OFFICERER TIL HØJESTE LEDERNIVEAU.....	145
Af kaptajnløjtnant J.J.Jessen, premierløjtnant D.B.Termansen og premierløjtnant H.O.Nielsen.	

EX-FORMANDENS TILBAGEBLIK PÅ DET 209. FORSAMLINGSÅR

MØDEAKTIVITET

Søe-Lieutenant-Selskabet har i det 209. forsamlingsår afholdt 10 møder i København og ét introduktionsmøde i Frederikshavn. I første halvdel af møderækken var fokus rettet mod den sikkerhedspolitiske situation omkring Østersøen. En række udenlandske foredragsholdere var inviteret, herunder den estiske Udenrigsminister Trivimi Veliste. Anden halvdel af møderækken var mere direkte koncentreret omkring søværnets vilkår og opgaver, herunder foredrag om FLEX-300 projektet, KANUMAS-projektet, STANAVFORLANT m.m.. Møderne i København kunne i gennemsnit samle 23 medlemmer, hvilket er en betydelig nedgang i forhold til forrige forsamlingsårs gennemsnit på 37. Mødedeltagelsen ved Selskabets introduktionsmøde i Frederikshavn var derimod en anderledes opløftende oplevelse, idet der til dette møde fremmødte 22 medlemmer. Relativt betragtet må et sådant fremmøde betegnes som overordentligt tilfredsstillende og har bestyrket bestyrelsens tro på, at der er et akut behov for denne geografiske udvidelse af Selskabets mødeaktivitet.

AF- OG TILGANG AF MEDLEMMER.

Ved begyndelsen af det 209. forsamlingsår havde selskabet 433 medlemmer. I løbet af det 209. forsamlingsår er der sket følgende:

- 2 medlemmer er døde
- 12 medlemmer har udmeldt sig
- 11 medlemmer har indmeldt sig

Medlemstallet udgør således pr. 30. september 1993 430 medlemmer, heri inkluderet Selskabets protektor H.K.H. Prins Henrik og 86 medlemmer, der er kontingentfrie efter mere end 40 års medlemskab.

Med dette nettoresultat på minus 3 vil det naturligvis være fristende for bestyrelsen at betragte de to forgangne forsamlingsår under ét, idet det tilsvarende tal for det 208. forsamlingsår var plus 20. Men trods det første års gode resultat kan ingen bestyrelse være tilfreds med en medlemstilbagegang uanset dennes størrelse. Tilbagegangen viser imidlertid med al ønskelig tydelighed, at en opretholdelse af medlemstallet ikke er nogen selvfølge. Den er betinget af en dynamisk tilpasning af Selskabet og dets aktiviteter til den virkelighed, som selv en 210 år gammel institution må forholde sig til.

FORANDRING AF LOVENE

Ved sidste års paragraf 32-møde fremlagde bestyrelsen et forslag til ændring af paragraf 3, stk.1 i Selskabets love vedr. medlemskriterier. Dette forslag blev ved en enstemmig afstemning henvist til behandling i Det Stående Udvalg. Udvalget har ved skrivelse af 23 AUG 1993 fremsendt sin betænkning til formanden. Som ventet har udvalget foretaget en grundig analyse, der skånselsløst blottægger kompleksiteten i søværnets ansættelsesforhold. Bestyrelsen valgte at fremsende betænkningen i sin helhed til medlemmerne som et tillæg til mødeindkaldelsen til paragraf 32-mødet den 7 OKT 1993. Mødeindkaldelsen - og dermed betænkningen - var medlemmerne i hænde den 27 SEP, og forelæggelsen af forslaget for medlemmerne overholdt således den minimumsfrist på 8 dage, der foreskrives i paragraf 35, stk. 1 i Selskabets love. I Selskabets love paragraf 35, stk 2 foreskrives det endvidere at:

"Til vedtagelse af forandringer i lovene fordres ved afstemning en majoritet af 2/3 af de afgivne stemmer, dog mindst halvdelen af antallet af stemmeberettigede medlemmer."

Bestyrelsen havde til hensigt at sætte forslaget til endelig afstemning ved paragraf 32-mødet, idet bestyrelsen relaterede de i paragraf 35, stk. 2 nævnte krav til antallet af tilstedeværende medlemmer samt de medlemmer, der i.h.t. paragraf 10 måtte have fremsendt deres stemme skriftligt.

Da formanden havde redegjort for denne hensigt, var der indtil flere medlemmer med et personligt kendskab til en ikke ubetydelig del af Selskabets historie, der henledte bestyrelsens opmærksomhed på, at en sådan procedure ikke ville være i overensstemmelse med sædvane. Der blev i den forbindelse henvist til en lignende afstemning "i 70'erne", hvor den daværende bestyrelse **havde valgt** at udsende stemmesedler til alle medlemmer. Bestyrelsen var således konfronteret med en divergerende fortolkning af Selskabets love vedr. lovændringsprocedure.

Desuagtet valgte formanden efter samråd med såvel den afgående som den tiltrædende bestyrelse at fastholde bestyrelsens ret til at foretage den endelige afstemning ved paragraf 32- mødet jvf. ordlyden i paragraf 35, stk. 2.

Under henvisning til paragraf 9 i Selskabets love ("Når selskabet skal træffe beslutning, og meningerne er delte, kan ethvert medlem forlange afgørelse ved afstemning") forlangte et ældre medlem, at der skulle foretages afstemning om, hvorvidt bestyrelsen kunne påberåbe sig denne ret.

Ved den efterfølgende afstemning blev dette bekræftet, idet forsamlingen med 22 stemmer for og 3 imod vedtog, at de tilstedeværende medlemmer var beslutningsdygtige i.h.t. paragraf 35, stk 2 i Selskabets love.

Der var herefter skabt mulighed for at overgå til den i dagsordenen anførte afstemning om ændring af paragraf 3 i Selskabets love.

Et medlem havde ved skriftlig henvendelse til bestyrelsen gjort opmærksom på behovet for en mindre sproglig justering af Det Stående Udvalgs forslag. Bestyrelsen indhentede forud for mødet

Udvalgets tilladelse til denne justering, hvorfor det endelige forslag fik flg. ordlyd:

3

Som ordinære medlemmer kan optages:

a. Officerer af linien i søværnet samt i Forsvarets Intendanturkorps (søværnet), der med baggrund i en tjenestemandsansættelse eller kontrakt om langtidstjeneste er tjenestegørende, har tjenestefrihed uden løn eller er afskediget på grund af alder eller efter ansøgning.

b. Tjenestemandsansatte læger og tandlæger i søværnet samt orlogsprovsten og marineauditøren.

c. Andre efter bestyrelsens forslag og efter godkendelse på paragraf 32-møde.

Dette forslag blev ved den efterfølgende afstemning enstemmigt vedtaget med 26 stemmer for (heraf én brevstemme) og ingen imod.

Ved mødets start havde to medlemmer distribueret et skriftligt ændringsforslag, hvori flg. personkategori var tilføjet den ovenstående formulering:

"Ingenører, der med baggrund i en tjenestemandsansættelse eller ansættelse i en chefstilling er tjenestegørende, har tjenestefrihed uden løn eller er afskediget på grund af alder eller efter ansøgning."

Forslaget blev ved den efterfølgende afstemning henvist til behandling i Det Stående Udvalg, jvf. paragraf 34 i Selskabets love.

Som supplement hertil var der ønske om, at yderligere to forhold samtidig blev vurderet af Udvalget. Forslagene blev fremsat mundtligt og havde flg. ordlyd:

a."Det Stående Udvalg anmodes om at revurdere, hvorvidt personelkategorien **"Forsvarets intendanturkorps (søværnet)"** bør nævnes specifikt i paragraf 3, stk. 1 i Selskabets love, idet der ikke ses organisatorisk belæg for denne betegnelse".

b."Med baggrund i paragraf 32-mødets divergerende opfattelser af Selskabets lovændringsprocedure, anmodes Det Stående Udvalg om at vurdere behovet for en præcisering af paragraf 35 og 10 i Selskabets Love".

De to efterfølgende afstemninger resulterede i, at begge forslag blev henvist til behandling i Det Stående Udvalg.

Der er to årsager til, at jeg har valgt at beskrive hændelsesforløbet i denne del af paragraf 32-mødet relativt detaljeret. For det første er der sket en afgørende ændring af Selskabets love, hvilket naturligvis bør meddeles alle nuværende og potentielle medlemmer. For det andet er den procedure-diskussion, der udspillede sig under mødet, et godt eksempel på den "generations-krise" som Selskabet - efter min bedste opfattelse - er havnet i. Det er således de færreste "søjtnanter", der i dag betragter Søe-Lieutenant-Selskabet som deres selskab. De betragter det derimod som et kommandør- og admiralsdomineret forum, hvor de - stik imod selve tanken bag Selskabet - føler sig nøjagtig ligeså "underordnede" som de af militær-nødvendige årsager gør i tjenesten. En sådan opfattelse påvirkes ikke af, at ligeværdighed blandt medlemmerne er en del af Selskabets lovgrundlag. Følelsen af ulighed kan derimod kun fjernes, hvis de medlemmer, der ikke længere er "søjtnanter", udviser det jeg - med al respekt - vil kalde "rettidig ydmyghed" overfor de unge medlemmer, for hvem Selskabet i sin tid blev oprettet. Kun herved genskabes Selskabet som et forum, hvor også unge officerer legitimt kan forholde sig kritisk til det bestående. Og ingen er vel uenig i, at et sådant forum til gensidig inspiration er nødvendigt i en tid, hvor ikke alene søværnet men hele Forsvaret er inde i en afgørende omstillingsproces.

UDADRETTET VIRKSOMHED

Kommandør Asger Bagge skænkede for ca. et år siden Selskabet en større samling af tidsskrifterne "PROCEEDINGS" og "TIDSSKRIFT for SØVÆSEN". Disse tidsskrifter har bestyrelsen besluttet at skænke til "The Estonian Academy For Public Safety" i Tallin, der uddanner kommende toldere, politibetjente, fængselsbetjente og officerer.

Akademiet er oprettet i en tidligere sovjetisk kaserne og lider bl.a. under en eklatant mangel på alt undervisningsmateriel. Dette gælder ikke mindst engelsksproget litteratur, hvorfor bestyrelsen så en oplagt mulighed for at anvende Kommandør Bagges donation til et godt formål.

Tidsskrifterne vil ankomme til Tallin den 3 DEC d.å. med Skoleskibet MØEN, der skal besøge byen i anden anledning. Den officielle overrækkelse til akademiets leder vil på Selskabets vegne blive foretaget af Chefen for Skoleskibet, KK A. Stihøj.

Efter at have orienteret akademiet telefonisk, har bestyrelsen fremsendt flg. brev den 1 OKT 1993:

To: Mr. Eduard Raska, Rector of The Estonian
Academy For Public Safety.

Dear Sir,

Being a member of the Royal Danish Defence College delegation in May this year I had the pleasant opportunity to visit Your new Academy For Public Safety in Tallin.

I was very impressed by the "esprit de corps" that characterized both staff members and students and I have no doubt, that you soon will manage to restore the remaining buildings in spite of the demolition carried out by the former inhabitants.

The visit reminded me, that there always is a beginning, where nothing is granted and that I enjoy the often forgotten privilege to live in a well established society where the "beginning" goes several hundred years back. Also the Danish Defence is a well

established organisation which among other things is materialized in good educational facilities where students have admittance to huge amounts of relevant literature in various languages.

A well assorted library is of course also a key element in an academy like Yours but I could imagine, that the present economical situation creates some scarcity of books and magazines in the English language, and this is the actual reason for this application.

I happen to chair a 210 years old scientific society on naval matters, called "Søe-Lieutenant-Selskabet". The society consists of more than 400 active and retired naval officers, that evidently are very interested in a stable and peaceful development around the Baltic Sea, thus hoping that your strive to create a well established democracy will succeed. However, this vulnerable process is highly dependent on a well educated corps of civil servants, and it is with that in mind that Søe-Lieutenant-Selskabet would like to make a contribution of English-language naval literature to Your library. More specifically it concerns several hundred issues of the American naval magazine "Proceedings" published by United States Naval Institute and the more modest Danish version called "Tidsskrift for Søværnen", that is published by our Society. It might be useful in the general education in English and Danish language, but could also be of specific interest for those of the cadets that endeavour a naval career.

The magazines will arrive at Tallin 3. December 1993 with the Danish Minelayer "MOEEN".

Yours Sincerely

N.C. WANG
Commander

BESTYRELSEN, KONTIGENT, TILSKUD OG HONORARER

Den nye bestyrelse er sammensat som flg.:

FORMAND:	OK T. JARNUM
NÆSTFORMAND:	KL M. WENTZEL
REGNSKABSFØRER:	PL H.O. NIELSEN
SUPPLEANTER:	KL S.G. NIELSEN PL A. FRIIS PL J.U.E. NIELSEN KL J.J. JESSEN KL F.D. SVENDSEN

Kontigent, tilskud til Tidsskriftet samt honorarer er uændrede som flg.:

KONTIGENT:	55 KR/MD
TILSKUD TIL T.f.S:	75.000 KR/ÅR
REDAKTØREN:	2.000 KR/MD
SEKRETÆREN:	5.000 KR/MD
ARKIVAREN:	500 KR/MD

AFSLUTNING

Jeg vil afslutningsvis ønske den nye bestyrelse held og lykke med det forestående arbejde og udtrykke mit håb om, at de iværksatte og planlagte tilpasninger må få den ønskede effekt.

N.C. Wang
ex-formand

UDVÆLGELSE OG UDVIKLING AF OFFICERER TIL HØJESTE LEDERNIVEAU

Analysér og vurder samspillet mellem personelforvaltende myndigheder ved søværnets eskadrer, Søværnets Operative Kommando og Forsvarskommandoen i forbindelse med udvælgelse og udvikling af officerer til højeste lederniveau.

*Af Kaptajnløjtnant J.J.Jessen,
Premierløjtnant D.B.Termansen og
Premierløjtnant H.O.Nielsen.*

Denne fremstilling er en let redigeret udgave af en hovedopgave, som forfatterne har udfærdiget i november 1992 under gennemgang af den videregående officersuddannelse på Søværnets Officersskole.

INTRODUKTION

PRÆSENTATION

Den gældende personellov, Lov nr. 232 af 26. maj 1982, trådte i kraft 1. januar 1983. Medens tidligere personellove indeholdt en række detaljerede regler vedrørende personellet's formelle opdeling, stillingsbetegnelser, krav til uddannelser og disses varighed m.v. forudsætter nugældende lov, at disse forhold reguleres gennem administrative bestemmelser. Andre forhold er henført til det almindelige forhandlings- og aftalesystem. I bemærkningerne til loven står der. "For at opnå en bedre udnyttelse af de samlede personelressourcer og for at fremme en løsning af konstaterede arbejdsclima -og rekrutteringsproblemer,

der har indflydelse på effektiviteten, ændres den nuværende opdeling af det fastansatte officerspersonel i de tre grupper. Officerer af A-linien, officerer af B-linien og officerer af reserven (til varig tjeneste), således, at der fremtidig kun bliver én linieofficersgruppe. Denne gruppes fremtidige anvendelses- og advancementsmuligheder m.v. må dels basere sig på de pågældendes uddannelse og øvrige kvalifikationer dels på behovet inden for det tjenesteområde, de pågældende henføres til."

Med P-83 strukturen skulle der skabes muligheder for, at den enkelte fik større indflydelse end tidligere på egen karriere, herunder egen uddannelse og tidspunktet for et eventuelt advancement, idet der efter behov og egnethed skulle gives adgang til en mere fleksibel overgang mellem de forskellige funktionsniveauer og tjenesteområder, end der tidligere var mulighed for.

Det er forfatterens ønske at få klarlagt hvorledes søværnet i dag, hvor den nye personellov snart kan holde 10 års jubilæum, takler udvælgelse af officerer til højeste niveau og disse officerers udviklingsmuligheder.

OPGAVE

Analysér og vurder samspillet mellem personelforvaltende myndigheder ved Søværnets eskadrer, Søværnets Operative Kommando og Forsvarskommandoen i.f.m. udvælgelse og udvikling af officerer til højeste lederniveau.

AFGRÆNSNING

Opgaven vil ikke specifikt omhandle forholdet mellem Søværnets Operative Kommando (SOK) og personelforvaltende myndigheder (PMY) ved Søværnets landtjenestesteder, idet officeren efter gennemgang af VOU typisk forretter tjeneste ved en eskadre, og forfatterne anser i øvrigt ikke forholdet mellem SOK og en landtjeneste-PMY for at være væsentlig forskelligt

fra forholdet mellem en eskadre-PMY og SOK.

Forholdet mellem eskadrerne og SOK vil, med 2. Eskadre som eksempel, kun blive behandlet generelt. Den valgte model over et karriere- og udviklingssystem fra 2. Eskadre omhandler VUT-I officerer af O-linien, men er i grove træk dækkende for VUT-I officerer af T-linien.

Forfatterne tager ikke stilling til det rimelige i at kræve begrebet "bred anvendelighed" opfyldt i.f.m. besættelse af stillinger på højere niveauer.

DEFINITIONER

- Ved bred anvendelighed forstås, at officeren ikke kun mestrer de rent faglige discipliner inden for sit område, men også i høj grad fremstår som en leder. Lederen skal kunne initiere samarbejde og træffe beslutninger ud fra produkter leveret af medarbejderne. P-83 strukturen forudsætter, at officerer der kommer på højeste niveau er bredt anvendelige.
- Ved indflydelse på egen karriere forstås, at officeren udover retten til at fremsætte ønsker, også har krav på en så høj grad af medbestemmelse som muligt.
- Ved ansvar for egen karriere forstås, at officeren skal udvise initiativ og vilje til at udvikle sig.
- Ved udvikling forstås, at individets bevidsthed gennem personlige erfaringer udvides på fagligt, menneskeligt og socialt niveau.
- Ved uddannelse forstås, at individet gennem indlæring kvalificerer sig inden for et givent område. I hovedreglen er uddannelse et aktivitetsprogram, som fører til en vis kompetence.

ANVENDTE FORKORTELSER

ASW	Anti Submarine Warfare
ESK	Eskadre
FUL	Fysisk Uddannelse og Ledelse
KKO	Kommunikationsofficer
OPO	Operationsofficer
POFU	Projektgruppen vedrørende justering af uddannelsesstrukturen for det militære lederniveau
PMY	Personelforvaltende Myndighed
VBO	Våbenofficer
VOU	Videregående Officersuddannelse
VUT	Videreuddannelsestrin
1. ESK.	Inspektionsskibseskadren
2. ESK.	Fregateskadren
3. ESK.	Mineskibseskadren
4. ESK.	Torpedobådseskadren
5. ESK.	Undervandsbådseskadren

Andre forkortelser vil være anvendt, såsom gradsforkortelser og meget brugte forkortelser for myndigheder og lign.

KAPITEL I: INDLEDNING

Dette kapitel vil behandle baggrunden for opgaven og opgavediskussion. Kapitlet afsluttes med beskrivelse af metode og kapitelinddeling.

Baggrund for opgaven

Den vigtigste ressource for forsvaret er dets personel, herunder specielt officerer og befalingsmænd, der gennem en livslang tjeneste tegner vort forsvaret.

I dag er officeren typisk knyttet til forsvaret i op til fyrré år; i denne periode vil officeren opleve skiftende personelordninger.

Officeren udgør sammen med befalingsmanden kontinuiteten, og i løbet af officerens tjenestetid vil forsvaret samlet uddanne officeren i 7 til 12 år.

Rekruttering af den nødvendige kvalitet og kvantitet til officerskorpset er en forudsætning for et troværdigt dansk forsvar. Ligeledes skal forsvaret kunne fastholde og løbende uddanne officerskorpset, således at samfundet råder over et veluddannet korps af officerer, der under behørig respekt for kontinuitet og søværnets traditioner kan videreføre og udvikle forsvaret i god overensstemmelse med kravene fra det omgivende samfund.

Omkring 50 % af et officershold i P 83-strukturen kan optages på en VUT II-uddannelse. Optagelsen er afhængig af de samme faktorer, som ved optagelse på en VUT I-uddannelse, d.v.s. Søværnets behov, personlige kvalifikationer og en ansøgning. Tiden mellem VUT I og VUT II forudsættes at være ca. 6 år, hvor der primært forrettes sejlende tjeneste ved en eskadre. Med sejlende tjeneste som erfaringsgrundlag søges optagelse på VUT II.

Gennemgang af VUT II kvalificerer primært til stabstjeneste og chef og næstkommanderende for søværnets større enheder. Ca. 45 % af stillingerne er placeret i og ved værnssælles stabe og myndigheder.

Problemstilling

Selve opgaveteksten åbner for en bred fortolkning af flere problemstillinger. Nogle af de vigtigste er for tiden genstand for en debat i officerskorpset.

I Linieofficeren nr. 12/91 udtrykker en unavngiven oberstløjtnant/kommandørkaptajn i et læserbrev under overskriften: "Anstændighed er blevet en mangelvare", en del bitterhed over at se sig forbigået i.f.m. udnævnelse til oberst/kommandør, trods gode bedømmelser.

Læserbrevsskriveren er fra Forsvarskommandoen blevet oplyst om, at han var "faldet ud" af planen, og at hans odds var stærkt forringede. Man forklarer den forbigåede med, at der er færre stillinger at avancere til, og desuden er der nogle yngre kolleger,

der skal frem! Den anonyme oberstløjtnant/kommandørkaptajn slutter sit indlæg med flg. bemærkninger. "Jeg er skuffet og noget bitter, fordi jeg ikke har fået det, som jeg har gjort mig fortjent til og var stillet i udsigt. Jeg vil nu forberede mig mentalt på kommende overhalinge af officerer, som ikke nødvendigvis er dygtigere, men til gengæld langt yngre end jeg! Formentlig kan nogle i Forsvaret se formålet med denne policy; til gengæld kan jeg ikke få øje på anstændigheden!"

I bladet *Officeren* 2/1992, har kommandørkaptajn J. Dinesen, FKO (*den daværende CH/PSF 2.- red.bem.*) flg. kommentarer til ovenstående læserbrev: "Der er blandt forsvarets bedømmere en udbredt tendens til i FORPUBS-skemaerne at placere krydserne så langt ude til højre, og være så gavmild med superlativer, at bedømmelsesrådene nødvendigvis må komme til konklusionen "Meget egnet"."

Dette medfører iflg. Dinesen, at antallet af officerer med vurderingen "Meget egnet" langt overstiger forsvarets behov for officerer, der skal udnævnes til næste grad. "Det er derfor Forsvarskommandoens opgave ud fra det foreliggende bedømmelses- og bedømmelsesrådsmateriale, samt andet relevant materiale - herunder vandel - at udvælge de bedst bedømte blandt de "Meget egnede"."

Endvidere nævner kommandørkaptajnen, at de reducerede pensionsaldrer for generaler/admiraler og oberster/kommandører har medført, at udnævnelse til disse grader generelt skal finde sted blandt officerer, der er relativt yngre, end det var tilfældet for år tilbage. Dette nødvendiggør, at i øvrigt egnede officerer ved flere lejligheder må se sig forbigået af yngre kolleger, som ikke nødvendigvis er bedre egnede - omend lige så egnede - men som i kraft af deres yngre alder rummer et større udviklingspotentiale.

Debatten fortsætter i *Officeren* 3/92, hvor oberstløjtnant Jørn Jensen ved Dronningens Livregiment, skriver et indlæg, der har overskriften "Karriereplanlægning" med undertitlen "Gode råd til den unge officer". Jørn Jensen mener, at "de unge officerer bør gøres bekendte med kriterierne for karriere og stillingsbesættelse, så det er muligt i god tid til at søge derhen, hvor stjernerne kan hentes.

Vigtigheden af som major/oberstløjtnant at have forrettet tjeneste ved Forsvarskommandoen bør offentliggøres".

Oberstløjtnant Jensens indlæg i debatten følges i Officeren 8/92 op af oberstløjtnant Bent Bak, SHAPE i Belgien, der har flg. kommentar til udnævnelsen af yngre officerer frem for ældre: "Konsekvensen heraf er, at respekten for den foresatte skal baseres på, at han ikke er dygtigere, er yngre af tjenestealder og har mindre erfaring." Bak slutter sit indlæg med at foreslå, at der skabes et udvælgelsessystem, der kan undgå favorisering og nepotisme.

Arbejdsmetode

Den førte debat rejser flere spørgsmål, for det første er samspillet mellem personelforvaltende myndigheder, SOK og FKO ikke defineret, hvorfor det vil være nødvendigt at opstille en model af et sådan system, og udfra den opstillede model analysere hvorledes den arbejder. Modellen vil omhandle officerens karriereforløb i de min. 6 år, der forudsættes at gå mellem VUT I og beslutningen om, hvorvidt officeren skal på VUT II eller ej. Den skitserede model vil blive suppleret med en kort beskrivelse af bedømmelsesrådenes virke.

Dernæst finder forfatterne det relevant at rejse flg. spørgsmål:

- a. Hvem udvælger hvilke officerer, der skal på VUT II, og hvilke kriterier ligger til grund for denne udvælgelse ?
- b. Udvalger søværnet lederne til højeste niveau på den mest tilfredsstillende vis?
- c. Stiller søværnet tilfredsstillende udviklingsvilkår til rådighed for ledere på VUT I niveau ?

For at besvare ovennævnte spørgsmål vil det være nødvendigt at belyse følgende emner:

1. Hvorledes er P-83 strukturen skruet sammen set i relation til den del af officersgruppen, forfatterne har valgt at beskæftige sig med?

-Hvilke principper, foreskriver bestemmelserne givet ved FKOBST P.400-1. JUL 85, der skal anvendes i forbindelse med personelplanlægning og -forvaltning?

-Hvor stor er den enkelte officers indflydelse på egen karriere?

-Hvorledes sikres bred anvendelighed eller specialisering?

2. Er FORPUBS-systemet alene tilstrækkeligt til udvælgelse af ledere til højeste niveau?

Kapitelopdeling

Kapitel I: Indledning.

Kapitel II: Det bestemmelsesmæssige grundlag.

Kapitel III: Personelforvaltning.

Kapitel IV: Forsvarets Personeludviklings- og Bedømmelses-system (FORPUBS).

Kapitel V: Afslutning og anbefaling.

Hvert redegørelsesafsnit i de enkelte kapitler afsluttes med en sammenfatning, ligesom hvert kapitel afsluttes med en konklusion. Sammenfatningerne af redegørelsesstoffet kan af en læser med et nogenlunde kendskab til reglerne og bestemmelserne på området anvendes som et resume.

KAPITEL II: DET BESTEMMELSESMÆSSIGE GRUNDLAG

P-83 strukturen i hovedtræk således som den falder inden for opgavens område.

Baggrund for P-83.

Forsvarets personel- og uddannelsesstruktur, P-83, trådte i kraft ved Lov nr. 232 af 26 Maj 1982. Loven omfatter alt personel i forsvaret. Medens tidligere personellove indeholdt en række detaljerede regler vedrørende personellet's formelle opdeling, stillingsbetegnelser, krav til uddannelser og disses varighed m.v. forudsætter nugældende lov, at disse forhold reguleres gennem administrative bestemmelser.

Den tidligere lov begrænsede en rationel udnyttelse af de samlede personelressourcer, og forårsagede arbejdsklima- og rekrutteringsproblemer, med deraf følgende negativ indvirkning på effektiviteten.

Formålet med P-83.

Personelloven er begrænset til at omhandle de særlige forhold, der gælder forsvarets personel, herunder områder, der afviger fra den øvrige lovgivning. Man har med den opnåede smidighed skabt mulighed for løbende at kunne tilpasse personelforholdene til udviklingen inden for forsvaret, samt til den øvrige samfundsudvikling. Loven har resulteret i en smidig, enkel og økonomisk opbygget personel- og uddannelsesstruktur, der først og fremmest løser flg. opgaver:

- Klart definerer en fordeling af forsvarets funktioner mellem militært og civilt personel- og faggrupper.
- Fastsætter kvalifikationskrav for bestridelse af stillingerne inden for funktionsniveauerne og tjenesteområderne.
- Fastsætter funktionelle aldersgrænser for militært personel.

- Fastlægger uddannelsesforløb, der tilgodeser kvalifikationskravene for det militære personel.

P-83 strukturen for officerer (kort skitseret)

Loven henfører alle militære stillinger til et af følgende 4 hovedniveauer:

- Chefniveau (kommandørkaptajn og højere grader)
- Lederniveau (løjtnant - orlogskaptajn)
- Mellemlederniveau (sergent- og mekanikergrupperne)
- Manuelt niveau (konstabelgruppen og værnepligtige menige)

Opdelingen på lederniveau og chefniveau er foretaget efter flg. kriterier:

Chefniveau:

Personel, der udøver chefsfunktioner, primært over for personel på lederniveau, og som selvstændigt forestår planlægningen og løsningen af større samlede opgaver. Endvidere personel, der har ansvaret for en overordnet planlægning og styring. Antal stillinger ca. 110.

Lederniveau:

Personel, der selvstændigt udøver ledelsesfunktioner, primært over for personel på mellemleder- og lederniveau. Endvidere personel, der forestår planlægning for og løsning af samlede opgaver eller dele af større opgaver. Antal stillinger ca. 830.

Lederniveauet inddeles yderligere i 3 funktionsniveauer:

- Laveste funktionsniveau bestående af graderne løjtnant og premierløjtnant. (ca. 200 stillinger)
- Højere funktionsniveau bestående af graderne kaptajnløjtnant og orlogskaptajn. (ca. 450 stillinger)

- Højeste funktionsniveau bestående af graden orlogskaptajn.
(ca. 180 stillinger)

Gennemgang af OGU kvalificerer til indtræden på laveste niveau.

Gennemgang af videreuddannelsestrin I kvalificerer officeren til en stilling på næsthøjeste funktionsniveau og dermed grad og lønavancement. På lederniveauet er der etableret to videreuddannelsestrin. På videreuddannelsestrin I er der, efter implementeringen af justeringen af uddannelsesstrukturen (POFU), for det militære lederniveau to uddannelser, der i princippet er ligeværdige.

- Videregående officersuddannelse (operativ) VOU-0
- Videregående officersuddannelse (teknik) VOU-T

Begge uddannelser indledes med et fælles kursusmodul, der efterfølges af en specifik uddannelse. Den specifikke uddannelse er værnsspecifik. Det tidligere Stabskursus I er nedlagt, og forvaltnings- og FUL-uddannelserne (Fysisk Uddannelse og Ledelse) er nedlagt og omdannet til efteruddannelseskurser. På højere funktionsniveau består videreuddannelsen af to uddannelser. Ca. 50 % af officererne kan efter et antal år på højere funktionsniveau optages på en VUT II-uddannelse. Optagelsen er afhængig af samme faktorer, som ved optagelse på en VUT I-uddannelse. d.v.s. søværnets behov, personlige kvalifikationer og en ansøgning.

På videreuddannelsestrin II er der flg. uddannelser, der i princippet er ligeværdige:

- Stabskursus II (VUT II), 9 mdr.
- Management- og forvaltningsuddannelse (MFU), 12 mdr.

Sidstnævnte uddannelse indledes med en VUT II uddannelse og efterfølges af en management- og forvaltningsuddannelse. Ækvivalerende med VUT II anvendes nationale stabskurser i

England, Norge og Tyskland.

Tjeneste- og karriereplanlægning på højere funktionsniveau

Generelt kvalificerer VOU-uddannelserne indledningsvis til sejlene tjeneste, som divisionsofficer i søværnets større enheder, chef, næstkommanderende og teknikofficer i mindre enheder, divisionschef og divisionsteknikofficer for mindre enheder. Efter en sejladsperiode på 4 - 6 år overgås til landtjeneste eller evt. en VUT II-uddannelse.

Efter et antal år på højere funktionsniveau kan ca. 50 % af et officershold optages på en VUT II-uddannelse. Optagelsen er afhængig af samme faktorer, som ved en optagelse på en VUT I-uddannelse, d.v.s. søværnets behov, personlige kvalifikationer og en ansøgning.

Gennemgang af VUT-II kvalificerer primært til stabstjeneste og chef/næstkommanderende for søværnets større enheder, samt ældste skibschef i 4. eskadre. 45 % af stillingerne er placeret i og ved værnssælles stabe og myndigheder.

Sammenfatning

P-83 strukturen kan i hovedtræk, således som den falder inden for opgavens område, opsummeres som følger:

- Fastlæggelse af uddannelsesforløb for alle videregående officersuddannelser.
- Strukturen henfører alle militære stillinger til flg. 4 niveauer:
 - a. Chefniveau
 - b. Lederniveau
 - c. Mellemlederniveau
 - d. Manuelt niveau
- Alle OGU-officerer når i princippet inden 8 år op på højere funktionsniveau via en VUT-I uddannelse.
- Cirka 50 % af en officersårgang optages på en VUT-II uddannelse, efter samme kriterier som for optagelse på VUT-I.

- VUT-II uddannelsen er adgangsbillet til stillinger som chef og næstkommanderende i større enheder.
- 45 % af stillingerne på højeste niveau er placeret i og ved værnssfælles stabe og myndigheder.

Forsvarets personelpolitik og tjenesteplaner, FKOBST P.400-1 af JUL 1985

Baggrund for P.400-1

Forsvaret har med baggrund i lov nr. 232 af 26. maj 1982 om Forsvarets Personel, udgivet en bestemmelse om Forsvarets personelpolitik. Hensigten med denne bestemmelse er at gøre personellet bekendt med de principper, der anvendes i forbindelse med personelplanlægningen og -forvaltningen.

Herudover tjener bestemmelsen som en vejledning for chefer og ledere på alle niveauer i spørgsmål vedrørende personeldispositioner og rådgivning af den enkelte m.h.t. dennes muligheder i forsvaret.

Formålet med personelpolitikken

Der er i bestemmelsen oplistet en række retningslinier for den personelforvaltende myndighed for at sikre, at forsvaret til enhver tid råder over fastansatte personelressourcer, og at disse anvendes således, at de pålagte opgaver i såvel fred som krig løses bedst muligt. Herudover skal retningslinierne medvirke til at styrke forsvarets effektivitet og personellet's trivsel. Kort skitseret ser retningslinierne ud som følger:

- Ledelsens ret til at lede udøves i overensstemmelse med gældende love og aftaler, samt i samarbejde med berørt personel.
- Videst mulig personelinddragelse i ansvaret for eget tjenesteforløb.

- Tjenesteforhold og advancementsforhold skal kunne sikre tilgang og fastholdelse af personel.
- Forsvarets opgaver bestemmer inddelingen af personel i uddannelsesretninger og kategorier.
- Anvendelse og uddannelse af personalet gennemføres i samråd med det berørte personel, således at en effektiv udnyttelse af både de personelle og materielle ressourcer er optimal.

Personeludvikling

Med baggrund i de skitserede retningslinier for den personelforvaltende myndighed (PMY) kan vi herefter opstille en række hovedoverskrifter med relevans for denne opgave, nemlig hvad personeludvikling/planlægning indebærer, hvorledes planlægningen gennemføres, samt hvilke værktøjer PMY råder over i denne forbindelse.

Jvf. retningslinierne for PMY, anden pind, skal personalet i videst muligt omfang gives medindflydelse og ikke mindst medansvar for egen arbejdsituation. Dette indebærer samtidig et medansvar for de forhold, som danner det egentlige grundlag for eget tjenesteforløb i forsvaret. Med andre ord giver P.400-1 den enkelte størst mulig indflydelse og medansvar for sin egen karriere og advancementsmuligheder. Igennem dette medansvar vil man skabe interesse og tilfredshed i tjenesten, således at man kan fastholde og ikke mindst udvikle kvalificeret personel til højere niveauer.

Hvad indebærer personeludvikling og -planlægning?

Først og fremmest baserer udviklingen sig grundlæggende på en planlægning, men samtidig skal man have formålet for øje, nemlig at der skal ske en udvikling af den enkelte således, at man udnytter dennes ressourcer bedst muligt.

Udvikling og planlægning rummer følgende tre områder, der kort behandles i det efterfølgende, nemlig: Tjenesteplaner, uddannelse og udviklings- og bedømmelsessystemet.

- a. Hvad angår planlægningen så nævner P. 400-1, at tjenesteplaner skal fastlægges for hver personelgruppe, i dette tilfælde ledere på højere niveau i P-83 strukturen i SVN. Tjenesteplaner fastsættes af FKO i samarbejde med SOK og de berørte personelorganisationer. Tjenesteplaner viser den obligatoriske tjeneste og uddannelse og beskriver således det samlede tjenestemønster, som danner grundlag for disponering af personellet. Sidst, men ikke mindre vigtigt, skal planerne vise hvilken tjeneste, uddannelse og øvrige kvalifikationer, der normalt kræves før udnævnelse til højeste niveau kan finde sted.
- b. Uddannelsen skal opbygges på en sådan måde at officeren efter ansøgning kan optages på en uddannelse hvis to krav er opfyldt: Den enkeltes evner og kvalifikationer, samt for svarets behov. Uddannelsen skal sikre en kontinuerlig udvikling hos den enkelte, ved at denne bibringes viden og færdigheder, der gør ham i stand til at overgå til andre arbejdsområder på et højere niveau. Uddannelsens mål fastsættes af FKO i samarbejde med SOK.
- c. Slutteligt nævnes bedømmelses- og udviklingssystemet som et middel til at fremme den enkeltes udvikling og forsvarrets effektivitet. Forsvarets personeludviklings- og bedømmelses-system vil blive behandlet mere indgående senere i opgaven.

Gennemførelse af udviklingen og planlægningen

Går man et niveau ned til selve gennemførelsen af personeludviklingen og planlægningen, går vi samtidig fra FKO til SOK f.s.v.a. ledere på højere niveau, eftersom PMY ved anvendelse af tjenesteplanerne er pålagt at gennemføre en individbestemt forvaltning af personellet. Hertil er der i P.400-1 givet endnu en række opgaver og retningslinier, både hvad angår anvendelse af personellet, men også m.h.t. udviklingen af samme. Kort skitseret er PMY, d.v.s. SOK, pålagt flg. opgaver:

- At sikre bedst mulig udnyttelse af personellens evner for at

opnå optimal nytte af investeret uddannelse.

- At besætte stillinger med bedst kvalificeret personel.
- At skabe sådanne arbejdsvilkår at den enkelte udvikles og bevarer interessen for arbejdet i størst muligt omfang.

Disse opgaver gennemføres med baggrund i gældende love og bekendtgørelser, forsvarrets personelpolitik, overenskomster og ikke mindst bemandingsreglementer, opgaver og uddannelsesmål. Til sidst kommer så individuelle personelønsker i muligt omfang.

Det er herefter SOKs ansvar at fremskaffe, udvikle og disponere personellet, så de ovenfor anførte opgaver løses bedst muligt og derigennem sikre, at det overordnede formål opfyldes. Bestemmelsen åbner mulighed for at dele af de pålagte opgaver kan uddelegeres til de forskellige underlagte PMY, altså de enkelte tjenestesteder, men ansvaret for opfyldelsen af målet ligger fortsat hos SOK.

Styringsværktøjer

For nu at kunne gennemføre denne personeludvikling og planlægning oplister P.400-1 en række styringsværktøjer, som PMY skal tage i anvendelse for at sikre størst mulig grad af målopfyldelse. Disse omfatter:

- a. Antallet af klassificerede stillinger er selvfølgelig styrende for, hvor mange der kan planlægges for de enkelte niveauer. Klassificerede stillinger er defineret som, stillinger som organisationerne og ledelsen har truffet aftale om, skal placeres på bestemte tjenestestillinger med bestemt lønramme og evt. særlige tillæg. Disse stillinger ligger følgelig en urokkelig ramme om personellets anvendelse.
- b. Antallet af personelnormer er endnu en bestemmende del af planlægningen og udviklingen. Denne norm er en noget løsere ramme for, hvor mange der gennemsnitlig må være inden for PMY ansvarsområde. Normen fastsættes først

gennem Finansloven, dernæst gennem FKO som specificerer til PMY størrelsen af normen for de enkelte år. Visse overskridelser af denne norm kan undtagelsesvis forekomme, idet der er tale om gennemsnitstal.

- c. Som en tredje ramme for anvendelsen findes gældende bemandingsreglementer og oversigter. Disse baserer sig på bemandingsnormen for de enkelte tjenestesteder. I bemandingsreglementerne findes personellet's funktion på det pågældende tjenestested. Stillingsbeskrivelser går så helt ned i detaljen for hvad der kræves af den enkelte for at kunne bestride tjenesten. Bemandingsreglementerne og bemandingen af disse kan delegeres til SOK underlagte PMY, hvor SOK så angiver prioriteringen af tjenestestedets opgaver sammen med antallet af personelnormer. Igen er det SOK's ansvar at tilgodese, at de overordnede mål i personelpolitikken tilgodeses.
- d. Uddannelse af personellet skal ske efter en vurdering af den enkelte, dennes kvalifikationer og ønsker. PMY kan vælge at udvikle den enkelte gennem uddannelse til at bestride specielle stillinger på nuværende niveau eller på et højere niveau. Som udvikling kan også gives efteruddannelser, der vedligeholder eller ajourfører den enkeltes uddannelse. Hele tiden skal PMY, det enkelte tjenestested eller SOK, vurdere om uddannelsen er investeringen værd. Med andre ord, om uddannelsen står i forhold til den enkeltes levealder/tjenestealder og nyttejænkste efter en evt. uddannelse.
- e. Tjenesteplaner er udarbejdet for de enkelte personelgrupper, og viser hvordan et ønskeligt tjenesteforløb ser ud. Disse planer er samtidig til hjælp for den enkelte i planlægningen af sit eget tjenesteforløb. Idet den enkelte, jvf. P.400-1, har medansvar for sin egen karriere, skal den enkelte også selv vurdere mulighederne for udvikling og gøre opmærksom herpå. Princippet er, at alt afhængig af forsvarrets behov og den enkeltes evner og ønsker, skal det være muligt at overgå til et højere funktionsniveau såvel tidligere som senere i

- karrieren. Af relevans for denne opgave er fastsat et ønskeligt tjenesteforløb for en leder på højere niveau P-83 0-linien. Denne skal forrette tjeneste i operative funktioner i overensstemmelse med den pågældendes uddannelse og hidtidige tjeneste. Tjenesten bestrides normalt i perioder af 2 år, hvad angår stillinger i sejlede tjeneste og 4 år for landtjeneste. Herefter kan den enkelte optages på videreuddannelse (VUT II) alt efter, først og fremmest forsvarrets behov, ansøgerens evner, viden og erfaring samt uddannelse. Ved udvælgelse skal vurderingen som nævnt i pkt. d have indflydelse. Hvis det skønnes, at den enkelte ikke opfylder alle krav, kan denne tilbydes en stilling efter en vis specialisering på orlogskaptajnsniveau, men stadig på højere funktionsniveau.
- f. Personellet kan gennem personelsamtaler klarlægge, hvilke udviklingsmuligheder den enkelte har i relation til sine evner, kvalifikationer og ønsker. Disse samtaler føres jvf. FKOBST P.405-3 mellem den enkelte og dennes chef. Som hjælp for den enkelte og chefen findes tjenestelister, stillingskataloger og tjenestestedslister. Til hjælpemidlerne hører også personelfbefalingerne, idet man jo her kan holdes orienteret om forhold, der kan have indflydelse på eget tjenesteforløb. bl.a. på dette niveau også den enkeltes stampapirer, hvor der er opført diverse relevante data.
- g. Personelbedømmelser danner grundlaget for den enkeltes udvikling og anvendelse. Personelbedømmelser er beskrevet i detaljer senere i opgaven.
- h. P.400-1 nævner ønskesedler som et af værktøjerne for PMY, hvor personellet kan gøre SOK eller de underlagte PMY opmærksom på ønsker om fremtidig anvendelse. Disse sedler er et supplement til FORPUBS, hvor der jo er en rubrik til netop dette.
- i. Udnævnelse til højeste funktionsniveau sker efter VUT II uddannelse, samt indtrædelse i en stilling på dette niveau.

Sammenfatning

FKOBST P.400-1 kan kortfattet opsummeres som følger:

- FKO har uddelegeret forvaltningen af officerer på højere lederniveau til SOK.
- SOK har det overordnede ansvar for opfyldelsen af målene i forsvarrets personelpolitik som fastlagt i P.400-1, herunder sikring af individuel personelplanlægning.
- Den enkelte officer har jvf. P.400-1 et medansvar for sin karriere.
- Officeren har mulighed for at fremføre sine ønsker om tjenesteforløb til SOK gennem FORPUBS og gennem ønskesedler.
- Til hjælp for udvikling og planlægning af eget karriereforløb gennemfører officeren personelsamtaler med sin chef jvf. P.403-l.
- SOK råder over de i pkt. a.- c. nævnte midler for at sikre udviklingen af officeren.
- Ved personelsamtalen har parterne de i pkt. f. nævnte hjælpemidler.

**Den enkelte officers indflydelse på egen karriere
Bred anvendelighed eller specialisering?****Generelt**

Groft skitseret giver FKOBST P.400-1. JUL 85 den enkelte officer retten til størst mulig indflydelse og medansvar for sin egen karriere og advancementsmuligheder. Officeren har gennem personelsamtaler med sin chef mulighed for at udvikle og planlægge sit eget karriereforløb.

Man kan endvidere fremføre sine ønsker om tjenesteforløb til

SOK gennem FORPUBS og gennem ønskesedler. Så ret beset skulle alle muligheder for skaffe sig indflydelse på egen situation være tilstede.

Det er klart at en stor del af de unge officerer gerne vil have en karriereplan og vil stræbe efter at kvalificere sig til en VUT-II uddannelse. Ligeledes ønsker mange at "stå af" efter en VUT-I uddannelse og efter nogle år som kaptajnløjtnant søge en 322-stilling (højere funktionsniveau). Man kan i store træk tale om, at officerens anvendelsesmuligheder enten er "brede" eller "smalle" (specielle). Mange taler ligefrem om, at systemet går tilbage til den tidligere A-officersordning. Forskellen er blot den, at man med den nuværende uddannelsesstruktur først tager stilling til om officeren skal anvendes bredt eller specielt (322), efter gennemgang af VUT I.

Bred anvendelighed

Ved dette begreb forstås, at officeren som skibschef, divisionschef og styrkechef udover et indgående håndværksmæssigt kendskab til taktiske procedurer og våben m.v. også er leder. Ved lederbegrebet forstås i denne sammenhæng: en officer, der kan bedømme en situation præcist, træffe de rigtige beslutninger, og bringe dem til udførelse.

Under beskrivelsen af P-83 strukturen nævnes, at 45 % af alle stillinger på højeste niveau er placeret i og ved værnssælles stabe og myndigheder. Dette forhold kræver, at officeren ikke blot skal være en god taktiker og sømand, men også i høj grad have flair for administrative opgaver og kunne initiere et samarbejde mellem alle typer af medarbejdere.

Hvis man vil gøre sig noget håb om at kunne komme på højeste funktionsniveau, må man sikre sig bred anvendelighed. Begrebet er et nøgleord, når der skal udpeges emner til alle VUT-II uddannelser, og lederaspektet vil alt andet lige blive tillagt den største vægt.

Specialisering

De officerer, der efter relativt kort tid med sejlene tjeneste søger en special uddannelse inden for områderne fysisk ud-

dannelse og ledelse, datauddannelse og forvaltningsuddannelsen, har så at sige valgt en søjle, der traditionelt ikke fører til VUT-II. Ofte vælges disse uddannelser ud fra ønsket om at specialisere sig i den retning, hvor man har særlige evner og interesser.

Man kan i store træk sige, at de officerer der har valgt en ikke-taktisk/teknisk VUT-I uddannelse, vil udgøre fremtidens specialister inden for søværnets officerskorps. Dog vil alle de taktisk-/tekniske VOU-officerer, der ikke ønsker VUT-II kunne henføres til specialisternes rækker. Det er kun ca. 50 % af VUT-I officerene, der kommer på VUT-II, og resten vil, som de der valgte en ikke taktisk/teknisk VUT-I uddannelse, kaste sig over det felt inden for ens grundspeciale, hvor man har evner og interesser.

Specialiseringen vil med implementeringen af POFU-rapporten først indtræffe langt senere i karriereforløbet end tidligere. Kun et fåtal af officerer vil ikke gennemgå en taktisk eller teknisk VUT-I. Derved vil mange officerer få et, med den samme baggrund, næsten identisk tjenesteforløb i de første 6 år efter VUT-I. Først da skal der træffes beslutning om, hvorvidt officeren skal videreuddannes på VUT-II, eller efteruddannes. Typisk vil de officerer, der ikke skal på VUT-II gøre tjeneste på samme niveau nogle år endnu, derefter søges en efteruddannelse, der kvalificerer vedkommende til en 322-stilling.

Karriereplanlægning

Den nyudnævnte OGU-officer må meget tidligt gøre sig klart hvilken vej der skal vælges. Vil man specialisere sig, eller vil man sikre sig bred anvendelighed? Man har fra starten en bred vifte af tilbud i form af de jobs, der tilbydes i den del af søværnet, der ligger lige uden for skolens dør og venter på den unge officer. Fordelingen af pladserne ved eskadrene volder normalt ikke nogen problemer. Alle får stort set deres ønsker opfyldt og giver efter funktionsuddannelse møde ved den valgte eskadre. Indtil nu har alle stort set haft et ens forløb, men herefter skilles vejene.

De fleste eskadrer har en planlægning for den enkelte officer, der leder frem til en ledende stilling inden for eskadren. I de

fleste eskadrer er det skitserede karriereforløb typisk en karriere, hvor den nyudnævnte OGU-officer starter som KKO/VBO, chef for mindre enheder, derefter VOU. Tilbage i eskadren bliver VOU-officeren OPO eller chef for mellemstore enheder, derefter VUT II. Efter endt uddannelse kommer man tilbage til eskadren og kan virke som næstkommanderende i større enheder eller som eskadreoperationsofficer. Først nu er det tanken, at officeren skal hente erfaring uden for eskadren, nemlig ved ekstern stab el. lign. Derefter følger udnævnelse til eskadrechef.

Stort set alle eskadrenes karriereplanlægning er lavet over denne læst. Fra eskadrenes side lægges der vægt på, at officeren, der i princippet selv fra starten har valgt sin eskadre, melder ud med hvorvidt han ønsker at "hoppe" på planen eller ej. Efter et par år ved en eskadre, er der mange officerer, der ønsker anden tjeneste.

Grundene til ønsket kan være vidt forskellige, men konsekvensen er næsten altid ens. Man starter stort set som et ubeskrevet blad, der hvor man nu kommer hen. Selvfølgelig tages der hensyn til den erfaring, som man nu engang har samlet sig hvor man var, men hvis der ikke er en planlægning, som man kan "hoppe" ind i, bliver officeren i realiteten reduceret til bare at fylde pladsen ud.

Officeren har selvfølgelig ikke tabt sin karriere på gulvet ved at skifte eskadre, men muligheden for at nå sit mål så hurtigt som klassekammeraten, der ikke skiftede eskadre, er forringet betydelig.

Den forvaltende myndighed satser selvklart først på en officer, når denne har vist noget, og er blevet fundet egnet.

Konklusion

Der lægges meget stor vægt på, at officeren er i besiddelse af bred anvendelighed, hvis han skal findes egnet til tjeneste på højeste niveau, også selv om de fleste efter nogle år i samme eskadre ikke kan siges at have denne anvendelighed. Vi vil måske i årene frem se et søværn, hvor den enkelte officer kun har sejlet med enten ubåde, torpedobåde, STANDARD FLEX, korvetter, inspektionseenheder, eller kun har fløjet helikopter. Denne udvikling er meget uheldig, idet nogle eskadrer vil blive

betragtet som noget andenrangs og hæmmende for karrieren, sammenlignet med de smarte jobs i 2. og 4. eskadre, hvilket vil medføre, at de fleste "guld-drenge" vil søge de smarte jobs i kampeskadrerne.

Fordelene herved er, at der tilsikres den nødvendige kvalitet i disse eskadrer, og at der her bliver mere konkurrence og bedre muligheder for udvælgelse af de virkeligt egnede. Men der er altid ulemper derved, at man her danner en forening til "gensidig skulderklap og berømmelse", som ødelægger mulighederne for officerer, der har valgt en anden tjeneste.

P-83 strukturen forudsætter at officerer, der kommer på højeste niveau er bredt anvendelige, en anvendelighed man kun har 6 år til at opnå. Eskadrerne planlægger stort set ud fra egne behov og meget få officerer, der kommer på VUT-II har nogensinde beskæftiget sig med stabsarbejde. Et underligt og noget undervurderet forhold, når den uomtvistelige kendsgerning tages i betragtning, at flertallet af alle officerer før eller siden havner i et administrativt job.

Hvis søværnet ikke tilbyder VUT I-officeren anden tjeneste end sejlende tjeneste inden start på en VUT II står den enkelte og forsvaret meget dårligt rustet til at træffe beslutning om hvorvidt officeren er bredt anvendelig eller ej.

Officeren deltager kun via sin ønskeseddel i hele processen omkring tilrettelæggelsen af en karriere, der kan føre frem til en VUT II. Hver eskadre planlægger tilsyneladende på, at alle officerer skal være eskadreachef eller eskadreteknikofficerer, en planlægning, der i sagens natur forekommer mildest talt urealistisk og uden hensyntagen til søværnets behov for besættelse af poster, der kræver specielle uddannelser. Princippet om at alle skal være generalister gør, at mange officerer føler sig kasserede, når de ikke ser andre muligheder for karriere end en specialisering.

Officeren er velvidende om, at han har et medansvar for tilrettelæggelsen af egen karriere, men er ved at "låse" sig til en eskadre reelt afskåret fra andet end valget af eskadre. Viden om medansvar bærer ved til bålet, når en officer efter nogle år i en eskadre indser, at fremtiden for den pågældende sandsynligvis ligger i en specialisering. Mange vil måske føle, at den mang-

lende "succes" alene skyldes forhold, der kan lægges dem selv til last.

KAPITEL III PERSONELFORVALTNING

Personelforvaltning i praksis

Det normale udviklingsforløb

Efter at FKO BST P.400-1 er blevet implementeret, er det nødvendigt at se, hvorledes denne bestemmelse egentlig forvaltes af såvel niveau II, som niveau III myndighederne.

Forfatterne har valgt at skitsere, hvorledes bestemmelsen forvaltes i 2. eskadre, og herfra generalisere proceduren og bruge denne model for personelforvaltningen, idet proceduren i 2. eskadre indeholder alle elementer nævnt i P.400-1.

Modellen vil herefter blive analyseret, og generelle problemområder vil blive fremdraget til senere behandling i opgaven.

Som ovenfor nævnt har SOK det overordnede ansvar for, at principperne i P.400-1 efterleves f.s.v.a. de officerer, som denne opgave beskæftiger sig med, således at de beskrevne mål opfyldes.

Når en officer har afsluttet tilfredsstillende VUT-I-uddannelse, er det SOK, der foretager udstikning til søværnets eskadrer. Denne udstikning sker på baggrund af først og fremmest søværnets behov, samt med den regel, at officeren skal gøre tjeneste i den eskadre han kom fra, da han indtrådte på VUT-uddannelsen. Denne regel er da også blevet fulgt indtil dato. Dog kan der forekomme undtagelser, hvis officeren af tungtvejende, evt. familiemæssige, årsager ikke ser sig i stand til at modtage sin udstikning, men som sagt er dette absolut undtagelsen.

Udstikningen følger som nævnt søværnets behov, og dette behov gøres op på baggrund af en prioritering af søværnets opgaver, som bliver foretaget af FKO.

SOK har indført egne overordnede planer for anvendelsen af en officer, idet han bliver tilkommanderet en eskadre for en periode af min. 6 års varighed. Dog med den undtagelse, at officerer som regel ikke tilkommanderes 1. eskadre for mere end en 2 års periode, hvorefter han bliver overført til en af de øvrige

eskadrer. Til disse overordnede planer hører også, at en VUT-I uddannet officer fortrinsvis skal tilkommanderes sejlene stillinger jvf. P.400-I, idet disse normalt regnes for de fysisk mest krævende.

Når officeren er tilkommanderet en eskadre, lægger SOK samtidig al administration og udvikling af officeren over til den underlagte PMY, og i dette tilfælde altså 2. eskadre. Dog er det således, at SOK til stadighed har ansvaret for løsningen af søværnets opgaver, og ifølge prioriteringen af disse, kan SOK i nogle tilfælde, gå ind og fratage en eskadre en eller flere af sine tilkommanderede officerer til overflytning til en højere prioriteret opgave i en anden eskadre. Dette gøres enten individbestemt, eller udvælgelsen overlades til afgivende eskadre.

PMY har altså efter SOKs udstikning fuld råderet over officeren inden for eskadren, når blot de opgaver SOK har prioriteret for eskadren løses. Eskadren administrerer officeren efter sin fortolkning af P.400-I, samt ifølge nogle retningslinier, der på årlige to-dages seminarer doseres fra SOK til eskadrene. Selve politikken i den enkelte eskadre fastlægges herefter af eskadre-operationsofficeren, personelofficeren ved eskadren og eskadrechefen i samråd. I praksis er det dog først- og sidstnævnte, der forvalter officerer af O-linien. Dette er også tilfældet ved 2. eskadre.

Som hovedregel bliver en tilkommanderet officer i 2. eskadre udstukket til en af følgende stillinger, der hører til det nederste niveau af eskadrens "højere leder-niveau" stillinger .

- 2. operationsofficer i korvet
- 2. våbenofficer i korvet
- Næstkommanderende i STANDARD FLEX-enhed
- Modulofticer på STANDARD FLEX-modul, f.eks. ASW-officer.

Udstikningen foretages ud fra officerens egne ønsker, således at den officer med det bedst gennemførte Taktisk-divisionsofficers-

kursus først får sine ønsker opfyldt. Ved udstikningen får officeren udleveret en tjenesteplan for sin kommende tjeneste i eskadren.

Efter min. et års tjeneste i ovennævnte stillinger, vurderer eskadren om officeren er egnet til at rykke et niveau op inden for "højere niveau". Disse stillinger omfatter chef STANDARD FLEX-enhed eller divisionsofficer i korvet, idet chefstillingen dog regnes for at tilhøre et niveau lidt højere end stillingen som divisionsofficer.

Vurderingen foretages på baggrund af den gennemførte tjeneste, dels som denne er nedfældet i FORPUBS, medens officeren har været tilkommanderet eskadren, og dels det generelle indtryk eskadren har af officeren. Hvis eskadren finder det nødvendigt, kan den inddrage tidligere afgivne FORPUBS i vurderingen. I så fald sker dette i samråd med SOK.

Hvis officeren efter tjeneste som næstkommanderende i en STANDARD FLEX-enhed vurderes som værende et chefsemne, meddeles dette til SOK, hvorefter officeren overgår til at være chefelev, og efter bestået chefprøve, bliver han chef. Hvis officeren ikke er egnet, eller ikke ønsker at blive chef, overføres han til en af de øvrige stillinger i det laveste niveau.

Ligeledes gælder, at hvis en 2. divisionsofficer ikke er interesseret i at blive divisionsofficer, eller ikke vurderes egnet, overføres han til anden ligeværdig stilling.

I disse sidste tilfælde ændres den udgivne karriereplan for officeren tilsvarende, idet det jo fra starten er forudsat, at officeren vil avancere til stadig højere niveauer inden for "højere lederniveau" i sin udvikling. Ændring af karriereplanen forekommer ofte ved et pludseligt ændret behov i eskadren.

I tilfælde hvor officeren eller eskadren finder, at der ikke findes stillinger inden for eskadren, der passer til officerens evner, ønsker eller udviklingsmuligheder, kan en eller begge parter rette henvendelse til SOK om overflytning til anden eskadre, eller til stillinger med andet indhold. SOK fungerer i denne forbindelse som en slags konsulent mellem officeren, afgivende og modtagende PMY, idet der tages hensyn til de faktorer, nævnt i P.400-1. Hvor løsningen af søværnets opgaver jo er det højst prioriterede.

I tilslutning til karriereplanlægningen ved 2. eskadre kan nævnes, at eskadrene på eget initiativ kan lave udvekslingsordninger eskadrene imellem - når blot SOK holdes underrettet om ordningerne.

Et aktuelt eksempel herpå er, at 4. eskadre har mulighed for at "afsætte" officerer til 2. eskadre, som et led i en evt. udvikling af officeren.

Sammenfatning

Som det ses af det ovenfor beskrevne, forvaltes og udvikles officeren af PMY, d.v.s. meget tæt på den egentlige tjeneste. Man udvikler og uddanner inden for eskadrens ansvarsområde alene, og i enkelte tilfælde tages officeren ud og videregives til en anden PMY, der så skal udvikle officeren bedst muligt. Den viden, som ovenfor er kaldt "det generelle indtryk" eskadren har af officeren, er en viden, der ikke er nedskrevet noget sted, men som eskadrechefen og eskadreoperationsofficeren deler evt. sammen med SOK.

Under hele den periode hvor SOK har overladt forvaltningen af en officer til en eskadre, er kontakten mellem SOK og officeren begrænset til de ønsker, som officeren nævner i FORPUBS, samt den evt. afgivne ønskeseddel som P.400-1 åbner mulighed for. Kun i tilfælde af, at enten eskadren eller officeren selv retter henvendelse til SOK, bliver niveau II PMY inddraget. SOK varetager jo sin personelforvaltning gennem de ovenfor omtalte seminarer, hvor retningslinierne udstikkes og evt. enkeltpersoners udvikling berøres.

D.v.s. selve udviklingen af en officer foregår i praksis mellem eskadreoperationsofficeren og den enkelte officer, idet det jo er eskadreoperationsofficeren, der har overblikket, i alt fald inden for eskadren, over de muligheder officeren har, henset til dennes behov og evner. Udvikling herudover varetages så mellem officeren og SOK, men stadig gennem eskadren, der er officerens PMY.

Udvælgelse generelt

Bedømmelsesrådenes virke

Efter en tilfredsstillende tjeneste på dette lidt højere niveau og min. 6 år efter afslutning af VUT-I, kan officeren søge VUT-II, hvor officeren efter påtegning fra både eskadren og SOK, bliver endeligt udvalgt til gennemgang af uddannelsen. Denne udvælgelse foretages ifølge bestemmelsen (P-400-1) af FKO på baggrund af udtalelser fra det værnsspecifikke bedømmelsesråd.

Bedømmelsesrådene henhører direkte under Forsvarschefen, der har fastsat retningslinierne for rådene i et specielt Forsvarschefsdirektiv, der ikke er normalt tilgængeligt. Det øvrige bestemmelsesgrundlag findes i Kundgørelse for Forsvaret B.4-28.

Rådernes sammensætning

Det værnsspecifikke bedømmelsesråd, som består af fire medlemmer, bedømmer officerer på laveste og højere niveau. Rådets formand (SVN) er en officer (kommandør), udpeget af Forsvarsministeren. Herudover udpeger Forsvarschefen en ledelsesrepræsentant blandt kommandør eller kommandørkaptajn, og endelig indgår formanden plus næstformanden for de berørte organisationer.

Officerer over højere niveau, (højeste plus chefniveau) bedømmes af et værnssfælles bedømmelsesråd, der også består af fire medlemmer. Også her er udpeget Forsvarsministeren formanden, der er kommandør/oberst.

Forsvarschefen udpeger herudover to kommandører/oberster, og endelig indgår formanden for den berørte personelorganisation. Udpegningen til bedømmelsesrådene gælder normalt for en periode på fire år.

Bedømmelsesrådets funktioner

Bedømmelsesrådene afgiver udtalelse til Forsvarschefen til brug ved dennes indstilling til Forsvarsministeriet om udnævnelser, samt til brug ved optagelse på videreuddannelser, der for officerer af linien kvalificerer til tjeneste på højeste funktionsniveau.

Rådene skal - uafhængigt af forfremmelseskonzunkturene -

alene vurdere personellens egnethed til anvendelse på et højere niveau og til udnævnelse til højere grader, under iagttagelse af overordnede principper anført i Lov om forsvarets Personel. Rådene må ved behandling af de foreliggende personer ikke være bekendt med Forsvarschefens stillingtagen til disse.

Bedømmelsen

Rådene sammentræder efter Forsvarschefens nærmere bestemmelse og vurderer det personel, der af Forsvarschefen ønskes behandlet. Rådene kan endvidere sammenkaldes efter anmodning fra Forsvarsministeriet.

Som nævnt i afsnittet om bedømmelsesrådenes funktioner, skal rådene udtrykke den bedømtes egnethed. Denne egnethed skal udtrykkes ved en af følgende betegnelser :

- I særlig grad egnet.
- Meget egnet.
- Egnet.
- Ikke egnet.

Såfremt den bedømtes egnethed ikke er afklaret, så en af de anførte betegnelser kan anføres, anføres "Uafklaret", idet den nærmere begrundelse herfor kan anføres i karakteristikken. Betegnelsen "Uafklaret" bør normalt ikke anvendes ved vurderingen af personel, der har forrettet tjeneste i graden i fire år eller længere.

Der foretages ikke afstemning i rådene og i tilfælde af uenighed skal enkeltstandpunkterne anføres særskilt i den afgivne udtalelse.

Medlemmeme i rådene har tavshedspligt og denne pligt ophører ikke ved udtræden af rådet.

Sammenfatning af bedømmelsesrådenes virke

Aspekterne omkring bedømmelsesrådene kan kortfattet opsummeres som følger:

- Der findes både et værnsfælles og et værnsspecifikt Bedømmelsesråd.
- Kundgørelse for Forsvaret B.4-28, udgør, sammen med et forsvarschefdirektiv, bestemmelsesgrundlaget.
- Rådene afgiver udtalelse til Forsvarschefen til brug ved dennes indstilling til Forsvarsministeren om udnævnelser, samt til brug ved optagelse på videreuddannelser.
- Rådene, der består af fire medlemmer skal, uafhængigt af forfremmelseskonzunkturene, alene vurdere personellet's egnethed.

Sammenfatning af udvælgelse

Det er som anført FKO, der foretager udvælgelsen af de officerer, der skal gennemgå VUT II. I praksis sker udvælgelsen i samråd med SOK. FKO foretager udvælgelsen sammen med SOK på baggrund af bedømmelsesrådenes udtalelser. Udtalelserne er igen baseret på de afgivne FORPUBS.

Konklusion

Det er altså de afgivne FORPUBS med eskadrenes påtegninger, som ligger til grund for den egentlige udvælgelse til VUT II - man må formode at eskadrens "generelle indtryk" af officeren indføres under påtegninger, ligesom SOK evt. kan gøre sine påtegninger.

Hvorfor FKO foretager udvælgelsen i samråd med SOK kan forklares med, at SOK formodes at have et større indtryk af, hvilke kvalifikationer man lægger vægt på hos officerer på chefniveauet.

Hvorvidt andre "relevante" ting så som vandel og andet inddrages i udvælgelseskriterierne er ikke forfatterne bekendt, men idet udvælgelsen foretages ud fra et overordnet skøn med baggrund i Lov om Forsvarets Personel, kan man ikke fuldstændigt udelukke dette.

Generelt kan det konkluderes, at det materiale officeren udvælges på, er de afgivne FORPUBS og jo større og bredere

bedømmelsesmaterialet er - jo bedre grundlag kan udvælgelsen foretages på.

Endvidere bliver det her endnu tydeligere, at det er eskadrenes udviklingsplaner, der er rådene. Enten passer officeren ikke ind i de eksisterende planer, eller også gør han. Planen kan justeres undervejs alt efter om officeren skal være chef eller ej. Men det ligger lidt småt med visioner om fremtiden, som den tegner sig for officeren efter de seks år hos en eskadre.

Den kendsgerning, at VUT II oftest fører til et skrivebordsjob tages der overhovedet ikke hensyn til under tilrettelæggelsen af et tjenesteforløb ved en eskadre. Det kan undre, hvorledes de afgivne bedømmelser inden for en periode af 6 år med praktisk sejlene tjeneste, overhovedet kan danne grundlag for en beslutning om hvorvidt en officer er egnet til at sidde ved skrivebord eller ej.

De udviklingsvilkår, der stilles til rådighed ligger fjernt fra den kommende virkelighed, som opleves efter VUT II. Hele tilrettelæggelsen af officerens tjenesteforløb hos en eskadre er stort set opgave- og eskadreorienteret, og ikke individorienteret. En del af forklaringen på dette forhold skyldes utvivlsomt den generelle mangel på officerer, men også en indgroet holdning og tiltro til, at arbejdet ved en stab eller andet administrativt ikke bliver aktuelt for den enkelte.

De fleste unge officerer kan ikke i deres vildeste fantasi forestille sig bag et skrivebord og arbejder selvklaart ikke frem mod det.

Drømmen om at kunne sætte foden på "egen bro" eller i "eget kontrolrum" styrer ønskerne om tjeneste. Eskadreplanerne bygger hen imod at opfylde officerernes ambitioner uden særlig hensyntagen til virkeligheden om skrivebordet, der står og venter på over halvdelen af de nyuddannede VUT II-officerer.

SOK lader, ved at lade PMY køre sit eget selvfikserende system, tilsyneladende stå til. Man blander sig kun hvis man mangler folk til at fylde huller rundt om i systemet, ellers kan eskadrene regne med at have officeren i 6 år. Den barske sandhed om det ventende skrivebordsjob bliver der ikke ligefrem annonceret med.

KAPITEL IV: FORSVARETS PERSONELUDVIKLINGS- OG BEDØMMELSESSYSTEM (FORPUBS)

FORPUBS

Baggrund for FORPUBS

At udarbejde et system, der lader sig anvende tilfredsstillende i forhold til alt og alle, er umuligt. I gamle dage har vel en subjektiv individuel og personafhængig mundtlig bedømmelse fundet sted. Denne metode var til glæde for de få, der blev forfremmet, og til ærgrelse for de andre.

I 1970'erne blev det klart her i landet, at en bedømmelse i sig selv ikke længere var nok. En vurdering af udviklingsmulighederne var nødvendige på en progressiv arbejdsplads.

Det nuværende system, FORPUBS, har selvfølgelig nogle bestemmelser, der tydeligt fortæller, hvorledes det skal forvaltes, så man kan sikre sig så stor ensartethed som muligt. FORPUBS dækker både bedømmelse og udvikling, og bygger på både tale og skrift mellem chefen og den ansatte. Bestemmelserne for FORPUBS er anført i FKO.BST.P.400-1, og hovedtrækkene er som følger:

Bedømmelse

Personen, der skal bedømme medarbejderen, skal som hovedregel være dennes nærmeste foresatte chef.

Bedømmelsen må kun omfatte den tjenesteperiode, der ligger efter den sidst afgivne bedømmelse og skal som hovedregel afgives hvert andet år, med mindre der er afgivet bedømmelse indenfor de seneste seks måneder. Desuden afgives bedømmelse i følgende tilfælde, medmindre bedømmelse er afgivet indenfor de seneste tre måneder:

- Chefskifte
- Skift af tjenestested
- Indstilling om udnævnelse

- Ansøgning om:

a. optagelse på skoler, og

b. forsættelse/tjenesteændring til anden personelmyndighed eller andet værn/korps

- Hjemsendelse, samt

- Når særlige forhold gør sig gældende.

For tjenesteperioder under 3 måneders varighed afgives normalt ikke personelbedømmelser. Når en personelbedømmelse er afgivet, skal den sendes til opbevarende myndighed, således at den er dem i hænde snarest belejligt, og som hovedregel indenfor en måned efter udløbet af den gældende bedømmelsesperiode.

For at give et overblik over hvilke af medarbejderens ressourcer, der bliver behandlet i bedømmelsen, vil vi her liste dem op:

- analytiske anlæg	- fantasi
- initiativ	- udtryksevne
- dømmekraft	- faglig viden
- handlekraft	- faglige færdigheder
- ansvarsfølelse	- modstandskraft
- lederevner	- pædagogiske anlæg
- orden	- planlægning
- personlig adfærd	- delegering
- helbredstilstand	- samarbejde

Endvidere skal der under bedømmelsen vurderes eventuelle andre funktioner som medarbejderen bestrider, hans forhold til "nydelsesmidler", og der skal tages stilling til hans egnethed i den nuværende funktion, i anden funktion og på højere funktionsniveau. Med hensyn til egnethed, skal det være en sammenfatning af de foregående fremkomne indtryk, således at man kan danne sig et hurtigt overblik over den pågældende medarbejder. Endelig påføres medarbejderens ønsker om uddannelse og tjeneste, og på baggrund af dette materiale samt vurderingen af medarbejderens tjeneste, skal bedømmeren anføre sin vurdering-/anbefaling af fremtidig uddannelse og anvendelse.

Personelsamtaler

For at klarlægge medarbejderens fremtidige funktionsvilkår og udviklingsbehov, er det daglige samarbejde og jævnlige samtaler mellem medarbejderen og chefen af væsentlig betydning, og som det påpeges i bestemmelserne, skal man stedse være opmærksom på dette. De nedenfor nævnte personelsamtaler kan ikke erstatte disse daglige relationer/samtaler.

Formålet med personelsamtalen er, under lidt mere "formelle" former, at få klarlagt både medarbejderens og dennes foresattes tanker om forhold af betydning for det daglige samarbejde, herunder medarbejderens fremtidige tjeneste generelt.

Chefen skal give medarbejderen et indtryk af, hvorledes tjenesten vurderes, og samtalen skal danne grundlag for en vejledning af medarbejderen om muligheder for uddannelse og anvendelse. Disse områder skal endvidere anvendes til at udfylde den førnævnte del af bedømmelsen omhandlende medarbejderens ønsker om uddannelse og fremtidig tjeneste.

Det skal understreges, at bedømmeren ikke kan afgøre medarbejderens muligheder for udnævnelse. Der skal, jvf. bestemmelserne, gennemføres personelsamtale i følgende tilfælde:

- I forbindelse med afgivelse af personelbedømmelser.
- Ved en medarbejders tiltrædelse.
- Når nærmeste foresatte chef anser det for nødvendigt eller

hensigtsmæssigt, samt når en medarbejder ønsker det.

I bestemmelsens afslutning er der nævnt eksempler på emner, der kan inddrages i samtalen, og som i forbindelse med omhyggelig forberedelse fra såvel medarbejders, som bedømmers side kan forøge samtalens værdi:

- Gennemgang af arbejdsopgaver og tjenestefunktioner.
- Klarlæggelse af arbejdsvilkår.
- Opnåede resultater.
- Tjenstlige og personlige forhold, der har haft indflydelse på opnåede resultater.
- Udvidelse eller begrænsninger af arbejdsopgaver.
- Behov for og ønsker om uddannelse og fremtidig tjeneste.
- Chefens vurdering af medarbejderens udviklingsmuligheder.

Sammenfatning

En opsummering af bestemmelseskompleksets hovedtræk kan gøres med følgende punkter:

- FKOBST P.400-1 beskriver udførligt, hvordan FORPUBS skal anvendes (i teorien).
- Perioden mellem bedømmelserne er ligeledes beskrevet utvetydigt.
- Samtaleterminerne er minimumskrav.
- FORPUBS dækker både bedømmelse og udvikling, og bygger på både tale og skrift mellem chefen og den ansatte.

- Den enkelte officer har muligheder for at fremkomme med ønsker om uddannelse og tjeneste gennem FORPUBS.

Forsvarets Center for Lederskab's rolle i forbindelse med udvælgelse af officerer til højeste niveau

FCL's rolle

Som beskrevet anvendes FORPUBS blandt andet som grundlag for beslutninger om advancement. Et evt. advancement indeholder, som bekendt, en masse forskellige faktorer, og i vor tid med tegning af lederprofiler, medarbejdertests o.s.v., fandt vi det helt naturligt, at undersøge FCL's rolle i beslutningsfasen.

For at få klarlagt, hvorledes FCL eventuelt var involveret i udvælgelsen af officerer til højeste niveau, kontaktede vi afdelingschef J.P.Madsen, FCL.

Afdelingschefen blev spurgt om FCL's rolle set i relation til udvælgelse til højeste niveau. Vi fik at vide, at FCL ikke var indblandet i udvælgelsen overhovedet, bortset fra at man i.f.m. udtagelse til gennemgang af Officersgrunduddannelsen (OGU) anførte et såkaldt prognosetal på udtalelsesrapporten. Tallet angiver, hvor langt i det militære rangsystem, FCL anser det for realistisk, at den pågældende OGU-ansøger kan nå.

FCL har i høj grad deltaget i udformningen af FORPUBS-systemet, og efter bestemmelserne er det alene ud fra FORPUBS, at bedømmelsesrådet skal træffe sine beslutninger. Afdelingschefen tilsendte os en kopi af en undersøgelse med titlen: "FORPUBS anvendelighed til udtagelse af ledere til chefniveau".

Undersøgelsesrapporten tager sit udgangspunkt i følgende to spørgsmål:

1. Indeholder bedømmelsesdelen af FORPUBS tilstrækkelig og entydig information til, at uafhængige bedømmere uden anden information, kan danne sig en mening om, hvilke personer i en gruppe bedømte, der kan forventes udnævnt og

2. Er de beslutninger, der faktisk træffes, i overensstemmelse med de uafhængige bedømmeres vurdering, eller synes de påvirket af andre faktorer?

Undersøgelsens metode

Med henblik på undersøgelsen fik FCL udleveret 30 sæt personelbedømmelser for 10 officerer fra hvert værn, dækkende samtlige udfærdigede FORPUBS til og med major/orlogskaptajngraden.

De 30 sæt bedømmelser var fordelt på officerer, der dels er, og dels ikke vil, blive udnævnt til oberstløjtnant/kommandørkaptajn. FCL blev ikke gjort bekendt med fordelingen på de to kategorier.

Papirerne udleveredes i kopi med enhver dato- og personidentifikation fjernet. Derefter analyserede tre militærpsykologer, uafhængigt af hinanden, de 30 cases og inddelte dem i 3 kategorier:

- a. Personer, der vurderes udnævnt.
- b. Personer, der vurderes ikke udnævnt.
- c. Personer, om hvilke man var i tvivl.

Efter første runde samledes de tre psykologer og drøftede de tilfælde som man havde vurderet forskelligt, med henblik på at opstille en fælles liste. Kunne man ikke blive enige blev personen anbragt i kategori c.

FCL's vurdering blev derefter sammenlignet med de faktiske udfald. Dette skete ved et møde mellem FCL og Forsvarskommandoens personelstabs forvaltningsafdeling for officerer (PO), hvor PO medbragte detailoplysninger om de enkelte officerer.

Undersøgelsens resultat

Undersøgelsen viste, at der var hel eller delvis overensstemmelse i 27 af de 30 tilfælde. Man diskuterede afvigelserne og den konklusion, der fremkom i denne forbindelse, var at

informationsgrundlaget var tilstede, men at FCL ud fra sine forudsætninger har tolket mere forsigtigt end bedømmelsesrådene.

FCL's konklusion på undersøgelsen

Selv om materialet var begrænset, tillod FCL sig at konkludere:

- at bedømmelsesdelen af FORPUBS indeholder tilstrækkeligt med information til at kunne danne grundlag for en beslutning om udnævnelse til oberstløjtnant/kommandørkaptajn eller ej, og
- de beslutninger, der træffes, er i almindelighed i overensstemmelse med bedømmelserne.

Undersøgelsen har således bekræftet FORPUBS anvendelighed til udvælgelse af ledere til chefniveau. Chefen for FCL tilbød, uafhængig af psykologerne, men på grundlag af samme materiale, at foretage en tilsvarende undersøgelse. Han opnåede hel eller delvis overensstemmelse i 28 ud af 30 tilfælde. Undersøgelsen konkluderer, at oplysningerne i FORPUBS er tilstrækkelig informative og tilstrækkeligt entydige til, at uafhængige ikke-officerer samt en erfaren officer i mere end 90 % af alle tilfælde, på grundlag af FORPUBS alene og uden yderligere kendskab til de bedømte nåede til en konklusion, der var i overensstemmelse med den faktiske beslutning.

Forfatternes kommentarer til FCLs undersøgelse

Hele undersøgelsen gik rent faktisk ud på at undersøge, om der var overensstemmelse mellem FCLs og FKO tolkning af FORPUBS. Det er i og for sig ikke særligt overraskende, at man når til stort set samme resultat, taget i betragtning hvor klare retningslinier, der gælder for FORPUBS-systemet.

Det er værd at hæfte sig ved, at man ikke på noget tidspunkt har foretaget en undersøgelse af dueligheden af de ledere, der er udpeget ved hjælp af FORPUBS.

Afdelingschefen blev spurgt om FCL ikke, som rådgiver for det øvrige forsvar i organisatoriske sammenhænge, havde ambition om at medvirke aktivt i.f.m. lederudvælgelse til højeste niveau.

J.P.Madsen gav i sit svar udtryk for, at når FCL ofte bistår forsvarrets tjenestesteder med løsning af f.eks. samarbejdsproblemer, vil en chef måske tøve med at hidkalde eksperthjælp fra FCL, hvis chefen senere i.f.m. ansøgning om videreuddannelse, kunne komme i berøring med de samme personer fra FCL. Hvis FCL skal involveres i lederuddannelsen, vil det kræve at forsvaret generelt, eller til den enkelte stilling, beskriver en lederprofil, der kan testes. Dette skønnes at være helt eller delvist i uoverensstemmelse med det generelle krav om officerens brede anvendelighed.

Sammenfatning

FCLs rolle i.f.m. udvælgelse af officerer til højeste niveau kan kortfattet opsummeres som følger:

- FORPUBS anses af FCL som værende et tilstrækkeligt grundlag for beslutninger om avancement.
- FCL angiver ved et prognosetal på undersøgelsesrapporten i.f.m. udvælgelse til OGU-uddannelse hvor højt man påregner, at ansøgeren vil kunne nå i det militære hierarki.
- FCL er ved undersøgelse af 30 sæt personelbedømmelser, repræsenteret ved 10 bedømmelser fra hvert af de tre værn, fremkommet med tilnærmelsesvis samme resultat som bedømmelsesrådene.
- Eftersom FCL og bedømmelsesrådene når samme resultat, tillader FCL sig at konkludere at FORPUBS-systemet indeholder tilstrækkeligt med information til at kunne danne grundlag for beslutning om udnævnelse eller ej.

Analyse og vurdering af FORPUBS

Formålet med FORPUBS

Er FORPUBS tilstrækkeligt til udvikling og udvælgelse af ledere til højeste niveau? Dette spørgsmål søges besvaret gennem

efterfølgende analyse og vurdering.

Meningerne om og holdningerne til FORPUBS er utallige og spørgsmål som:

- Hvad skal al den personeludvikling og udvælgelse til for?
- Er en bedømmelse ikke nok i sig selv?

går igen og igen, når man taler om FORPUBS. Svarerne er entydige, for i forsvaret, som i alle andre organisationer, opnås et bedre produkt, når en udvikling finder sted. Dette bedre produkt, der er resultatet af denne store udviklingscirkel, er det optimale og klare mål for forsvaret.

For den ansatte vil udviklingen i sig selv være frugtbar. Større arbejdsglæde, mulighed for individuel karriereplanlægning og ikke mindst større personlig tilfredsstillelse, er blot få af mange fordele. Selv den mindste forøgelse af tilfredshed blandt de ansatte vil gavne forsvaret, og dermed er der gang i den gode cirkel, hvor fordelene bider sig selv i halen.

Fremtiden

I de kommende år vil systemet få stor betydning i forbindelse med vores nye (gamle) personel-og uddannelsesstruktur. Som vi alle ved, er der få videreuddannede officerer og derfor er det som tidligere nævnt, utroligt vigtigt at være i besiddelse af et system til udvikling og udvælgelse af de ansatte, der reelt besidder de bedste muligheder.

Bedømmelse/Udvikling

Nu er det ikke blot videreuddannede officerer, forsvaret har brug for, men selvfølgelig gælder samme udviklingsfordele for alle personalekategorier. For alle de ansatte kan da spørgsmålet stilles:

- Hvordan udvikles?

Som svar herpå må tages udgangspunkt i selve bedømmelsen. Vi mener helt klart, at der er en sammenhæng. Ingen har vel set en

ko danse tango? Nej! Men at udvikle et enkelt trin kunne være en mulighed, hvis man har bedømt den til at kunne gå.

FORPUBS indeholder da også, som beskrevet, både en bedømmelses- og en udviklingsdel, hvor bedømmelsen danner grundlaget. Med Maslows behovspyramide i erindring kan man tale om en udviklingspyramide. For at komme opad i pyramiden, må det stadie man befinder sig på være i orden. God bedømmelse lover gode udviklingsmuligheder. God udvikling giver til gengæld god bedømmelse.

Er det for eksempel den forestående uddannelse af et hold værnepligtige, vil det for den pågældende chef, være funktionsudviklingen af den nyudnævnte næstkommanderende, der indledningsvis er mest interessant. For næstkommanderende kan der, afhængig af ambitioner, være andre udviklingsformer af større interesse, f.eks. personlig eller menneskelig udvikling.

Er det karrieren og set med forsvarets øjne udvælgelsen af officerer til videreuddannelse og dermed højere niveauer, der er interessant, er det klart den faglige udvikling, der sættes fokus på. Den personlige udvikling vil imidlertid altid være vigtig for alle parter i FORPUBS, fordi den ansatte som person skal være i konstant udvikling for at gøre tjenstlig udvikling mulig. Et system, der bidrager til en samlet udvikling, vil opfattes positivt, give større tilfredshed og udnytte personelressourcerne.

Tiltrædelse

Som nævnt i beskrivelsen af FORPUBS er det umuligt at udarbejde et system, der lader sig anvende optimalt i alle henseender, men med FORPUBS har vi i forsvaret fundamentet, der kan muliggøre bygningen af udviklingspyramiden.

Allerede i tiltrædelsessamtalen lægges grunden for det samarbejde, der senere skal muliggøre den ansattes vej i denne udviklingspyramide.

I denne første samtale skal det for chefen klarlægges, hvilke funktionsbetingelser den ansatte har, og chefen skal for den ansatte klarlægge hvilke funktionsvilkår, der kan tilbydes ham/hende. En ny næstkommanderende på et skib fortæller f.eks. at han trives bedst, hvis han får mulighed for at arbejde med uddannelsen i praksis og "har nok at rive i". Det betyder

mindre for ham, hvornår han holder fri. Papirarbejde har ikke hans store interesse, men han vil dog gøre et forsøg. Til gengæld fortæller chefen ham, at funktionen kræver en del papirarbejde, at der er "nok at rive i", og at arbejdstider ikke altid er forudsigelige på trods af moderne krav om planlægning på området. Samarbejdet er etableret allerede ved denne tiltrædelsessamtale, og begge parter kender hinandens udgangspunkt.

Opfølgning

I opfølgningssamtalen skal der gøres status, dels bedømmelsesmæssigt, dels udviklingsmæssigt. Funktionsbetingelser og vilkår skal påny drøftes, og samarbejdet om at tilpasse disse til hinanden skal i øvrigt til stadighed finde sted. En opnået funktionsudvikling kan allerede ved denne samtale have ændret den ansattes betingelser.

Chefen kan f.eks. angive, at næstkommanderende forestår den daglige, praktiske uddannelse meget tilfredsstillende. Knap så godt går det med den langsigtede planlægning. Øvelseslisterne er anvendelige, men bærer præg af hast og måske sjusk. Ulysten til papirarbejde fornægter sig ikke, alligevel er der fremgang at spore og resultaterne bliver stadig bedre.

Næstkommanderende kan på sin side berette, at han nu føler sig bedre rustet til de daglige rutineopgaver, og at han ønsker at beherske papirarbejdet noget bedre.

Chef og næstkommanderende har her et næsten klassisk problem at arbejde med, eller rettere at arbejde sammen om. Ved hyppige samtaler - for udvikling kommer ikke af formelle samtaler og "fikse" skemaer alene - har de to mulighed for i stadig større udstrækning at vænne næstkommanderende til "papirbjergene". At give ham en rutine i funktionen så han bliver god til sit job, men også give ham en forståelse for, at planlægning på papir er nødvendig.

Doceret i passende mængder af chefen og med en passende imødekommenhed hos næstkommanderende, vil det give mulighed for, ikke bare forståelse for, men også lyst til papirets muligheder fra næstkommanderendes side. Han udvikles! I mellemtiden har han måske stiftet familie, og det vil ændre på hans opfattelse af tilfældige arbejdstider. Også det kan, og skal,

chefen tage hensyn til i den udstrækning funktionen gør det muligt.

Udvikling

Endelig afholdes en udviklingssamtale mindst en gang om året, og altid i forbindelse med den skriftlige del af FORPUBS, der stadig udfærdiges mindst hvert andet år. Til samtalen kræves et forarbejde fra begge parter side, idet skemaet skal udfyldes af den ansatte. Chefen skal på sin side gøre sig klart, hvad den ansatte måtte ønske at tale om.

Chefens bedømmelse vil i ovennævnte eks. angive næstkommanderendes funktionsudvikling og hans personlige udvikling som værende gode, så hans bedømmelse bliver god. Hans fremsatte ønsker om forsat tjeneste som næstkommanderende, og ønsker om senere uddannelser vil afkræve chefen en vurdering af udviklingsmuligheder.

Chefen vil i eksemplet måske anbefale den ønskede tjeneste, med henblik på yderligere udvikling og anføre, at næstkommanderende er i god udvikling vedrørende papirarbejdet; den faglige udvikling er igang! Videre skal chefen i det afsluttende punkt medtage øvrige forhold, der kan beskrive udviklingsmuligheder. Påtegninger fra chefens foresatte skal ligeledes beskrive den ansattes udviklingsmuligheder.

Konklusionsskema

Som afslutning på samtalen udfyldes et konklusionsskema, der på den måde fastholder samtalen. Indholdet kan bruges af både chefen og den ansatte og skemaet skal udfyldes i fællesskab. Senere skal det tages frem igen som udgangspunkt for en ny udviklingssamtale mellem de to, hvis de da stadig forretter tjeneste sammen.

Samarbejde

FORPUBS indeholder altså flere lag af udvikling. Det er et godt system, fordi det fordrer et samarbejde mellem chefen og den ansatte - ja, det ligefrem tvinger dem begge til at tage fat i den opgave, det er at få udviklet den ansatte bedst muligt.

Det er et godt værktøj, idet vejledningen er forklarende og for-

ståelig og understreger, at FORPUBS i høj grad er et system, der skal udvikle. At bedømmelsen i sig selv er noget sekundært, eller i hvert tilfælde blot det nødvendige grundlag for det væsentlige, nemlig udvikling af den ansatte.

Svagheder

Er der da slet ikke nogen svagheder ved systemet? Jo! Som vi vil fremlægge i det følgende, er der flere svagheder. Fælles for disse svagheder er dog, at det er brugerne, der endnu ikke synes at være "gearede" til systemet, endnu ikke synes at tillægge det stor nok betydning. Vi har vel alle prøvet at sidde i stolen den sidste dag og pludselig erkende, at det er vigtigt. Det er min tjeneste, det drejer sig om.

En af de store svagheder ved FORPUBS er chefernes mangel på uddannelse i brug af FORPUBS. Der findes faktisk flere muligheder for at blive uddannet i anvendelse af FORPUBS. På FCL-kursus i ledelsestaktik, der specielt henvender sig til førstegangschefer, indgår FORPUBS som emne i undervisningen. Endvidere tilbuddes et kursus på Forvaltningsskolen, hvor FCL er medarrangør.

Både uddannelse og vejledning er altså muligt. Imidlertid er der dog ikke automatik i, at uddannelsen rent faktisk finder sted.

Ligeledes er det op til den enkelte chef selv at afgøre, i hvor høj grad den administrative vejledning læses - og følges.

Vejledningen og uddannelsen i at bruge systemet vurderes at være god i sin form. Det springende punkt er manglende information om disse muligheder og dermed om systemet i sin helhed. Ved i højere grad at satse på uddannelse af også de helt unge chefer, kan opnås en accept af - og forståelse for, at forsvaret også lægger stor vægt på den udviklingsmæssige side af systemet. Et bedre salgsarbejde og dermed et bedre image vil gøre FORPUBS endnu mere anvendeligt som udviklingsværktøj og derigennem også som udvælgelsesredskab.

Tiden som ressource

En af de hyppigst hørte indvendinger fra chefer er det stor tidsforbrug som FORPUBS kræver, hvis anvendt rigtigt.

Undersøgelser foretaget af flyvevåbnet viser da også, at chefer

prioriterer som chefer jo skal gøre det i en tid med knaphed på alt.

Desværre bliver personalepleje ofte nedprioriteret til fordel for f.eks. administrative opgaver.

Skal den unge chef - og den ældre med for den sag skyld - vælge mellem enten at aflevere en befalet skrivelse til sin foresatte eller at give sig selv den fornødne - gode - tid til arbejdet med en enkelt ansat og dennes FORPUBS?. Med alt hvad dette indebærer, vælges ofte den nemme løsning. Den foresatte vil opdage et manglende svar og give påtale, hvorimod den ansatte i bedste fald intet opdager og sjældent giver svar på tiltale. Konsekvensen af dette er ligetil. FORPUBS nedprioriteres desværre alt for ofte, udviklingen af den ansatte kan godt finde sted, men den initieres og understøttes ikke af chefen i form af f.eks. tilpasning af funktionsbetingelser og -vilkår samt almindelig vejledning.

Endelig bliver den reelle udvikling og de muligheder, der måtte foreligge for et videre forløb, ikke gjort klart for hverken den ansatte eller forsvaret som organisation, hvis samtaler og skemaer bliver ofre for hastværk og/eller samlebåndsarbejde.

Chefers egen udvikling og karriere

Hvis FORPUBS som udviklingssystem opnår et godt image, og chefen i kraft af sin uddannelse og vejledning opnår en sådan rutine, at personalarbejdet glider let fra hånden, er meget nået. Det vil automatisk give chefen modet til at prioritere udvikling af de ansatte højere. Det kræver mod at fortælle en foresat, at det er nødvendigt at bruge tid på FORPUBS, fordi det trods alt er tidskrævende - og at fortælle dette i en sikker forvisning om, at den foresatte også ved, at den investerede tid kommer rigeligt tilbage i form af udviklede og tilfredse ansatte, der i sidste ende giver forsvaret et bedre produkt.

Så må flotte maskinskrevne indberetninger om sidste uges antal vabler i enheden kunne vente Der er faktisk mange indberetninger og rapporter, der efter vores mening kunne vente i forhold til arbejdet med FORPUBS.

Nu er der jo forskel på chefer, heldigvis da!!! Chefer selv er ikke alle nået lige langt, hvad angår udvikling. Nogle chefer er

tydeligt i karrieren, andre er det måske slet ikke; har måske aldrig været det - eller blev bedt om at holde op med at være det. Alle disse chefer har selv foresatte og er dermed også ansatte i FORPUBS-modellen.

Har en chef på egen krop følt, at netop FORPUBS var bussemanden, da karrieren gik i stå, kan det være svært for ham at forbinde systemet med noget positivt - med udvikling.

En typisk karrierechef kan på den anden side finde, at FORPUBS er glimrende. Det hører med til karrieren, at krydserne står de rigtige steder. En sådan chef vil desværre typisk nedprioritere udviklingsdelen af systemet. Og endelig er der chefen, der har hørt - i messen - om det at skrive på sig selv. Der er nok en del, der har følt på egen krop eller hørt om en skriftlig FORPUBS, der i højere grad fortalte noget om chefen end om den ansatte. Den historie har chefen også hørt og en deraf følgende frygt for at være ubehagelig ærlig er ikke ualmindelig. Systemet fejler stadig ikke noget. Det er os, der bruger det, der mangler uddannelse, tid og personlig udvikling.

Der må ikke i et sådant system være underforståede, uskrevne regler, der siger, at sætter du krydser sådan, og bruger du netop den vending sådan, ja så har du stemplet dig selv som idiot.

Konklusion

Vi har påpeget en række forhold, der desværre kan forhindre den optimale udnyttelse af FORPUBS. Først og fremmest en manglende uddannelse af chefer, hvilket jo ikke blot medfører en i praksis forkert anvendelse af systemet, men i høj grad også er med til, at systemets image stadig indeholder en stor arv fra den tid, hvor bedømmelse var nok.

Nye tider nye skikke. Det vil vel realistisk anskuet tage en rum tid, før også udviklingsdelen er endeligt accepteret af brugerne. Med en accept af systemet som personeludviklingsværktøj er meget dog nået og på den måde bliver FORPUBS også meget mere anvendelig som udvælgelsesredskab. Chefers manglende tid hører ikke op med at eksistere som begreb. Det er måske også blevet "in" at tale meget om den tid, der ikke er der! Hvis det også kan blive "in" at tale meget om den tid, der er blevet

brugt på personeludvikling, så er værktøjet lige ved hånden. Uddannelse, accept, tid og værktøj gør det ikke alene. Der skal også mod til. En chef skal turde bruge alle facetter i FORPUBS, og en chef skal turde bruge sig selv som menneske og som chef. En chef, der ingen holdninger tør have, og en chef, der gemmer sin menneskelige side bag tjenestemasken, kan have nok så mange værktøjer til sin hjælp. Værktøjet FORPUBS, vil da aldrig komme til sin ret, vil ikke blive brugt i den ånd hvor det er skabt.

Det er langt hen af vejen os selv, der skal "bruge" FORPUBS, bruge vores beføjelser og på den anden side også stille krav. At stille krav, det er også noget vi skal lære, at fortælle chefen, at han har glemt opfølgningssamtalen, eller at vi har fået nye funktionsbetingelser, når disse opstår.

Med baggrund i ovenstående er svaret på spørgsmålet om hvorvidt FORPUBS er tilstrækkeligt til udvikling og udvælgelse af officerer til højeste niveau: JA! Under forudsætning af at systemet optimeres gennem uddannelse og holdningsændringer. Uddannelsen skal ikke blot være et tilbud, men et decideret obligatorisk kursus. Endvidere skal der oprettes opfølgende kurser for derigennem at vedligeholde og udbygge forståelsen for FORPUBS.

Gennem denne uddannelse med tilhørende opfølgningskurser og erfaringsudvekslinger fremkommer den ønskede holdningsændring og accept helt automatisk.

KAPITEL V: AFSLUTNING OG ANBEFALING

Afslutning

Generelt

Forfatterne har gennem arbejdet med denne opgave fundet ud af, at hele udvælgelses- og udviklingsproblematikken er uhyre kompleks.

Bestemmelsesgrundlaget (P.400-1) lægger som tidligere nævnt

op til, at den enkelte officer har størst muligt indflydelse på egen karriere. I P.4Q0-1 bestemmes, at PMY skal udvikle den enkelte i stillinger på en sådan måde, at forsvaret får optimal udnyttelse af ressourcerne.

Udvælgelse til VUT II

Forfatterne rejser i indledningen til opgaven spørgsmålet om hvem der udvælger, og hvilke kriterier, der ligger til grund for udvælgelsen til VUT II.

FKO kræver ikke alene bred anvendelighed, men forventer også at man er i besiddelse af de skriftlige og analytiske færdigheder, der er nødvendige for at gennemgå VUT II. Disse forventninger er ikke forenelige med det faktum, at de 6 år mellem VUT I og VUT II primært forløber med sejlene tjeneste.

Officeren præsenteres ikke på noget tidspunkt for en karriereplan, der målrettet arbejder frem til optagelse på VUT II. Han præsenteres udelukkende for planer, der kan føre til ledende stillinger inden for eskadren. På den anden side står det heller ikke særligt tydeligt for de fleste, hvad en VUT II-uddannelse fører til, så drømmen om at gøre det godt inden for eskadren holdes også i live af officeren selv.

For at kunne opnå denne indflydelse på egen karriere, er det nødvendigt, at man kan få et overblik over advancementsmuligheder og over hvilke kvalifikationer, der kræves for at kunne bestride stillinger umiddelbart over sit niveau.

Dette overblik er meget svært at finde, dels på grund af generel rigiditet i hele systemet, dels på grund af, at den decentraliserede personelfosvaltning ikke fungerer efter hensigten.

SOK har en noget diffus rolle i officerernes bevisthed. Man har ikke nogen klar fornemmelse af hvorledes systemet arbejder. Denne manglende gennemskuelighed og overblik sammenholdt med en lang vej til den myndighed, der besidder kompetancen og det nødvendige indblik, gør systemet meget lidt smidigt.

En vigtig del af udvælgelsen er FORPUBS. Med FORPUBS har vi i det danske forsvar et personeludviklingsværktøj, der vækker misundelse langt ud i den civile del af samfundet. Det er et godt system, der hvis det bruges rigtigt, sikrer et tæt samarbejde

mellem chefen og den ansatte om til stadighed at udvikle den ansatte.

Men FORPUBS bruges desværre ikke rigtigt, dels på grund af manglende uddannelse og dels på grund af de forskellige holdninger og opfattelser af systemet.

Som alt andet her i livet skal der være et fundament, for at man kan bygge videre. Det er dette fundament, der mangler i FORPUBS, for når der ikke er nogen obligatorisk uddannelse i brugen af systemet betyder det, at nogen bygger direkte på den bare jord.

Udvælgelsen

Et andet af spørgsmålene fra indledningen var: Udvælger søværnet lederne til højeste niveau på den mest tilfredsstillende vis?

Her må svaret blive et klart nej. Ved den eskadre hvor officeren bliver forvaltet, har man godt nok lavet en karriereplan i samråd med officeren, men den er baseret på eskadrens helt egoistiske behov. Hvis planen er udarbejdet med udvikling for øje, er det udvikling inden for eskadren, og denne form for udvikling er ikke tilfredsstillende, idet den ikke sikrer den brede anvendelighed, der er en del af grundlaget for optagelse på VUT II.

Som sagt danner FORPUBS grundlaget for udvælgelsen, og det kan ikke siges at være tilfredsstillende, at udvælgelsen udelukkende foretages på baggrund af bedømmelser afgivet i.f.m. tjeneste under andre former, end den tjeneste der udvælges til. Lederaspektet kan rimeligvis tilgodeses, men praktisk ledelse under operative forhold må alt andet lige være forskelligt fra ledelseselementet i et sagsbehandlerjob.

Meget få officerer har mulighed for at "smage" på stabstjenste i den periode, der forløber mellem VUT I og VUT II.

Udviklingsvilkår

Det sidste spørgsmål i indledningen var: Stiller søværnet tilfredsstillende udviklingsvilkår til rådighed for ledere på VUT I niveau?

Her må spørgsmålet ligeledes besvares nægtende. Det gør søvær-

net ikke! Man kan ikke sige, at den decentraliserede personelforvaltning fremmer udviklingsvilkårene. Et aspekt af decentraliseringen er, at den enkelte officer i en eskadre vil være tilbøjelig til ikke at fremkomme med ønsker om udvikling i andre retninger end den, som eskadren kan tilbyde. Officeren risikerer nemlig, at eskadren ikke vil ofre ressourcer eller planlægge videre for ham, idet det ikke umiddelbart vil gavne eskadren. På denne måde kan karrieren gå i stå, og selv hvis officeren opnår at skifte eskadre, kan det være meget svært at opnå det grundlag, som FKO kræver for at komme på VUT II. De seks år ved én eskadre kan vel næppe heller siges at fremme udviklingen af bred anvendelighed hos officeren.

Utilfredsheden og bitterheden

Den manglende gennemskuelighed skaber utilfredse medarbejdere, der føler sig forbigået i forbindelse med advancement, som f.eks. den anonyme oberstløjtnant/kommandørkaptajn, der skrev det forbitrede indlæg i Linieofficeren, nævnt under problemstillingen ved indledningen til opgaven.

Denne generelle utilfredshed skyldes dels, at den enkelte for sent opdager at PMY ikke forvalter officeren efter forsvarrets overordnede behov, men efter PMY eget egoistiske og operationelt styrede behov, og dels fordi officeren ikke i tide har formået at trænge igennem og få klarlagt netop sine udviklingsmuligheder med baggrund i evner og ikke mindst erfaringer opnået i de stillinger, hvis indhold udvikler ham på chefniveau.

En anden indfaldsvinkel er, at officeren ikke har fået klarlagt hvilke muligheder, der reelt var inden for hans rækkevidde. Mange har svært ved at acceptere, at ikke alle kan komme på højeste niveau. Selv blandt de der befinder sig på højeste niveau, er der tilsyneladende en manglende selverkendelse af, at ikke alle kan blive oberster/kommandører. Forsvaret skylder disse mennesker, at man så tidligt som muligt i karrieren får klarlagt hvilke muligheder de har, og hvor de selv kan sætte ind for at nå sine ønskede mål.

Den manglende smidighed gør, at der efterlades en masse uudnyttede ressourcer i form af manglende udvikling af personellet.

Sammenfattende konklusion

Som det ses under besvarelsen af de tre spørgsmål fra indledningen til opgaven, er problemerne i.f.m. udvikling og udvælgelse af officerer til højeste niveau ikke entydige og klart begrænset til udvikling eller udvælgelse.

Samspillet mellem de involverede myndigheder er i meget høj grad hæmmet af flg. faktorer:

- Den eskadrefikserede karriereplanlægning.
- Den manglende udvikling af officerens brede anvendelighed.
- Den manglende udnyttelse af Personelbedømmelses- og Udviklingssystemet.
- Den manglende åbenhed og gennemsigtighed omkring advancementsmuligheder og kvalifikationskrav.

Anbefaling**Den eskadrefikserede karriereplanlægning**

Personelforvaltningen bør gøres mere personelfikseret. Der bør ydes den enkelte officer professionel uafhængig assistance i.f.m. planlægning af udvikling og karriereforløb. Forfatterne forestiller sig en art personelkonsulent, der uafhængigt af udstikning, kan rådgive officeren ud fra et kendskab til den enkeltes FORPUBS og private forhold. Funktionen kan ikke varetages af nuværende udstikker, idet der uvægerligt opstår et troværdighedsproblem, når den person, der giver de gode råd, også er den samme, som enerådigt træffer afgørende beslutninger vedrørende officerens videre skæbne på karrierens trange og lange vej.

Den manglende udvikling af officerens brede anvendelighed

En personelkonsulent skal være velbevandret i stillingsbeskrivelser, og vidende om hvilke udviklingsmuligheder, de enkelte jobs rummer. Den enkelte officers eventuelle målrettethed vil ikke være nogen hindring for udviklingen af bred

anvendelighed, idet der intet bør være til hinder for, at der foretages naturlige målskift i et udviklingsforløb. I akutte situationer vil en personalkonsulent være i stand til at skaffe overblik, og vejlede en officer om udviklingsmuligheder, således et valg kan træffes. Der bør afholdes jævnlige udviklings-samtaler, således at konsulenten hele tiden har et indtryk af officerens ønsker, der sammen med officerens udviklings-potentiale skal danne grundlag for rådgivningen.

Den manglende udnyttelse af FORPUBS

En helt naturlig afhjælpning af denne hæmmende faktor vil alt andet lige være en bedre uddannelse af bedømmerne sammen med en højere detaljeringsgrad i vejledningen i brugen af FORPUBS. Det sidste for at undgå, at vejledningen kan fortolkes forskelligt. Med uddannelse koblet med opfølgnings-kurser vil de ønskede holdninger til og opfattelser af FORPUBS komme helt automatisk.

Den manglende åbenhed og gennemsigtighed omkring avancementsmuligheder og kvalifikationskrav

Problemet kan mindskes ved en større åbenhed og oplysning om, på hvilken måde FORPUBS anvendes - set i relation til stillings-besættelser og optagelse på videreuddannelser - således at mistillid, og oplevelsen af systemet som sammenspist og fjendsk, fjernes. Den højere grad af oplysning m.h.t. hvilke kriterier og egenskaber der lægges vægt på ved udvælgelsen af stillinger, vil bidrage til en mere målrettet udvikling hos den enkelte, til gavn for ham og systemet som helhed.

Officerens ansvar for og indflydelse på egen udvikling, som forudsat i P-83 strukturen, sikres ved eget valg af karriere på baggrund af en grundig vejledning fra konsulenten og oplysninger indhentet ved egen PMY. Dermed sikres større jobtilfredshed og optimal ressourceudnyttelse.

BIBLIOGRAFI**Love og bestemmelser**

Lov om Forsvarets Personel, lov nr. 232 af 26 MAJ 1982.

FKO BST P.400-1. JUL 85, Forsvarets personelpolitik og tjenesteplaner.

Forsvarsministeriets Kundgørelse for Forsvaret B.4-28. 1989.

Rapporter, planer og undersøgelser

FORPUBS anvendelighed til udtagelse af ledere til chefsniveau, FCL 88.

Detailplan for Stabskursus på Videreuddannelse på trin II for Militære Ledere; FAK SEP 91.

Redegørelse vedrørende justering af uddannelsesstrukturen for det militære lederniveau. POFU Marts 1992.

Artikler

KD J.D. Brusendorff: Hensigten med P-83, Tidsskrift for Søværnen 2/92.

OK B. Fabricius: Forsvarets Personel- og Uddannelsesstruktur (P-83), Tidsskrift for Søværnen 6/89.

KL N.C. Wang: Karriereplan i Inspektionsskibseskadren, Tidsskrift for Søværnen 2-3/88.

KK I.R. Michelsen: Et par kommentarer til Kaptajnløjtnant N.C. Wangs forslag til en karriereplan i Inspektionsskibseskadren, Tidsskrift for Søværnen 2-3/88.

Interviews

4 SEP 1992 samtale med Afdelingschef J.P.Madsen, Forsvarets Psykologiske Tjeneste, vedrørende FCL rolle i.f.m. udvælgelsen af ledere til VUT II.

10 SEP 1992 samtale med KK B. Zittan, PSU 2, FK0, vedrørende POFU-rapporten.

10 SEP 1992 samtale med KK J. Bønkel Jensen, PO, FK0, vedrørende udvælgelsesprocedurer og bedømmelsesrådets virke.

16 SEP 1992 samtale med KL P.B.Christensen ESK OPO 2.

ESK, vedrørende karriereplanlægning for officerer ved 2. ESK.
17 SEP 1992 samtale med KD N. Helk, CH SOS, vedrørende
hvorledes et bedømmelsesrådsmedlem arbejder.

19 SEP 1992 samtale med OK L. Hoel, P-SEK, SOK, vedrøren-
de SOK syn på personelforvaltning i praksis.

17 OKT 1992 samtale med OK N.C. Wang, FAK VUT II;
vedrørende hvilke egenskaber, der prioriteres ved optagelsen på
VUT II.

Thank you!

This should open some eyes to our command and weapon control systems capability.

Each year the U.S. Annual National Conference on Ada Technology recognizes an organization from industry, government and academia for leadership in the application of Ada language and modern software-engineering practices.

This year NobelTech was named the winner in the industry category. The other award recipients were NASA (government) and The Florida Institute of Technology (academia).

In 1986, NobelTech made the strategic decision to conduct all program development in Ada. The first projects were the naval command and weapon control systems for the Swedish, Finnish and Danish navies. If ever there was a software challenge, this was it; a package consisting of more than 1 million lines of Ada code that would provide an integrated surveillance, communications, and weapon control system.

Today, five years after our engineers began writing

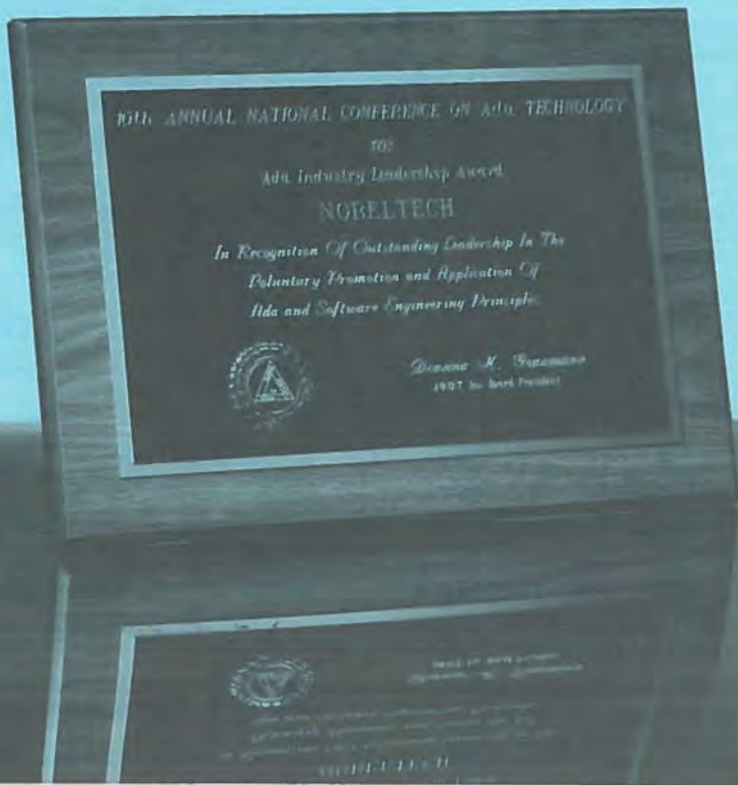
the first lines of code, the resulting naval system is acknowledged by senior U.S. software experts as one of the most successful Ada projects to date. Not bad.

Other projects we're currently working on include: command and weapon control systems for ten Australian/New Zealand ANZAC frigates, and the command, control and communication system for Sweden's new nationwide air defence system.

If you'd like to learn more about our capabilities as a large-systems provider, don't hesitate to get in touch.

 NobelTech
Nobel Industries

Dansk representation: NobelTech Systems AB,
Philipshuset, Prags Boulevard 80, 2300 København S
Telefon: 32882214. Telefax: 31571270

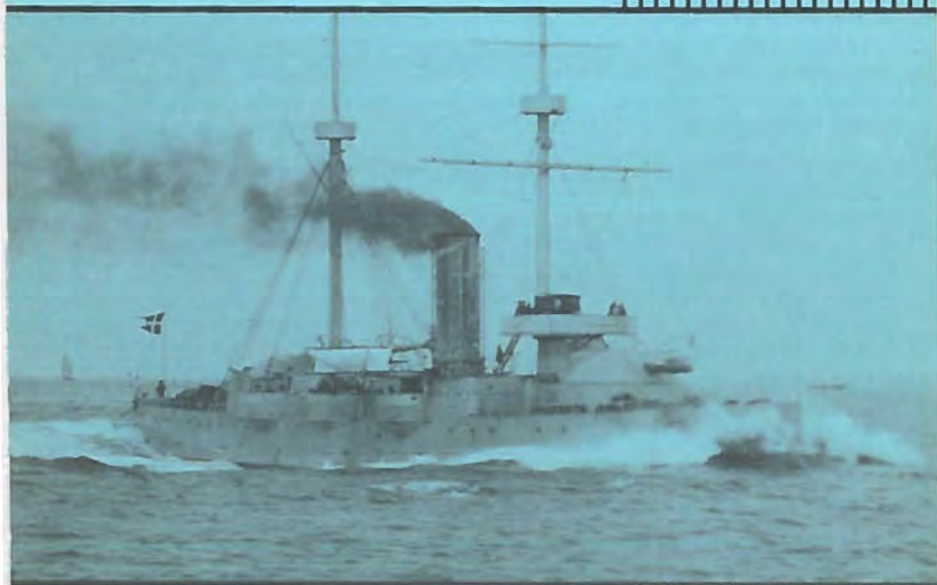

Tidsskrift for Søværnen

UDGIVET AF
SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Redaktør:
Orlogskaptajn Jens Claus Hansen

Nr. 5 - 1993
164. ÅRGANG

HANS BUCH+CO
INGENIØR OG HANDELSFIRMA A/S

Svanevej 6 2400 København NV 31 83 12 12

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

Udgivet af Søe-Lieutenant-Selskabet

REDAKTØR:

Orlogskaptajn
Jens Claus Hansen
Forsvarsakademiet
Svanemøllens Kaserne
Ryvangs Allé 1
2100 København Ø
Telefon 39 27 22 33 - 5256

Ekspeditør og regnskabsafdeling
(undtagen annoncer)

Fr. T. WETHJE
Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K
Telefon 31 54 05 52
Giro 2 04 77 64

ISSN 0040-7186

ANNONCEEKSPEDITION

Orlogskaptajn
Bo Heisterberg-Andersen
Søværnets Materielkommando
Holmen
1433 København K
Telefon 31 57 22 55 - 4270

TRYKKERI:

Grafisk Center Køge
Tigervej 12
4600 Køge
Telefon 53 66 31 34

5

Forsidebilled: Panserskibet IVER HVITFELDT
ved fuldkraftsprøve 8. maj 1922

Eftertryk: Kun med redaktørens tilladelse.

INDHOLD

SIDE

ESTLAND OG ØSTERSØEN

Af Afdelingschef Enn Tupp 199

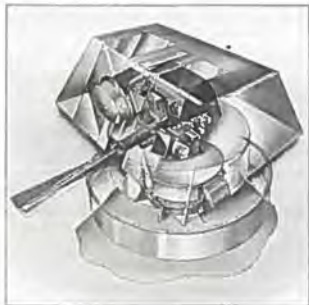
THE BALTIC SEA IN THE POST-COLD WAR WORLD

Af Kommandørkaptajn Kurt B. Jensen 213

MEDDELELSER FRA REDAKTØREN 233

MARINENS BIBLIOTEK 236

Rapid and Early Destruction

The stealth designed cupola is ready for the coming generation of SES ships.

Rapid and early destruction of aerial threats is vital if defending units are not to be saturated by attacks.

Up until now the way of combating this has been by massive investments in missile systems and conventional close range CIWS.

But Bofors' TRINITY air defence gun system has many advantages over missiles and conventional CIWS – it costs less, weighs less, takes up less space, is easier to install, has low magnetic signature, and is more versatile and flexible.

Bofors has precisely balanced super-accurate gun, programmable ammunition and computerized fire control to produce a gun system that can tackle multiple attacks in rapid succession and in a jammed environment.

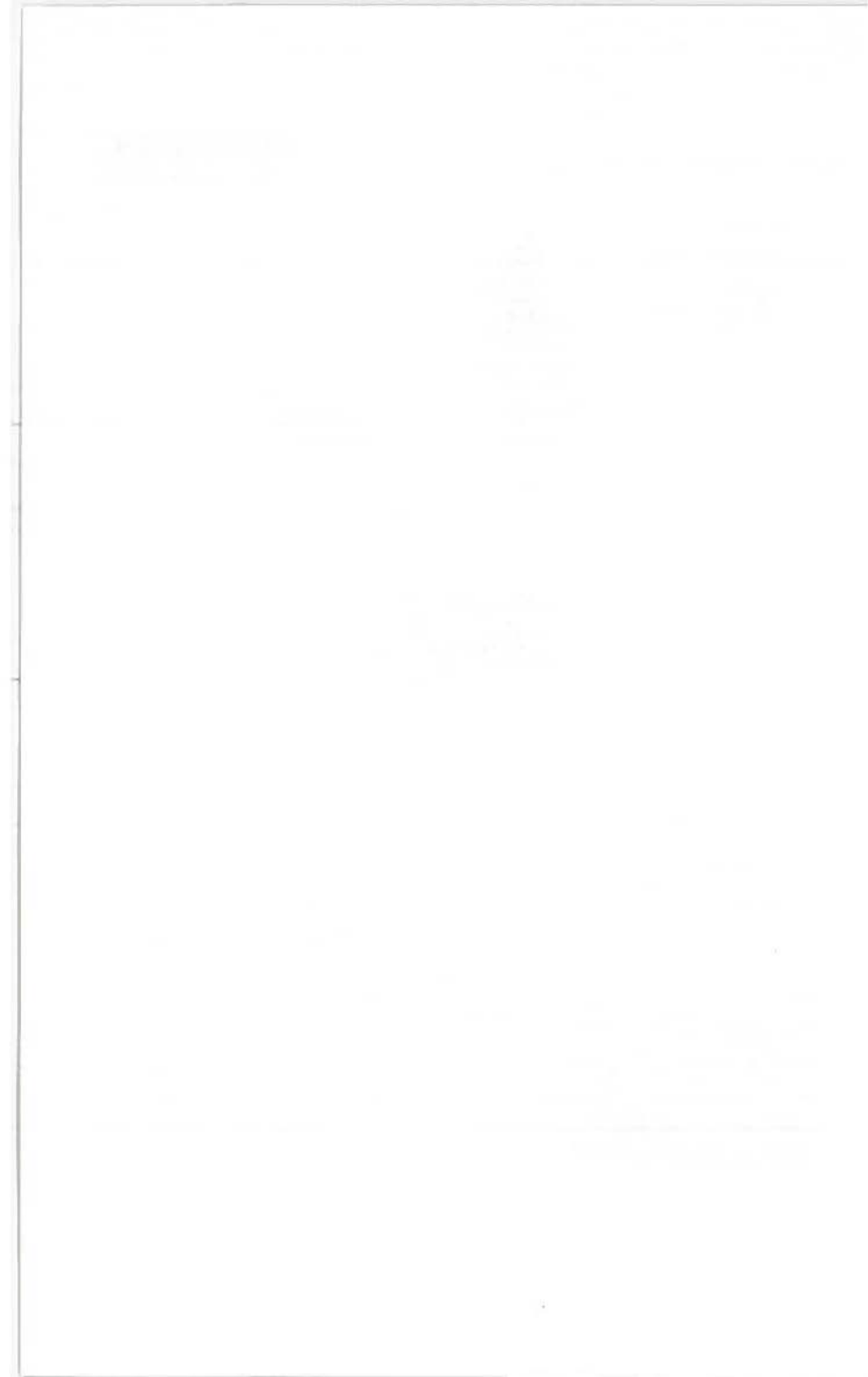
TRINITY is the only gun system that assures the defence and self-defence of naval surface vessels against all levels of the aerial threat – even seaskimmers and terminal phase dive anti-ship missiles – and fulfils the secondary role of combating surface targets.

BOFORS

BOFORS AB
S-691 80 KARLSKOGA, Sweden
Telephone +46-586 810 00
Telefax +46-586 581 45. Telex 73210 bofors s

DANSK REPRESENTATION: ARMMAN ApS. Stationsvej 28, Postbox 54, 2791 Dragør. Tlf 32 53 79 00. Fax 32 53 79 12

ESTLAND OG ØSTERSØEN

Følgende indlæg om Estland er udarbejdet af afdelingschef Enn Tupp fra det estiske forsvarsministerium, der i øjeblikket er på studieophold i Danmark. Indlægget bygger på et oplæg fra Tiit Noormets fra det estiske akademiske krigshistorieforbund. Major (R) K.N. Willadsen har venligst bistået med oversættelsen.

ESTISK MARITIM TRADITION

I tredje årtusinde før vor tidsregning nåede esternes forfædre, jægere og fiskere fra Eurasiens skovområder, Østersøen og slog sig ned her. Med ankomsten til havet påbegyndtes grundlæggende kulturelle ændringer; man kan således tale om, at Estlands søvæsen har bestået i 5000 år. Fra arkæologiske fund kan man eftervise de gamle esteres kontakter østover til Volgaområdet og vestover til Sverige i 2. og 1. årtusinde før vor tidsregning. Nordesternes og sydfinnernes nære sproglige slægtskab vidner om en gammel og regelmæssig forbindelse mellem syd- og nordkysten af Finske Bugt. År 800 før Kristus stod skibet allerede i centrum for Estlands kystbeboeres liv - det bevises bl.a. af den tids jordfæstelsesskikke og en speciel gravform - skibssætningen.

I 11. århundrede e.Kr. tog Estlands erhvervsliv et betydeligt opsving: jordbrug, kvægavl og håndværk bredte og udviklede sig. Derigennem vandt handelen forøget betydning og blev mange steder en vigtig indkomstkilde. Fra denne tid stammer rigelige arkæologiske fund af arabiske, angelsaksiske og saksiske sølvmonter. I den tidlige middelalder fandtes der i østersøområdet to regionale handelssystemer - det vestlige, hvor tyske købmænd i 12. århundrede fik overtaget, og det østlige med centrum i Novgorod. Estland var et knudepunkt, hvor begge

systemer yderst hyppigt mødte hinanden. Langs med Estlands nordkyst, gennem Finske Bugt, forløb en af Nordeuropas vigtigste forbindelsesveje - vandvejen fra Skandinavien gennem Neva og Ladoga-søen til Novgorod (videre rakte vejen gennem Volga og Kaspiske Hav til Persien og stødte til "den store silkevej"). I gunstigt beliggende havnebyer dannedes handelscentre. Estlands vigtigste handelscentrum i forhold til den oversøiske handel var Tallinn (Reval), Estlands nuværende hovedstad.

Med det kraftigt voksende varebytte optog de estiske stammer i Østersøområdet yderligere aktiviteter udover den almindelige formidlingsvirksomhed. Søfarten var dengang forbundet med såvel handel som sørøveri. Henrik Letten, der forfattede en krønike med beskrivelse af Baltikums erobring i 13. århundrede, skrev, at "de hedenske ester fra Saaremaa (Øsel) på deres sædvanlige vis havde nedbrændt kirker, ombragt og tilfangetaget mennesker, udplyndret landet, bortslæbt kirkeklokker og kirkeinventar i kongerigerne Danmark og Sverige"; men arkæologiske fund og andre kilder viser, at den fredelige vareudveksling, der var styret af den i østersøområdet gældende søret, dog stod i første række blandt alle aktiviteterne. Krigeriske modsætninger med ester taler man i skandinaviske sagaer allerede om i anden halvdel af 1. årtusinde (ca. år 600 faldt den svenske kong Ingvar i et slag mod esterne, år 1187 blev det vigtigste svenske handelscentrum Sigtuna ødelagt under et krigstogt); men det er dog sikkert, at felttogene over Østersøen - i lighed med handelstogterne - var gensidige.

I 12.-13. århundrede spillede varægerne - de skandinaviske vikinger - og esterne der stammede fra øen Saaremaa en væsentlig rolle som købmænd og sørøvere. Ifølge nogle historikere skulle de indtil den tyske erobring have udøvet den faktiske magt i Østersøens østlige områder.

Det tidligt middelalderlige skib lignede af sit ydre vikingeskibet. Det havde intet dæk, blev drevet frem med årer eller sejl og havde en tonnage på 15 til 25 tons. Skibets besætning kunne være op til 30 mand stor. Sådanne skibes takkelage bestod af et råsejl, skibet blev styret med en hækåre.

Den ringe dybgang muliggjorde sejlads i lægt vand tæt ved kysten og landgang overalt efter ønske.

Erobringen af Estland fandt sted under det korstog, der udgik fra Det tyske Kejserrige 1208-1227. Det var fortrinsvis en landkrig, idet der dog også fandt søslag sted: søslaget ved kysten af Saaremaa, søkrigstogter fra Saaremaa til Riga. De til rådighed værende skriftlige kilder er for knappe til at kunne give et fuldstændigt billede af den tids søvæsen; men det må antages, at dets niveau var forholdsvis højt. I kystområdet var der opstillet faste vagtposter, antallet af skibe var stort, og flåden kunne efter behov flyttes til et hvilket som helst sted (1211 mistede Saaremaa-flåden 300 skibe ved Riga, fire år senere var man igen i stand til at gennemføre et søtogt mod Riga).

Videre betød de estiske stammers nederlag i deres frihedskamp, at Estland blev knyttet til det vestlige kulturområde. Dog fører bevarelsen af mange tidlige søretstraditioner helt op i middelalderen til en formodning om, at handelsforbindelsernes og hele søvæsenets kontinuitet forblev ubeskadigede trods de politiske omvæltninger, der fandt sted i det 13. århundrede som følge af tyske erobringer. Estlands vigtigste handelscentrum var som tidligere Tallinn, og selv om søvæsenet med byens tilslutning til Hansaen blev kraftigt hjulpet frem, beholdt det sin tidlige formidlerrolle mellem det vestlige og det østlige handelssystem i Nordeuropa.

Fagkundskaben om søfart, skibsbygning og navigation udviklede sig såvel i byerne som på landet. I Estland fandtes der en mængde såkaldte landsbyhavne (i modsætning til byhavne), hvorfra landbefolkningen i deres små skibe gennemførte handelstogter til estiske og finske, men også fjernere østersøbyer som for eksempel Lübeck. Et tegn på esternes søhandelsintensitet er den svenske konges forordning fra 1368, ifølge hvilken Saaremaas beboere ligestilles med svenske borgere i vareudvekslingen med Sverige. Monopoliseringen af byernes søhandel såvel som indførelsen af livegenskabet begrænsede uafsladeligt denne gren af søvæsenet, så den til sidst ophørte.

Det 16. århundredes store opdagelsesrejser førte til en nyorientering af søhandelsvejene mod Atlanterhavet. Derved mistede Hansaen og dermed også Tallinn sin hidtidige betydning

i handelsvæsenet. Sammenlignet med de foregående århundreder løjede det estiske søvæsen af (i Hansaens blomstringstid besad Tallinns købmænd 40 kogger, i midten af 17. århundrede var man kun i stand til at erhverve ét søgående skib).

I 18. århundrede og første halvdel af 19. århundrede blev der i godshavnene (dvs. havne tilhørende adelens godser) ganske vist bygget nogle skibe, og i 1836 begyndte en regelmæssig dampskibsforbindelse mellem Estland og Finland; men alligevel forblev Estland i forhold til søvæsenet det, hvad det var: Zarruslands "baggård", som vegeterede videre i skyggerne af Skt. Petersborg og Riga. Et nyt opsving begyndte i forbindelse med jernbanebyggeriet, der forbandt Estland med Ruslands vidtstrakte bagland. Derigennem voksede Estlands betydning som centrum for transit- og søhandel igen.

Det almindelige økonomiske opsving, såvel som Krimkrigen og den af den engelsk-franske flåde erklærede blokade, som skaffede særlige fordele for smuglerhandelen, begunstigede tilstrømningen af kapital også til Estland. Det førte til en hastig akkumulering af national kapital og til opståen af et nyt socialt lag i det estiske samfund, nemlig rederne, og løftede igen det estiske søvæsen til et højt niveau. Det første søskib løb af stabelen i 1861 i Pärnu (Pernau) bugten, og i det næste årti begyndte man på øen Saaremaa og i Nordestland med skibsbygning. I årene 1861 til 1914 blev der i Estland bygget 225 sejlskibe med tonnage på over 100 NRT. Den estiske handelsflåde sejlede hovedsagelig på Østersøen og Nordsøen; men allerede i 1863 blev den første atlantehavskrydsning gennemført.

Tidens søvæsen forudsatte grundlæggelsen af sit eget uddannelsessystem. Den første søfartsskole i Baltikum blev åbnet som privatskole i Riga i 1839; men med den hurtige udvikling af landets egen søfart begyndte det russiske zarrige at grundlægge statslige uddannelsesanstalter for søfolk: 1864 søfartsskolen i Heinaste (Heinast, lettisk Ainazi), 1873 i Narva, 1875 i Paldiski (Baltischport), 1884 i Käsmu (Kasperwiek), 1891 i Kuressaare (Arensburg). I første årti af 20. århundrede blev hver ottende sømand i det russiske zarrige uddannet på de estiske søfartsskoler.

Første verdenskrig 1914-1918 blev skæbnesvanger bl.a. også for den estiske handelsflåde. I løbet af krigen blev de fleste af den estiske handelsflådes skibe ødelagt. Kun de få blev bevaret, som under krigen befandt sig udenfor østersøområdet, samt enkelte coastere. Alligevel blev skibsvæsenet genopbygget efter oprettelsen af den selvstændige estiske stat i 1918, og i 1930'erne spillede søtransporten igen en betydelig rolle i det estiske erhvervsliv. I forhold til folketallet (1.054.400 i 1940) var republikken Estlands handelsflåde bemærkelsesværdigt stor. Pr. 1. januar 1940 talte man under det estiske flag 340 skibe med en tonnage over 20 BRT: 143 dampskibe, 11 motorskibe, 49 motorsejlskibe, 101 sejlskibe og 36 pramme, i alt 217.559 BRT. Desuden var der 36 isbrydere, bugserbåde, tankskibe, forskellige hjælpeskibe og et utal af coastere, som sejlede mellem lokale, finske og svenske havne. Som før virkede søfartsskolerne. I 1936 var der registreret 900 skibsførere, 300 skibsmekanikere og 6000 sømænd.

Efter den sovjetiske okkupation og annektering i 1940 blev alle skibe nationaliseret. Mange skibe blev ødelagt i løbet af anden verdenskrig 1939-1945. I efterkrigsperioden blev skibsvæsenet genopbygget i Sovjetestland, der blev etableret en oceangående fiskerflåde og en stor handelsflåde - nu imidlertid under direkte ledelse fra Moskva. I 1950'erne blev betydningen (og antallet) af ester i søvæsenet reduceret til et minimum, og søfartsskolerne blev indtil genoprettelsen af Estlands statslige selvstændighed benyttet som "koloniseringspumper", idet eleverne til disse skoler overvejende blev hvervet udenfor Estland, i det indre Rusland.

Efter Estlands generklæring af sin selvstændighed overgik hele den tidligere Sovjetunions herværende ejendom, herunder også handelsflåden, til Republikkens Estlands besiddelse, og der består i dag ingen stridigheder mellem Estland og Rusland angående handelsskibe, fiskeskibe eller havne.

ESTLAND SOM MARITIM STAT

Estland kunne kun opretholde sin suverænitet indtil første halvdel af 13. århundrede, indtil landet blev erobret under det fra det tyske zarrige udgående korstog og blev gjort til Hansaens nordligste støttepunkt. Fra da af gælder østgrænsen for det europaorienterede Estland samtidig som en geopolitisk grænse mellem Europa og Rusland, og Estland selv er på grund af Ruslands ekspansionspolitik stadig oftere blevet tumleplads for politiske modsætninger. I 16. århundrede, under Ivan den Grusomes herredømme, gjorde Rusland sit første forsøg på at trænge frem til Østersøen gennem erobring af Estland. Dog led russerne nederlag i Den livlandske Krig 1558-1583, og som følge af de efterfølgende krige overgik Estland til svensk besiddelse. Eftersom Estland for Sverige kun var en oversøisk provins, og Østersøen var et "indhav", spillede det strategisk set ingen bemærkelsesværdig rolle i Europa.

Estlands betydning i østersøområdet ændrede sig fundamentalt efter dets indlemmelse i det russiske zarrige efter Den store nordiske Krig 1710. Estland blev forland for den nye russiske hovedstad Skt. Petersborg. Allerede under krigen blev Tallinn ved en forordning af Peter den Store til et støttepunkt og den estiske kystby Paldiski til et fremskudt støttepunkt for den nyligt etablerede russiske Østersøflåde (Paldiski var den isfri havneby, som lå flådens hovedbase Kronstadt nærmest). Manglende ressourcer og dårlig organisation af arbejdet trak disse for Rusland så strategisk vigtige byggearbejder i langdrag i den grad, at Tallinns moderne havnebefæstninger først blev færdige 1829-1840. I anden halvdel af 19. århundrede havde Rusland allerede skudt sine grænser langt vestpå, og Estland mistede sin hidtidige betydning som forpost for den russiske hovedstad. I 1857 blev Tallinn strøget af listen over søfæstninger, den storstilede planlagte havnebefæstning i Paldiski blev ikke bygget, i stedet blev Liepaja i Letland til den russiske flådes nye støttepunkt.

Estland blev igen vigtigt for det russiske imperiums forsvar op til første verdenskrig, da den almindelige kaprustning voksede over al måde. Den tyske flåde var den russiske

Østersøflåde betydeligt overlegen, og således blev man tvunget til at rette særlig opmærksomhed mod kystforsvaret, idet stærke søbefæstninger også ville kunne støtte en svagere flåde. Der blev anlagt tre forsvarszoner: den forreste forsvarszone i linien Kurland - vestestiske øgruppe - Turku (Åbo) og Ålandsøerne, hovedforsvarszonen i linien Tallinn - Porkkala og nærforsvarszonen ved Kronstadt.

I foråret 1912 begyndte man i Tallinn med bygningen af Peter den Første-søfæstningen. Grundstenen blev lagt af zar Nikolaj den Anden personligt. Med et budget på 200 millioner rubler måtte Zar Peter-søfæstningen blive en af verdens mægtigste. Tallinn med sin nye krigshavn og de tre orlogsskibsværfter blev til et stærkt marinestøttepunkt for Rusland: ved første verdenskrigs begyndelse androg størrelsen af de land- og søstridskræfter, der var forbundet med Zar Peter-søfæstningen, op til 250.000 mand. Selv om byggearbejderne ikke nåede at blive helt afsluttet inden krigsafslutningen i 1918, løste fæstningen sin opgave i første verdenskrig som forsvarer af Skt. Petersborg, idet den tyske flåde ikke kunne trænge frem i den østlige del af Østersøen (Irben-operationen i 1915). Den tyske hær erobrede først Estland efter det af revolutionen forårsagede sammenbrud af den russiske hær.

Republikken Estland, der blev oprettet i 1918, måtte forsvare sin selvstændighed mod Sovjetrusland under Frihedskrigen fra 28. november 1918 til 2. februar 1920. Den unge stat manglede søstridskræfterne til forsvar af sin søgrænse. Ved Frihedskrigens begyndelse havde den kun to kanonbåde, af hvilke en var til reparation, og ikke en eneste intakt kystartilleripjece (Peter-fæstningen blev allerede i februar 1918 ødelagt af retirerende russere). Under krigen grundlagde man en flåde og genopbyggede kystbatterierne. Sidstnævnte passede fint ind i forsvaret af søgrænsen. Flåden fik sit materiel på forskellig vis. I 1918 blev der overtaget flere russiske skibe fra den fremrykkende tyske besættelseshær, herunder 2 kanonbåde, 4 transportskibe, 18 minestrygere og 1 minestryger-moderskib, og fra det tysk-baltiske landeværn i Letland 1 kanonbåd. Flådens hovedslagkraft var 2 russiske jagere, der var blevet taget af den britiske eskadre i Finske Bugt og overgivet til Estland. Også på

Peipussøen blev der grundlagt en flotille bestående af 5 kanonbåde. Ved slutningen af Frihedskrigen besad Republikken Estland på Østersøen allerede en for sin tid betragtelig krigsflåde (2 jagere, 5 kanonbåde, 18 minestrygere, 3 bevæbnede transportskibe og hjælpeskibe). Under krigen blev nogle batterier i Peter-søfæstningen genopbygget med 9 kystforsvarskanoner til forsvar af hovedstaden Tallinn, og der blev etableret improviserede feltbatterier (i alt 15 kystforsvarskanoner med kaliber fra 130 til 305 mm), som lukkede indsejlingen til Tallinn bugten.

Den estiske Frihedskrig var en landkrig, hvor det, der udspillede sig på havet, kun havde sekundær betydning (den russiske Østersøflåde havde som følge af første verdenskrig og revolutionen mistet størstedelen af sin kampbevne og udviste - trods sin absolutte kvantitative overlegenhed - kun ringe aktivitet). Den estiske krigsflåde støttede landfronten med flankebeskydning og adskillige taktiske udskibninger af landgangsstyrker (der blev endog gennemført en operativt-taktisk udskibning), med patruljering til søs, udlagte minespæringer, strygning af miner, sikring af troppetransport i konvoj fra een front til en anden osv. Direkte deltog flåden i den såkaldte Landeværnskrig i sommeren 1919 og ødelagde kystforsvaret ud for Riga.

I årene 1920 til 1940 blev søstridskræfterne moderniseret og kompletteret i den udstrækning, som en lille stats økonomiske muligheder tillod det, idet særlig opmærksomhed blev tillagt kystforsvaret. I selvstændighedens 20 år blev der på grundlag af den tidligere Zar Peter-fæstning i Tallinn etableret kraftige søbefæstninger, som var stærke nok til at garantere Tallinns sikkerhed mod søsiden, og som sammen med de finske kystforsvarsfæstninger på den modsatte side af Finske Bugt i krigstilfælde kunne spærre den potentielle fjende - den sovjetiske Østersøflåde - inde i det østlige hjørne af bugten.

Fig.1. Undervandsbåden LEMBIT søsættes på Vickers-Armstrongs værft i Barrow-in-Furness, England i 1936.

I 1940 bestod den estiske krigsflåde af 1 torpedobåd, 1 ubådsjager som bevogtningsskib, 2 undervandsbåde, 2 minelæggere/minestrygere, 2 minestrygere, 1 kanonbåd og 8 i fredstid til civile formål anvendte hjælpeskibe. Tallinn-søfæstningen havde 13 kystbatterier med 49 kanoner fra 37 til 305 mm. I 1940 overgik krigsflåden og søfæstningerne til den sovjetiske Østersøflåde efter Sovjetunionens annektering af Estland.

ESTLAND SØMILITÆRE SITUATION I DAG

I 1990 var der på estisk territorium ca. 40 tusinde epauletbærende mand fra den sovjetiske krigsmagt. Sammen med hjælpestyrker og familiemedlemmer, som i almindelighed omtales som "civilgarnisonen", var der indtil 120.000 personer direkte eller indirekte knyttet til de sovjetiske væbnede styrker. Heraf tilkom der flåden en andel på omkring 10.000. Den russiske krigsmagt rådede over 85.000 ha land eller 1,8 % af det totale territorium. For øjeblikket er der i Estland ca. 4000 russiske soldater, hvoraf omkring 1500 mand tilhører flåden. Ruslands flåde har kontrollen over flådebasen i Tallinn, en del af Paldiski by samt øen Naissaar, der ligger i indsejlingen til Tallinn-bugten.

Tallinn basen råder over stabe, støtteenheder, reparationsbase, depoter, kaserner samt et antal officerslejligheder.

I Tallinns minehavn er der stationeret mindre orlogsskibe: hovedsagelig hjælpe- og transportskibe. På Naissaar er der søminedepoter, hvor der for øjeblikket endnu er godt 700 søminer (for størstedelens vedkommende fysisk forældede, fremstillet 1947-53).

I Paldiski findes et af Ruslands to atomubåds-besætningsuddannelsescentre, hvor der siden 1970 har været to kernereaktorer til øvelsesbrug, hver med en effekt på 72 MW. Paldiski var tidligere en typisk garnisonsby - omkring 8000 indbyggere - hvor 6500 indbyggere var forbundet med de russiske væbnede styrker enten som ansatte eller familiemedlemmer. Under Paldiski-basen sorterer de to Pakri-øer, som rummer bombekastnings-øvelsesområder. Ifølge officiel russisk meddelelse blev det sidste atomsprænghoved fjernet fra Estland 13. januar 1992; men reaktorerne i Paldiski i sig selv udgør stadig en reel økologisk trussel.

Med hensyn til den russiske flådes baser har Estland kun haft ét krav: en fuldstændig og betingelsesløs overdragelse. Normalt indebærer tilbagetrækningen, at bygninger og baser overdrages istandsat, men den hidtidige praksis har vist noget

andet - ved rømningen er bygningerne plyndret og delvist endda ødelagt.

Estland har stillet krav til Rusland om kompensation for de våben og den udrustning, som Den røde Hær beslaglagde i 1940 (i dagens priser ca. 150 millioner \$). Rusland har ikke kommenteret dette krav. Miljøskaferne, som følge af de russiske styrkers ophold i Estland, beløber sig til 200 millioner \$; men dette krav er heller ikke imødekommet fra russisk side.

Som et forholdsvis lille land er Estland med sine nuværende økonomiske muligheder ikke i stand til at garantere sin egen sikkerhed på havet. Det er også vanskeligt at kontrollere den nærved 1500 km lange søgrænse. Indtil dette forår diskuterede man i Estland behovet for i det hele taget at opbygge en flåde til forsvarsformål. Den dominerede tanke var, at alle problemer forbundet med forsvar af havet skulle overlades til kystvagten, hvis styrke skulle begrænses til små patruljefartøjer, kun bevæbnet med småkalibrede maskinkanoner og antiskibsmisser. Endvidere skulle der være grundlag for at udføre minerings-, minestrygnings- og undervandsarbejder. I dag er man af den mening, at der bør skabes en flåde til forsvarsformål, der som det traditionelle "tredje værn" løser sine opgaver på havet. For øjeblikket har Estlands forsvar ikke nogen skibe til rådighed. Det under indenrigsministeriet henhørende grænsegendarmeri har tre mindre patruljebåde og tre større fartøjer, som er modtaget fra Finland for nylig. Den estiske hovedstabs marinesektion har planlagt Estlands orlogsflåde til at omfatte følgende:

- 2-3 minestrygere, som er udrustet til opdagelse og ødelæggelse af bundminer, forankrede og flydende miner (for eksempel den belgiske ASTER klasse). Det vil også være muligt at anvende ældre minestrygere, når de er udrustet med moderne minebekæmpelsesudstyr;

- 3 lette kampfartøjer, bevæbnet med missiler, torpedoer, kanoner: fx WILLEMOES eller NORRKÖPING klasserne.
- 5 landgangsbåde: fx svenske type 257.

Fig.2. Undervandsbåden LEMBIT i Tallinn havn 1993. Bevæbningen var 20 miner, 8 torpedoer (4 torpedorør i boven), 1 stk. 40 mm Bofors luftværnskanon. Deplacement i overfladen 665,5 t. Hastighed i overfladen 13,5 knob, neddykket 8,5 knob. Maksimal dykkedybde 90 meter.

UDVIKLINGSTENDENSER

De militærstrategiske udviklingstendenser i Østersøområdet lader sig ganske vist formulere i grove træk. Man må dog ikke glemme een ting: en så ustabil stormagt - såvel i politisk som økonomisk henseende - som Rusland er og vil forblive en potentiel kilde til fare, i første række for de små nabostater. I en eventuel krisesituation i Europa bliver sikkerheden hhv. forsvaret af Skt. Petersborg yderst vigtig for Rusland. I det tilfælde vil Estland blive anset for at være naturligt geografisk forland for den russiske storby, og landets besættelse vil (igen) blive livsnødvendig for Rusland. Jo svagere de estiske forsvarsstyrker er, desto lettere vil Rusland få det. Af disse grunde kræver Rusland hårdnakket, at nogle af dets tropper skal få lov til at blive i Estland. Disse kunne så tjene som en slags base for fremtidige mulige militæraktiviteter (som for eksempel marinebasen i Paldiski).

Østersøen er for Rusland en gunstig grænse og fra tidernes morgen kendt som "vinduet til Europa". Den militære logik ser desuden i Estland et brohoved, som muliggør en flankemanøvre mod hele Europa. Ruslands interesse for Baltikum har bestået siden det 16. århundrede, da Ivan den Grusomme trængte frem til Gammel-Livland, og denne interesse vil ikke aftage i fremtiden. Det er klart, at Estlands nationale sikkerhed skal garanteres ved politiske midler. Det gælder såvel de baltiske staters initiativer ved anvendelsen af konkrete regionale sikkerhedsforholdsregler i østersøområdet som internationale garantier, i hvilke NATO har en væsentlig rolle at spille. Republikken Estlands sikkerhed må garanteres af dens egne forsvarsstyrker, herunder også dens marine i Østersøen.

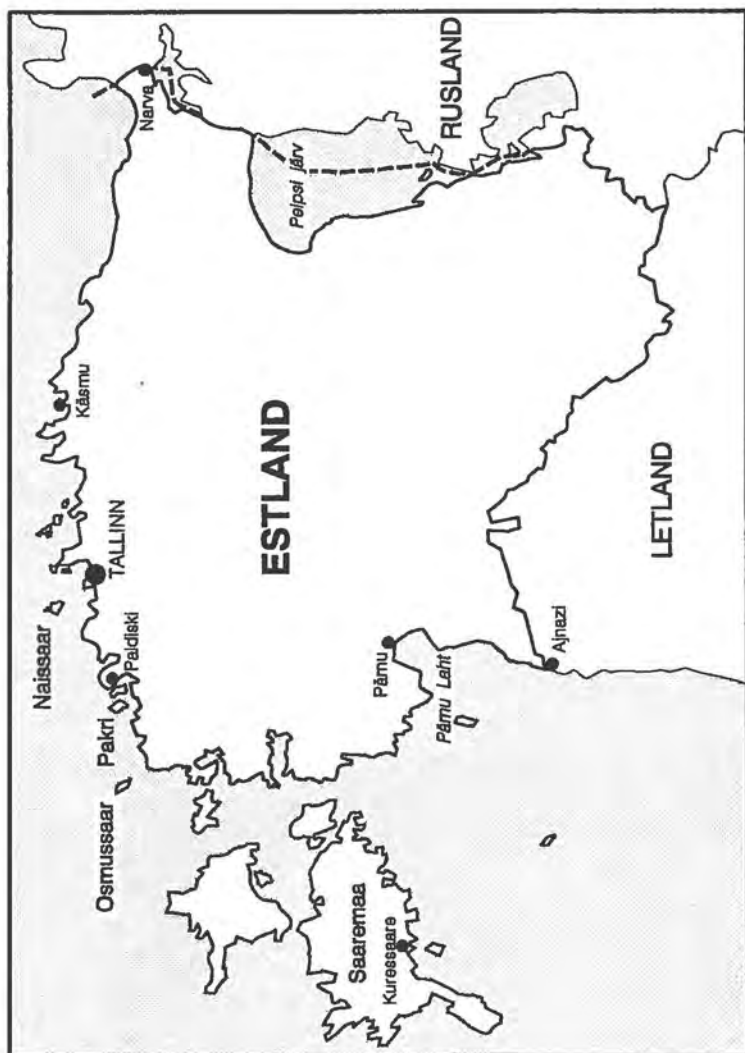

Fig.3. Kort over Estland.

THE BALTIC SEA IN THE POST-COLD WAR WORLD

Det følgende indlæg om Østersøen er udarbejdet af kommandørkaptajn Kurt B. Jensen, der i det forløbne år har gennemgået US Naval Command Course på Naval War College, Newport samt Defence Management Course på Naval Postgraduate School, Monterey, Californien. Indlægget har tidligere været bragt i det amerikanske tidsskrift Naval War College Review Autumn 1993.

INTRODUCTION

Although a rather constrained area geographically, the Baltic region is one in which the impact of a number of profound changes, concentrated with unique intensity, is being felt.

Throughout the Cold War period, the Baltic area was regarded as, in a sense, a continuation of the Central European "Iron Curtain"; accordingly, its strategic significance was always in focus. Today, however, so precipitous are the changes in the Baltic environment that an effort to understand their implications is demanded. In general, these developments are positive, and offer historic opportunities that the region's states must carefully consider. These opportunities are in various dimensions, especially the political and economic, but they will also affect security considerations for the whole zone. In time this environment of change will itself become the basis upon which each of the regional states approaches force planning issues.

This article addresses the strategic significance, in this regime of change, of the Baltic Sea.¹ It first sets out the Baltic's historical context in the traditional terms of shifting power

balances. The implications of current changes on three levels--political, economic, and military--are then identified, leading to general conclusions as to regional strategic significance, prospects, and tendencies.²

HISTORICAL CONTEXT

As would be expected in an area with such a geographical configuration, the history of the Baltic Sea is marked by conflicts in which access has been a key factor. Up to the present century, these struggles have been driven by the opposing economic interests not only of the littoral states but also external powers who sought to exploit both the economic and military possibilities of the Baltic.

Denmark and Sweden, by virtue of their locations and trade policies, assumed active roles early on. From the twelfth to sixteenth centuries, these two states, along with the towns of the Hanseatic League, dominated traffic within, into, and out of the Baltic.³ In this period, the Hanseatic towns sought to make the Baltic a *mare clausum*, or closed sea, and Denmark, exploiting its strategic position, introduced the Oeresund Dues in 1429.

However, the importance of the region's markets also attracted the Netherlands, and the interest of that state in preserving free trade--i.e., a *mare liberum*--influenced the situation in the Baltic through the seventeenth century. The Dutch role as a major outside power affecting the internal Baltic strategic situation was later supplanted by England, which became the dominant regional naval power until the middle of the nineteenth century. The British interest was centered in a *mare liberum*, both the economic and military perspectives.

A number of factors in the mid-nineteenth century caused a major shift in the Baltic strategic situation. First, the Industrial Revolution reduced the traditional economic importance of the Baltic itself; emblematic of the diminished importance of trade was the Sound Treaty of 1857, by which Denmark gave up the collection of dues. Secondly, the British

withdrew from the arena as two littoral states, Russia and Germany, emerged as regional naval powers. Germany, with the achievement of a Baltic *mare clausum* regime as a distinct objective, now became the leading power in the area. It remained so to the end of the First World War, after which in the interwar years competing German and Russian spheres of influence gradually began to emerge.

The post-World War period was characterized by the dominance of the USSR in the Baltic; Soviet interest was in a closed-sea policy, with a resulting focus on the Straits. The new *mare clausum* regime was clearly challenged by the United States, the new external power--this time a superpower--having strategic interests in the region. The Baltic came to be viewed as an important part of the northern European power balance, and it functioned well as a buffer zone between the opposing interests of the two superpowers.⁴

What conclusions can be drawn from this historical context? Not surprisingly, observers differ as to strategic implications. However, there seems to be general acceptance of the following theses:

- First, the strategic significance of the Baltic Sea has been closely linked to the overall "rise and fall" of European great powers.⁵

- Second, while early in this millennium the area was dominated by economic factors, the military aspect has been central in the last century, reaching a peak in the Cold War.

- Third, sea power has clearly played a major role, specifically in the efforts of a dominant Baltic power to establish a *mare clausum* and those of an outside great power to assert a *mare liberum*.

- Fourth, Denmark's unique geographic position controlling the Straits (long exercised by the imposition of dues) has often led to involvement in regional conflicts--without, however, serious challenges to its ability to exert controlling influence.

- Finally, the Cold War was a special case wherein the Baltic Sea was an important element in the balance between two superpowers, one of which, for the first time in history, was also

the dominating regional power.

THE CHANGING POLITICAL ENVIRONMENT

In the post-Cold War resettlement of European affairs we have witnessed changes, both unprecedented and coming at a pace that none would have believed possible only three years ago. Moreover, it would seem that the process is not yet coming to a halt; rather it is likely to be a continuing one with which we will have to live for some time. It is true that an outside observer might feel that the Cold War also presented Europe with a series of significant political events, but that at length a resolution was reached and stability achieved. For the foreseeable future, however, a renewed status quo is not probable. We will have to continue to adjust to a changing environment, one in which force planning for the future will require flexibility.

Fragmentation. The predominant political development in Europe for the past three years has been fragmentation. The breakup of what could be called the "Eastern Power Hemisphere" implies an arithmetic formula: $1 \rightarrow 21$. This expression describes the dissolution in December 1991 of the Soviet Union and both the formal emergence of fifteen new independent states (most of them loosely joined in a new Commonwealth of Independent States, or CIS) and the release of six Eastern European countries from the political, economic, and military dominance of the former USSR. For the Baltic region there are several major implications.

The most important is the achievement of independence by the Baltic States--Estonia, Lithuania, and Latvia. The arrival of three new littoral states, each with sovereign rights, will inevitably influence security issues in a powerful way. So far, however, their emergence has had only a minor impact, due to the fact that they have so far given priority to the complete and expeditious withdrawal of all CIS military forces based on their territories as a prerequisite to restoration of full state sovereignty.⁶

Second, and a consequence of the foregoing, Russian sovereign territory on the eastern Baltic has been reduced to two small bridgeheads, around Kaliningrad (the former Königsberg) and St. Petersburg. In addition, the former is located in a rather confined area (the Kaliningrad *oblast'*) surrounded by Poland, Belarus, and Lithuania, with which there are no agreements as to the use of corridors, etc., for military purposes.

Finally, the collapse of the Soviet bloc has brought the inauguration of new eras in the national existences of two major Baltic states. The disbandment of the Warsaw Treaty Organization in 1991 marked the passing of the last obstacle to the transformation of Poland into a democratic and free market-based society. The disintegration of the Soviet Union fundamentally affected Finland as well. The renegotiation of the Finno-Soviet Treaty of Friendship, Cooperation, and Mutual Assistance, completed in January 1992, led to the final disengagement of Finland from the overwhelming influence, formal and informal, of its eastern neighbor.⁷

Integration. Remarkably, however, if fragmentation has been the dominating characteristic of recent European developments, another important factor in the same period has been integration. First of all, the twelve member countries of the European Community (EC) proceeded along the path toward further and deeper integration with the removal of trade barriers at the end of 1992. The way ahead to political union had been laid down in the Maastricht Treaty of December 1991, after which the process continued without interruption until 2 June 1992, when the Danes voted by a very narrow margin against ratification. This outcome, and the very mixed French approval of the treaty in the referendum of 20 September, would suggest that prospects are weak for continuation of the process as scheduled. Nonetheless, however, there is little doubt that integration will proceed, albeit more slowly than had been anticipated. Similarly, there is little doubt that the EC will continue to be the core of European political development, a fact that Sweden and Finland seem to have acknowledged in their application for full EC membership, on the premises of the Maastricht agreement.

Poland has clearly expressed its desire to obtain membership, and it seems likely that the Baltic States, when their domestic situation allows, will seek membership as well.

A second evidence of a tendency toward integration is the astonishing sequence of events that led to the reunification of Germany on 1 October 1990. On that date a littoral state disappeared from the Baltic map; the same date marked the reemergence of a former great Baltic power. Long recognized as the economic locomotive of Europe, Germany has now reached the end of the road to full sovereignty upon which it began after the Second World War. Clearly, renovation of the former German Democratic Republic will retain priority in the coming years, but there is little doubt that Germany will work toward a more significant political role.⁸

Cooperation. Yet a third general trend in post-Cold War Europe has been the establishment of new fora for regional cooperation. In relation to the Baltic region, the prime forum, the Nordic Council, dates back to 1953. Member states include Finland, Iceland, Norway, Sweden, and Denmark--that is, three Nato members, one neutral state, and one with a special relationship with the former USSR. This diversity of membership is commonly considered to provide the basis for the so-called "Nordic Balance."⁹

Poland has been actively involved in the establishment of two regional cooperation bodies in the aftermath of the Cold War. One is the Visegrad Group, founded by Poland, Hungary, and the former Czechoslovakia for the pursuit of common goals of economic reform and economic integration with the Western European countries. Another forum is what was originally known as the Pentagonale, established in 1990 by Italy, Austria, Hungary, Yugoslavia, and Czechoslovakia; the body was later joined by Poland, forming the Hexagonale.¹⁰

The newest and most remarkable cooperative body for the Baltic, however, is the Baltic Cooperation Council (BCC), founded in Copenhagen on 5 and 6 March 1992 by the foreign ministers of all the regional countries: Latvia, Lithuania, Estonia, Russia, Poland, Germany, Finland, Sweden, Norway, and

Denmark. It is especially notable that Norway, not normally associated with the Baltic region, is a member. This initiative is seen by some observers as in effect a revival of the old Hanseatic League, but it is probable that its objective in fact will be to ease the transitions of Poland, Russia, Estonia, Latvia, and Lithuania into democratic and free market-based societies.¹¹

To summarize, the political environment of the Baltic Sea has changed dramatically, with geopolitical impacts that are fundamental in many respects. We are witnessing the disappearance of the European superpower; specifically, it is being deprived--in a process with important regional implications--of most of the assets that would allow it to reimpose Baltic supremacy. At the same time, a former great power has reemerged, one with long-term potential for greatly influencing the Baltic situation. In geopolitical terms we see a tendency toward a shifting of the European center of gravity away from Moscow and to Berlin. The continuation of the integrating process in Europe and extension of regional cooperative fora constitute a positive trend in political developments around the Baltic Sea.

ECONOMIC PROSPECTS

The economic interests of the Baltic can be related to four factors: shipping, fisheries, exploitation of sea bottom resources, and recreation.¹² Each of these elements is likely to gain in influence in the aftermath of the Cold War. The sovereignty of all the littoral states will eventually lead to major emphasis on the sea as a transportation medium; intensified regional trade on the Baltic must be expected. A contributing factor is that the infrastructure of the former republics and satellites of the Soviet state is now in a very bad state. Establishment there of a more developed industrial base will require increased use of the Baltic Sea for export and import.¹³ This strong interest in a more rapid and rational development of maritime transport in the Baltic has already led to the establishment of a practical forum, the Baltic Port Organization, representing twenty-seven regional ports as

of January 1992.¹⁴

Exploitation of natural resources is inevitably linked with the delimitation of maritime borders on the continental shelf. The shelf holds commercially valuable deposits of oil, phosphorite, glauconite, ferromanganese nodules, amber, sand, and till (the latter being a clay substratum containing sand and gravel).¹⁵ The reunification of Germany and the independence of the Baltic States has added another level of complexity to what was already a sophisticated system of national maritime border declarations and agreements. Sovereignty of the Baltic States has not yet led to resolution of maritime boundaries with respect to territorial seas, exclusive economic and fisheries zones, or the continental shelf. The necessary bilateral and multilateral talks are yet to be held, and the Baltic States have not yet formally bound themselves to the 1982 Final Act of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea (known as UNCLOS III).¹⁶

Exploitation of natural resources and recreational potential will be a major economic interest of all littoral states; associated with it, however, is the very demanding issue of environmental problems. It has recently become obvious to the outside world that development in the USSR grew out of a "growth at any cost" mentality, obsession with gigantism, and willingness to twist science to political ends. The price today is enormous--it can only be described as an environmental nightmare ravaging the former Soviet republics. Similar problems also face Poland and the former East Germany.¹⁷ Countering this enormous transnational threat effectively will inevitably require substantial and prolonged effort, which will in turn require extensive cooperation and the generation of vast amounts of funds within the Baltic region.

As the foregoing suggests, economic interests in the Baltic Sea are very likely to gain in importance. On one shore of the sea we find a region marked by economic underdevelopment, a cheap work force, and dramatic need for investment. On the other we find a highly sophisticated zone with a very expensive work force and a saturated market. Between these two most unequal economic regimes there is the

Baltic itself, offering a safe and economical transportation medium. The basis for prosperity in the region is obvious; what is more important, however, is that both shores of the Baltic seem to show a positive will to take advantage of their remarkable opportunity.

Prospects for the future economic significance of the region have been described by a number of observers and officials, but the vision expressed by Uffe Ellemann-Jensen, the former Danish foreign secretary, in a statement of 23 January 1992 is probably typical of that of many: "The Baltic Sea is no longer a blind alley on the outskirts of Europe, but will once more become a centre of activity and prosperity. Become what some people refer to as the Baltic Growth Zone."¹⁸

It is in this prospect that we find the rationale for the establishment of the Baltic Cooperation Council. Undoubtedly the vision of the Baltic as a strong economic region in the future is the driving force behind present political interest in joining this forum. In a short-term, practical way, however, this body will form an initial framework for cooperation and coordination between the littoral states and will eventually lead the way to membership in the European Community for those states not presently members.

SECURITY IMPLICATIONS

Security prospects for Europe in general arise from two recent significant changes. The first was the announcement in December 1988 by then-President Mikhail Gorbachev that the Soviets would unilaterally reduce their troops in Eastern Europe. This decision eventually led to the fall of the Berlin Wall in November 1989 and then to the dissolution of the Warsaw Pact, and along with it the threat of a conventional Warsaw Pact attack on Western Europe. The second change began with the attempted Moscow coup of 19 August 1991, which led rapidly to the demise of the Communist Party and then of the USSR itself.¹⁹

The resulting framework confronts the Baltic area with

a series of regional security issues. First and foremost is the problem of the withdrawal of all CIS (formerly Soviet) military forces stationed in the Baltic States. For now, Russia's justification for keeping some 120,000 troops in the new nations is mainly economic; the argument is that the withdrawal cannot be carried out before housing and jobs at home can be guaranteed. The CIS military also insists that withdrawal is linked to a prior commitment to remove troops from Germany and Poland, and it is attempting to negotiate a target date of 1994 at the earliest for commencing the Baltic withdrawal.²⁰ The possibility of an unstated additional linkage to the large Russian minorities in all the Baltic States cannot be excluded, however. The fact that 34 percent of Latvia's population, 30.3 percent of Estonia's, and 9.4 percent of Lithuania's are ethnic Russians could be an important factor in any negotiated settlement of the troop-withdrawal issue.²¹

A second challenge is the Russian Baltic Fleet; its status is of particular relevance to the evolving regional security situation. A consequence of the independence of the Baltic States will be a gradual withdrawal of formerly Soviet naval units; so far, however, it is not clear where they will relocate. That all units will withdraw to St. Petersburg and Konigsberg seems unrealistic, which could mean the transfer of many ships to the Northern or Pacific Fleets. The eventual reduction of Russian sea frontage to two relatively constrained strongholds--St. Petersburg is obstructed by ice for some part of each winter--would eventually degrade the capability of the Baltic Fleet and perhaps even challenge its stature as the dominant naval force in the area. Also, in a symbolic gesture befitting the new realities, the Baltic Military District has been renamed the Northwest Group of Forces, with headquarters presently in Latvia.²² Recent statements seem to indicate that Russia is committed to keeping a large naval force in the Baltic Sea.²³

Yet another effect of the changing security environment is that the geography of the potential battlefield has been altered. When the forces of the two alliances faced each other across the inter-German border, those of the Warsaw Pact were only 250 miles from Nato's English Channel ports. With the agreed

withdrawal of its troops from the former East Germany by the end of 1994, the starting line for any future Russian offensive will move at least back to the German-Polish frontier, four hundred miles from the Channel. With the final removal from Poland, it will drop back another 250 miles. Possibilities for confrontation in the Baltic have changed likewise.²⁴

Fourthly, it should be stressed that whereas the above-mentioned issues have to do with potential changes in the future, the actual situation in the Baltic with respect to hardware remains unaltered. In other words, though it may be argued that while recent developments may have deprived CIS forces of much of their "will," it is still difficult to find any change in their "capacity." A central factor here is the Conventional Forces in Europe (CFE) Agreement. CFE was meant to break down the military infrastructure of the Cold War order; in essence, it became part of the self-destruction of the system designing it. In that context, the August coup can be seen as a last, desperate attempt by conservative elements in Russia to prevent what it saw as a selling-out of the ability to project power into Europe. Today, the fate of CFE is very much in doubt; a series of problems in implementation have arisen. Treaty equipment limitations were tied to the former Soviet military districts, some of which have now become separate states—which have, for a number of reasons, not ratified the agreement. This in turn means that for many years to come, force planning is bound to be based on the continued existence, as listed in such publications as *The Military Balance*, of large amounts of weaponry. To be realistic, force planning should assume complete implementation of the CFE treaty no earlier than 1995.

Finally, regional security considerations cannot exclude the factor of uncertainty. Uncertainty, first of all, attaches to future developments in Russia. We may hope that the most likely outcome is continued positive evolution toward democracy and a market-based economy. However, the possibility of a reversion to dictatorship or, in the worst case, chaos and civil war, cannot be excluded. The National Security Adviser during the Carter administration, Zbigniew Brzezinski, has recently expressed his pessimistic perspectives on the domestic

developments in Russia. Mr. Brzezinski's concern is that the pains of transition to capitalism may well undermine the appeal of the democratic ethic. In that setting, there may be great proclivity to take refuge in more organic and more tightly binding beliefs such as ethnicity, xenophobia, or religion. The current difficulties Russia is experiencing could provide dangerously fertile ground for "a new form of fascism, that would fill the void of the black hole, that Bolshevism created in Russia, creating the conditions of coercive order--even if no longer of coercive utopia--that democracy and the free market may not have been able to insure." Should such fascism take root in Russia, he adds, it would "almost certainly spread to some of the non-Russian former Soviet republics" and also "infect the politically more unstable portions of Central Europe," even possibly spreading "to some portions of Western Europe."²⁵

On the basis of these security factors, some general conclusions can be drawn. First, the Baltic Sea is no longer an arena of superpower confrontation; opposing military blocs no longer face each other across it; it is no longer the flank of a European front line. Second, military capacity is still present, notwithstanding the overall political changes. Third, while the risk of large-scale conventional aggression in the form of amphibious attack is now very much reduced, the danger of regional or low-level conflicts is very much alive. Finally, the current positive, downward trend in the overall potential for military conflict in the Baltic is very much dependent on events in Russia. A renewed dictatorship would have serious security implications.

PROSPECTS AND TENDENCIES

The purpose of this discussion has been to present the various factors relating to the three main dimensions of the Baltic environment in the post-Cold War period. How do these dimensions interact, and what are the overall strategic implications for the region?

To use any simple model to describe the strategic significance of the post-Cold War Baltic region is difficult; in fact, it requires a detailed analysis beyond the scope of this article.²⁶ The very term "post-Cold War" connotes a certain degree of resolution, of stability; the facts, as the foregoing makes plain, are more ambiguous. On the whole, however, it would seem that the economic element is rapidly gaining in influence, and the political as well, though somewhat less so, whereas the military component is somewhat reduced.

Any attempt to estimate future prospects and tendencies for the strategic importance of the Baltic Sea requires a resort to two scenarios, the difference between them being the role of Russia. In the best case, its economic reform process will succeed and democracy will continue to evolve, conservative elements and the military-industrial complex will be neutralized, and Russia will be gradually integrated in ever more binding international cooperative fora. In this case the likelihood that the Baltic will become a prosperous region is plain. In such a case, regional cooperation would advance, and, in a broad European context, economic cooperation, based most likely on the EC, will make the Baltic littoral an important growth zone. Economic considerations would be foremost in this scenario, followed by political ones, and military the least.

In the other, worse, case, Russian economic reforms fail and the evolution of democracy is upset by new authoritative, nationalistic leadership, perhaps bent on restoring the old Soviet empire by means of military power. The planned withdrawal of forces from the Baltic States would halt, and a real threat to the Baltic would result. A threat of military aggression against Western Europe would not necessarily result, but a restoration of something like the former power balance in the Baltic, with renewed emphasis on the military element, would be likely. Economic opportunities would be thrown away for a long period of time. This falling-back to a "cold war" situation would put the military element ahead, followed by the political, with the economic last.

The Baltic has for centuries played an important role in

the balance of power in Europe. During the Cold War this region even had a kind of front-line status as part of the superpower confrontation. The end of the Cold War has dramatically changed the situation; the fall of the Soviet Union and the rise of Germany--referred to by many as the winner of the Cold War in Europe--are the dominant factors. Regionally, the present situation offers unique opportunities for the littoral states, some of them newly independent, to take advantage of economic opportunities. However, the demise of communism has raised the danger of regional and low-level conflicts in the area; the outlook is linked to internal and political developments in Russia.

The current situation offers positive trends in many respects. However, it seems realistic to join a Swedish admiral in the following statement: "For me it is quite clear, that the Baltic Sea is not yet a 'sea of peace.'"²⁷

NOTES

1. "Strategy" is typically used in compound terms like "national strategy" or "grand strategy," connoting the development and use of a government's entire range of resources to achieve objectives against the opposition of another government or grouping. See, among others, Henry C. Bartlett and Timothy E. Somes, "Long-Range Planning in a Changing World," *Fundamentals of Force Planning: Vol. III, Strategy and Resources* (Newport, R.I.: Naval War College Press, 1992), pp. 2-3.

However, the term has traditionally applied to four areas--political, economic, military, and diplomatic. This usage derives from General Beaufre, as cited, among other places, in Swedish Institute of International Affairs, *Military Theory* (Gower, 1983), p. 196.

In this article, "Strategic" is taken as relating to one geographic area, the importance of which is evaluated along not four but three dimensions, diplomatic and political elements being combined.

2. It is recognized that a careful and thorough contemporary analysis of the strategic significance of a given region requires a three-level examination: first, the internal situations of the countries involved must be clarified; second, relationships with and between superpowers and regional powers must be investigated; and third, factors affecting the region as a whole must be traced, since they form the basis for strategic conclusions ultimately drawn. The emphasis of this article, however, is upon the latter, i.e., pan-regional elements. The other two levels of examination are addressed only in passing.

For a full-scale example of the three-level analytical model see the author's "NATO's Southeastern Flank," *Tidsskrift for Soeaesen*, nos. 5-6, 1988, pp. 193-312.

3. The Hanseatic League was an association of merchants and cities along the north German and Baltic coasts in the thirteenth to fifteenth centuries. It operated in a trading area based around the Baltic Sea. See Ole Waever, "Nordic Nostalgia: Northern Europe after the Cold War," *International Affairs*, January 1992, p. 77.

4. H. Smidt, "Oestersjoens strategiske betydning," *Tidsskrift for Soevaesen*, no. 3, 1992, pp. 134-137. Several sources offer in-depth analyses of the historical development of the Baltic. *The Baltic: Balance and Security*, by Mogens Espersen (Copenhagen: Information and Welfare Service of the Danish Defense Ministry, 1987), pp. 9-60, is an overview of different historical eras and an excellent source. His "The Security Policy History of the Baltic" in *The Baltic: Yesterday--Today--Tomorrow* (1981, by the same publisher) is a briefer alternative.

5. The term refers to Paul Kennedy's *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000* (New York: Random House, 1990). This work is a major study, providing an excellent analysis of the rise and fall of the European powers, among others, within the relevant time frame.

6. Jeffrey L. Canfield, "The Independent Baltic States: Maritime Security Implications," *Naval War College Review*, Autumn 1992, pp. 55-81. Canfield's article offers a comprehensive analysis of this issue, with emphasis on the withdrawal factor.

7. The term "finlandization" is well known and describes a policy of a state's restricting itself politically in order not to offend a neighboring great power. See Det Sikkerheds-og nedrustningspolitiske udvalg, *Fred og Konflikt*, 1991, p. 355.

The new agreement on "Good Neighborliness and Cooperation" has no clauses about consultation or military assistance. Article 4 establishes a commitment for Finland to maintain a defensive capability to prevent its territory from being used for armed attack against the other party. See "The

Military Balance in Northern Europe, 1991-1992" (Oslo: The Norwegian Atlantic Committee, 1992), pp. 27-28.

8. "Germany Demands Seat in UN Security Council," *The New York Times*, 24 September 1992, p. A1.

9. Waever, pp. 77-102. Weaver gives a good presentation of the possibilities for survival of Nordic cooperation in post-Cold War Europe. An introduction to the concept of "Nordic Balance" appears on p. 79. For a complete discussion of the Nordic Council, see *Fred og Konflikt*, pp. 326-327.

10. Unal Cevikoz, "European Integration and New Regional Cooperation Initiatives," *NATO NYT* [NATO news], June 1992, pp. 23-24. The effect of the replacement of Czechoslovakia by two states is difficult to determine at this point. In the case of Yugoslavia, the Belgrade government was not able to fulfill its 1992 Hexagonale presidency, which subsequently reverted to Austria.

11. Cevikoz, p. 25.

12. See Klaus Carsten Pedersen, "The Economic Exploitation of the Baltic," in *The Baltic: Yesterday--Today--Tomorrow*, pp. 24-29.

13. Canfield, pp. 64-68, gives a solid and up-to-date review of the maritime transportation industry in the Baltic States.

14. *Jyllandsposten* (Aarhus, Denmark), 3 March 1992. The organization was founded in Copenhagen on 10 October 1991 by representatives of the ports of Copenhagen, Rostock, and Tallinn. The twenty-seven ports that were participating by January 1992 were in Estonia, Denmark, Finland, Germany, Latvia, Lithuania, Poland, Russia, and Sweden. The first General Assembly took place in Tallinn on 26-27 March 1992. The organization's objectives and the key issues it faces are:

- Rapid and rational development of maritime transport in the Baltic region. This development is to have the dual purpose of boosting economic development in the states of the region while creating efficient pathways for transfer of cargo and passengers from port to port.

- Coordination of cooperative measures agreed upon by member ports with regard to such matters as development, investment, specialization, etc.

- Exchange of information, technology transfer, port management services and other skills, rehabilitation of ports, etc.

- Education and training of personnel.

- Establishment and maintenance of a network of international contacts.

- Marketing the Baltic region as a strategic logistics center.

- Negotiation and decision-making with regard to the Organization's affiliation with other international bodies (such as the International Association of Ports and Harbours), whether on the basis of collective associate membership or individual membership for ports.

15. Canfield, p. 69.

16. See Canfield, pp. 68-71, especially the table of territorial sea claims on p. 70.

17. For a gloomy survey of the environmental disaster facing the former Soviet republics, see *U.S. News & World Report*, 13 April 1992, pp. 40-51.

18. Uffe Ellemann-Jensen, "The Rebirth of a Dynamic Region," Address to the Conference on Reintegration of the Baltic States in the World Community, London Chamber of Commerce, Chatham House, 23 January 1992. Quoted in Smidt, p. 155.

19. These changes were described by Secretary of Defense Les Aspin, when he was the chairman of the House Armed Services Committee of the U.S. Congress, as the two modern Soviet Revolutions. See Les Aspin, "From Deterrence to Denuking: Dealing with Proliferation in the 1990s," Compendium, National Security Decision Making Department, Naval War College, Newport, R.I., 18 February 1992.

20. Canfield, pp. 56-58, provides a detailed review of the withdrawal issue.

21. For the implications of these Russian minorities, see *U.S. News & World Report*, 22 June 1992, p. 53. As an example suggesting the importance of this issue, the Russian minority in Estonia was not allowed to participate in the presidential elections of 20 September 1992. The Russian government's reaction implied the likelihood of sanctions, perhaps affecting oil deliveries, and the possibility of delays in the troop withdrawal negotiations. On the presidential election, see Peter Marslew, "Weekendavisen," 25 September-1 October 1992, p. 8.

22. Canfield, p. 61.

23. In a recent statement, Foreign Minister Andrei Kozyrev claimed that a *raison d'être* for the Baltic Fleet was "to deter any future territorial claims on Kaliningrad from extremist groups in Germany and elsewhere." *Reuter News Highlights*, 16 March 1993.

24. Strategic options in the Baltic have been investigated in historical perspective by Lt. Col. M.H. Clemmesen, "Change and Strategy in the Baltic," *Enjeux Atlantique*, no. 2, 1992.

25. Zbigniew Brzezinski, *Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the 21st Century* (Scribner, 1993).
26. For a useful model, the "strategic tripod," see Henry C. Bartlett and G. Paul Holman, "Grand Strategy and the Structure of US Military Forces," *Fundamentals of Force Planning: Vol. III: Strategy and Resources* (Newport, R.I.: Naval War College Press, 1992), pp. 57-68.
27. Claes E. Tornberg, "Swedish Future Surface Ships and Submarines," *Naval War College Review*, Winter 1992, p. 55.

MEDDELELSER FRA REDAKTØREN

REDAKTIONSUDVALG

På paragraf-32 mødet den 7. oktober 1993 for det 210. forsamlingsår godkendte forsamlingen bestyrelsens forslag til redaktør, redaktørsuppleant og redaktionsmedlemmer for Tidsskrift for Søværnen:

Redaktør: OK J.C.Hansen.

Redaktørsuppleant: OK N.A.K. Olsen.

Redaktionsudvalg: OK H.H. Spøhr, OK P. Stehr, OK N.C.Wang.

DEN REDAKTIONELLE LINJE

Det er redaktionsudvalgets hensigt at inspirere til en konstruktiv meningsudveksling omkring søværnets virke. Det er efter redaktionsudvalgets opfattelse vigtigt, at diskussionen omkring de fremtidige aspekter får en særlig plads i tidsskriftet - ikke mindst i en tid hvor forsvaret står overfor store forandringer. Tidsskriftet vil i overensstemmelse hermed fokusere på søværnets formål og opgaver og kaste lys over mulige løsningsmodeller ud fra de givne ressourcemæssige rammer. Der vil også blive lagt vægt på den sikkerhedspolitiske udvikling i østersøområdet. Der vil endvidere blive orienteret omkring strategi- og doktrinudviklingen i almindelighed indenfor det maritime område.

DET SKREVNE ORD

En af forudsætningerne for at ovennævnte debat kan holdes i live - man fristes til at sige "vækkes til live" - er, at tidsskriftets læsere også på eget initiativ bidrager med artikler og kommentarer, idet det understreges, at selv korte indlæg har interesse. Debatten i det amerikanske tidsskrift "U.S. Naval Institute PROCEEDINGS" er et godt eksempel på, at noget sådant kan lade sig gøre. Erfaringsmæssigt har det været vanskeligt at få tilstrækkeligt med stof til tidsskriftet. Som oftest er det redaktørens venlige vink med en vognstang, der er den nødvendig forudsætning for at få et indlæg i tidsskriftet - og alt for få gange sker det på læsernes eget initiativ. Denne tilbageholdenhed har måske noget at gøre med manglende interesse for sagen, skriveangst, tidsnød på grund af arbejde, manglende ytringsfrihed på grund af tjenestestillingens placering, fravær på grund af sejlads m.m. Det kunne være interessant at høre nogle synspunkter omkring dette forhold som en begrænsende faktor for skribentvirksomheden - ikke mindst fra de yngre officerer.

Det har under alle omstændigheder stor betydning - hvis vi skal videre - at der bliver brudt med den lidt rigide praksis omkring tilvejebringelse af artikelstof og eventuelle forestillinger, om hvem der er kompetent til at skrive i tidsskriftet. Det er vigtigt for den sømilitære identitet, at vi får udtrykt, det der rør sig i hverdagen og på den måde bidrager til at opfylde Søe-Lieutenant-Selskabets formål.

Lad ovennævnte betragtninger være et incitament til langsomt at vågne af "Tornerosesøvn" og en opfordring til en fordomsfri debat blandt selskabets mange medlemmer - i lighed med den tidlige tradition.

INDLÆG TIL REDAKTIONEN

Tidsskriftet redigeres på tekstbehandling Word Perfect 5.1 og sendes herefter til trykning på Grafisk Center Køge. Indlæg til tidsskriftet bedes venligst tilsendt på diskette (3½") i Word Perfect 5.1 eller DSI-System (DSI-Tekst) bilagt en udskrift.

Bidrag til marts-nummeret 1/94 skal være redaktøren i hænde senest 5. februar 1994. Bidrag til maj-nummeret 2/94 skal være redaktøren i hænde senest 5. april 1994.

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER I MAJ/JUNI 1993

BIBLIOTEKSVÆSEN, RETSVÆSEN m.v.

Bevaring af trykte og skrevne primærkilder ved kopiering som elektroniske billeder. Kbh. 1993. 107 s. ill.

Guttridge, Leonard F.: Mutiny. A History of Naval Insurrection. Annapolis 1992. 322 s. ill. index.

Hadfield, R.L.: Mutiny at Sea. New York 1938. 246 s. ill.

HISTORIE.

Blüdnikow, Bent: P&Ts historie 1927-1960. Bd. 4: Post og Tele under samme tag. Kbh. 1993. 439 s. ill. index. bibl.

Echwald, Albert: Scrapbog 1956-91. 2 bd. u.st. u.år. upag. ill. Ej til udlån.

Evensen, Knut: Oscarsborg fortæller historie. Oslo 1992. 120 s. ill. bibl.

Hattendorf, John B. m.fl. (eds.): British Naval Documents 1204-1960.

Naval Records Society vol. 13. Aldershot 1993. 1196 s. ill. index. bibl.

Ipsen, Arne & Eyvind L. Lind: Kystens helte. Redningsvæsenets historie, mennesker og miljøer på Bornholm og i Vestjylland. Rønne 1991. 124 s. ill. bibl.

Jensen, Ole Lisberg: Ankre fra danske farvande.
Roskilde u.år. 7 s. ill. bibl.

Lewis, Emmanuel R.: Seacoast Fortifications of the United States. An Introductory History. Annapolis 1993. 145 s. ill. index. bibl.

Navy Records Society 1893-1993: A note on the first one hundred years. Tonbridge 1993. 12 s. index.

Orlogsmuseet - Årsberetning 1992. Kbh. 1993. 53 s. ill.

Rasmussen, Frank A.: Holmen og Orlogsværftet. Et teknisk innovativt center? Særtryk af: Det industrielle miljø i Danmark nr. 2/1991). Kbh. 1991. 14 s. ill. bibl.

Rust, Eric C.: Naval Officers under Hitler. The Story of Crew 34. New York 1991. 229 s. ill. index. bibl.

Sainsbury, A.: The Royal Navy Day by Day. 2nd rev.Ed.
Shepperton 1992. 424 s. ill. index. bibl. Ej til udlån.

Warlow, B.: Shore Establishments of the Royal Navy. Being a list of the Static Ships and Establishments of the Royal Navy. Liskeard 1992. 160 s. index. bibl.

KRIGSHISTORIE.

Barfod, Jørgen H.P.: Endelig - 29. august 1943 som vi oplevede den. Kbh. 1993. 226 s. ill. index. bibl.

Daly, John C.-K.: Russian Seapower and "The Eastern Question" 1827-41. London 1991. 314 s. index. bibl.

Ericsson, Christoffer H.: Sjömilitärer, hydrografer och fästningsbyggare. Studier kring Sjökriget 1788-90.

Nautica Fennica 3. Helsingfors 1990. 112 s. ill.

Fluckey, Eugene R.: Thunder Below! The USS Barb Revolutionizes Submarine Warfare in World War II. Champaign 1992. 444 s. ill. kort. index.

Glete, Jan: Navies and Nations. Warships, navies and state building in Europe and America, 1500-2860. Bd. 1-2. Acta Universitatis Stockholmiensis nr. 48:1 + 48:2. Stockholm 1993. 752 s. index. bibl.

Howse, Derek: Radar at Sea. The Royal Navy in World War 2. London 1993. 383 s. ill. index. bibl.

Jatkosodan Historia. (Fortsættelseskrigens historie). Bd. 4: Saksalaisarmeijan Hyökkäys pohjois-suomesta. Helsinki 1993. 440 s. ill. kort. index.

Jespersen, Knud J.V.: Den danske Brigade i Sverige 1943-1945. Kbh. 1993. 288 s. ill. index. bibl.

Nelson, Richard B.: The Battle of Salamis. Background Books for Wargamers and Modellers. London 1975. 160 s. ill. kort. index. bibl.

Pielkalkiewicz, Janusz: Der Zweite Weltkrieg. Düsseldorf 1993. 1119 s. ill. index.

Pope, Dudley: The Devil Himself. The Mutiny of 1800. London 1987. kort. index. bibl.

Queen Wilhelmina's Navy. London 1944. 25 s. ill.

Ruegg, Bob & Arnold Hague: Convoys to Russia. Allied Convoys and Naval Surface Operations in Arctic Waters 1941-1945. Kendal 1992. 104 s. ill. index.

Schultz, D.: The Last Battle Station. The Story of the USS

Houston. New York 1985. 271 s. ill. kort. index. bibl.

Vaeth, Gordon: Blimps and U-Boats. U.S. Navy Airships in the Battle of the Atlantic. Annapolis 1992. 208 s. ill. index. bibl.

PERSONALHISTORIE.

Eggers-Lura, A. (red.): Etatsråd H.N. Andersens livserindringer. Odense 1993. 274 s. ill. bibl.

Hofsten, Hans von: I kamp mot överheten - örlog och debatt. Stockholm 1993. 228 s. ill. index.

Hona, William H.: Bywater. The man who invented the Pacific War. London 1990. 337 s. ill. index. bibl.

Jacobsen, Kurt: Aksel Larsen. En politisk biografi. Kbh. 1993. 710 s. ill. index.

Selsing, Johannes Otto: Min Værnepligtstid 1915-16. u.st. u.år. 17 s. maskinskr. Ej til udlån.

Stillwell, Paul E. (ed.): The Golden Thirteen. Recollections of the First Black Naval Officers. Annapolis 1993. 304 s. ill. index.

Weeks, Charles J.: An American Naval Diplomat in Revolutionary Russia. The Life and Times of Vice Admiral Newton A. McCully, 1867-1951. Annapolis 1993. 348 s. ill. index. bibl.

POLITIK.

Agrell, Wilhelm: Sikkerhedspolitiske kredsløb i Norden og Østersøområdet. Kbh. 1993. 78 s. kort.

Björkholm, Mikaela & Allan Rosas: Ålandsöarnes demilitarisering och neutralisering. Åbo 1990. 144 s.

Danmark efter den kolde krig. Udenrigs- og sikkerhedspolitikken under forandring.

Sikkerheds- og nedrustningspolitisk Udvalg nr. 94. Kbh. 1993. 405 s.

Smith, Howard K.: Sista Tåget från Berlin. Stockholm 1943. 300 s.

Treue, Wilhelm m.fl.: Deutsche Marinerüstung 1919-1942. Die Gefahren der Tirpitz-Tradition. Herford 1992. 208 s. ill. index. bibl.

Vego, Milan: Soviet Naval Tactics. Annapolis 1993. 455 s. ill. index. bibl.

Yerxa, Donald A.: Admirals and Empire. The United States Navy and the Carribean, 1898-1945. Columbia 1991. 202 s. ill. kort. index. bibl.

SKIBE, SKIBBYGNING M.V.

Bailey, Dennis: Aegis. Guided Missile Cruiser. Osceola 1991. 96 s. ill. index.

Combat Fleets of the World 1992/1993, Naval Institute Guide to. Annapolis 1992. 1000 s. ill. index.

English, John: The Hunts. A history of the design, developments and career of the 86 destroyers of this class built for the Royal and Allied Navies during Wolrd War II. Cumbria 1987. 108 s. ill. + 1 planche. index.

Gray, Edwyn: Hitler's Battleships. Annapolis 1992. 195 s. ill. index. bibl.

Gunston, Bill (ed.): Hangarskibe. u.st. 1992. 78 s. ill.

Handler, Joshua (ed.): Greenpeace Visit to Moscow and Russian

Far East July - November 1992. Subject: Russian Navy Nuclear Submarine Safety, Construction, Defense Conversion, Decommissioning, and Nuclear Waste Disposal Problems. *Nuclear Free Seas*. Washington 1993. 35 + 55 s. ill. kort.

Jane's Fighting Ships 1993-94. Coulsdon 1993. 875 s. index. Ej til udlån.

Kaufman, Yogi & Paul Stillwell: Sharks of Steel. Annapolis 1993. 154 s. ill.

Kortfattet beskrivelse av bygnummer 107 "M/S FOILCAT". Mandal u.år. 19 s. ill.

Lakowski, Richard: Deutsche U-Boote geheim 1935-1945. Mit 200 bisher unveröffentlichten Dokumenten aus den Akten des Amtes Kriegsschiffbau. Berlin 1991. 207 s. ill.

Lakowski, Richard: Reich- und Kriegsmarine geheim 1919-1945. Mit mehr als 200 bisher unveröffentlichten Dokumenten aus den Akten des Amtes Kriegsschiffbau. Berlin 1993. 205 s. ill.

Toit, Allan du: South Africa's Fighting Ships. Past and Present. Rivonia 1992. 359 s. ill. index. bibl.

Understanding Soviet Naval Developments. 6th ed. Washington 1991. 190 s. ill.

Westerlund, Karl-Erik: Svenska Örlogsfartyg 1855-1905. Marinlitteraturföreningen nr. 75. Karlskrona 1992. 23 s. ill. bibl.

Zaloga, Steven J.: Slavia, Udaloy and Sovremenniy. Hong Kong 1992. 62 s. ill.

BJÆRGNINGSVÆSEN, NAVIGATION m.v.

Frame, Tom: Where Fate Calls. The HMAS VOYAGER Tragedy. Sidney 1992. 447 s. ill. index. bibl.

Information til Skibsfarten på Storebælt. (SVN ORT nr. 4/1993).
Århus 1993. 17 s. ill.

Lederer, William J.: The Last Cruise. The story of the sinking of the submarine U.S.S. Cochino. New York 1950. 110 s. ill. index.

VÅBENTEKNISKE HÅNDBØGER.

Casali, Antonio & Marina Cattaruzza: Sotto i mari del mondo. La Whitehead 1875-1990. Rom 1990. 328 s. ill. index. bibl.

Jane's Underwater Warfare Systems 1993-94. Coulsdon 1993. 348 s. ill. index. Ej til udlån.

ROMANER.

Forester, C.S.: Hr. Kadet Hornblower. Kbh. 1941. 209 s.

Forester, C.S.: Lieutenant Hornblower. London 1952. 304 s.

Forester, C.S.: Lord Hornblower. Harmondsworth 1964. 237 s.

TIDSSKRIFTER.

Navy International, vol. 95 No. 1/1990 ff.
Dorking 1990. ill.

Kommentarer til nyanskaffelser maj/juni 1993

Tom Frame: Where Fate Calls. The HMAS Voyager Tragedy. Hodder & Stoughton, Sidney 1992.

Under øvelser sent på aftenen den 10. februar 1964 blev den australske destroyer Voyager påsejlet af hangarskibet Melbourne og skåret i 2 stykker. Indenfor få minutter omkom 82 personer; den største fredstidsulykke indenfor den australske flåde.

Den australske regering brød med praksis og beordrede en Kongelig Kommission til at undersøge sagen nærmere. Kommissionens rapport gav anledning til mange diskussioner og angreb på konklusionen, hvilket medførte nedsættelse af en ny kommission.

Forfatteren, der er søofficer og marinehistoriker, har minutiøst gennemgået hele sagen, og bogen indeholder alt, der hører til en "thriller": En dramatisk søulykke, tragiske tab af menneskeliv, eksempler på udvist mod, referater fra retssalen, politiske intriger, offentlig skandale og påstande om hemmeligholdelse og sammensværgelse.

Leonard F. Guttridge: Mutiny. A History of Naval Insurrection. Naval Institute Press, Annapolis 1992.

En bog om mytterier gennem de sidste 200 år, begyndende med Bounty og omfattende bl.a. Potemkin, Constellation og den sovjetrussiske Krivak-klasse Storozhevoy i 1975 og den græske destroyer Velos, der i 1973 søgte at styrte oberstregimet og bringe Kong Konstantin tilbage.

Forfatteren ikke blot gennemgår de forskellige mytterisager. Han søger at trænge ind bagved og finde ud af, hvad der ligger bag. Han påstår, at disciplin ofte mere afhænger af

mandskabets beslutning om at adlyde end på officerernes vilje og evne til at lede og konkluderer, at kun kommunikation mellem alle kommandoled kan forhindre mytteri. (Vel egentlig ikke overraskende!!).

Hans von Hofsten: I kamp mot överheten - örlog och debatt. Bokförlaget T. Fischer & Co., Stockholm 1993.

Den svenske søofficer von Hofsten blev født i 1931 og blev pensioneret som kommandørkaptajn i 1991. I 1980'erne blev han kendt som en stridbar og modig forsvarsdebattør, idet han navnlig behandlede - meget åbent og måske kontroversielt - de mange ubådskrænkelser af svensk territorialfarvand. (Han havde selv været jagerchef 1977-80 og i 1982).

I aviser, tidsskrifter og fjernsynsudsendelser vovede han - som een af de eneste - at fortælle det svenske folk sin opfattelse af den svenske politik i 1980'erne, specielt overfor Sovjetunionen.

Hans broder, kommandør Gustaf von Hofsten, påtog sig efter Hans von Hofstens død - og efter dennes udtrykkelige ønske - at sammenstille og redigere det efterladte manuskript.

William H. Honan: Bywater. The man who invented the Pacific War. MacDonald, London 1990.

Den engelske journalist, Bywater, udgav i 1925 bogen: "The Great Pacific War", i hvilken han redegjorde for den strategi, Japan kunne følge for at vinde fodfæste i Stillehavet; men da han samtidig "forudsagde", at USA ville vinde i den sidste ende, håbede han på, at Japan netop ville undlade at følge denne strategi.

Forfatteren når frem til den konklusion, at den senere japanske admiral Yamamoto under sit ophold i Washington som marineattaché læste bogen, hvis indhold blev grundlaget for den japanske strategi i 2. Verdenskrig.

(Der er næsten tale om en variant af den danske "Dommens Dag" fra 1908, hvori Dalhof-Nielsen og Karl Larsen "forudsagde" det tyske angreb på Danmark den 9. april 1940).

*Yogi Kaufman & Paul Stillwell: Sharks of Steel.
Naval Institute Press, Annapolis 1993.*

En bog, hvor farvebillederne er det vigtigste. Den handler om amerikanske u-både fra 2. Verdenskrig og til i dag med lidt forbindende tekst. Yogi og Steve Kaufman, far og søn, har bidraget med et væld af flotte farvefotografier, med motiver spændende fra u-båden, dens indre, besætningen, baser m.m.m.

*Derek Howse: Radar at Sea. The Royal Navy in World War 2.
MacMillan, London 1993.*

Fremkomsten og udviklingen af radar i årene 1938-45 havde nok den største indvirkning på søkrigsførelsen siden dampen erstattede sejlene.

Bogen fortæller - i et ikke-teknisk sprog - dels om radar'ens udvikling, dels om den rolle, radar'en spillede i søkrigen: Varsel, ildledning og navigation i såvel Slaget om Atlanterhavet, i Middelhavet, ved invasionen og i det fjerne Østen. Herudover også omtale af dem, der opfandt radar'en og af dem, der brugte den til søs.

*William J. Lederer: The Last Cruise. The Story of the Sinking of
the Submarine, U.S.S. Cochino.
William Sloane Ass., New York 1950.*

I august 1949 var 2 amerikanske u-både på prøvesejlads i Grønlandshavet. Under en arktisk storm, 400 km nord for Polarcirklen, blev Cochino udsat for en eksplosion og brand om bord, og de næste 14 timer kæmpede besætningen for at redde båden, som dog til sidst sank.

Det var et mirakel at kun 7 mand gik tabt.

*Dudley Pope: The Devil Himself. The Mutiny of 1800.
Secker & Warburg, London 1987.*

Den franske korvet La Vaillante blev i 1798 kapret af Royal Navy og givet navnet Danae. I engelsk tjeneste blev den i 1800 generobret af franskmændene, godt hjulpet af mytteri om bord.

Den kendte engelske forfatter har i de franske arkiver i Brest fundet historien bag; den var - uden at kende baggrunden herfor - arkiveret under : "Le Diable Lui-même".

Dudley Pope giver svarene på, hvordan det lykkedes franskmændene at generobre korvetten, hvorfor dele af besætningen ville risikere hængning ved at begå mytteri, hvad skete der med chefen i fransk fangenskab og hvad blev der af de skyldige.

Denne usædvanlige historie er fortalt af den kendte mari-nehistoriker med sædvanlig indlevelse og forståelse for visse mennekkelige motiver.

*Eric C. Rust: Naval Officers under Hitler. The Story of Crew 34.
Praeger, New York 1991.*

Der er ikke tale om officersbesætningen på U 34, men om de 318, der i 1934 påbegyndte en uddannelse til søofficerer, og hvoraf 174 endnu levede ved Verdenskrigens afslutning i 1945.

Man følger deres uddannelse, videre tjeneste og får et indblik i deres patriotisme og politiske ståsted, selv om man nok, når forfatteren mener at kunne fastslå, at størstedelen af årgang 34 nok var beredt til at forsvare folk og fædreland, men ikke følte nogen større tilknytning til den nazistiske ideologi, kan være bange for, at der er tale om efterrationaliseringer.

Duane Schultz: The Last Battle Station. The Story of the USS Houston. St. Martin's Press, New York 1985.

Den amerikanske krydser Houston, bygget i 1930, sank i februar 1942 i Java-havet efter sammen med enheder fra England, Australien og Holland at have kæmpet med en - både på søen og i luften - stærkere japansk modstander. Houston's skæbne var ukendt i 9 måneder, og hele historien om krydserens kamp blev først kendt efter krigen, da 292 overlevende af den 1064 mand store besætning blev fundet i japanske fangeleje.

Charles J. Weeks: An American Naval Diplomat in Revolutionary Russia. The Life and Times of Vice Admiral Newton A. McCully, 1867-1951.

Naval Institute Press, Annapolis 1993.

McCully var en af de mest fascinerende amerikanske søofficerer i første del af århundredet. Han var assisterende marineattaché i Port Arthur under den Russisk-japanske Krig (1904-05), marineattaché i Petrograd under 1. Verdenskrig, chef for amerikanske flådestyrker i Nord-Rusland i 1918/19, og blev som særlig udsending amerikansk repræsentant ved den antibolsjevitiske regering i det sydlige Rusland (1920). Han, der talte russisk flydende, fik en dyb kærlighed til det russiske folk, som bl.a. kom til udtryk i hans humanitære indsats for russiske flygtninge.

Bogen bidrager til billedet af de ofte kaotiske forhold, der herskede under og umiddelbart efter revolutionen.

A.H.

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER I JULI/AUGUST 1993

ADMINISTRATION & ORGANISATION M.V.

Carleton, C.M.: The Evolution of the Maritime Boundary - The UK Experience in the Southern North Sea and Channel. Uddrag af: The Hydrographic Journal No. 69/1993.

Maegaard, J.H.: Militær Pædagogik, diverse papirer 1931-43. 2 bind. u.st. 1931-43. forsk.pag. Ej til udlån.

Rapport om opstilling mv. af Den internationale Enhed + Bilag. 2 bd. Vedbæk 1993. 101 s. + bilag.

HISTORIE

Askgaard, F.: Dragør søndre fyrtårn. Uddrag af: Beboerforeningen for Dragør gamle by nr. 1/1992. Dragør 1992. 11 s. ill.

Askgaard, F.: Fra fyrtårn til vandtårn. Uddrag af: Beboerforeningen for Dragør gamle by nr. 2/1992. Dragør 1992. 9 s. ill.

Bradley, John & Lone Roe: Captain Mathias de Bille and the Frigate BORNHOLM: Copenhagen to Newport, 1781-82. Uddrag af: Cathair na Mart. J. of the Westport Hist. Soc., No. 12/1992. Westport 1992. 16 s. ill.

Ciesielski, Czeslaw m.fl.: Polska Marynarka Wojenna 1918-1980. Warszawa 1992. 432 s. ill. index. bibl.

FMN's Fæstnings- og Natursekretariat. Særstatusområder. Rapport om 8 områder. Kbh. 1993. 67 s. ill.

FMN's Fæstnings- og Natursekretariat. Særstatusområder. Bilag. Kbh. 1993. upag. ill.

Mathiasen, René: Torpedoenes historie i danske farvande. u.st. u.år 21 s. ill. bibl. maskinskr.

Thorsteinsson, Hj.: Træk af dansk militærmedicins historie. Kbh. 1992. 234 s. ill. index. bibl.

KRIGSHISTORIE

Barfod, Jørgen H.P.: Flåden den 29. august 1943. Kbh. 1993. 32 s. ill.

Brünner, Adalbert: Schlachtschiff Tirpitz im Einsatz. Ein Seeoffizier berichtet. Marine-Arsenal Sonderheft Bd. 6. Friedberg 1993. 49 s. ill. bibl.

Damm, Aage: 29. august 1943 - og hvad så? Kbh. 1993. 32 s. ill. bibl.

Handsken tages op. 29. august 50 år. Syv danskeres refleksioner over modstandskampen. Kbh. 1993. 43 s. ill.

Hendriksen, Knud: Operation Safari 29. august 1943. Kbh. 1993. 280 s. ill. index. bibl.

Jensen, Werner: Nørrejydske Roflotille. Kopibog fra 31/1-1811 til 6/7-1811. Udtog. Frederikshavn 1993. 17 s. ill. kort. manuskript.

Kemp, Paul: Convoy Protection. The Defence of Seaborn Trade. London 1993. 124 s. ill. index. bibl.

Marolda, Edward J.: Carrier Operations. The Ill. History of the Vietnam War. Vol. 4. New York 1987. 158 s. ill. kort. bibl.

Melvin, Michael I.: Minesweeper. The role of the motor minesweeper in World War II. Worcester 1992. 226 s. ill. index.

Osborne, Richard (ed.): Proceedings of Naval Meetings. Kendal 1989. 68 s. ill.

Ramsing, Bob: Operation Safari. 29. august 1943. Kbh. 1993. 151 s. ill. bibl.

Reichenberg, Hans: När Östersjön var ofredens hav. Del 1-9. Uddrag af: Publikationen nr. 1/1990 - 1/1992. Malmø 1990-92. upag. ill. kort.

Sådan oplevede jeg 29. august 1943. 24 øjenvidneberetninger. Kbh. 1993. 42 s. ill.

Winge, Mogens: Den 29'ende august 1943.. Uddrag af: Herlovianeren, juni 1993. u.st. 1993, 2 s. ill.

PERSONALHISTORIE

Ancker, Paul E.: Direktør, orlogskaptajn Jørn Juul Ulrich in Memoriam. Uddrag af: Flyvehistorisk Tidsskr. nr. 1/1993. Kbh. 1993. 5 s. ill.

Tordenskiold. Fra Myte til Musical. Kbh. 1993. 21 s. ill.

POLITIK

Palmer, Michael: On Course to Desert Storm. The United States Navy and the Persian Gulf. Contributions to Naval History...No. 5. Washington 1992. 201 s. ill. index. bibl.

Østreng, Willy: Die Nördliche Seeroute und das neue Russland. Wirtschaftliche, völkerrechtliche und sicherheitspolitische Aspekte. Die Sicherheitspolitische Bibliothek 13-1992. Oslo 1992. 47 s. ill. kort. bibl.

SKIBE, SKIBBYGNING M.V.

Burt, R.A.: French Battleships 1876-1946. Warships fotofax. London 1991. 48 s. ill.

Carro, Domenico: Classica. Storia della Marina di Roma. Testimonianze dall'antichità. Le Origini. Rom 1992. 86 s. ill. bibl.

Cocker, M.P.: Mine Warfare Vessels of the Royal Navy 1908 to Date. Shrewsbury 1993. 223 s. ill. index. bibl.

Flotten-Liste. 1878. Essen 1878. 203 s. ill. fotokopi.

Herold, Klaus: Der Kieler Brandtaucher. Bauers erste Tauchboot. Ergebnisse einer Nachforschung. Bonn 1993. 157 s. ill. index. bibl.

Inspektionsskibet HVIDBJØRNEN. Kbh. u.år. 8 s. ill.

Inspektionsskibet VÆDDEREN. Kbh. u.år. 8 s. ill.

Koop, Gerhard & Klaus-Peter Schmolke: Panzerschiffe der Deutschland-Klasse. Vom Original zum Modell. Bonn 1993. 49 s. ill. bibl.

Winton, John: For Those in Peril. Fifty Years of Royal Navy Search and Rescue. London 1992. 317 s. ill. index. bibl.

RADIOVÆSEN

Jane's Radar and Electronic Warfare Systems 1993-94. Coulsdon 1993. 683 s. ill. index. Ej til udlån.

GRØNLAND

Bro, Henning: Grønland. Kilder til en dansk kolonihistorie. Det grønlandske Selskabs Skr. nr. XXXI. Kbh. 1993. ill. kort. index. bibl.

ROMANER

Wouk, Herman: Krigens Storme. Bd. 1-3. Kbh. 1983-84.

Wouk, Herman: Verden i Flammer. Bd. 1-3. Kbh. 1989.

Winton, John: For Those in Peril. Fifty Years of Royal Navy Search and Rescue. London 1992. 317 s. ill. index. bibl.

RADIOVÆSEN

Jane's Radar and Electronic Warfare Systems 1993-94. Coulsdon 1993. 683 s. ill. index. Ej til udlån.

GRØNLAND

Bro, Henning: Grønland. Kilder til en dansk kolonihistorie. Det grønlandske Selskabs Skr. nr. XXXI. Kbh. 1993. ill. kort. index. bibl.

ROMANER

Wouk, Herman: Krigens Storme. Bd. 1-3. Kbh. 1983-84.

Wouk, Herman: Verden i Flammer. Bd. 1-3. Kbh. 1989.

Kommentarer til nyanskaffelser juli/august 1993

*Forsvarsministeriets Fæstnings- og Natursekretariat.
Særstatusområder. Rapport om 8 områder + Bilag.
FMN's Fæstnings- og Natursekretariat, Kbh. 1993.*

Sekretariatet blev oprettet 1. november 1992, bl.a. med det sigte at undersøge de fremtidige anvendelsesmuligheder for følgende 8 "særstatusområder":

Christiansø
Kongelundsfortet
Flakfortet
Middelgrundsfortet
Frederiks Bastion
Carls Bastion
Garderhøjfortet
Hirsholmene

Disse lokaliteter tjener ikke mere militære formål. Rapporten indeholder en redegørelse for hvert af de 8 områder, bl.a. omfattende en (foreløbig) gennemgang af områdernes vedligeholdelsesmæssige stand, og i forlængelse heraf et - også foreløbigt - skøn over udgifter, der vil være forbundet med en anden anvendelse af områderne.

Som bilag vedlægges henvendelser til sekretariatet fra offentlige myndigheder, organisationer og privatpersoner.

*Paul Kemp: Convoy Protection. The Defence of Seaborn Trade.
Arms & Armour Press, London 1993.*

Forfatteren gennemgår kort konvojsystemets historie og fokuserer derpå på, hvordan England ved fuld udnyttelse af konvojsystemet fik bekæmpet de tyske u-både i Atlanterhavet i 1. Verdenskrig.

Om Japans rolle i 2. Verdenskrig finder forfatteren det

evident, at landets manglende forståelse for og evne til at udnytte konvojsystemet var årsagen til, at den amerikanske flådes u-bådsvåben var medvirkende til udfaldet af Stillehavskrigen.

*Hans Reichenberg: När Östersjön var ofredens hav. Del 1-9.
Uddrag af: Publikationen nr. 1/1990 - 1/1992.
Malmø 1990-92.*

En - tilsyneladende på udgivet litteratur baseret - fremstilling af fortrinsvis den tyske evakuering af tropper, civile og fanger fra Østersøområderne i første halvdel af 1945.

En udmærket beskrivelse, suppleret med oversigter over samtlige ved evakueringen deltagende handelsskibe og fartøjer, over beskadigede skibe, over forliste handelsskibe, over antal evakuerede fra de forskellige havne etc.

A.H.

Bofors Electronics
Bofors Aerotronics
SATech Electronics

NobelTech

Samlet styrke under nyt navn

Tre stærke, svenske firmaer er nu gået sammen for at danne et endnu stærkere: NobelTech. Operativt opdelt i NobelTech Systems og NobelTech Electronics.

NobelTech Systems' produktprogram omfatter maritime kontrol- og ildledningssystemer, landbaserede kontrolsystemer til flyvevåbnet og hæren samt systemer til civil flytrafikledning.

NobelTech Electronics' virksomhed koncentrerer sig om områderne radar, optronik, ildledningssystemer, modforanstaltninger, flyradio, mikrobølgeprodukter og ammunitionselektronik.

NobelTech har 2.200 medarbejdere og omsætter for 2,1 milliarder svenske kroner.

Ring eller skriv efter vores præsentationsbrochure og få mere at vide om os.

 NobelTech
Nobel Industries

Dansk repræsentation: NobelTech Systems AB, Philipshuset, Prags Boulevard 80, 2300 København S
Telefon: 32882214. Telefax: 31571270